VADERLANDSCHE
HISTORIE.
DRIE- EN- TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken zamengesteld.

Met Plaaten.

DRIE- EN- TWINTIGSTE DEEL.

BEGINNENDE MET DEN JAARE 1759 EN EINDIGENDE MET DEN JAARE 1765, BEVATTENDE HET TYDPERK DER MINDERJAARIGHEID DES ERFSTADHOUDERS WILLEM DEN V.

TEN ONMIDDELYKEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

Te AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXIX.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VYF- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Inleiding. Ziekte en Dood der Gouvernante. Beschryving van haar Persoon en Charatter. Bekendmaakingen van dit Overlyden. Men neemt in Holland, de voorheen gemaakte Schikkingen aan. Rouwbeklag by de Vorstlyke Weezen bepaald. De Hertog van BRUNSWYK *in den Eed genomen, ten opzigte van het Krygsvolk. Aanschryving aan de Steden, wegens de Magistraats bestellingen. Handeling der Bondgenooten over de Voorzieningen, en het aanneemen derzelven. Rouwbeklaagen ten Stadhouderlyken Hove. Benoemde Voogden over de Vorstlyke Spruiten. Beschikking omtrent de Begraafenis der Gouvernante. Het Lyk op een Paradebed ten toon gelegd. Gekist. De Begraafenisse.* LXXXV. BOEK.

LXXXV. BOEK.

Lykredenen te haarer Gedagtenisse gehouden. De oude Prinses van Oranje komt uit Friesland in 's Gravenhaage. Wat men haar, gedurende de Minderjaarigheid des Stadhouders, in Friesland hadt opgedraagen. Het invoeren van het Plan van Voorzieninge ontmoet te Kampen heftigen wederstand. De Prins van NASSAU WEILBURG *verzoekt Carolina ten Huwelyk. Door de Gouvernante toegestemd. Zy verzoekt de toestemming der Staaten. Zwaarigheid om daar in te bewilligen, wegens de Godsdienst-belydenis van den Prins. Drie Gewesten bewilligen terstond. De Ridderschap te Utrecht maakt zwaarigheid. In Holland is men het over dit stuk geheel niet eens. Het Plan van Delft niet omhelsd. Zeeland, als mede Stad en Lande, stemmen in 't Huwelyk. De Prins, op zyn Elfden Jaardag ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingeleid. Visch- en Jagt vermaak zyne Hoogheid aangedaan. Door den Marquis* D'AFFRY *begroet. De Engelsche Zeeroovery en gaan den ouden gang. Frankryk, Zweeden, en Rusland behandelen onze Schepen als Onzydigen. Schepen van St. Eustatius, en Curaçao komende, in Engeland opgebragt, en op 't punt om verbeurd verklaard te worden. Amsterdamsche en Rotterdamsche Kooplieden leveren een Verzoekschrift daar tegen by den Staat in. Het Vonnis over die Schepen uitgesteld. Verbeurtverklaaring van dezelve en andere Schepen. Klagten deswegen by den Staat, en Beloften van Voorziening. Een Gezantschap na het Hof van Groot-Brittanje over deeze*

zaak

zaak benoemd. Onderhandeling alhier met YORKE. *Voorslag door hunne Hoog Mogenden hem gedaan. Dezelve voldeedt niet. Ontwerp van Overeenkomst naar 't begrip van het Engelsche Hof. Gedagten der Amsterdamsche Kooplieden hier over. 't Gezantschap komt in Engeland, krygt gehoor. 's Lands Zeemagt versterkt en Convoyen verleend. Moedbetoon van eenige Hollandsche Vlootvoogden tegen de Engelschen: de gevallen van* J. SELS, J. H. DOL VAN OURYK *en* A. L. BETTING. *Schipper* JAN DEKKER *redt zich manmoedig. De Fransche Afgezant* D'AFFRY *levert een sterk Vertoog in.* YORKE *eischt dat 'er geen Kanon en Oorlogsbehoeften, door de Hollanders, na Frankryk gebragt worden. Nader Vertoog van* D'AFFRY *over dit beletten des Toevoers. Plakaat wegens het onvermengd houden van de Haring na Frankryk gevoerd. Steenen aan de Zeedyken. De Noordplassen by Hazardswoude drooggemaakt.*

Terwyl ons Vaderland nog zugtte onder den drukkenden overlast der *Engelsche* plaageryen ter Zee, om welker afweering zo veele poogingen vrugtloos waren aangewend; terwyl de eertyds rustige dagen der Gouvernante, door deeze benadeelingen van Handel en Zeevaard, om welker afweering men haar geduurig aanging, in dagen van onrust veranderd waren; terwyl binnenslands eene en andere gebeurte- 1759. Inleiding.

LXXXV. BOEK. 1759.

nis stoffe tot misnoegen opleverde; wegens haaren invloed, op de Regeeringsbestellinge, en dit hooger en hooger dreigde te loopen, was men naauwlyks het Jaar MDCCLIX in getreeden, of de Dood dier Vorstinne bragt eene groote verandering te wege, zo ten aanzien van de buiten- als binnenlandsche zaaken, welke ons, in dit Deel, staan te beschryven, met vermelding van andere lotgevallen, ten deezen tyde, en geduurende de Minderjaarigheid des Stadhouders, den Lande bejegend.

Ziekte en Dood der Gouvernante.

De Gouvernante hadt reeds eenige jaaren een ongezond Lichaamsgestel omgedraagen, de duidelykste tekens van Waterzugt opleverende. Deeze kwaal nam, in 't laatst des afgeloopen Jaars, langs hoe meer de overhand en benaauwde de borst geweldig. Wat de kunst van de bekwaamste Geneesheeren vermogt, werd in 't werk gesteld om haar verligting, en waar 't mogelyk, geneezing, toe te brengen; doch te vergeefsch; zy oordeelden, met den aanvang deezes Jaars, de hoop op herstelling geheel verlooren, en het leevenseinde dier Vorstinne naby. De verzwakking vermeerderde, van dag tot dag, en was dermaate toegenomen, dat men, op den twaalfden van Louwmaand, ieder oogenblik, haar laatsten leevenssnik verwagtte. Een korte verkwikkende slaap scheen eenige flikkering van hoope te geeven; doch deeze verdween 's avonds ten elf uuren, wanneer het lichaam afgemarteld door de geduurige poogingen om de nog weinig

overgebleevene leevensgeesten in beweeging te houden, zich allengskens ter ruste schikte, en zy den jongsten leevensadem uitblies, negen en veertig Jaaren, twee maanden, en tien dagen ouderdoms bereikt hebbende. By de opening haars Lyks bleek, dat eene meer dan gewoone ongesteldheid verscheide deelen hadt aangegreepen, en het dus te verwonderen was, dat zy haar leeven nog tot die hoogte gebragt hadt. (*)

LXXXV. BOEK. — 1759.

Haar Persoon en Character beschreeven.

De overledene Vorstinne ANNA, gebooren Prinses van *Brunswyk Lunenburg*, Kroon Prinses van *Engeland*, by haar Afsterven Gouvernante en Voogdesse van haaren Zoon den Erfstadhouder, was de eerste Dogter van den toen nog leevenden Koning van *Groot Brittanje*, GEORGE DEN II, verwekt uit deszelfs Huwelyk met wylen WILHELMINA CAROLINA; die, wanneer een aantal aanzienlyke Vorsten na de hand haarer Dogter dongen, de voorkeus gaf aan WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, met wien zy, vier en twintig Jaaren bereikt hebbende, in den Jaare MDCCXXXIV, huwde, en hem tot den Jaare MDCCLI ten Eggenoot behieldt. Met hem deelde zy het bitter en zoet des leevens, en wanneer hy tot de aanzienlykste Waardigheden in deeze *Vereenigde Gewesten* opklom, in de Eere aan dezelve verknogt; die, by zynen dood,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 113.

LXXXV. BOEK. —— 1759. dood, op haar geheel afdaalde, in gevolge van de gemaakte schikkingen by 's Lands Staaten (*), als Gouvernante en Voogdesse der minderjaarige Spruiten, de eenig overgebleevene vrugten van haar Huwelyks bedde, de Erfstadhouder WILLEM DE V en Prinses CAROLINA. Ruim zeven Jaaren hadt zy deeze Waardigheden bekleed toen zy het tydlyke met het eeuwige verwisselde.

Haare gedaante was, eer lichaams ongemakken de bevalligheden deeden smelten, schoon, haar weezen minzaam, haare houding vorstlyk. De Godsdienstige beginzels haarer Moeder, die zo veel werks van verstandige Godsvrugt maakte, en daarom een Geleerden en Schranderen SAMUEL CLARKE ten haaren Hove hoogschatte, hadt zy vroegtydig ingezogen, op Kunsten, en Weetenschappen zich toegelegd; verscheide Taalen sprak zy vaardig en nauwkeurig; van 't geleezene wist haar vast geheugen, door een groot oordeel onderschraagd, een gepast gebruik te maaken; by deeze Zielsvermogens in de Staatkunde bedreeven, wil men dat haar Gemaal haar steeds tot zyne Raadgeefster gebruikte, en kwam dit alles haar byzonder te staade, toen zy zo vroeg deezen moest derven, en de gewigtigste posten in *Nederland*, zelve aanvaarden, 't welk zy deedt met eene grootere maate van kloekmoedigheid dan men

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 4.

men van haare Sexe, in zulk een hartgrievenden toestand, kon verwagten. FREDRIK DE GROOTE, Koning van *Pruissen*, door eenen Brieve van der Staaten Afgezant VERELST te *Berlyn*, van haaren dood berigt, schreef in antwoord: „ De „ Bekendmaaking, die gy my, van het „ sterfgeval van Mevrouw de Prinses Gouvernante hebt gelieven te doen, heeft „ al de smerte, die ik by de eerste tyding „ van dat treurig en droevig voorval gevoelde, hernieuwt. Bezwaarlyk kan ik „ nog bedaaren van de ontroeringe, waar „ mede ik bevangen werd. Ik heb eene „ Vriendin verlooren, die, door haare „ Grootmoedigheid, Wysheid, en eene „ haare Sexe te boven gaande kragt van „ Vernuft, al myne agting verdiende. Ik „ zal haar altoos gedenken (*)"

LXXXV. BOEK.

1759.

Het geheele voorgaande Deel onzer Geschiedenisse heeft de bedryven van de Gouvernante ANNA, ten aanzien van deezen Staat vermeld, en getoond, hoe zy de genegenheid der Landzaaten wist te winnen, en aan zich te verbinden; onverdeeld dezelve te behouden, gaat bykans het menschlyke te boven; dan geheeler zou zy dezelve bewaard hebben, indien de ontstaane Oorlog tusschen *Frankryk* en *Engeland*, by welken dit laatstgemelde Ryk den *Nederlanden* ter Zee zo geweldig veel af breuks deedt, en zo groote schade toebragt, haare Ge-

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXIV. p. 108.

LXXXV. BOEK. 1759. Gezindheid om de zaaken ten meesten voordeele van haar Geboorteland te schikken, niet veelen van haar wendig gemaakt en de twist, over het vermeerderen der Land- en Zeemagt, daar uit gereezen, geene verkoeling by eenige voornaame Staatsleden veroorzaakt hadt; terwyl de Gezagbetooningen in *Overyssel*, by gelegenheid van het invoeren der Voorzieningen, als mede in de Regeeringsbestelling te *Haarlem*, van niet weinigen gewraakt werden, en te wege bragten, dat Gezetheid op haare ééns aangenoomene begrippen, althans in 't laatste haars leevens, haar als een ongunstige Character trek werd toegeschreeven.

Bekendmaakingen van het overlyden. De dood der Gouvernante, omtrent middernagt voorgevallen, werd veelen in de Hofplaats dien nagt nog bekend, en klonk die leedmaare, met den aanbreekenden morgen, door geheel den *Haag*. Booden, om dezelve in de *Hollandsche* Steden, en andere Gewesten, aan te kundigen, vaardigde men in den nagt af; waar door, den volgenden dag geheel *Holland*, en, binnen kort, de andere Vereenigde Landschappen, kundschap van dit overlyden ontvingen. — Staaten van *Holland* beslooten ter eerste Byeenkomst, door eenen Brieve over dit Sterfgeval rouwbeklag te doen by haaren Vader, zyne Majesteit de Koning van *Groot Brittanje*, en de Prinsesse Douariere van *Oranje* en *Nassau*: ook kreegen Gecommitteerde Raaden last om, in den *Haage*, op het luiden

den der Klokken, en het draagen van den Rouw, zodanige orders te ftellen als by het afsterven van zyne Hoogheid WILLEM CAREL HENDRIK FRISO gefchied was; desgelyks werden Burgemeesters en Regeerders der Steden in *Holland* aangefchreeven, dat zy, op het ontvangen van die Bekendmaaking, de Stadsklokken zouden doen luiden acht dagen naa den anderen, drie maal daags, één uur lang, en nog drie dagen vóór de Begraafenisfe en op den dag der Begraafenisfe zelve: in gevolge waar van derzelver dof gebrom dit Gewest vervulde.

Men neemt in *Holland* de voorheen gemaakte fchikkingen aan.

De Raadpenfionaris ter Vergaderinge van *Holland* van dit afsterven berigt geevende, las de Staatsbefluiten voor, genomen by het overlyden van wylen zyne Doorlugtige Hoogheid, als mede de Voorzieninge vastgefteld, in gevalle haar Koninglyke Hoogheid, voor de Meerderjaarigheid van den Prins Erfftadhouder, of de Prinfes CAROLINA, iets menschlyks mogt overkomen (*). — Alle de Leden gaven éénpaarig hunne gezind- en gereedheid te kennen om de befchikkingen, toen vast gefteld, ftand te doen grypen.

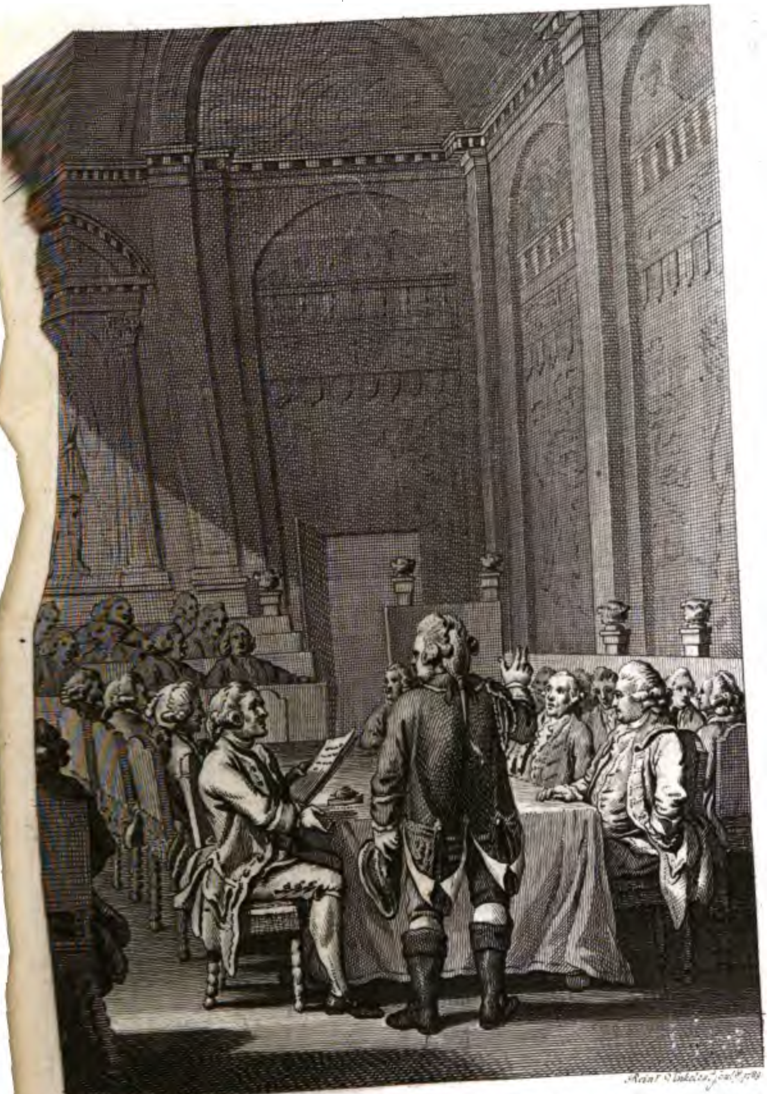
Men befloot terftond tot het benoemen van een Perfoon uit ieder Lid der Staatsvergaderinge, om, met den Raadpenfionaris, ftaatlyk het Rouwbeklag by de Vorstlyn

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 5.

LXXXV. BOEK. —— 1759. lyke Weezen, af te leggen: en teffens te verneemen, of wylen haare Koninglyke Hoogheid, by eene beslooten Acte, waar toe zy, volgens een Staatsbesluit van den tienden van Sprokkelmaand des Jaars MDCCLII, gevolmagtigd was geweest, eenige Persoonen benoemd hadt tot de Opvoeding van hunne Hoogheden, en het noodige omtrent het openen daar van te beschikken.

De Hertog van *Brunswyk* in den Eed genomen, ten opzigte van het Krygsvolk. Vermids door dit zelfde Staatsbesluit aan LOUIS, Hertog van *Brunswyk*, volgens eene Instructie, geduurende de Minderjaarigheid der Vorstlyke Kinderen, het Gezag over 't Krygsvolk van den Staat was opgedraagen en door hem aangenomen, vondt men goed, nog staande de Vergadering, dien Hertog te ontbieden, om den Eed, in die hoedanigheid, af te leggen, gelyk onverwyld met de noodige plegtigheden geschiedde: van welke schikking de Militaire Officieren, by Brieven, kundschap kreegen om zich daar mede overeenkomstig te gedraagen. — Hoe uitgebreid ook het Krygsgezag mogt weezen den Hertog toebetrouwd, en door hem bezwooren, hieldt deeze Lastbrief wel duidelyk in, dat hy zich geenzins zou bemoeyen met eenige zaaken de *Religie*, *Politie*, *Finantie* of *Justitie* raakende; noch ook met eenige andere zaaken, byzonder staande ter beschikkinge van hun Ed. Groot Mogenden, of van de Bondgenooten, noch ook met zaaken van de Unie en Verbintenisse tusschen de Bondgenooten opgerigt, en veel min

zich

Den Hertog van BRUNSWYK, als Veld-maarschalk, in den Eed genomen.

LXXXV. BOEK. — 1759.

zich mengen, 't zy rechtstreeks, of van ter zyde, in de Geschillen, die tusschen de Bondgenooten, of eenige van dezelven, of ook wel tusschen de Leden en Kwartieren van eene of andere Provincie, mogten ontstaan; ten ware wederzydsche Partyen hem verzogten zyne goede diensten van Tusschenspraak en Bemiddeling te willen aanwenden, of ook dat de allerzyds Belanghebbenden de zaak aan zyne Uitspraak of Beslissing onderwierpen. — Desgelyks zou hy, binnen het Grondgebied van dit Gewest, zich geen Gezag mogen aanmaatigen, buiten uitdruklyke bewilliginge of overgave van hun Ed. Groot Mogenden, of hunne Gecommitteerde Raaden; en, over zulks, onder voorwendzel van Last of Volmagtiging van hunne Hoog Mogenden, of onder eenigen anderen tytel, schyn, of kleur, niet mogen onderneemen te doen, of te werkstellen, op het Grondgebied van dit Gewest, veel min iets te onderneemen of uit te voeren tegen de eene of andere Leden of Steden deezes Landschaps, noch ook tegen eenige Regeerders, Bedienden, of Ingezetenen van 't zelve, hoe, waar, of op welk eene wyze, het ook zou mogen zyn. — Met zodanig een welberaaden overleg, en voorzigtige onderscheiding, stelden Staaten van *Holland* perk aan den Invloed en 't Gezag eens Mans, in het Krygsweezen, tot zulk een hoogen trap verheeven; dit hadden ook de overige Gewesten gedaan, in hunne Reglementen de Voogdyschap betreffende.

In-

XXXV. BOEK. 1759. Aanschryving aan de Steden, wegens de Magistraats bestellingen.

Ingevolge deezes Plans van Voorzieninge moesten de Benoemingen van Steden en Collegien, welke gehouden waren, dezelve aan den Stadhouder aan te bieden, om Burgemeesteren, Schepenen en Wetten te veranderen, naar behooren en agtervolgende de Privilegien der Steden en Plaatzen, dezelve aan hun Ed. Groot Mogenden toezenden, om 'er de verkiezinge uit te doen, als uitoefenende de Voogdye over den Minderjaarigen Prins. — De Secretaris BOEI kreeg last des eene Lyst te verzoeken, by den Heere DE LARREY, Secretaris van wylen haare Koninglyke Hoogheid, die ze hem overleverde: waar op dezelve aan de Steden, Plaatzen en Collegien gezonden werd om zich diensvolgens te gedraagen. — Dit geschiedde zonder wederzeggen, uitgenomen, dat die van *Rotterdam* daar op verklaarden zich te moeten houden aan vroegere Aantekeningen, op de Jaarlyksche Bestellinge der Regeeringe in hunne Stad, gedaan; en die van *Hoorn* aanmerkten, of de *Boongangers*, op de Lyst vermeld, tot de Benoeming wel behoorden, en aan zich behielden het vry overleg hunner Lastgeeveren.

Handeling der Bondgenooten over de Voorzieningen, en het aanneemen derzelven.

Het meergemelde Staatsbesluit by *Holland*, wegens de Voorzieninge, was nimmer in de Algemeene Staatsvergadering ingebragt; doch dewyl, zints dien tyd, alle de Gewesten de noodige Schikkingen daar op beraamd en vastgesteld hadden (*), hielt

(*) Wy hebben deze in het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* opgegeven bl. 5. 157. 165. 199. 204. 217. 219.

hield het oogmerk om 't zelve in de Vergadering te openen, grootendeels op: dan men besloot, egter, door Gelastigden uit *Holland*, by de betuiging van de smertlyke droefheid over het ontydig afsterven der Vrouwe Gouvernante, aan de Bondgenooten verzekering te geeven, van hun opregt oogmerk en geneigdheid om de goede Verstandhouding, en de noodige Eensgezindheid tusschen de hooge Bondgenooten te bewaaren, hart en handen in een te slaan, om dezelve te handhaaven, als waar door alleen de Staat buitenslands agtbaar, en, onder GODS zegen, binnenslands gelukkig kon weezen. Zy hadden, daarenboven, in last te ontdekken den Raadslag genomen, omtrent den tyd, wanneer de Minderjaarigheid zou eindigen, te weeten met den ouderdom van Achttien Jaaren; en dat de Erfstadhouder of Erfstadhouderesse, met de Vyftien Jaaren Zitting zouden mogen hebben in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden en in den Raad van Staaten, na vooraf gedaanen Eed van Geheimhouding. — Dat, geduurende de Minderjaarigheid, het geeven der Patenten zou geschieden, gelyk in Stadhouderlooze tyden, vastgesteld was; doch, zo mogelyk, met overleg van den Hertog van *Brunswyk*, aan welken Veldmarschalk ook door hun de Magt en 't Gezag over de Krygsmagt van den Staat, op eene medegedeelde Instructie, was opgedraagen — dat het Admiraal Generaalschap, of 't bevel

LXXXVI. BOEK. 1759.

XXXV. BOEK. 1759. vel over de Krygsmagt te water, voor als nog onbeschikt, en tot nader besluit, op dien voet zou gelaten worden, voor zo veel de bediening van Admiraal Generaal betrof, als vóór de Verheffinge van zyn laatst overleden Hoogheid was geschiedt. — Dat hunne Hoog Mogenden over de Landen der Generaliteit, als Voogden, alles zouden waarneemen wat tot het Erfstadhouder en Capitein Generaalschap behoorde, uitgenomen voor zo verre 't bevel over het Krygsvolk aan den meergemelden Hertog was opgedraagen. — Dat zy ook in die hoedanigheid, aan zich behielden het verleenen van Pardonnen en Gratien in die Landen. — Als mede dat de Inkomsten, en Wedden des Erfstadhouders, in zyne onderscheidene Waardigheden, betaald zouden worden aan den Domeinraad van den zelven.

Wanneer wy ons de Voorzieningen in andere Gewesten beraamd, en zo zigtbaar op de leest van *Holland*, althans wat de Vergadering van hunne Hoog Mogenden betrof, geschoeid, herinneren, zullen wy ons geenzins verwonderen, dat de gegeevene opening van hun Ed. Groot Mogenden, aldaar met dankzegging werd ontvangen; en de Afgevaardigden der andere zes Landschappen, niet aarfelden om eenpaarig het voorgestelde te omhelzen, en in een Besluit te veranderen. De Griffier gaf hier van kennis aan den Hertog van *Brunswyk*, met verzoek om dien last wel op zich te

wil-

willen neemen en nog staande de Vergadering den Eed te komen afleggen, gelyk kort daar op geschiedde.

Te deezer gelegenheid leverde de Hertog aan hunne Hoog Mogenden een Papier over, verzegeld met vyf Cachetten, als twee van haare Koninglyke Hoogheid, één van den Hove van *Holland*, één van ieder der twee Commissarissen van denzelven Hove, inhoudende de Benoeming van Persoonen, tot de Opvoeding der Vorstlyke Kinderen, door Hoogstdezelve eigenhandig ingevuld en ondertekend. Dit ontsloeg de Gelastigden van hun Ed. Groot Mogenden tot het doen van het Rouwbeklag ten Stadhouderlyken Hove, van den gegeeven last om na dit stuk te verneemen. — Deeze Heeren volbragten het Rouwbeklag, by monde van den Raadpensionaris, met betuigingen van de uiterste droefheid over 't smertlyk verlies dier Vorstinne, zo dierbaar voor den Staat; en bygevoegde verzekering van altoos hunne liefde en agting voor hunne Hoogheden te zullen betoonen, en tot derzelver welweezen alles te willen aanwenden. De Hertog beantwoordde dit bezoek met dankbetuiging voor deeze nieuwe blyk van de gunstige gevoelens hunner Ed. Groot Mogenden; verzoekende hun verdere Vriendschap en bystand, in hoope dat GOD de Vorstlyke Spruiten in staat zou stellen, om, in navolging hunner Voorouderen, ten eenigen tyde, met de daad te mogen betoonen, hoe zeer hun het dierbaar Vaderland, en byzonder *Holland*

1759. Rouwbeklagen ten Stadhouderlyken Hove.

LXXXV. BOEK. 1759. *land* ter harte ging: herinnerende de Hertog, de Bezending; hoe haare Koninglyke Hoogheid, met stervende lippen, op 't nadruklykste hadt verzogt haare Kinderen, aan hun Ed. Groot Mogenden aan te bevelen. — De Algemeene Staaten, en de Raad van Staaten, bleeven niet in gebreke om deeze Pligtpleeging by de Vorstlyke Weezen te volbrengen; en werd dit eerlang gevolgd door staatlyke Bezendingen uit de byzondere Gewesten, als mede van de *Zuid-* en *Noordhollandsche* Synoden, die elk op hunne wyze, het Rouwbeklag deeden, en van den Hertog, hoofdzaaklyk 't zelfde antwoord als de Afgevaardigden van *Holland* ontvingen.

Benoemde Voogden over de Vorstlyke Spruiten. By de opening der Acte, die de benoemde Persoonen, ter Opvoeding bestemd, bevatte, waar van een Dubbel ten Hove berustte, bleek, dat wylen Haare Koninglyke Hoogheid benoemd hadt, voor *Gelderland*, Jonkheer ANDRIES SCHIMMELPENNING; voor *Holland* en *Westfriesland*, Jonkheer FREDERIK HENDRIK VAN WASSENAAR en Mr. JOAN ABBEKERK KRAP; voor *Zeeland*, Jonkheer JAN VAN BORSSELE; voor *Utrecht*, JAN DANIEL D'ASBLAING; voor *Friesland*, Jonkheer EPO SJUK VAN BURMANIA; voor *Overyssel*, Jonkheer J. S. SIGISMUND HEIDEN; voor *Stad* en *Lande*, A. A. IDDIKINGE. In deeze Heeren vondt zy de noodige vereischten om zorge te draagen, dat haare Kinderen in de beginzelen van

de

de waare Gereformeerde Religie, zo als dezelve in de publieke Kerken deezer Landen geleerd wordt, zouden onderweezen, en voorts onderrigt worden van de waare belangen van den Staat, ten einde bekwaam te zyn, om, ten beste van den Lande, de hooge Waardigheden te bekleeden, haaren Zoon, of by aflyvigheid dien, haare Dogter opgedraagen. Ten slot verzoekende dat deeze Benoeming Staatsgewyze bekragtigd en die Persoonen daar toe gelast mogten worden.

De Uitterste wil dier Vorstinne stelde tot toeziende Voogden over haare naagelaatene Kinderen, en derzelver Goederen, aan, haaren Vader, zyn *Groot Brittannische* Majesteit GEORGE DEN II, en haare behuwd Moeder, Mevrouw MARIA LOUISA, Prinsesse van *Hessenkassel*, Douariere van wylen JOAN WILLEM FRISO; en tot werklyken of bestuurenden Voogd, zyne doorlugtige Hoogheid LOUIS ERNST, Hertog van *Brunswyk Wolfenbuttel*, Generaal in dienst van hunne Hoog Mogenden, en thans aangestelden representeerenden Capitein Generaal over de Troepen van den Staat der *Vereenigde Nederlanden*. Deeze regelde, als Voogd, den Rouw voor 't Stadhouderlyk Hof, en, als verbeeldende den Capitein Generaal, dien der Officieren onder de Landmilitie.

Beschikking omtrent de Begraafenisse der Gouvernante.

Afgevaardigden van *Gelderland* ter Algemeene Staatsvergadering den voorslag gedaan hebbende, om, ten betoon van ag-

LXXXV. BOEK. 1759.

ting en genegenheid voor de overledene Gouvernante, haar Lyk ten koste van de gezamenlyke Landschappen ter Aarde te bestellen, verwierf dit voorstel eerlang eene algemeene goedkeuring.

Het Lyk op een Paradebed ten toon gelegd.

Naar 't gebruik omtrent Vorstlyke Persoonadiën werd het gebalzemd Lyk van haare Koninglyke Hoogheid, in een wit Satyn Nagtgewaad, met zwarte zyden strikken en linten belegd gekleed, om den hals met een Palantin van kant omtoogen en de armen met Lubbens en de handen met witte kabretlederen Handschoenen vercierd, ten toon gelegd, op een kostbaar Paradebed, in een Treurzaal, welker toestel aan de hooge Geboorte en Waardigheden van de Overledene beantwoordde, en teffens geschikt was om eene somberheid in den geest der aanschouweren te verwekken. Deeze Treurzaal was het eigenste vertrek van het Stadhouderlyk Kwartier, 't geen, in den Jaaren MDCCLI ten zelfden einde gediend hadt, en waar in de toen overleden Stadhouder veertien dagen lang ten toon gelegen hadt. Dan het leevenloos overschot der Gouvernante werd slegts zes dagen, te weeten van den vyfden tot den tienden van Sprokkelmaand, openlyk vertoond. Verbaazend groot was de toevloed der aanschouweren, in dit korte tydsbestek, eene daar van opgemaakte Lyst wyst uit dat derzelver getal zeven- en- dertig duizend, negen honderd vyf- en- vyftig Menschen beliep.

Gekist.

De Hoftinnegieter hadt middelerwyl een Tin-

Tinnenkist of Lykbusse vervaardigd, welker fraay maakzel het oog veeler kykeren ten huize des Kunstnaars lokte, waar ze twee dagen van een ieder kon bezigtigd worden. Dezelve was achthoekig, naa het voeten einde vernauwende, zeer glad gepolyst; het dekzel eenigzins verheeven, met een schuins opgaanden rand, waar in, boven het Aangezigt een ovaal Glas, omringd met de beeldtenis van eene zich rond krommende Slange, welker staart in den bek stak; boven op den kop der Slange waren de afbeeldzels van twee Menschen schonken, kruislings boven den anderen geplaatst, waar op een Doodshoofd rustte. De Hofzilversmit hadt het zyne toegebragt om deeze Lykbusse te vercieren, met een zilveren Plaat ter hoogte van het Hart, op het dekzel vastgehegt, waar de Wapens van haare Koninglyke Hoogheid, met een daar op toepasselyk Byschrift, pronkten. Onder deeze Plaat zag men den Tyd zeer kunstig afgebeeld, door een vliegend Wicht, houdende in de eene hand een Seissen, en in de andere een ledig geloopene Zandlooper, met twee wieken aan 't boven einde, alles met een fraay loofwerk omvlogten. Een weinig laager was een Oranje- en Distteltak, verbeeldende de Vereeniging der Huizen van *Engeland* en *Oranje*; aan ieder van deezen twee takken hingen twee vrugten, en onder deeze twee takken stonden twee schreiënde Kinderen, zynde dit alles met keurlyk loofwerk omtoogen. Te weder zyden van het dekzel

LXXXV. BOEK. —— 1759.

LXXXV. BOEK. —— 1759. en den schuins opgaanden rand, was de afbeelding van een Eikentak, met Bladeren en Akervrugten, zinspeelende op de Oudheid van den Oranjestam. — Het Lyk in deeze Kist gelegd werd zo veel mogelyk tegen allen verderf bewaard; en die Kist vervolgens in een daar om voegende Eikenkist gezet.

De Begraafenisse. De noodige Beschikkingen tot de groote Plegtigheid der Begraafenisse, op den drie-en-twintigsten van Sprokkelmaand bepaald, gemaakt zynde, hadt dezelve ten gemelden dage voortgang. De Lykstaatie kwam, in de meeste opzigten, overeen met die van wylen haaren Gemaal (*) in eenige week dezelve 'er om blykbaare redenen van af.

Dat in den trein zich minder Krygsvolks vertoonde, werd daar aan toegeschreeven, dat haare Koninglyke Hoogheid, in haar leeven, alleen in naam van den Minderjaarigen Erfstadhouder, Gezag over 's Lands Zee- en Landmagt, en alleen aan het Hof dat bevel voerde als Gouvernante en Voogdesse van den Minderjaarigen Capitein Generaal, wier post het niet was, in persoon, 's Lands Krygsmagten in Oorlogstyden tegen den Vyand aan te voeren. Uit dien hoofde voegden ook veele cieraaden als Krygs- en Veldheerstekens by deeze Lykstatie niet. De vier hoeken van het kleed dat

(*) Zie dezelve in 't XXII Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 11.

dat het Vorstlyk Lyk van WILLEM CA- LXXXV.
REL HENDRIK FRISO bedekte, wer- BOEK.
den door de vier eerste en hoogste Bevel- ——
hebberen der Land- en Zeemagt gedraa- 1759.
gen; doch thans opgehouden door vier eerste Heeren uit het Staatsbewind; ter aanduidinge, dat wylen haare Koninglyke Hoogheid wel de Raadsvergaderingen; maar geenzins de Veld- of Zeetochten bywoonde. Het Zwaard van Souverainiteit zag men thans mede niet; dewyl dit Eereteken, 's Vorsten Souverain gezag in deszelfs *Duitsche Staaten* verbeeldde, 't welk de Overledene Prinsesse alleen als Voogdesse over, en in den naam van den Jongen Vorst, bediend hadt. Zy was geene Geboore Prinsesse van *Oranje* en *Nassau*, en derhalven kwamen de Paarden en Standaarden met die Wapenen hier niet te passe; doch werden voegelyk vervangen door de vier Kwartieren *Saxen*, *Brandenburg*, *Brunswyk* en *Engeland*. — Zo min, en om dezelfde reden, als geene Afgezanten van buitenlandsche Mogendheden, noch de Raad van Staaten, de Lykstatie van den jongst overleden Stadhouder bywoonden (*), vonden zy plaats in deeze.

In *'s Gravenhaage*, te *Delft*, en onder den weg tusschen die Hofplaats en Stad was alles bezorgd wat tot geregeldheid en ter voorkominge van ongelukken kon dienen: de Nieuwe Kerk geheel ontruimd, ter hoog-

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 11.

LXXXV. BOEK. 1759. hoogte van een half voet met zand bedekt, en met een planken vloer belegd, was van binnen, als mede het Choor en de Vorstlyke Graftombe volgens de regelen der Bouwkunde, zeer kunstig verlicht, met Waschkaarsen, Lampjes en Turksche Lantaarnen van geolied papier. De Generaal Majoor KREUTSNACH hadt die verlichting bestuurd, en herschiep daar door den donkeren nacht in de Kerk, welker glazen hy alle met zwart Karsay hadt doen behangen, in een helderen dag. Toen men van de Tooren dier Kerke de Lykstatie, de muuren van het Prinslyk *Delft* zag naderen, kreegen de Arteleristen, die in de *Nieuwe Laan* by één-en-twintig metaalen Kanonstukken geplaatst waren, een sein, en maakten, door een drievoudig gebalder, de aankomst van het Vorstlyke Lyk bekend. Op deeze donderende Lykmaar werd de Trom op 't Marktveld geroerd en het Treurmuzyk aangevangen, 't welk duurde tot het einde der Lykplegtigheid. Toen omtrent half vier uuren de Lykkoets ter Kerke inreedt, herhaalden de Arteleristen, op een gegeeven sein, het drievoudig losbranden des geschuts. De Lykbaar, na het om en doordraagen der Kerke, by het Prinslyk Graf neder gezet zynde, plaatste zich de jonge Prins Erfstadhouder in eene zitting met zwart Laken omhangen, tegen over het Vorstlyk Praalgewelf gezet, terwyl de Hertog van *Brunswyk* aan de regte en de Prins van *Nassau Weilburg* aan de slinker hand van den schreiënden Vorst

ston-

ſtonden. In tegenwoordigheid deezer hoo- LXXXV. ge Perſoonadien en verdere aanweezende BOEK. Heeren, werd de Kiſt van de baare afgenomen, kruiswyze met een zyden Lint 1759. toegebonden, en boven op het dekzel verzegeld met het zegel van het Vorſtlyk Huis, en dat van hunne Hoog-Mogenden, thans hoorde men voor de derde keer, het losbranden des geſchuts, en werd onder 't zelve de Lykbus, in de Grafkelder neder gelaaten (*).

Alle de Leden der Hooge Staatsvergaderingen, en alle andere Heeren, werden van wegen het Stadhouderlyk Huis, bedankt, voor de laatſte Eere der overledene Prinſesſe aangedaan. In de Kerkenraadskamer was een kostbaar Ontbyt gereed gemaakt, derwaards begaf zich de Erfſtadhouder, met zyn Voogd en den Prins van *Nasſau Weilburg*; hier bragt de eerstgemelde den jongen Vorst onder 't oog, „ dat

(*) Niets uiterlyks diende toen ten Teken, dat deeze vermaarde Graftombe het Lyk van haare Koninglyke Hoogheid beſloot; dan, naa een omtrent twee Jaarigen arbeid, om dat Gevaarte ſchoon te maaken en te herſtellen, is er boven die Graftombe, naast de andere oude Vorstlyke Wapenkasſen, en tegen over die van haaren Gemaal, tegen den binnen muur van het Choor, eene ongemeen kunstig gewerkte Wapenkas, ter haarer Gedagtenisſe, geplaatst, geheel in een nieuwen ſmaak, en met voeglyke Zinnebeelden vercierd; terwyl boven dezelve in den muur zyn vastgemaakt, de Vlaggen, de Land en Zeemagt verbeeldende by haare Begraafenis gedragen. *Nederl. Jaarb.* 1761, bl. 955.

LXXXV. BOEK. 1759. „ dat de Vorstlyke Tombe, door hem ge-
„ zien, de Bewaarplaats was der Overblyf-
„ zelen van zyne Doorlugtige Voorvade-
„ ren, die, door hunne uitmuntende be-
„ dryven, de Eer verworven hadden van
„ zulke Eertekens naa hunnen dood naa te
„ laaten, welken hy moest naavolgen,
„ wilde hy, naa zyn overlyden, ook der-
„ gelyk eene Gedagtenis verwerven. —
„ Dat hy, desgelyks, gezien hadt de
„ Plaats, waar de Lichaamen der Afge-
„ storvenen verborgen worden tot aan den
„ Oordeeldag, op welke ook zyn Lichaam
„ komen zou naa zyn overlyden, en dat
„ hy, derhalven, hier zo behoorde te lee-
„ ven, dat hy daar GODS Oordeel over
„ 't geen hy in zyn Leeven verrigt hadt,
„ mogt kunnen afwagten."

Om vyf uuren verliet de Erfstadhouder, en het verdere Gevolg, *Delft*, en kwam ten zes uuren in *'s Gravenhaage* te rug. De *Delftsche* Schuttery, kreeg, op 't verzoek der Capiteinen, vryheid om Compagnies wyze onder de wapenen, door de Nieuwe Kerk te mogen trekken, en de Lykcieraaden en de wonder fraaye Verlichting te beschouwen; waar naa zy, door de Magistraat, by voorraad, bedankt werden voor de beweezene Eere aan de overledene Vorstinne: een dankbetuiging door hun Edel Groot Agtbaaren, 's anderen daags staatlyker herhaald; weinig dagen laater kreeg ieder Schutter een Afdrukzel des dankbetoons van 't Stadhouderlyk Huis. Welke eer de *Haagsche* Schuttery desgelyks genoot.

Zo

Zo in de Hofplaats als in *Delft*, was de toevloed der Aanschouweren veel grooter, dan by de Begraafenisse van wylen zyn Hoogheid. Te laatst gemelder Stede gaven Vreemdelingen tot vier Dukaaten voor één Venster en tot honderd vyftig Guldens voor een Kamer, om 'er de Plegtigheid uit te beschouwen.

LXXXV. BOEK. —— 1759.

Lykredenen, te haarer Gedagtenisse, gehouden.

Niet alleen gedagt de oudste Leeraar der Hervormde Gemeente in *'s Gravenhaage*, E. VAN STAVEREN, op verzoek zyns Kerkenraads, in eene Lykreden, de begraavene Vorstinne; niet alleen werden in *Veere* en *Vlissingen*, en in de overige Domeinen aan den Huize van *Oranje* en *Nassau* behoorende, Lykredenen gedaan over de Voogdesse van den Heer dier Heerlykheden; niet alleen hieldt men aan de Vyf Hoogeschoolen deezer Landen plegtige Lyk-Oratien, over den dood eener Vorstinne, die den Rector Magnificentissimus eeniger Academien vertegenwoordigt hadt; maar in veele Steden en Plaatzen, die byzondere betrekkingen niet hebbende, gingen de Leeraars, van onderscheide Gezindheden hunne Gemeentens voor in Rouwbeklag. De Treurgalm der Dichteren zweeg geenzins; doch liet zich in luide jammerklagten hooren.

De Oude Prinses van Oranje, komt uit *Friesland* in *'s Gravenhage*.

Naa het wyken van de drukte der Begraafenisse, werd de Grootmoeder der Vorstlyke Spruiten, tot mede toeziende Voogdesse over de Naalaatenschap van haare Koninglyke Hoogheid aangesteld, die doorgaans te *Leeuwaarden* haar verblyf hieldt,

LXXXV. BOEK. 1759. hieldt, in *'s Graavenhaage* verwagt, en het *Oude Hof* te haarer ontvanginge gereed gemaakt. Zy kwam, den weg over *Enkhuizen*, *Hoorn* en *Alkmaar* genomen hebbende, op den twee-en-twintigsten van Lentemaand aldaar aan. De Prins Erfstadhouder, de Prinses CAROLINA, nevens de Prinsen van *Brunswyk* en *Nassau Weilburg*, met de Heeren en Dames tot het Stadhouderlyk Hof behoorende, hadden zich, tegen de aankomst dier Vorstinne, op 't *Oude Hof* laaten vinden. Teder waren de welkom omhelzingen der Vorstlyke Weezen, by het ontmoeten hunner Vaderlyke Grootmoeder, die tot het einde van Zomermaand in *'s Graavenhaage* bleef.

Wat men haar in *Friesland*, geduurende de Minderjaarigheid van den Prins, hadt opgedraagen. Korten tyd, naa de ontvangene leedmaar des overlydens van Mevrouwe de Gouvernante, hadden de Hooge Vergaderingen van *Friesland*, als mede de Magistraat, de Bevelhebbers der Burgerye, benevens de Kerkenraaden der Hervormde Gemeentens te *Leeuwaarden*, een staatlyk Rouwbeklag by deeze hoogbejaarde Vorstinne, afgelegd. — Overeenkomstig met het Plan van Voorzieninge in *Friesland* beraamd (*) hadden de Volmagten van 't Kwartier der Steden in Sprokkelmaand, beslooten aan deeze Prinsesse Douariere van *Oranje* en *Nassau*, de Raadsbestelling in de Steden van dit Gewest, geduurende de Minderjaarigheid haares Kleinzoons, en de

Be-

(*) Zie ons XXII Deel, bl. 292.

Beslissing der Geschillen, welke deswegen zouden mogen ontstaan op te dragen; en dit volvoerd door eene Bezending van Burgemeesteren uit vier Steden, die zy bedankte voor het vertrouwen op haar gesteld, den opgelegden last gunstig aanneemende. Gelyk zy ook de opgedraagde Begeeving der Rondgaande Ampten, welke voor de Steden van *Friesland* open vielen, welker Opdragten 's Jaarlyks aan den Erfstadhouder pleegen gedaan te worden, aanvaardde.

LXXXV. BOEK. 1759.

Het Invoeren van het Plan van Voorzieninge ontmoet te *Kampen* heftigen wederstand.

De eenigzins nieuwe gedaante van Regeeringsvorm, uit de Besluiten van Voorziening ontstaande, greep in alle de Gewesten stand, zonder ergens wederspraak te ontmoeten, dan alleen in *Overysfel*, waar wy gezien hebben, dat reeds veel te doen viel toen het ingeleverd Plan, Staatsgewyze zou bekragtigd en vastgesteld worden (*). De tyd nu gebooren zynde op welken het stand zou grypen, reezen deswegen in *Kampen*, eenige onaangenaame en vry hoogloopende geschillen. Wanneer de Gezwoore Gemeente te dier Stede, den jongsten van Louwmaand, de Verkiezing der Regeeringe, naar gewoonte, gedaan hadt, zondt de Magistraat de gedaane Keuze, overeenkomstig met de thans, huns oordeels, kragt gekreegen hebbende Schikking, aan Ridderschap en Steden, de Staaten des Gewests, en wilde de Naamen der

(*) Zie ons XXII Deel, bl. 205.

LXXXV. BOEK. 1759. der goedgekeurde Heeren van de Magistraat vervolgens, ten overstaan van de Gezwoore Gemeente, naar gewoonte, van het Raadhuis doen afkondigen. Dan deeze de Regeerings-beschikking niet goedgekeurd hebbende, verklaarde zich daar tegen, waar op de Afkondiging van de nieuwe Magistraat geschiedde op denzelfden voet, als in Stadhouderlooze tyden het gebruik medebragt. De groote Meerderheid der Gemeente, voorziende dat uit het meergemelde Reglement iets ten haaren nadeele zou kunnen getrokken worden, liet, in Lentemaand, ter Staatsvergaderinge van *Overysſel*, eene zeer klemmende Tegenverklaaring indienen.

Daar in beweerende, dat aan den eenen kant, de Gezwooren Gemeente, wel verre van tot dit Plan de toestemminge gegeeven te hebben, altoos verklaard hadt zich aan 't zelve niet te kunnen onderwerpen; maar, in tegendeel, de Regten en Privilegien van hunne Stad en Burgerye, hun aanbevolen, en met Eede bezworen, te zullen handhaaven. Terwyl, aan den anderen kant, de Gezwooren Gemeente met de Magistraat de Souverainiteit van de Stad vertoonende, zy ook te gader alle de deelen van Oppermagt uitoefenende, twee gelyken over elkander niet konden gebieden; hebbende de Magistraat zelve, in den Jaare MDCCLV op verzoek der Gemeente moeten verklaaren, dat zy buiten en tegen den wil dier Gemeente, haar gelyk in magt, geene Wetten, Reglementen, of eeni-

eenige Verandering omtrent de oude Regeerings gesteltenisse maaken konden. Dat, by gevolge, zo lang de Gezworen Gemeente, dit Plan van Voogdyschap niet erkend, of de daar by gemaakte verandering, raakende de Magistraats-keuze, niet goedgekeurd hadt, de Magistraat, met geen het minste regt, naamens hunne Stad, daar in hadt kunnen toestemmen, en dus alleen, om dat eenige weinige Leden het met de Magistraat, hielden en haare Koninglyke Hoogheid daar omtrent eene Beslissing verleende, dit Stuk mede in de Staatsbesluiten brengen. — Eenpaarigheid van Stemmen werd hier vereischt; en stondt dit stuk niet ter Beslissinge van haare Koninglyke Hoogheid. *Zy* verzogten deswegen de Staaten om hun, en hunne Burgery, by deeze hunne Vryheid, Regten en Privilegien te handhaaven, daar in te styven, te beschermen, en te beschutten tegen een ieder, die daar op eenige daadlyken inbreuk zou willen doen, en dus ook mede tegen de Magistraat, die zy alleen dit Jaar gekoozen en als Burgemeesteren, Schepen en Raaden, voor den Jaare MDCCLIX hadden laaten afleezen, by aldien hun Wel Ed. Hoog Agtbaaren mogten onderstaan, om de Gezwooren Gemeente en Burgery aan hunne Magt zodanig te onderwerpen, dat die genoodzaakt zouden worden, met de Gemeensman M. LEPIDUS, in zyne Redenvoering tot het Volk, by SALUSTIUS, te moeten klagen. *Zy, die gesteld zyn om ons Regt te bewaaren en voor te staan,*

LXXXV. BOEK.

1759.

LXXXV. BOEK. *staan, hebben de Magt van hunne Bediening tegen ons zelf gekeerd!*

1759. Het bleef hier niet by. De tyd der Verpagting van de Gemeene Middelen naderde. Staaten van *Overysſel* moesten daar toe een beſluit neemen, en werd in *Kampen*, volgens gewoonte, de toeſtemming der Gezwooren Gemeente verzogt. Dan dezelve nam deeze gelegenheid waar om het; huns oordeels, aangedaane ongelyk herſteld te krygen, vorderende, dat de Magiſtraat de inbreuk op haare Privilegien voor af moest afdoen, en zonder bepaaling, van dat zo genaamde *Regt van Tutele*, voor zo verre het de Keuren van *Kampen* betrof, of eenige betrekking hadt tot daar van ouds in kragt zynde Privilegien en Regten, afzien: naardemaal zy dit ſtuk voor de Vryheid der Stad en Burgerye, mitsgaders voor het Regt van hunne vrye Raadpleegingen en Verkiezingen van zo veel gewigts oordeelden, dat zy tot geen ander punt van beraadſlaaging konden overgaan, zo lang de Magiſtraat, deeze Nieuwigheid niet hadt afgedaan, en alzo verklaard, dat zy vervolgens de Gezwooren Gemeente ongeſtoord zou laaten by die Regten, Privilegien en Vryheden, tot hier toe, zonder iemands wederzeggen, genooten. — Deeze weigering, door de Afgevaardigden van *Kampen* ter Staatsvergadering ingebragt, veroorzaakte eene onvoorziene vertraaging in de raadſlagen der Staaten. Twee Heeren werden derwaards Afgevaardigd om hunne goede dienſten aan te wen-

wenden, tot het verwerven der Toeftem- LXXXV.
ming deezer Stad, aan welker Regeering BOEK.
ook uit naam der Staaten een Brief kwam,
dezelve onder 't oog brengende, de zwaa- 1759.
re en buitengewoone ongelegenheden, onvermydelyk te wagten uit gebrek van de noodige Toeftemminge tot het doen der Verpagtingen, waar van de tyd zo naby op handen was. — De Gezwooren Gemeente, op dit ftuk vergaderd, bragt een bewilligend Befluit uit, zo verre de Verpagting van de Middelen voor het Gewest betrof; doch belangende de Stads laften bleeven zy by hunne voorheen gedaane Verklaaring, en zouden zich, des aangaande met de Magiftraat niet in laaten, veel min daar in toeftemmen, zo lang deeze niet voldaan hadt aan den jongst gedaanen eifch. In dit antwoord nogmaals met de vryheidlievendfte taal fpreekende; „ Hoe", laaten zy zich onder andere hooren: „ hoe zou de Gezwooren Gemeente „ het voor GOD, die de Geever en Infteller der Vryheid is, of voor de Burgers en Naakomelingen, kunnen verantwoorden, dat zy, met verlaatinge van „ hunne aloude Regten, Privilegien en „ Eminentien, zich onderwerpen zouden „ aan eene onafhanglyke Regeeringe van „ de Magiftraat, die, door het ftaande „ houden van dat zogenaamde Reglement, „ met de daad bewyzen te vermeenen, de „ Wetten, Regten, en Coftumen der „ Stad te kunnen voorbygaan? En hoe zullen de Leden der Gezwooren Gemeente,

LXXXV. BOEK. 1759.

„ te, als vrye Lieden, voortaan een vrye
„ Raadpleeging kunnen houden, of op ee-
„ ne vrye wyze hunne vrye gedagten mo-
„ gen uitbrengen, wanneer de Heeren van
„ de Magistraat, tegen hun wil en oog-
„ merk, ja tegen hunne Besluiten en Ver-
„ klaaringen, naamens hunne Stad, eene
„ toestemming mogen uitbrengen, gelyk
„ zy, om langs dien weg eene onbepaalde
„ en langduurige Regeering in te voeren,
„ gedaan hebben, omtrent het *Reglement*
„ *van Tutele*? Daar zy, door de toenmaalige
„ verzoeken, en nu weder door de her-
„ haalde aanmaaningen, by de Gezwooren
„ Gemeente tot het toestemmen in de Mid-
„ delen der Verpagtinge, met de daad
„ toonen onwettig gehandeld te hebben, en
„ alleen geen toestemming kunnen uitbren-
„ gen, en dat alles wat zy, wegens deeze
„ Stad, buiten medewerking der Gezwoo-
„ ren Gemeente, doen of gedaan hebben,
„ voor van geener waarde en wederregt-
„ lyk gekeurd moet worden (*)."

De Prins van *Nassau Weilburg* verzoekt CAROLINA ten Huwelyk. Door de Gouvernante toegestemd.

Eene der laatste Leevensbedryven van de overledene Gouvernante betrof de Egtverbintenisse van haare Dogter, Prinses CAROLINA, met CAREL CHRISTIAAN Prins van *Nassau Weilburg*, die zints eenige tyd in den Krygsdienst van den Staat bevorderd, thans den rang van Generaal Major bekleedde, Colonel en Capitein van een

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 699 en 999. Voor 't Jaar 1761. bl. 1036 enz.

CAREL CHRISTIAAN
PRINS VAN NASSAU WEILBURG &c. &c.
Rein.s Vinkeles, sculp.

een Regiment Voetvolk en Gouverneur van *Bergen op Zoom* was. Deeze Prins, drie-en-twintig Jaaren bereikt hebbende, hadt het hart der zestien Jaarige Prinsesse gewonnen, en zy haar hand beloofd; indien Haar Moeder, en 's Lands Staaten, dit Huwelyk wilden toestemmen. De Gouvernante, getroffen, door de goede hoedanigheden van den Prins, met haare Dogter uit een en hetzelfde Huis gebooren, en voerende denzelfden Naam, en bewoogen door deezer betuigde genegenheid, om met Hem een wettig Huwelyk aan te gaan, verleende een gunstig oor aan dit verzoek, en eene mondlyke toestemming.

Zy verzoekt de toestemming der Staaten.

De toestemming der Staaten wierd vereischt, uit hoofde van de Bepaaling, „ wegens de Overerving der Erfstadhouderlyke Waardigheden, op Vrouwlyke „ Afstammelingen, welke geene plaats zou „ hebben, dan ingeval deezen, met byzondere Toestemming en Goedvinden der „ Staaten, zouden trouwen met een Prins, „ Belydenis doende van den Christelyken „ Hervormden Godsdienst, zo als die geleerd werd in de Openbaare Kerken deezer Landen, en niet bekleed zynde met „ de Koninglyke of Keurvorstlyke Waardigheid (*).” — Daags voor haar afsterven hadt de Gouvernante, by rondgaande Brieven, aan alle de Gewesten, den Aan-

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX D. bl. 123. CERISIER *Tafereel* X D. bl. 402.

LXXXV. BOEK. 1759. Aanzoek des Prinsen van *Nassau Weilbu* en haar Toestemming, te verstaan gegeev met verzoek dat de Staaten dit Huwe met hunne Goedkeuring wilden vereere en wel byzonder dat de Kinderen, daar spruitende, opgevoed wordende in de G reformeerde Religie, en daar van Belyde doende, de Voorregten der Erfopvolgi zouden blyven genieten.

Zwaarigheid om daar in te bewilligen, wegens de Godsdienst-belydenis van den Prins.

Het laatste lid des verzoeks, met zo ve aandrangs voorgesteld, ontstondt hier ui dat de Prins van *Nassau Weilburg*, schoo wel uit *Nassauschen Stamme* gesprooten tot de Linie van WALRAM behoorde eene der drie Zydtakken (*), die Belydenis doet van de *Luthersche* Leere. — De strydigheid hier van met even opgegeevene Staatswyze vastgestelde Bepaaling baarde by de Gewesten, toen zy den Verzoekbrief der Gouvernante ontvingen, vry veel overlegs, en verschils van gevoelens.

Drie Gewesten bewilligen. De Ridderschap in *Utrecht* maakt zwaarigheid.

Overyssel, *Gelderland* en *Friesland* toonden zich terstond gereed, om, zonder eenigzins te twyfelen, of eenige zwaarigheid in 't midden te brengen, in allen deele, het verzoek van haare Koninglyke Hoogheid, middelerwyl overleden, toe te stemmen. — In *Utrecht* waren de begrippen der drie Leden van Staat niet éénpaarig. Die van de Stad *Utrecht* wilden daar in bewilligen,

zon-

(*) Naamlyk *Nassau Saarbrügge*, *Nassau Usingen* en *Nassau Weilburg*; van de Linie van OTTO was alleen één Zydtak, die van *Nassau Dietz* overgebleeven.

zonder dat de gegeevene Goedkeuring aan het Huwelyk van haare Hoogheid met een Prins van de *Augsburgsche Geloofsbelydenisse* in gevolg zou getrokken worden, en waren gereed, om, daar deeze Goedkeuring streedt met de Letter des Staatsbesluits van den Jaare MDCCXLVIII, nevens de twee andere Leden van Staat, elkander van den Eed daar op afgelegd te ontslaan. De *Heeren Geëligeerden* stonden in 't zelfde gevoelen, zonder zich, wegens het ontslag van den Eed, te verklaaren. — Doch de Ridderschap vondt groote zwaarigheden in de toestemming, voor reden geevende, dat zy zich, door de heiligste verbintenissen, verpligt rekenden tot het nauwkeurig naakomen en helpen handhaaven, van de Schikking op de Erfopvolging vastgesteld. Kon zyne Hoogheid de Prins van *Nassau Weilburg* niet goedvinden, vóór het aangaan des verzogten Huwelyks, Belydenis te doen van den Openbaaren Godsdienst deezer Landen, dan kon het van hun met geene billikheid gevergd werden, in die Egtverbintenisse toe te stemmen, overeenkomstig de uitgedrukte begeerte van haare Koninglyke Hoogheid. Wel scheen, als een gereed redmiddel, voor handen, dat de drie Leden van Staat zich onderling, en eenpaarig, van den gedaanen Eed op dit stuk ontsloegen, en, ten wille van dit Huwelyk, zonder dat het invloed zou hebben op 't vervolg, de Voorbedingen der Opvolging niet te laaten gelden. Maar dat zy, bedenkende met hoe veel omzigtigheid

LXXXVI. BOEK. 1759.

LXXXV. BOEK. 1759. het Reglement beraamd, alle mogelyke voorzorge tot deszelfs bestendigheid gebruikt, en dit het eerste geval was, waar in het genomene Voorbehoedzel goldt, niet dan met aandoening konden overweegen, welke onvoordeelige denkbeelden 's Lands Ingezetenen, indien men dus te werke ging, zouden kunnen vormen van de Voorzigtigheid hunner Overheid in het neemen, en van derzelver Standvastigheid in het handhaaven der Besluiten, die op 's Lands welzyn eene onmiddelyke betrekking hadden, en op welker welberaadenheid en onveranderlykheid, het allersterkst betrouwd behoorde te worden. Dat de Schikking der Opvolging, niet dan met rypen raade en met overleg en goedkeuring, gemaakt was van wylen zyne Doorlugtige Hoogheid, wien het kennelyk aan geene gelegenheid ontbroken hadt, om, was zulks door hem raadzaam geoordeeld, in stede van de woorden, *van de waare Christelyke Gereformeerde Religie, zodanig als die in de Publieke Kerken deezer Landen geleerd wordt*, te doen stellen van de *Protestantsche Religie*. Die Vorst hadt, overzulks, het dienstig voor den Staat en de belangen van zyn Huis geoordeeld, deeze Voorwaarde zo, en niet anders, te bepaalen. Dit Reglement, daarenboven, was aan te merken als een altoos duurende Grondwet der Regeering van den Lande, van welke men in geen punt, op eenigerlei wyze, kon afgaan, zonder het geheel te verzwakken. Een Ontslag van één der Voorbehoedzelen, en wel in 't eer-

ſte geval, waarin dezelve moeſten werken, maakte alle andere onvast, en ſtelde de beraamde Orde der Erfopvolging op losſe ſchroeven; 't geen in de gevolgen hoogstgevaarlyk kon zyn voor den Staat en het Vorstlyk Huis. De plegtigſte betuiging dat dit van geen gevolg voor het toekomende zou weezen, betekende niets; die betuigingen by herhaaling gedaan omtrent eenig Beſluit, maakten 't zelve in 't einde kragtloos, en die betuiging zelve tot eene ydele pligtpleeging. Eindelyk was het onzeker of de Manlyke Afſtammelingen, uit dit Huwlyk geſprooten, ooit in 't geval zouden komen der Erfopvolginge tot het Stadhouderſchap, en zou het, derhalven, zeer onvoorzigtig weezen, uit voorzorge voor een zo onzeker geval, nadeel toe te brengen aan de beſtendigheid van eene Wet, by welker onveranderlykheid, en 't Land en 't *Stadhouderlyk* huis zulk een groot belang hadt; te meer daar de Heeren Staaten, indien het geval ooit gebeurde, als dan deswegen zodanig zouden kunnen voorzien, als zy ten meeſten nutte van den Lande raadzaam vonden, zonder noodig te hebben de toevlugt te neemen, tot het middel van Ontſlag des tegenwoordigen Reglements. — *Zy* waren, derhalven, van oordeel, dat de Staaten het Huwelyk zouden toeſtemmen, en het verzoek der Gouvernante, ten aanzien der Opvolging inwilligen, ingevalle de Prins mogt goedvinden, vóór de voltrekking des Huwlyks, Belydenis te doen van den Hervormden

LXXXV. BOEK.

1759.

LXXXV. BOEK. 1759. Godsdienst, zo als dezelve in de Publieke Kerken deezer Landen geleerd wordt; doch, zo Hoogstdezelve daar in zwaarigheid mogt maaken, dan zou het Reglement op de Erfopvolging volkomen in zyn geheel blyven en nooit kunnen bygebragt worden, ten voordeele der Manlyke Spruiten, welke uit dit Huwlyk mogten voortkomen.

In *Holland* is men over dit ſtuk niet eens.

Alle de Leden der Staatsvergadering van *Holland* hadden den Verzoekbrief der Gouvernante overgenomen; de byzondere Raadſlagen inkomende waren verre van éénpaarigheid, en eene vlotte goedkeuring. De twee eersſtemmende Steden, *Dordrecht* en *Haarlem* hadden op dit ſtuk 't zelfde inzien, als wy wegens de Edelen te *Utrecht* breed ontvouwd hebben, in zo verre de onverbreeklykheid der Grondwet wegens de Erfopvolging betrof, en de ongeraadenheid om 'er in deezen van af te gaan. „By „ de Landwet," lieten die van *Dordrecht* zich hooren, „ was voorgeſchreeven wat „ 'er, met opzigt tot de Overerving der „ Stadhouderlyke Waardigheden, in het „ Vorstlyk Huis van *Oranje* en *Nasſau*, „ naauwkeurig moest gedaan en wat 'er „ ſtipt gelaaten moest werden; dat nie„ mand, wanneer hy by de Wet bleef, „ zich verantwoordelyk maakte, daar hy „ gevaar liep om zich aan verwyt bloot te „ ſtellen, zo haast de afwyking de allerge„ ringſte gevolgen naa zich ſleepte. Alle „ voorzigtigheid vereischte, derhalven, „ die Grondwet, in alle haare deelen, zorg„ vuldig en heilig te onderhouden, hier by

„ hadt

„ hadt de Stadhouder, zo wel als de Staaten, „ het hoogste belang; zo lang die Wet on- „ geschonden bleef, genoot ieder zyne „ Regten en Voorregten, en werd nie- „ mand eenige reden tot klagten of verwyt „ gegeeven; doch, wanneer men de banden „ daar van ééns losmaakte, met hoe veele „ bepaalingen, die losmaaking ook mogt „ geschieden, liep men gevaar om van den „ eenen stap tot den anderen te komen, „ en het geheele zamenstel te zien onder- „ mynen, en daar uit alle nadeelige gevol- „ gen voor den Staat voortvloeyen." Wel mogten die van *Dordrecht* de voltrekking van het Huwelyk lyden; doch konden niet van zich verkrygen om ontslag van die Wet te verleenen. — *Haarlem* oordeelde zich heilig aan deeze Grondwet te moeten houden.

Het Plan van *Delft* niet omhelsd.

Delft leverde naderhand een Plan in om by Staaten van *Holland*, de Raadpleeging op het verzoek in den Brief van wylen haare Koninglyke Hoogheid vervat gemakkelyker te maaken: hier in bestaande, dat door de Heeren van de Ridderschap en verdere Gecommitteerden tot het groote Besoigne zou overwoogen worden, hoedanig eene voorziening, in tyd en wylen, by eene buitengewoone Schikking van hun Ed. Groot Mogenden, uit derzelver Souveraine Magt en Gezag, tot handhaaving der vastgestelde Regeeringsvorm, en ter begunstiging van het Manlyk Oir, uit dit Huwlyk herkomstig, zou kunnen en behooren te geschieden. Doch de Leden, die

LXXXV. BOEK. 1759.

zwaarigheid in de Toestemming maakten, te weeten de negen Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Brielle*, *Alkmaar* en *Enkhuizen*, oordeelden by hun weigerend Besluit te moeten blyven, hunne Gevolmagtigden gelastende dit middelend Plan ter Staatsvergaderinge af te slaan. Met de *Ridderschap* stemde voor dit Huwlyk, op de wyze, zo als het door haare Koninglyke Hoogheid verzogt was, *Delft*, *Leyden*, *Gornichem*, *Schoonhoven*, *Hoorn*, *Edam*, *Monnikendam*, *Medemblik* en *Purmerende*; elk bragt in meer en min uitgewerkte Vertoogen, zyn Raadslag ter Staatsvergaderinge; dan 't was onmogelyk de gewenschte Eenpaarigheid te bewerken by Staaten van *Holland*, tot groot misnoegen der geenen, die met zekeren Schryver beweerden, dat men het Besluit des Jaars MDCCXLVIII voor geen Grondwet hadt aan te merken (*).

Zeeland en *Stad en Lande* draagen toestemming.

Staaten van *Zeeland* hadden, dit Besluit egter als een Grondwet aanmerkende, waar van men, voor deeze reis, afging, vaardig in den Huwlyksvoorslag toestemming gedraagen. Dit deeden ook die van *Stad en Lande*, zonder een enkel woord van het toen

(*) *Het Diploma nader beschouwd*, op naam van *A. de Chalmot en Comp.* te *Leeuwaarden* gedrukt, doch herkomstig uit eene *Leydsche Drukkery*, en, zo men wil van *E. Luzac*: de Staatkundige Schryver, zal voor deeze Plaatswisseling, zyne genoegzaame reden gehad hebben.

toen vastgestelde te reppen (*). Hoe dit hooge Huwlyk, ondanks het marren eener vlotte en algemeene toestemming, voltrokken werd staat ons, op zyn tyd, te melden. LXXXV. BOEK. 1759.

De Prins ter Vergadering van H.H. Mogenden op zyn elfden Jaardag ingeleid.

De diepe Rouwe, waar in het Stadhouderlyk Huis gedompeld lag, verboodt den Elfden Jaardag des Stadhouders, met openlyke vreugdbedryven ten Hove te vereeren, schoon in de Hofplaats zelve, en elders, die dag niet zonder uiterlyke viering voor by liep. Merkwaardig nogthans was deeze Jaardag: dewyl men den jongen Vorst, zeer onverwagt voor veelen, en niet zonder een ongunstigen opslag van zommiger oog, ter Vergadering van hunne Hoog Mogenden, toen reeds, inleide om tegenwoordig te zyn by het overleveren van den Staat van Oorlog. Men hadt dit niet voor den vervulden Ouderdom van *Vyftien* Jaaren, en naa het afleggen des *Eeds van Geheimhouding*, overeenkomstig met het bepaalde in het *Plan van Voorzieninge*, verwagt. Hy kwam 'er even vóór den Raad van Staaten, en plaatste zich, op verzoek van hunne Hoog Mogenden, in den Stadhouderlyken Stoel; gemelde Raad volgde hem, en deedt den Heer JACOB PHILIP, Ba-

(*) *Staat der Besluiten van de byzondere Gewesten, nopens het Huwlyk van Mev. de Prinsesse* CAROLINA, *met den Heere Prinse van* NASSAU WEILBURG. Zie ook *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 952—977. 1094. en de Advysen der byzondere Leden van Holland, *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 558—534.

LXXXV. BOEK. 1759.

Baron van den Boetzelaar, *Heer van Nieuwveen*, wegens de Ridderschap van *Holland* te deezer Vergaderinge afgevaardigd, als Voorzittend Lid, eene Aanspraak aan den zo vroegtydig op den Eerstoel zyner Vaderen geplaatsten Stadhouder. De Raad van Staaten vertrok naa 't eindigen deezer Aanspraake, na deszelfs gewoone Vergaderkamer: waar op ook zyne Hoogheid, afscheid van de Hooge Vergadering genomen hebbende, na 't Stadhouderlyk Kwartier keerde.

Visch en Jagt vermaak zyne Hoogheid aangedaan. Door den Marquis d'AFFRY begroet.

Min vreemd was het dat hy, door zynen Voogd, den Hertog van BRUNSWYK geleid, op de Schuttersdoele in *'s Gravenhaage*, de Cieraaden en Opschriften voor de Meiboomen geschikt ging bezigtigen, en den optocht dier Schutterye met zyne tegenwoordigheid vereerde, vergezeld van zyne Grootmoeder de Vorstinne Douariere van *Oranje* en *Nassau*, en zyne Zuster Prinses CAROLINA. — Voeglyker aan zyne Jaaren keurde men 't dubbel vermaak op een Speelreisje na beide de *Katwyken* hem aangedaan. De Visschers van *Scheveningen* verledigden zich, daar hy den weg nam over dat Dorp, om, onder zyn oog, naby het strand, in zee te visschen: en deedt de *Baron van Wassenaar*, eenige Haazen, te vooren opgevangen, en tot de komst van zyne Hoogheid opgeslooten gehouden, op eene vlakte niet verre van *Katwyk* buiten, loslaaten, terwyl de Jagthonden dat Wild na snelden, en een klein Jagtvermaak aan den Prins, en diens hoog Reisgezelschap by.

by gemelden Edelman te *Katwykbinnen* voorts ter maaltyd onthaald, opleverden. — Dat de Marquis D'AFFRY, op eene allerſtaatlykſte wyze, den Prins Erfſtadhouder een Bezoek gave om hem kennis te geeven van zyne onlangs bekomene verheffinge tot Afgezant des Konings van *Frankryk*, en dat hy een even ſtaatlyk wederbezoek by deezen aflei, was niets meer dan de Hofplaats voor eenige Jaaren beſchouwd hadt, wanneer de Marquis DE BONAC deezen Prins, toen hy in *'s Gravenhaage* kwam, begroette (*).

LXXXV. BOEK. 1759.

Zaaken van meer gewigts trekken onze aandagt; en zullen wy dezelve wederom op 't oude onaangenaame voorwerp moeten veſtigen. Schoon de *Engelſche* Afgezant, in Wintermaand des jongstverſtreeken Jaars, de onaanneemelyke eiſchen van den Koning zynen Meeſter voordraagende, dezelve *beſlooten hadt* met eene betuiging van diens leedweezen, over de Buitenſpoorigheden en Geweldaadigheden door de *Engelſche* Kaapers gepleegd, en van diens bereidvaardigheid om deeze Rooveryen te beteugelen (†), leerde de Ondervinding de waarheid dat 'er een wyd verſchil

De *Engelſche* Zeerooveryen gaan den ouden gang.

(*) Zie *Vaderl. Hiſt.* XXII Deel, bl. 40 enz. Wy hebben daar de wederzydſche Staatſie beſchreeven, om iets van dien aart, ter Gedagtenisſe van dusdanige Pligtpleegingen, in onze Geſchiedenis te boeken, voorts kunnen wy ons daar van ontſlaagen agten, zo niets byzonders het melden vordert.

(†) Zie ons XXII Deel, bl. 416.

LXXXV. BOEK. 1759. ſchil is tusſchen zeggen en doen. — De tydingen, wegens het aantaſten, ophouden, mishandelen, rooven, opbrengen en verbeurt verklaaren onzer Schepen, door de *Engelſchen*, klonken op een zelfden toon als in den voorleden Jaare. De Regtspleegingen op eén wisſelvalligen, langwyligen, dikwyls hoogstonregtvaardigen en altoos zeer kostbaaren voet, tegen de opgebragte Schepen voortgezet wordende, begonnen de Schippers, op last hunner Meesteren, met de Kaapers Overeenkomſten te treffen, en derzelver eiſchen met Geld af te maaken, ten einde zy hunne reizen konden voortzetten, en ontheeven mogten weezen van de Uitſpraaken der Regtbanken, die het Regt kromden en de Verongelykten verdrukten: want zeer klein was het getal der vrygeſprookenen. Schoon in Zomermaand de Roofzugt eenigzins zat ſcheen, of de gelegenheden om zich voldoening te verſchaffen minder voorkwamen, ſpreidde dezelve met Oogstmaand de klaauwen uit, tot zy in de laatſte Maanden weder eenigzins rust nam, en de opbrengingen verminderden. Niet weinig bragt daar aan toe, dat, in dien tyd, verſcheide Havens van *Frankryk*, zich door *Engelſche* Vlooten zodanig bezet vonden, dat 'er geen Schepen konden uit- of inkomen, 't welk de *Hollandſche* Koopvaarders belette derwaards te ſtevenen en gelegenheid gaf, dat in 't laatst van Wynmaand, de Gelaſtigden der Buitenlandsvaarderen te *Amſterdam*, op bevel van Burgemeeſteren, de *Rouaanſche* Beurt-

Beurtschepen, het vaaren derwaards verboden.

Niet geheel vry van aanranding der *Franschen* bleef onze Scheepvaard; doch eene heusche behandeling, vondt in die enkele gevallen plaats; en werd de opbrenging der weinigen gevolgd van Vrygeeving, en het verwyzen der Kaapers in de kosten. — Regt wedervoer een *Hollandsch* Galjootschip van *Bourdeaux* na *Stettin* vaarende door een *Zweedsch* Oorlogschip op de kust van *Pomeren* genoomen, en te *Straalzond* opgebragt: de Schipper beweezen hebbende in *Holland* t'huis te hooren, werd Schip en Laading beide vry verklaard, en hem vergund na de plaats zyner bestemminge te zeilen. —— Men toonde ook in *Rusland* met ons in vriendschap te willen blyven: de goederen van twee Schepen door den *Russischen* Admiraal MISCHWKOPF genomen en opgebragt, waren, volgens een Brief van den Groot Kanselier, Graaf van WORONZOW, aan den Heer DE ZWART, vry gegeeven.

1759. *Frankryk*, Zweeden en *Rusland*, behandelen onze Schepen als Onzydigen.

Een byzonder voorval gaf aanleiding dat de *Amsterdamsche* en *Rotterdamsche* Koopliedeu, zich op nieuw tot 's Lands Staaten keerden, met betrekking tot de *Nederlandsche* Schepen van *St. Eustatius* en *Curacao* gekomen, en in *Engeland* opgebragt. Om 't zelve recht te verstaan zal de zaak zelve eenige toelichting behoeven. Niets is gebruikelyker dan dat op de Reeden der *Hollandsche* Volkplantingen in de *West-Indien* de Goederen, voor een zeer groot gedeel-

Schepen van *St. Eustatius* en *Curacao* komende, in *Engeland* opgebragt, en op 't punt om verbeurd verklaard te worden.

LXXXV. BOEK. 1759.

deelte, gelaaden worden uit kleine van elders aankomende Vaartuigen, in 't algemeen onder den naam van *Barken* bekend; 't geen blykbaar geschiedt om de dubbele moeite van opslaan, weder afgeeven, verwerken, en daar mede gepaardgaande gansch geene geringe vermeerdering van kosten, uit te winnen. Op dit gebruik, by de Tractaaten tusschen *Engeland* en deezen Staat geheel onaangeroerd en dus vry gelaaten, wordt by het aflaaden der Schepen niet gelet; en de Goederen van den Wal, of uit die Barken, ingescheept, naar dat de gelegenheid zich aanbiedt, zonder dat men Aantekening houdt, welke Goederen van Land of uit Vaartuigen komen. — In 't laatst van Louwmaand kreeg men tyding, dat de Regters van het Admiraliteitshof te *Londen* voor hadden, den zesden van Sprokkelmaand, uitspraak te doen over de Schepen van de gemelde Eilanden opgebragt, en, indien wegens dezelve niet geregtlyk beweezen kon worden, welke Goederen uit Barken, welke van Land ingenomen, en voor welke Rekening de ingelaadene Goederen afgezonden waren, en Schip en Laading verbeurd te verklaaren. - Kon men wegens de plaats van waar men de Goederen, volgens gebruik, aan boord genomen hadt, onmogelyk geregtlyke Bewyzen opleveren; 't was den Kooplieden niet min ondoenlyk te weeten voor wiens Rekening de Goederen waren in gelaaden: dewyl de *West-Indische* Afzenders, by het afzenden niet altoos

mel-

melden of die Goederen geheel voor hunne eigene Rekening of voor Rekening van hun en eenige anderen waren. Hun ontbraken ook, zo dit geval eener nauwkeurige opgave eens plaats vondt, de Papieren, van welken de *Engelschen* de Schippers beroofd, hun, als mede de Gemagtigden der Kooplieden, den toegang tot dezelve geweigerd hadden. In gevolge hier van lagen 'er veele Goederen der Kooplieden in de opgebragte Schepen, aan hun toegeschikt, zonder dat zy het eens wisten, en veel min voor wiens Rekening dezelve waren. Van de *Twintig* Schepen, in de laatst verloopene twaalf Maanden uit *America* herwaards gestevend, waren 'er ten minsten *Negentien* door *Engelschen* genomen en opgebragt, welker Papieren zich in handen der Neemeren bevonden. Ja, was 'er niet nu en dan een enkel Schip, in de Havenen deezer Landen aangekomen, veelen zouden nog geheel onkundig geweest hebben van het aandeel, 't welk zy, voor zichzelven of voor hunne Vrienden, in de genomene en opgebragte Laadingen hadden.

De *Amsterdamsche* en *Rotterdamsche* Kooplieden leveren by den Staat een Verzoekschrift daar tegen in.

De onmogelykheid, derhalven, om deezen dubbelen eisch te voldoen en het doorstraalend oogmerk van denzelven, om, onder dien dekmantel, de Verbeurtverklaaring wel zeker te neemen, ten einde den Handeltak op die Eilanden geheel te knakken, bewoog de Kooplieden van *Amsterdam* en *Rotterdam*, een Verzoekschrift op te stellen en door Gevolmagtigden, by hun-

LXXXV. BOEK. 1759. hunne Hoog Mogenden in te leveren, met bede, dat zy deeze zaak, en derzelver gevolgen, in ernstige overweeging geliefden te neemen, en zodanige middelen te beraamen als ter stremminge van dergelyke verhaaste Regtsvorderingen, in eene zaak over welke men nog bezig was met onderhandelen tusschen beide de Mogenheden, zouden kunnen strekken.

Het Vonnis over die Schepen uitgesteld. De kortheid des tyds tusschen het overleveren van dit Verzoekschrift, op den eersten van Sprokkelmaand, en den gestelden dag ter Uitspraake, maakte allen spoed noodwendig, en ontbrak die niet: vermids nog dien eigen dag een Boode aan den *Nederlandschen* Gezant te *Londen* werd afgevaardigd met last, om, indien mogelyk te bewerken, dat, staande de Onderhandelingen tusschen den Staat en zyne *Groot Brittannische* Majesteit, de zaaken, die Schepen betreffende, in haar geheel mogten blyven. — Zo veel ingangs vondt dit voorstel, dat men het uitspreeken der gedreigde kort aanstaande Vonnissen des Admiraliteitshofs over die Schepen, by voorraad, tot op den vier- en- twintigsten van Sprokkelmaand opschortte.

Verbeurtverklaring van dezelve, en andere. Intusschen was men voortgevaaren met andere Schepen, of vry te geeven, of voor goeden prys te keuren, en hadt, even voor de Aankomst van den laatstgemelden Boode, een Schip van *St. Martin* na *Amsterdam* vaarende en opgebragt, dit laatste lot moeten ondergaan, om dat het zelve een gedeelte zyner Laadinge uit Barken hadt

in,

ingenomen. De bepaalde dag brak aan tot welken het Vonnis over de zeven- en-twintig *Hollandsche St. Eustatius*- en *Curaçao-Vaarders* was uitgesteld. Men hadt zich gevleid, dat het gedaan verzoek iets zou betekenen, en hoope geschept uit eenen Brieve in Louwmaand door Mr. WOOD, Secretaris van den *Britschen* Staatsdienaar PIT, aan den *Nederlandschen* Gezant HOP geschreeven, wegens het ontslag van *Surinaamsche* Schepen, en de verzekering dat hy de zelfde Gemaklykheid, zo verre het van den Heer PIT afhing, wegens eenige andere, die zich in het zelfde geval bevonden, zou aantreffen. Doch het *Britsche* Admiraliteitshof, ging den ouden gang van veroordeelen: het streek dit Vonnis, dat, dewyl de Schippers en Wedereischers dier genomene Schepen, niet hadden kunnen goedvinden te verklaaren, welke Goederen men van den Wal der *Hollandsche* Volkplantingen gelaaden, of uit Barken overgescheept hadt, onder voorgeeven van des geene Aantekening gehouden te hebben, niet denkende dat daar op in *Engeland* zou kunnen gezien worden; en daar benevens ook, zo zy voorgaven, ten vollen beweezen hebbende, dat veele, of de meeste, Goederen, aan Ingezetenen der *Vereenigde Nederlanden* toebehoorden, en dat zelfs het voeren van *Fransche* Goederen, volgens het Zeeverdrag van MDCLXXIV, uitdruklyk geoorlofd was, het Geregtshof, die goederen hieldt voor *Franschen Eigendom*; weshalven het de Laadingen der zeven-

LXXXV. BOEK. — 1759. ven- en- twintig Schepen verbeurd verklaarde, ten voordeele der Neemeren, mids zy de Schepen den Eigenaaren te rug gaven en de vragt betaalden: dan één Schip moest met de Laading in het lot der overgave aan de Neemeren deelen: dewyl de Schipper een gedeelte zyner Laadinge te *Guadeloupe* hadt ingenomen.

Klagten deswegen by den Staat, en beloften van Voorziening.

De tyding van deeze Verbeurtverklaaring kwam in aller yl herwaards over. Vier aanzienlyke Kooplieden van *Amsterdam*, tot Gevolmagtigden der Belanghebberen in deeze opgebragte Schepen aangesteld, draalden niet om van deeze hun grievende gebeurtenisse 's Lands Vaderen kennis te geeven, derzelver kragtigen bystand verzoekende tegen Veroordeelingen, tot hunnen volstrekten ondergang ingerigt. — Het bekomen Antwoord voldeedt, als niets minder behelzende dan eene belofte, dat men zodanige Besluiten zou tragten te neemen, die, zo zy de herstelling der geledene schade niet uitwerkten, ten minsten tot Eere van den Staat, en Veiligheid van den Koophandel in het toekomende, zouden strekken.

Een Gezantschap na 't Hof van *Londen* over deeze zaak benoemd.

Ter bereiking van dit, den Lande zo wenschlyk einde, sloegen Staaten van *Holland*, in Lentemaand, ter Algemeene Staatsvergaderinge voor, een Buitengewoon Gezantschap na het *Groot Brittannische* Hof af te vaardigen, om de Klagten, wegens de Beroovinge, Opbrenginge en Verbeurtverklaaringe der *Nederlandsche* Schepen den Koning zelve voor te draagen, en, zo het

me-

mogelyk was daaromtrent Schikkingen te beraamen met de Staatsdienaaren zyner Majesteit, die zouden dienen om, in 't vervolg, zodanige Geweldenaaryen te voorkomen; en om de Vriendschap met het Hof van *Londen*, dus lang onderhouden, aan te kweeken. Alle de Gewesten stemden in dien voorslag. *Zeeland* met voorbehouding van ook iemand daar toe te mogen benoemen, als de Staaten van hun Gewest zulks mogten goed vinden; *Overysfel* onder goedkeuring hunner Zenderen. — Tot dit Gezantschap werden benoemd de Heeren JACOB BOREEL JANSZ., wel eer Schepen der Stad *Amsterdam*, thans werklyk Raad en Advocaat Fiscaal by het Collegie der Admiraliteit te dier Stede; JAN VAN DER POL Oud-Schepen dier Stad, die in den voorleden Jaare, by de Gouvernante het woord voerde (*) en meermaalen, ook nog weinig weeken geleden, by 's Lands Vaderen de zaak der verdrukte Zeehandelaaren handhaafde, en GERRIT MEERMAN, Raad en Pensionaris der Stad *Rotterdam*.

LXXXV. BOEK. 1759.

Doch, eer wy verslag doen van hunne verrigting, staat ons te vermelden, wat 'er, omtrent deeze zaak, gedaan was, in de Onderhandelingen hier te Lande aangevangen met den *Engelschen* Afgezant YORKE, wien men van het besluit tot dit Gezantschap kennis liet geeven, met bygevoegde betuiging van het vertrouwen hunner Hoog Mo-

Onderhandeling alhier met YORKE.

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 400.

LXXXV. BOEK. 1759. Mogenden, dat dit bewys van agtinge voor de Vriendschap zyner *Groot-Brittannische* Majesteit, aan deszelfs Hof welgevallig zou weezen, en strekken ter bevorderinge van de langgewenschte afdoening deezer zaak.

Voorslag door H. H. Mogenden hem gedaan. Het Vertoog, door den Afgezant YORKE, in 't laatst der voorgaande Wintermaand, ingeleverd (*), was onderzogt, en baarde een Voorslag van wegen hunne Hoog Mogenden, tot eene nadere Overeenkomst ter wegruiming der gereezene Geschillen, die den Afgezant in Louwmaand, werd ter hand gesteld. Dezelve kwam hier op neder. „ Dat, naardemaal „ 'er eenige moeilykheden waren ontstaan, „ wegens de meeninge van het Zeetractaat „ des Jaars MDCLXXIV, byzonder betrekking hebbende tot de Zeevaard en „ Koophandel van wederzydsche Onderdaanen en Inwoonderen na de *Americaansche* Volkplantingen, behoorende „ aan zodanige Mogenheid, met welke „ één der Verbintenis aangaande Partyen, „ in vollen Oorlog zou zyn: welke Handel of Vaard den wederzydschen Onderdaanen niet zou weezen geoorlofd; en, „ ter oorzaake van die gereezene moeilykheden, verscheide Schepen en Goederen, in eigendom behoorende aan Onderzaaten der Algemeene Staaten, genomen en opgebragt waren in verscheide „ Ha-

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 414.

„ Havenen van *Groot-Brittanje*, als mede „ in verscheide Havenen, dier Kroone „ in *Noord-America* toebehoorende, over „ zulks aan de zyde des *Engelschen* Hofs, „ eerst en voor alles behoorde te worden „ vastgesteld, dat alle Schepen der gemelde Onderzaaten, geduurende deezen „ Oorlog tusschen *Engeland* en *Frankryk*, „ genomen, en tegen welke geene Gedingen, ter laatste instantie waren aangevangen, terstond kost- en schadeloos zouden worden ontslaagen: en wel omtrent „ die zich in *Engeland* bevonden, binnen „ vyftien dagen naa het tekenen der Acte „ en Overeenkomst; binnen het zelfde „ tyds bestek, moesten omtrent de Schepen „ in de *Americaansche* of andere Havens „ der *Engelsche* Kroone opgebragt, de „ noodige bevelen tot het hierby bepaalde „ Ontslag worden afgevaardigd; en zulks, „ zonder eenige uitzondering der Plaatzen „ in *America*, werwaards dezelve bestemd „ waren, ten tyde van derzelver vertrek, „ of waar dezelve mogten opgehouden „ weezen; en gevolglyk, dat de Schepen, „ die een Maand vóór de tekening der Acte, in vertrouwen op 't bovengenoemde „ Tractaat, gezeild mogten weezen, geenzins in beslag zouden genomen worden; „ of, indien 'er zich reeds eenigen in dit „ geval mogten bevinden, als dan, zonder „ eenig uitstel, kost- en schadeloos ontslag „ zouden bekomen, op de vertooning van „ derzelver Papieren, bewyzende dat dezelve, ten minsten een Maand vóór de

LXXXV. BOEK.

1759.

LXXXV. BOEK. 1759.

„ tekening der Acte, uit de Havenen
„ der Republiek waren gezeild: welverstaande dat hier in geenzins zouden begreepen weezen zoodanige Contrabande
„ Goederen, die eenig Schip zou voeren,
„ welke by het meergemelde Tractaat
„ waren verbeurd verklaard. — Dat, wyders, ten opzigte van zodanige Schepen
„ of Goederen, toebehoorende aan Ingezetenen der Republiek, welke reeds
„ verbeurd verklaard en verkogt zouden
„ mogen zyn, de daar van gekomene
„ Gelden aan den regten Eigenaar zouden
„ worden betaald. — En, wat de Schepen betrof, waaromtrent de Regtsgedingen hingen voor het hoogste Geregtshof, zouden van zyne Majesteit zodanige bevelen gegeeven worden, waar door
„ dezelve terstond zouden ophouden." —
Zy voegden 'er by „dat, dewyl, ter gelegenheid van deezen Oorlog, Klagten
„ van wegen zyne *Groot Brittannische* Majesteit ingekomen waren, dat Schepen,
„ onder *Hollandsche* Vlaggen vaarende,
„ met Dubbele Papieren voeren, en men,
„ aan de andere zyde, van wegen de Algemeene Staaten geklaagd hadt over Buitenspoorigheden, door *Engelsche Kaapers* of Schepen, die zich dus lieten
„ noemen, aan de *Hollandsche* Schepen
„ gepleegd, by wederzydsche Mogenheden zou goedgevonden worden, dat alle de geenen, by welken men Dubbele
„ Papieren zou vinden, 't zy verondersteld worde, dat dezelve toebehoorden

„ aan

„ aan Onderdaanen van zyne *Groot Brittannische* Majesteit, of aan die van de „ Algemeene Staaten, niet zouden worden „ te rug gevraagd, noch van de zyde zy„ ner *Groot Brittannische* Majesteit, noch „ van die hunner Hoog Mogenden: en „ dat, om te zekerder te zyn, wat daar „ door is te verstaan, by deeze Acte „ zou worden verklaard, dat de *Paspoorten* of Zeebrieven en *Convoicedullen*, „ door twee onderscheidene Mogenheden „ gegeeven, alleen zouden verstaan wor„ den Dubbelde Papieren te zyn; en „ diensvolgens geen Vrygeleibrief of ee„ nig Geschrift, in eene andere, dan, de „ *Engelsche* of *Duitsche* Taale geschreeven „ daar voor zou worden gehouden; doch „ dat ingevalle beweezen zou worden zo„ danig Papier, onder verscheide benaa„ minge, en in de plaatze van een Zee„ brief of Convoicedul, gebruikt te wee„ zen, de Capitein van zodanig een Schip „ in dat geval, zou worden aangemerkt „ als een Onderdaan of Inwoonder van ee„ ne andere Mogenheid dan die geene, „ tot welke hy met de daad behoorde."

Dezelve voldeedt niet.

Hoe weinig deeze Voorslag voldeedt bleek, eensdeels uit een nader Vertoog door dien Gezant gedaan, en anderdeels uit een Ontwerp van de *Engelsche* zyde in Sprokkelmaand, overgeleverd. In het eerste betuigt hy, dat het Ontwerp der Staaten „ bevonden was niet aannee„ melyk te weezen;" het overtollig oordeelende over den inhoud uit te

 brei-

LXXXV. BOEK. 1759. breiden. Alleen had hy zynen last te openen, die hier op uitkwam. — Dat de Koning, aangaande het Ontslag der *Hollandsche* Schepen, in de *Engelsche* Havenen opgebragt, geenzins kon afwyken van de Regelen hem door de Rykswetten voorgeschreeven; de Kroon kon nooit eene buitengewoone Uitspraak, ten verzoeke van eenige Mogenheid, hoe genaamd, geeven. Het Tractaat van MDCLXXIV, opgehelderd door het Tractaat van MDCCXVI, bepaalde de wyze van Regtsoefening, omtrent de Schepen en Onderdaanen der beide Natien, wanneer zy, in tyden van Oorlog, in eenige Havenen der Wederzydsche Mogenheden werden opgebragt. — Wat het Uitstel der Regtsoefeningen, 's Konings Raad ten laste gelegd, betrof, werden hunne Hoog Mogenden verzogt, een nader onderzoek te doen; dewyl 'er zich groote redenen opdeeden om te gelooven, dat zodanig een Onderzoek daadelyk zou toonen, dat die dit durfden stellen, hunne Hoog Mogenden zogten te misleiden. 't Was meermaalen gebeurd, dat verscheide van die gedaane Klagten, in plaats van waarheid, der opmerkinge en tusschenkomste hunner Hoog Mogenden onwaardig bevonden waren. — Omtrent de Contrabande Goederen hadt men zich, tot nog toe, ongewillig betoond tot eene nadere uitlegging te komen; 'er werd tyd vereischt om vast te stellen, welke soorten van Scheepsbouw - Materiaalen daar in behoorden begreepen te weezen. Aan een nader

der onderzoek moest dit worden overgelaaten. — Niet minder moeite baarde het bepaalen hoedanig de Papieren behoorden te weezen ingerigt, waar mede de Capiteins der Schepen van beide de Natien dienden voorzien te zyn, ten einde allen agterdogt voortekomen. De Admiraliteits Heeren hadden hunne Regelen, naar welke zy verpligt waren zich te gedraagen: deeze waren aan beide de Natien gemeen, en ieder geval moest naar deszelfs byzondere omstandigheden worden beslischt. LXXXV. BOEK. 1759.

Ontwerp van Overeenkomst, naar 't begrip van het Engelsche Hof.

By dit schor luiddende Vertoog, ging een Ontwerp van Overeenkomst, naar 't beprip des *Engelschen* Hofs, hier in bestaande. „ Dat wederzyds verklaard zou
„ worden, dat het VIII Artykel des Trac-
„ taats van MDCLXXIV, zich geenzins
„ uitstrekte, noch behoorde te worden
„ uitgelegd zich uit te strekken, tot het
„ verleenen van zodanige vryheid aan de
„ Onderdaanen en Schepen der wederzyd-
„ sche Verdraagende Mogenheden, om te
„ mogen vaaren en handeldryven na eeni-
„ ge Volkplantinge, Bezittinge, of Plaat-
„ ze in *America*, toebehoorende aan de
„ vyanden van zodanig eene Mogenheid,
„ welke in Oorlog zou geraakt zyn; noch
„ om na *America* of na eenige Volkplan-
„ tinge, Haven of Plaats daar in gelegen,
„ te mogen voeren, of wederom van zo-
„ danig eene Volkplanting, Haven of
„ Plaats te brengen, van eenige Plaats bin-
„ nen de Grenzen van *America*, eenige
„ Goederen of Koopmanschappen, welke

 „ in

LXXXV. BOEK. 1759.

„ in eigendom toebehoorden aan de Vyanden van zodanig een Mogenheid, als dan in Oorlog weezende, of komende te geraaken. — Als mede dat het gemelde VIII Artykel zich niet uitstrekte, noch behoorde verstaan te worden zich uit te strekken, tot bescherminge van eenige Goederen of Koopmanschappen, in eigendom toebehoorende aan de Vyanden van een der beide in Verdrag treedende Mogenheden, onder voorwendzel van het Voorregt en de Vryheid, by het meergemelde Artykel toegestaan, in gevalle de Goederen waren gelaaden, of de reizen met dezelve aanvang genomen hadden, in Schepen of Vaartuigen, toebehoorende aan de Vyanden van één der Verbintenis aangaande Mogenheden, welke in Oorlog zoude mogen zyn of worden ingewikkeld: welke practyk, in het *Engelsch* doorgaans genaamd wordt *transhipping*, in het Hollandsch *overschepen.*"

Gedagten der *Amsterdamsche* Kooplieden hier over.

Beide deeze weinig goeds en spoeds beloovende Stukken werden na de byzondere Gewesten toegezonden, om by derzelver Leden onderzogt te worden. Burgemeesters van *Amsterdam* stelden ze, gelyk meermaalen, in handen van Kooplieden, als best in staat om hier over te oordeelen, en des berigt te geeven. Zy namen ze in rype overweeging, en leverden een breedspraakig veel behelzend Antwoord in, wel geheel afschryvenswaardig, doch te lang om hier plaats te vinden, het voornaamste be-

beſtondt hier in. — Met groote ſmerte hadden zy gezien, dat, niet tegenſtaande de aangewende onvermoeide poogingen, om de Verſchillen uit den weg te ruimen, de zaaken zo weinig waren gevorderd, dat men zich niet kon vleijen een goed einde daar van te zullen zien. Met hoe veel voorzigtigheids en beleids het Ontwerp tot eene Overeenkomst, ook was opgeſteld, hoe zeer men daar in de denkbeelden gevolgd hadt, die men uit de Geſprekken met den Gezant YORKE oordeelde, aangenaamst aan het *Engelsch* Staatsbewind te zullen weezen, werd het, egter, verworpen, en uit naam des Konings onaanneemelyk verklaard; ja een Tegen-Ontwerp overgegeeven, 't welk de Handel te recht aanzag, als geſchikt om de laatſte hand aan de verdrukkinge en ondergang van alle Vaard en Koophandel te leggen, indien men in 't begrip mogt vallen, dat men ook zo verre aan *Engeland* moest toegeeven, dat men zich hier in aan 't zelve blindelings onderwierp.

LXXXV. BOEK. 1759.

De Onderhandeling van den Staat met *Engeland*, hadt twee groote Oogmerken, om naamlyk vry te krygen de Schepen, door de *Engelſchen*, tegen de trouw der Verbonden, opgebragt; en om zekerheid voor de Vaard en Handel in het toekomende te verwerven. Toetſte men het Vertoog en het Ontwerp des *Engelſchen* Gezants, aan die twee groote oogmerken, de inhoud van het eene noch het andere, zou by bevinding daar aan voldoen. De

Aan-

LXXXV. BOEK. 1759. Aanbiedingen van de zyde der Republiek verklaart men onaanneemelyk; het beding van de Vrygeeving der Schepen houdt men onmogelyk, en ſlaat het glad af; de Koning kan niet afgaan van de Rykswetten, en agt geeven op de Vertoogen van eenige Mogenheid, om, buiten geregtlyke beſlisſingen, ontſlag te verleenen. Spreekende gevallen weezen het tegendeel uit.

Dan hoe zeer het, den Zeehandeldryvenden ſmertte, dat zy, tot hunne groote ſchade, uitſtel op uitſtel moeſten verdraagen, nog gevoeliger waren zy, over eene Beſchuldiging, hun ten onregte aangedaan, als of zy met onwaarheden de Regeering zouden hebben zoeken te misleiden. Zy vorderen een nader onderzoek, ten einde moge blyken, wie het was die zogt te misleiden. Gerust was de Koophandel, dat de uitkomst alle de Klagten by de Hooge Regeering gedaan zodanig hadt bekragtigd, dat 'er geene onwaar of van zo weinig gewigts zouden gevonden worden, dat ze de aandagt der Regeeringe niet verdienden. Hadden die Klagten, in den beginne, wat meer gehoors mogen erlangen, zy zouden, buiten twyfel, de ſmert niet hebben om de zaak tot het tegenwoordig uiterſte gebragt te zien.

Het langer uitſtel om de gedagten over de vermeerdering der Contrabande Waaren te uiten, ſtrekte maar al te baarblyklyk om den Ingezetenen van den Staat de Vaard en Handel op *Rusland* en *Moscovien* te beletten. Het Vertoog van YORKE

wees

wees genoegzaam aan, dat men alle Scheeps-Materiaalen, als het den *Engelschen*, volgens hun Stelzel van *Convenientie*, in 't hoofd kwam, daar onder zou begrypen. Wanneer de deur altoos open bleef om alle Schepen met *Oostersche* en *Noordsche* Voortbrengzelen gelaaden, en verder als onze Havenen bestemd, op te brengen en aan te houden. LXXXV. BOEK. 1759.

Hadt men van het vrygeeven der opgebragte Schepen, en van het vergoeden der Schade niets te verwagten, dan 't geen by den Regter stondt uitgeweezen te worden; men zou geene meerdere zekerheid voor het vervolg hebben, dat de Vaard en Handel van de Ingezetenen ongestoord zou kunnen geschieden: de Middelen daar toe, door hunne Hoog Mogende voorgeslaagen, werden niet genoegzaam geoordeeld, en men gaf voor nauwlyks Middelen te kunnen vaststellen, geschikt om allen vermoeden weg te neemen. Men verkoos in *Engeland* de zaak te laaten aan de langwylige Uitspraak der Geregtshoven, die hunne Instructie hadden om naar dezelve te oordeelen, en die men voorgaf best in staat te zyn om ieder zaak op zich zelve, volgens haare verdiensten, te beslissen. Hier door bleeven de Schepen der Handeldryvende Ingezetenen van den Staat in eene geduurige zwaarigheid van opgebragt te worden; en lange Regtsgedingen te moeten ondergaan, 't welk, buiten tegenspraak, alle Vaard en Handel zou stremmen.

Voorts ontleden zy, in dit Vertoog, van stuk

LXXXV. BOEK. 1759. ftuk tot ftuk het boven opgegeeven *Engelsch* Ontwerp, en daalen af tot veele byzonderheden, verfcheide zwaarigheden, die oppervlakkig 'er niet in lagen opgeflooten opperende, „ ten einde," gelyk zy zich uitdrukken, „ by andere Onderhandelin„ gen de kleinigheden niet over 't hoofd „ gezien worden." — Met die wederleggende ontvouwing, meenden zy getoond te hebben, dat wy, door dit Tegen-Ontwerp, zouden verliezen het regt van de rechtftreekfche en zydelingfche Vaard en Handel op de *Franfche* Volkplantingen in *America*, dat wy na onze Volkplantingen geene Goederen voor *Franfche* Rekeninge zouden mogen voeren, ook niet van daar na eenige Plaats, Volkplanting of Vaftigheid der *Franfchen*, noch van daar of van onze Volkplantingen, herwaards, of na eenige andere Plaats van *Europa*, en dat alle Goederen, by wege van *Overfchepen* in onze Schepen genomen, 't zy in *Europa*, 't zy in *America*, aan Verbeurtverklaaring bloot zouden gefteld zyn.

En wat kon tegen alle die nadeelen ten voordeele bedongen worden? het Vertoog van den Heer YORKE gaf niets zodanigs op. Het ontzaglyk aantal Schepen in *Engeland* opgebragt, moest men aan de onzekerheid der Regtsgedingen overlaaten. De Schepen, die op Zee waren, en in 't vervolg hunne uit- of t'huisreize zouden moeten doen, bleeven aan dezelfde zwaarigheden onderhevig; men wilde geene fchikking omtrent Papieren toeftaan; men wees

de

de Schippers na de Admiraliteitshoven; LXXXVI. BOEK. 1759.
men repte noch roerde geen woord van het beteugelen der ongehoorde Buitenſpoorigheden van de Kaaperen, waar over meermaalen, zo bitterlyk was geklaagd; en ten laatſten, men wilde, omtrend de Scheeps-Materiaalen, het aangenomen Stelzel van *Convenientie* opzettelyk blyven volgen.

Onder verbeteringe kwam het hun, derhalven, voor, dat 'er zich geen reden opdeedt waarom de Staat, zonder betere Voorwaarden te bedingen, in dit Tegen-Ontwerp zou treeden. Onder eene genoegzaame Beſcherming konden de Ingezetenen van de Republiek, voor 't grootſte gedeelte, in 't genot blyven van die Vaard en Handel, waar van men, door deeze Overeenkomst, zou afzien, en zy, of hunne Schepen en Goederen werden van geen erger natuure.

Zy zouden zich niet in laaten of de Onderhandeling met *Engeland* moest aangehouden, op eene andere wyze aangevangen, of geheel afgebrooken worden: dit liep buiten hun taak; dan, hoe zeer zy van harten wenschten dat zy, door iets toe te geeven, den overgrooten ſchat van hun in *Engeland* vastgehouden, konden wederkrygen, en dat zy, in 't vervolg zeker mogten zyn van hun Vaard en Handel gerustlyk te zullen kunnen voeren, zo konden zy niet bepaalen wat 'er toe gegeeven zou behooren te worden, of van welke eiſchen men eenigzins zou kunnen afſtappen. Verſchillende belangen maakten dit al-

LXXXV. BOEK. 1759. allermoeilykst; doch, hoe zeer de belangen verdeeld en de gevoelens deswegen onderscheiden waren, stemden alle de Belanghebbenden hier in overeen, dat, al wilde men iets opofferen, en men deedt daar van, op nieuws, aanbiedingen aan *Engeland*, het voorgaande allen grond gaf om te vreezen, dat het niets zou vorderen. Immers hadt men gezien dat, zo lang de Kooplieden met yver hunne belangen inbragten, en eer de Onderhandelingen begonnen waren, van de zyde des Gezants YORKE voorgegeeven werd, dat alles zich gunstig zou schikken, als mede dat een groot aantal Schepen te gelyk zou vry gegeeven worden: mits men slegts aan onzen kant, eenige inschiklykheid wilde gebruiken, en afzien van de Vaard en Handel op de *Fransche* Eilanden. Vertrouwende op de goede belofte hadt de Regeering getoond in zo verre *Engeland* wel ten gevalle te willen zyn, en te verklaaren, dat het Verdrag van MDCLXXIV geene betrekking zou hebben tot de Vaard en Handel op de Volkplantingen van andere Mogenheden. Nu eischte men meer, en zogt alle onze Schepen na en van onze eigene Volkplantingen komende, aan een lang en moeilyk Onderzoek bloot te stellen, en men schreef ons zo veele Wetten voor, dat de Ruine van de Vaard en Handel op de *West-Indien* daar ganschlyk mede gemengd was. Te deezer oorzaake durfden zy zich niet vleijen, dat eene andere aanbieding van welk eene natuure dezelve

ook

ook zou mogen weezen, meer een gunstige uitwerking zou doen. LXXXV. BOEK. 1759.

't Zou dan, huns oordeels, geraaden zyn, zich, in GODS naam, over te geeven aan den Regter, en hunne zaak te laaten aan de Gewoone Regtbank, hoopende, dat GOD Almagtig, de harten der Regteren tot kort, goed en onvertoogen Regt en Geregtigheid, ingevolge der heilige Tractaaten, zou neigen. — Niet te min bleeven zy altoos by die gedagten, dat het ten hoogsten noodzaaklyk was, om Vaard en Handel door een genoegzaam aantal Oorlogschepen te beveiligen, om niet van den vryen Wil en Overheerschinge van andere Natien af te hangen (*).

'T Gezantschap komt in Engeland en krygt gehoor.

In deezen zo verre verwyderden stand, bevondt zich de zaak der Onderhandelinge alhier, toen het Gezantschap boven vermeld (†) naar 't Hof van *Londen* bestemd werd. De Heeren tot het bekleeden van 't zelve verzogt, aanvaardden die post, en staaken, van één Secretaris en twee Klerken vergezeld, in 't begin van Grasmaand, naar *Engeland* over; waar zy, den zeventienden dier Maand, Gehoor kreegen by zyne Majesteit; die, op den voordragt van het Oogmerk hunner Bezendinge, by de gewoone verzekering van zyne Vriendschap voor deezen Staat, betuigde. „ Indien 'er „ eenige Geschillen ten opzigte van den [illegible] „ Koop-
[illegible]

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 374.
(†) Zie hier boven, bl. 50.

LXXXV. BOEK. 1759.

„ Koophandel gereezen zyn, zo moeten „ dezelve aangezien worden als de gevolgen „ van eenen lastigen Oorlog, welken „ wy genoodzaakt zyn met *Frankryk* te „ voeren. Gylieden kunt hunne Hoog „ Mogenden verzekeren, dat Ik, van myne „ zyde, zal poogen alle Hindernissen in „ die zaak uit den weg te ruimen, en Ik „ ben verblyd, dat Gylieden met gelyke „ genegenheid herwaarts zyt overgeko„ men." — Wy zullen, vervolgens zien wat uitwerking deeze nieuwe Onderhandeling hadt (*).

's Lands Zeemagt versterkt, en Convooyen verleend.

Het beste red- en hulpmiddel tegen de toeneemende kwaale der *Engelsche* Zeerooveryen, door de *Amsterdamsche* Kooplieden, in 't slot huns berigt en raadgeevenden Vertoogs, voorgedraagen, het versterken der Zeemagt, en het verleenen van een genoegzaam Geleide, was eenigzins, schoon niet met voldoende kragt, te werk gesteld. Men beloofde zich eene betere werking; naardemaal de Algemeene Staaten, schoon de Afgevaardigden van *Stad en Lande* alleen op 't goedvinden hunner Zenderen bewilligden, en *Utrecht* met *Overysfel* het doen eener Aantekeninge daar tegen zich voorbehielden, in Sprokkelmaand, besslooten vyf- en- twintig Schepen van Oorlog uit te rusten: en, naar een oud gebruik, wanneer men met 's Lands Zeemagt iets ernstigs voor heeft, het Plakaat vernieuwden, 't welk het werven van Bootsvolk voor

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 289 en 292.

voor vreemde Dienften verboodt, en het Bootsvolk om zich in vreemden Dienst te begeeven, of, zich 'er in begeeven hebbende, langer daar in te blyven; ten einde deeze Landen van Inlandsch Krygs- en Scheepsvolk niet te laaten ontblooten, daar men het tegenwoordig, ten dienfte van den Lande, genoegzaam kon plaatzen. Van deezen moedgeevenden aart was een tweede Plakaat, de fchikkingen behelzende omtrent het ligten van den *Tienden Man* der *Groenlandfche* en den *Vyfden Man* van andere Schepen om de Manfchap te bekomen op de in dienst geftelde Oorlogfchepen (*). — Veele Convoyen naa verfchillende Havens werden dit Jaar verleend, en de vermindering der *Engelfche* Kaaperyen was daar aan grooten deels toe te fchryven. Op meer dan eene wyze dienden zy den Koophandel en Zeevaardy ten aanmerklyken voordeele.

LXXXV. BOEK. 1759.

Moedbetoon van eenige *Hollandfche* Vlootvoogden tegen de *Engelfchen*.

Mogten wy, in den voorleden Jaare, reeds gewaagen van eenen onverfchrokken Capitein HARINGSMA, van eenen moedigen BINKES (†), wy mogen thans niet onvermeld laaten, een en ander Vlootvoogd, die de eer van 's Lands vlagge, op eene meer dan gemeene wyze ophieldt. Een *Engelfche* Kaaper hadt de ftoutheid om op de Reede van *Mallaga*, een *Holland*s Koopvaardyfchip, van onder het Gefchut van vier *Hollandfche* Oorlogfchepen, weg te neemen; de Schout by Nagt JOOST SELS

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 290 en 293.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII D. bl. 418, 419.

LXXXV. BOEK. — 1759. SELS, beval terstond met scherp van de Oorlogschepen op den Kaaper te schieten, en werden 'er terstond zes gewapende sloepen afgezonden, om den moedwil van den Kaaper te beteugelen: deeze waren egter hier toe niet in staat, waarop een der Oorlogschepen last kreeg anker te ligten, en den Geweldenaar te agtervolgen: het Koopvaardyschip werd hernomen, en behouden ter Reede gebragt. — Capitein JAN HENDRIK DOL VAN OURYK, die, in de Haven van *Livorno* ten ankerliggende, een *Engelsch* Oorlogsfregat zag binnen komen, met een genoomen *Smirna-Vaarder* eischte dit Schip te rugge, en kreeg 't zelve: in de Straat van *Gibraltar*, ontmoette hy een *Hollandschen* Koopvaarder, reeds door een *Engelschen* Kaaper genomen, deeze het *Hollandsche* Convoy naby gekomen, klaagde dat men hem zonder rede te *Gibraltar* wilde opbrengen, waar op de Zee-Capitein de *Engelschen* van het Koopvaardyschip afnam, dezelve te *Cadix* bragt, en de verloste zyne reis vervolgde. — Van meer gewigts was de Ontmoeting van Capitein ANNIUS LODEWYK BETTING, met de *Engelsche* Vloot, onder het bevel van de Admiraalen BOSCAUWEN en BRODERICK, zeventien Schepen van Linie sterk. Op de hoogte van *Cartagena* wegens tegenwind met zyne onderhebbende Koopvaardyschepen moetende kruissen, kwamen vyf *Engelsche* Oorlogschepen op dezelve af, die ze niet alleen onderzogten; maar zich ook meester maakten

ten van die den wil na *Marseille* hadden, *Engelsche* Officieren 'er op stelden en de Scheepspapieren onder zich namen, met bevel aan de Schippers dat zy de *Engelsche* Oorlogschepen zouden hebben te volgen. Capitein BETTING zag deeze mishandeling der *Hollandsche* vlagge niet, of vaardigde onmiddelyk een zyner Officieren af na boord des *Engelschen* Admiraals BOSCAUWEN, met de vraag of het diensorders waren, dat de *Hollandsche* Schepen aan zyn Convoy toevertrouwd, zouden ondérzogt en opgebragt worden? Schoon deeze berigten liet, dat hy daar toe geene bevelen gegeeven hadt, bleeven egter de vyf Oorlogschepen de na *Marseille* bestemde Koopvaarders, als goeden prys, met zich voeren. De *Hollandsche* Zee-Capitein, van ongeduld en verontwaardiging brandende, deedt daar op sein om den *Engelschen* Admiraal te spreeken, en zette alle zeilen by om hem te naderen. De Commandant der vyf Oorlogschepen dit ziende, en zich geen goeden uitslag van dit mondgesprek beloovende, besloot de Papieren aan boord der flinks veroverde Schepen te rug te zenden, de *Engelsche* Officieren 'er af te neemen, en dus dezelve te ontslaan. 't Scheen dat de *Engelsche* Admiraal zich niet nader wilde laaten spreeken, of zich aan voldoening, wegens de toegelaatene schennis, wilde onttrekken, althans hy zette, toen het *Hollandsch* Oorlogschip jagt maakte om by hem te komen, alle zeilen by. Tot den nagt zeilde Capitein BETTING hem na, de

LXXXV. BOEK.

1759.

LXXXV. BOEK.

1759.

duisternis deedt de *Engelsche* Vloot uit zyn gezigt geraaken, en hy vervoegde zich, niets meer kunnende uitwerken, weder by de Koopvaarders onder zyn Geleide, die hy veilig te *Marseille* bragt, ontrukt aan de klaauwen van laaghartige Roovers, die, op het gezigt van Regts eisch, den prooy verlieten, en zich van den nagt bedienden om alle verantwoording te ontduiken.

Schipper JAN DEKKER redt zich moedig.

't Ontbrak den *Nederlandsche* Schipperen aan geen moedbetoon, als zy eenigzins in staat van tegenweer den vyand het hoofd konden bieden. Schipper JAN DEKKER leverde hier van blyken. Hy was, onder het Geleide der *Zee-Capiteins* DIRK HARTOG en JACOB DE WILDE, met eene Vloot van omtrent vyftig Koopvaardyschepen, uit de *West-Indien* behouden tot voor den *Hollandschen* wal gekomen, en met vyf *Zeeuwsche* Schepen na *Vlissingen* moetende, op de hoogte van de *Maas* van 't Convoy gescheiden, zeilende als Commandeur van dit vyftal. Reeds in de *West-Indien* hadden de *Engelsche* Kaapers het byzonder op zyn Schip gemunt, 't zelve naauwkeurig doen uitschilderen, en met eene gansche menigte te gelyk op hem gepast; doch, hadt hy om die verkenning te ontwyken, zyn Schip, kort vóór zyn vertrek, laaten verschilderen. Dit kon hem niet beveiligen voor de aannadering eens *Engelschen* Kaapers in het opkomen der Gronden: alles duidde aan dat deeze op hem een kans zou waagen. De wakkere DEKKER, welbemand en van het noodige tot tegenweer

weer voorzien, riep zyn Scheepsvolk zamen, en vroeg wat te doen, indien deeze Roover hun aantastte? 't Rustig Volk antwoordde éénpaarig, dat zy, in 't gezigt van 't Land zynde, niet voorneemens waren zich te laaten neemen en opbrengen; maar dat zy vegten zouden, zo lang zy staan konden. Van den moed zyns kloekberaaden Volks verzekerd, liet hy alles in gereedheid brengen om te slaan, maakte klein zeil om den op hem aan zeilenden Vyand te toonen dat hy hem niet vreesde: deeze, die toerusting en het onverzaagd inwagten ziende, hadt geen lust zyne kragten te beproeven, op gemaklyker buit wagtende, deinsde hy af, en loefde op.

De *Fransche* Afgezant D'AFFRY levert een Vertoog in.

Niets moeilyker in de daad, dan het bewaaren der Onzydigheid omtrent Oorlogende Mogenheden, die, door jaloufy gedreeven, met een naauwlettend oog, alles gade slaan, wat eenigzins als daar van verwyderende kan aangemerkt worden; eene bezwaarlykheid, welke natuurlyk vermeerdert in een Land, waar de Koophandel, niet ligt eene gelegenheid tot winst onaangegreepen laat voorbyglippen. De *Fransche* en *Engelsche* Gezanten in *'s Gravenhaage*, deeden by aanhoudenheid voorstellen hier toe betrekkelyk. — De Graaf D'AFFRY leverde, in Zomermaand, onder andere een nadruklyk Vertoog in, by 't welk hy betuigde, dat de Koning, zyn Meester, wegens de Ongemakken van den Oorlog, en nog meer wegens de Ongeregtigheden, den Handeldryvenden Onderdaanen der Re-

LXXXV. BOEK. 1759.

publiek aangedaan door de *Engelsche* Oorlogschepen en Kaaperen, zeer geraakt, hem bevolen hadt hun Hoog Mogenden kennis te geeven, dat zyn Majesteit Hun ernstig aanmaande, op den Handel hunner Onderdaanen een byzonder en gunstig oog te vestigen. ,, Het Hof van *Londen*" sprak hy, ,, misbruikt het goed Vertrouwen en de ,, Inschiklykheid van uwe Hoog Mogen-,, den. De Koning myn Meester biedt u ,, een gedeelte van zyne Magt aan, om de ,, groote Verongelykingen uwe Vlagge ,, aangedaan, te wreeken. Zo uwe Hoog ,, Mogenden deeze Aanbieding niet aannee-,, men hoopt zyne Majesteit, egter, van ,, uwe gunstige genegenheid en goede ,, meeninge, dat zy zich over deszelfs ,, Magt niet ontzetten zullen, welke hy ,, aanwendt om zyne Vyanden te bedwin-,, gen, en tot den Vrede te noodzaaken. ,, De Koning verlaat zich al te zeer op de ,, gelukkige Vereeniging, die tusschen zy-,, ne Majesteit en uwe Hoog Mogenden ,, tot stand gebragt is, dan dat dezelve ,, zich verbeelden zou, dat zy door de ,, kunstige Aanzoeken zich zullen laaten ,, vervoeren, welke men by hun doen ,, durft, om aan *Engeland* bystand te ver-,, leenen, in gevalle zyne Majesteit eene ,, Onderneeming tegen de drie Koningry-,, ken van *Groot-Brittannien* mogt werk-,, stellig maaken." — Voorts bragt hy hun Hoog Mogenden onder 't oog, dat men, in eenige Gewesten, verborgen Onderneemingen deedt; dewyl verscheide

In-

Ingezetenen, de Wetten van den Staat overtreedende, aan de Gallieerde Armee Levensmiddelen leverden: en maande hun ten ernstigste aan tot het volstandig betragten eener naauwkeurige Onzydigheid.

LXXXV. BOEK. 1759.

Op een' geheel anderen en volstrekten klaagtoon was het Vertoog gestemd, door den Heer YORKE, in Herfstmaand, ter Algemeene Staatsvergaderinge overhandigd. Hy vangt aan met het vermelden van herhaalde Berigten, door zyne *Groot-Brittannische* Majesteit ontvangen, wegens een verboden Koophandel, door eenige *Nederlandsche* Kooplieden, ten voordeele van *Frankryk* gedreeven, bestaande in Kanon en Oorlogsbehoeften, aan boord van *Hollandsche* Schepen uit de *Oostzee* naar *Holland* overgevoerd: een Koophandel niet alleen strydig tegen de Verbintenissen, welke, volgens de Tractaaten, behoorden stand te grypen; maar ook onbestaanbaar met de Onzydigheid, met de daad of stilzwygend, aangenomen. „ Zyne Majesteit stelde te „ veel vertrouwen in de Vriendschap van „ de Republiek, om een oogenblik te twy„ felen of hunne Hoog Mogenden zouden „ beletten, dat zynen Vyanden, door hun„ ne Onderdaanen bystand verleend werd, „ veel min dat zy zouden toelaaten dat „ men in hunne Steden Arsenaalen maak„ te."

YORKE levert een Vertoog in wegens de Krygsbehoeften aan *Frankryk* verschaft.

't Was hun Hoog Mogenden niet alleen door 't algemeen gerugt bekend, dat 'er op

LXXXV. BOEK. 1759. de kusten van den Oceaan groote toebereidzels geschiedden; doch zy waren ook, door den *Franschen* Afgezant, onderrigt, hoe dat Hof ten oogmerk hadt, een inval te doen in de Koningryken van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit: dusdanig eene bekentenis geregtigde den Koning zyn Meester, om maatregels te zyner beveiliginge te beraamen, en uit kragt der Tractaaten, meer te verzoeken dan hy tegenwoordig deedt.

De oplettenheid der *Engelsche* Vlooten strekten ten beletzel om de Oorlogsbehoeften, openlyk in de Havenen van *Frankryk* te voeren, dit noodzaakte die Mogenheid, geheimer middelen, ter bekominge van dezelve, in 't werk te stellen; deeze hoopte men te vinden door het gebruiken van geleende Naamen van byzondere Persoonen, en door deezen de Oorlogsbehoeften langs de Binnenvaarten van dit Land, en de *Hollandsche* Plaatzen, tot aan *Duinkerken* en elders toe, te doen brengen. – Hier tegen verzogt hy eene onverwylde en kragtdaadige voorziening.

Deezen eisch drong hy aan, door te gewaagen van de Oplettenheid, welke zyne Majesteit onlangs betoond hadt omtrent de Vertoogen van hunne Hoog Mogenden wegens de Buitenspoorigheden der *Engelsche* Kaaperen, door, by eene Acte van het Parlement, derzelver Koersen en Onderzoekingen te bepaalen — door te reppen van de goede uitwerking, welke de Koophandel-

dry-

dryvende Steden deezer Gewesten ondervonden, en de Vryheid van Scheepvaard, welke zy genooten te midden der Oneenigheden die *Europa* beroerden, waar door hun Koophandel veel verder uitgebreid was dan zedert veele Jaaren. „ Zulk eene „ weezenlyke blyk van Vriendschap en „ Toegeevenheid, (zo durfde hy zich uit- „ laeten) van de zyde des Konings, behoor- „ de eenige erkentenis te vinden; ten min- „ sten moest het aan de Kooplieden, die „ zo schielyk geweest waren in zich over „ *Engeland* te beklaagen, niet vrystaan tot „ Buitenspoorigheden te vervallen, die het „ strengste Onderzoek van hun Gedrag had- „ den kunnen regtvaardigen. Hunne Hoog „ Mogenden zouden daaromtrent ongetwy- „ feld alle mogelyke oplettenheid gebrui- „ ken."

In 't voorbygaan herinnert hy zyne herhaalde Vertoogen, wegens de Overvoeringen, door de Fortresfen van de Republiek, ten dienste van *Frankryk*, gedaan om de Staaten van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit te overweldigen: en verwyt dat, in meer dan één geval, het Hof van *Weenen*, by hunne Hoog Mogenden gebruikt was, en men zich van deszelfs Naam bediend hadt om Oorlogs- en Mondbehoeften, voor de *Fransche* Troepen te doen doortrekken, onder den dekmantel van het Barrierre Tractaat, waar aan dat Hof zich niet meer hieldt, naa dat men *Frankryk* in 't bezit gesteld hadt, van de Havenen van *Oos-*

tan-

LXXXV. BOEK. 1759. *tende* en *Nieuwpoort*. — Men hadt dit Tractaat nooit gemaakt om voor *Frankryk* van nut te weezen tegen *Groot-Brittanje* (*).

Nader Vertoog van D'AFFRY over dit beletten.

Daar men aan dit Voorstel des *Britschen* Afgezants gehoor verleend hadt, en de uitvoer van Yzer, Geschut en Kogels te *Amsterdam* zwaarigheid ontmoette, verscheen de Graaf D'AFFRY, in Wynmaand, met een Vertoog, om aan te wyzen, hoe die zwaarigheid met de Onzydigheid, door hun Hoog Mogenden omhelsd, streedt, en het ophouden, deezer Krygsbehoeften, van zyne Majesteit niet anders zou kunnen aangezien worden, dan als eene verbreeking van dezelve: dewyl zyne Vyanden, onder den dekmantel dier Onzydigheid van de Onderdaanen der Republiek allen noodigen onderstand trokken. Weshalven hy verzogt, dat, zonder uitstel, die Stukken Geschut en Kogels, langs de Binnenvaarten en Kanaalen van *Amsterdam* na de *Nederlanden* mogten gevoerd worden: dat men geen de minste agt zou geeven, op de heerschende en van allen grond ontblootte eischen eener nabuurige en jaloursche Mogenheid, die, niet te vrede met het belemmeren des Zeehandels, regt meende te hebben, om Wetten in 't hart des Lands voor te schryven, en wier Volksstelzel tot niets anders strekte, dan tot verderf der Ingezetenen van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 874.

van den Staat, indien zy denzelven niet kon doen deelen in de ongelukken en gevaaren van den Oorlog (*).

1759.

Deeze Vertoogen, zo strydige belangen voorstaande, konden niet wel anders dan zeer verschillende Beoordeelingen ontmoeten; deezen hielden dat des *Franschen* Afgezants 't geen van Hulp sprak, voor een Syreenen-zang, terwyl anderen de aangeboode Hulp, als eene daad van Edelmoedigheid ophemelden; eenigen oordeelden de klagten des *Engelschen* Afgezants gegrond, daar zommigen zich niet genoeg konden verwonderen over de onbeschaamdheid van eenige trekken onze Scheepvaard betreffende.

Plakaat wegens het onvermengd houden der Haring na *Frankryk* gevoerd.

Verwierven 's Landsvaders, in den voorleden Jaare, den vryen Invoer van Gezouten Haring in *Frankryk* (†) ten grooten voordeele dier Visscherye; de tyd der vangst naderende vervoegde zich de *Fransche* Afgezant by hunne Hoog Mogenden met voor[illegible] dragt, [illegible]

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 1041. Tot een staal wegens het wederzyds uitvoeren van Krygsvoorraad, in deezen Oorlog, kan dienen, dat onder het District van het Collegie der Admiraliteit te *Amsterdam*, in den Jaare 1756, na *Frankryk* zyn uitgevoerd 300,000 Ponden Yzer Kanon en 100000 Ponden Buskruid, en na *Londen* 7000 Snaphaanen. — In 't Jaar 1757 na *Londen* 140,0000 Ponden Buskruid, en na *Stade* 5310000 Ponden Buskruid. — In 't Jaar 1758 na *Stade* 250000 Ponden Buskruid, en in 't Jaar 1759 desgelyks na *Stade* 160000 Ponden Buskruid.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII D. bl. 456.

LXXXV. BOEK. 1759. dragt, hoe 't veelligt kon gebeuren, dat de *Hollandsche* Haring, met *Engelsche* vermengd, na dat Ryk zou gevoerd worden: weshalven hy het noodig keurde, dat de Staaten die vermenging verboden, en dat de Schepen, die Haring in de Havens van *Frankryk* zouden brengen, met Getuigschriften moggen voorzien worden, dat de in te brengen Haring alleen van de *Hollandsche* vangst was. Aan dit tweeledig verzoek werd door een breedvoerig Plakaat voldaan (*). En vergunden de Algemeene Staaten aan de Groote Visschery de Vryheid van 't betaalen der Lasten, die met deezen Jaare ten einde liep, op nieuw, de drie eerstvolgende Jaaren (†).

Steenen aan de Zee-Dyken, doorknaagd: vreeze deswegen bedaard.

Verwekten, in het Dertigste Jaar deezer Eeuwe, en de daar op eerst volgende, de Paalwormen, die de Gordingen der Dyken in ons Vaderland zo noodzaaklyk om 't zelve, waar de Natuur het niet met Duinen beschut heeft, voor 't geweld des Zeewaters te dekken, doorknaagden, eene algemeene ontzetting: dewyl eene omtrent drie Eeuwen lang goed bevondene, schoon kostbaare, Zeeweeringe, als niet langer te vertrouwen, ons ontviel; hadt men zich geluk gewenscht met den door nood bedagten vond om, door Steenen in plaats van Hout den drang en slag van 't water af te keeren, en de Dyken met eene schuine glooijing

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 745.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 1041.

jing van Kei- en klipſteen te beveiligen; was het, hoe hoog ook de koſten daar van liepen, by ervaarne Werklieden een ſpreekwoord geworden, *Steenen aan den Dyk is de behoudenis van 't Land, en beſteedde kosten* (*), in Louwmaand deezes Jaars deedt zich een verſchynzel op, 't geen ook de veilige zekerheid van dit Beſchermmiddel ſcheen te wederſpreeken, en werd het eerst ontdekt juist aan dien zelfden Dyk waar men de Paalwormen 't eerst beſpeurd hadt, den *Westkappelſchen* naamlyk op het Eiland *Walcheren*. Men bragt te *Middelburg* waar de Staaten diens Eilands vergaderen, een *Doornikſchen* of harden *Arduinſteen*, omtrent honderd en vyf- en- twintig Ponden zwaar, op dezelfde wyze als de Houtenpaalen voortyds van Wormen doorvreeten, en geheel en al doorknaagd. Men vondt 'er eene menigte van Wormen in, die, nog leevende, door den Steen kroopen; eenige evenaarden in Langte en Dikte eens mans vinger; de Kop van ieder Worm was met twee zaagſchulpjes gewapend, waar mede hy ſchuurende en wryvende door den Steen kon heen arbeiden; derzelver zelfſtandigheid was ſlymerig als die der Slekken, en wrongen zy, aangeraakt wordende, zich even als deezen, in een (†). — Veel gerugts maakte die ontdekking, de vrees be-

LXXXV. BOEK.

1759.

(*) *Tafereel der Nederl. Geſchiedeniſſen* X Deel, bl. 204.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 317.

LXXXV. BOEK. bekroop niet weinigen, dat deeze Diertjes, het beste middel ter beveiliging der Zeedyken beraamd, zouden kunnen verydelen: 1739. kon een oogschynelyk zo zwak schepzel de hardste Steenen doorknaagen, dan was het uit met alle menschlyke red- en hulpmiddelen. — Doch dit schrikbaarende verdween welhaast, toen het oog eener welverlichte Natuurkunde ontdekte, dat, zulke Steen-doorknaagende Wormen, schoon op onze Kusten ongemeen, gansch geene nieuwigheid waren, zynde de by de Liefhebberen der Natuurlyke Historie zeer bekende *Pholas*, die in menigte in de *Middellandsche Zee*, als mede aan de Kust van *Provence*, onder- op den grond, of ook hooger in het water, gevonden worden; zeer gemaklyk, begreep men konden deezen, door 't een of ander toeval, aan onze Kust overgevoerd weezen, zonder dat men daar uit eene algemeene vernieling van onze kostbaare Steenen Dykglooijingen te dugten hadt (*).

On-

(*) De Ondervinding heeft hier aan tot dus lange beantwoordt, schoon men ook elders dergelyke doorboorde Steenen ontdekte, en in *Zeeland* in 't Jaar 1773 wederom ten grooten getale. De Eerw. J. F. MARTINET vondt ze, in den Jaare 1764, by het opmaaken der Nieuwe Sluis boven *Medemblik* aan de Zee, over het Eiland *Wieringen*. De arbeiders aan die Sluis hadden hunne Belofte, om dien Natuuronderzoeker Steenen met de Wormen daar in te zenden, niet gehouden. *Verhandel. van de Hollandsche Maatsch. der Weetensch.* XI Deel, bl. 243. — Men kan Wormen van dien of soortge-

LXXXVI. BOEK. 1759. 't Dorp *Stryen* brandt meerendeels af.

Onder 's Lands daadlyke rampen deezes Jaars mag men tellen het grootendeels afbranden van het aanzienlyk Dorp *Stryen*, het voornaamste in een *Waard*, welke daar van den naam draagt. Onvoorzigtigheid veroorzaakte dien Brand; op den twee-en-twintigsten van Bloeimaand, in een enkel huis ontstooken en uitgeborsten, duurde het slegts weinig oogenblikken of dezelve, door een sterken wind aangezet, verspreidde zich in tien huizen teffens; het drooge riet, waar mede ze meest gedekt waren, vatte dien gereedlyk, en leedt het maar één uur na de eerste ontdekking deezes onheils of meer dan honderd huizen, deelden in dat zelfde akelig lot, en deeden het Dorp naar een vuurpoel gelyken. Graanen en Koopmanschappen op Solders en in Schuuren, Huisraad en Kleinodien, onder verscheide welgestelde Dorpelingen van niet weinig betekenis, werden in een zo schielyk opkomend en voortslaand vuur een prooy der vlammen, welker woede door twee kleine Brand-Spuiten deezes Dorps niet kon gestuit worden, en repte de Roofzugt, te midden van 's Naastens leed, de handen: de zwaare houten Deuren in de Sluis brandden tot het water toe af, en men telde, na het blusschen van den Brand, dat 'er honderd twee- en- twintig Huizen

gelyken aart, beschreeven en afgebeeld vinden in de *Uitgezogte Verhandel.* by HOUTTUYN IV Deel, bl. 230.

LXXXV. BOEK. — 1759. zen (*) behalven veele Stallen, Schuuren en andere Gebouwen van minder omslags, door de vlammen vernield waren. De Kerk, die, benevens de Pastory, en het Dorphuis, boven den wind gestaan hadt en, dus behouden was gebleeven, verstrekte tot een Herberg voor de Ongelukkigen, die, schoon zich onder dezelven de voorheen vermogendste Dorpelingen bevonden, het noodige voedzel niet konden bekomen van de medogenheid der geenen, die zy anders gewoon waren te helpen. De nabygelegen Dorpen kweeten zich in 't verleenen van den noodigen Onderstand, en het nabuurig *Dordrecht* muntte uit, in Liefdaadigheid veel doende om het leed hier geleden te verzagten (†).

De *Noordplassen* by *Hazerswoude* droog gemaakt. Het jaarlyks verveenen der daar toe geschikte Landen baart, met den tyd, gedugte Waterplassen, en worden de Plaatzen daar aan gelegen, schoon voor eene geruime wyle welvaarende, door het weg baggeren van den grond, eerlang aan Armoede, Verval, en eenen geheelen Ondergang blootgesteld; en tot de gemeene Wegen, Polderkaden, Dyken en Vaarten uitgeveend zynde, is het overgebleevene niet in staat om de kosten tot het noodig onderhoud, te draagen, waar door deeze gevaar loo-

(*) Men telde te *Stryen* 161 Huizen, vóór dit ongeval, zonder de Huizen, die aan den Weg of de buitenzyde van het Dorp staan, daar onder te rekenen.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1759 bl. 678.

loopen om ten onbruike en van zo noodige Gemeenschap, met de na by liggende Steden afgesneeden te worden; terwyl de Afslag of geheele Kwytscheldinge van Verpondingen en Morgengelden, door 's Lands Hooge Magten, verleend, ten nadeele van 's Lands Inkomst strekt. Dit schroomlyk en nadeelig uitzigt hadt reeds voor lange, de Schouten en Ambagtsbewaarders van *Hazerswoude*, *Benthuizen*, *Noordwaddingsveen*, *Hoogeveen*, *Zoetermoude* en *Benthorn*, bedagt doen zyn om de uitgeveende Plassen, ten Westen van de eerstgemelde Heerlykheid, gemeenlyk de *Noordplassen* geheeten, droog te maaken en te bedyken. Zich, om Vryheid tot dit Werk te verzoeken, by Staaten van *Holland* vervoegd hebbende, was dezelve wel verleend; doch 't gebruik daar van agterwege gebleeven, waarschynlyk om dat men geen kans zag ter bekominge van de daar toe benoodigde groote Geldsommen, en genoegzaamen Vrydom van lasten. Thans hadden gemelde Heeren een Reglement gevormd, om die uitgestrektheid Waters op vier duizend twee honderd en tachtig Morgen begroot, met een Dyk te omvangen en in Land te hervormen. Zy leverden 't zelve, nevens de daar toe noodige Ophelderingen en gepaste drangredenen over, met verzoek om ontheffing van verscheide Landslasten voor een aantal Jaaren, en vrydom tot het opneemen van Gelden. Hun verzoek ontmoette eene allergunstigste bejegening. Waar op zy de Intekening ter deelneeminge in die Droogmaakerye openzetten, de

LXXXV. BOEK.

1759.

LXXXV. BOEK. 1759. kosten op 800,000 Guldens gesteld zynde; rekende men den Deelneemeren, uit de voordeelen van het drooggemaakte Land, ruim zeven ten Honderd 's Jaarlyks te zullen kunnen ter hand stellen (*). Het Werk deezer Droogmaakerye werd daar op aangevangen, en eerlang voltrokken. Men bediende zich, in 't zelve ten deele van de nieuw verbeterde Vyzel- en Tonnemolens (†) ten deele van de oude Scheprad-molens, 't welk gelegenheid gaf tot verregaande verdeeldheden, en vaak strydige verklaaringen wegens de werking deezer Werktuigen; terwyl eenigen de nieuwe Vinding voorstonden, en anderen beweerden dat het oude Gebruik beter was (§).

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 878—934.

(†) Zie het XXII Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 289.

(§) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1051. 1092. Voor 't Jaar 1762. bl. 212. en 226.

VA

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Watervloed in 't Jaar MDCCLX. *Aardbeevingen ten deezen tyde. Aanblik van Vrede. Voorstel, door den Hertog van* BRUNSWYK, *daar toe van de Engelsche en Pruissische zyde gedaan. Hoe van de Fransche, Oostenrykſche en Russische zyde beantwoord. Van geen gevolg, en het volduuren des Krygs door den een den ander ten laste gelegd. Dood des Konings van Engeland* GEORGE DEN II. *zyn Opvolger zet den Oorlog voort. De Beroovingen en Verbeurtverklaaringen onzer Schepen door de Engelschen houden aan. Valsche Betichtingen onzer Zeehandelaaren. Het Veilgeld voor een Jaar verdubbeld. De Deenen, zich tegen 't zelve verzettende moesten het egter betaalen. Het leveren van den* LXXXVI. BOEK.

LXXXVI. BOEK.

Tienden- en Vyfden-Man, ten dienst der Oorlogschepen, opgeheeven. 't Vredes verdrag met de Algerynen nader opgehelderd. Het Huwelyk van den Prins van NASSAU WEILBURG *met* CAROLINA *voortgezet. Bekendmaaking daar van aan de onderscheidene Gewesten. Hoe Holland zich in deeze zaak gedroeg. Hoe Utrecht. Holland kant zich ter Algemeene Staats ergadering aan tegen het doen eener Gelukwensching, die egter geschiedt. Zwaarigheid by Holland gemaakt om van wegen dat Gewest eene Gelukwensching af te leggen. Gelukwenschingen. De Prins van* NASSAU WEILBURG *tot Generaal van de Infantery van den Staat verheeven. Huwelyksgaven van Friesland en Overysfel aan Prinses* CAROLINA. *Voltrekking des Huwelyks. Vreugdebedryven. Gelukwensching der Staaten van Holland. Begroetingen der Nieuw Getrouwden. Twee Maaltyden door den Prins van* NASSAU WEILBURG *gegeeven. Beschryving der Feestzaalen. De Jaardagen van den Erfstadhouder en van* CAROLINA *gevierd. De Prinses van* NASSAU WEILBURG *bevalt van een Prins, by den Doop* WILLEM GEORGE BELGICUS *geheeten. Hoogloopend geschil over de Regeeringsbestelling te Kampen. De Magistraat zegepraalt op de Gemeente. Behandeling van Burgemeester* ROLDANUS. *Geschillen in Gelderland over het uitvoeren des Reglements van Voogdyschap.* LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL *tot Raad van Goes aangesteld. Bepaaling van een Artykel in het*

het Reglement der Regeeringsbestellinge te dier Stede. Geschil tusschen Holland en Stad en Lande over de Lyfrenten. De Schepen en Goederen der Groningeren in Holland in beslag genomen. Die der Hollanderen in Groningen. Staaten van Stad en Lande vervoegen zich met beklag by de andere Bondgenooten. Staaten van Holland verdeedigen hun gehouden gedrag. Die van Stad en Lande verantwoorden zich. De zaak ter bemiddeling aan de Algemeene Staaten voorgesteld. Staaten van Holland wederleggen de gedaane verantwoording. De wederzydsche hardigheden verzagten. Het Geschil bygelegd. Eene veilige Legplaats voor de Schepen agter de Horst wordt verwaarloosd. LXXXVI. BOEK.

Was men bedagt en maakte men een aanleg, om, gelyk wy, in 't Slot onzes laatsten Boeks melden, een gedeelte weg geveend Land weder het hoofd boven te doen steeken, en den vrugtbaaren grond te vermeerderen, met den aanvang des Jaars MDCCLX dreigde, naa een vry strengen Winter, die het Ys tot eene meer dan gewoone dikte hadt doen zamenstollen, het Rivier-water, door Ysdammen in den loop gestuit, in een anderen oord, het Land onder water te zetten, en deedt het met de daad. Die Opstoppingen veroorzaakten, in 't laatst van Louwmaand, twee Dykbreuken zeer naby elkander in de Dyken aan de Rivier de *Maas*; Watervloed in 1760.

 de

LXXXVI. BOEK. 1760. de een aan de Noordzyde dier Riviere, waar door eenige Dorpen in het *Ryk van Nymegen*, en het gansche Land tusschen *Maas* en *Waal* overstroomd werden; de andere aan de Zuidzyde, schuins daartegen over, welke het geheele *Ravensteinsche*, en een gedeelte der *Meierye* van *'s Hertogenbosch*, onder water zette. Een Ysdam in de Rivier de *Merwede* tusschen *Hardingsveld* en *Gornichem* kropte het water in dezelve, als mede in de *Maas* en *Waal*, ter ongemeene hoogte op, en veroorzaakte een Doorbraak in het uiterste gedeelte van de *Bommelerwaard*, als mede een in den *Brakelschen Dwarsdyk*.

Bejammerenswaardig was het Lot der Ingezetenen deezer streeken: doch hun leed kwam in geen vergelyking by het gevaar en 't onheil, door de Rivier de *Lek* aan de Stad *Schoonhoven*, en het onheil aan *Krimpener-* en *Lopiker-Waarden* toegebragt. — In *Schoonhoven*, waar het water zes- en- zestig duimen boven Klokkengeslag gereezen was, en gevolglyk op zommige plaatzen met den kruin der Dyken gelyk stondt, werdt in 't holst van den nagt, op de tyding dat een nabygelegen Dorp *Klein Ammers*, door 't verzinken van den Dyk, gedreigd werd met den stroom te zullen wegspoelen, twee maalen alarm geslaagen. De Inwoonders waren, eer het verzamelde Volk dit Dorp bereikt hadt, het gevaar, door onvermoeiden vlyt, te boven gekomen, doch naauw was die vrees verdweenen, of, op eenigen afstand, liep de

Stroom

Stroom ter plaatze, waar gebrek aan Manschap 't benoodigde om dat geweld te keer te gaan niet aanvoerde, over den Dyk, allengskens killen, en eindelyk een volslaage Doorbraak, vormende. De Alarmklok waarschuuwde de Landlieden om zich, met hun goed, op de best mogelyke wyze, te bergen. De gansche *Krimpener Waard* liep onder: dit deedt het water in de *Lek* vallen; en hoopte men de *Lopiker Waard*, door opkisting voor een dergelyk lot te beveiligen. Doch de hoop op deezen arbeid, verdween. Een losbarstende Ysdam gaf schot aan 't water, 't welk met een alles mede rukkend geweld, voorby *Schoonhoven* stroomde; doch een ander beneden die Stad ontmoetende, daar voor staan bleef, en dezelve in 't uiterste gevaar bragt; dewyl het water ter hoogte van negen- en zestig duimen boven 't Klokkengeslag steeg, en dus hooger dan by Menschen geheugen: de Kistingen, aan den Rivierkant binnen de Stad gemaakt, begonnen te wyken en uit te barsten, het water, op eenige plaatzen, uit den grond te wellen, de keisteenen uit de Straaten dringende. Het gevaar *Schoonhoven* dreigende verminderde door het los worden van den hinderlyken Ysdam, en het eenigzins zakken des waters; dan het Ys, 't geen zich gezet hadt in de Doorbraken van den Dyk, schoot uit dezelve, voerde het stuk Dyks, tusschen de twee Gaten staande gebleeven, weg, en maakte 'er één Dykbreuk van, waar door 't water, met groot geweld, zich in de *Krimpener*

LXXXVI. BOEK.

1760.

LXXXVI. BOEK. —— 1760. *Waard* ontlastte, en alle voorzorgen omtrent de *Lopiker Waard* genomen verydelde, die daar door mede in een tooneel van Waterwee veranderde, en *Schoonhoven*, van dien kant, zich als een Eiland vertoonde.

De verſperrende Ysdam brak, in 't begin van Sprokkelmaand, los, geraakte uit het gezigt, gevolgd van een voor 't oog zigtbaare valling des waters. *Schoonhoven* vond zich gered uit het dreigend gevaar; doch in de Overſtroomde Waarden, die van zeven tot negen voeten onder ſtonden, was de elende groot. Inwoonders, die gemeend hadden het met hunne Beeſten, op ſteigeringen, in hunne Huizen te zullen kunnen houden, waren genoodzaakt naar *Schoonhoven*, en andere hoog gelegene plaatzen, te vlugten. Langs de Dyken van de *Krimpener Waard* telde men honderd en zeven- en- zeſtig Hutten, van riet opgeſlaagen waar in de arme Landlieden, uit het middelſte van de Waard, en zulke Plaatzen, waar men 't huis niet kon houden, gevlugt, een jammerlyk en deerniswaardig verblyf vonden, van nooddruft door de Magiſtraat van *Schoonhoven* dagelyks uit Schuiten voorzien. Terwyl zy, in eene op nieuw knellende koude, van alles beroofd, het oog gevestigd hielden op de ondergeloopen Waard, in de hoop van eerlang, by 't vallen des waters, de overblyfzels hunner eigendommen te zien te voorſchyn komen, ſtaat, omtrent het midden van Sprokkelmaand, een hevige en eenige dagen aanhoudende Stormwind op; de ſlag in 't water daar door ver-

oor-

oorzaakt, rigtte eene deerlyke verwoesting aan. Veele Huizen en Schuuren spoelden geheel weg, de Daken en Kappen zag men wyd en zyd langs den vloed dryven: veele Muuren stortten neder, terwyl de Gebinten der Gebouwen staan bleeven: de meesten der Landlieden, die 't nog gewaagd hadden op Zolders, of hooge Plaatzen, te blyven, vonden zich, in dit nieuw knellend leed, genoodzaakt tot het verlaaten der lang ingehouden stede; te hunner lyfsberging voeren veel Schuiten en Praamen uit *Schoonhoven* die ongelukkigen te gemoete, door het in deezen Storm weder wassend water, 't welk, op 't einde van denzelven, een halve voet hooger bevonden werd dan het tot nog gestaan hadt. -- Hoe zeer met een dergelyk Waterwee gedreigd, gelukte het Menschlyk vlytbetoon, onder 's Hemels zegen, 't zelve buiten 't *Ambagt van Lekkerkerk* en het *Waterschap van Woerden* te houden (*).

Aardbeevingen ten deezen tyde.

Het min gewoone, schoon in deeze laatste Jaaren korter dan voorheen op elkander komend schrik en verderfbaarend Lands-onheil van Aardbeeving, hadt zich, op den drie- en- twintigsten van Oogstmaand des voorleden Jaars, in *Staats-Braband*, en *Maastricht*, en in verscheide andere hoogleggende streeken van dien Oord, doen gevoelen. Den twintigsten van Louwmaand deezes Jaars, 's avonds omtrent tien uuren be-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 58. 115. 279. 325.

CXXXVI. BOEK. 1760. beſpeurde men dezelve aldaar weder, en ook in meest alle Gedeeltens van dit Gemeenebest, ſchoon in eene mindere maate dan nu vier Jaaren geleden (*); doch ſterker dan men te *Maaſtricht* in den voorleden Jaare waarnam. Het getal der Schuddingen wordt van zommigen tot één, van anderen tot twee, van eenigen tot meer gebragt, de ſtrekking werd niet bepaald waargenomen alleen meldde men uit den *Briel*, dat ze Westzuidwest en Noordnoordoostwaards geloopen hadt. De gewoone verſchynzels, het gevoel van 't beweegen des Gronds, het zien ſlingeren der hangende Huiscieraaden, het hooren kraaken van Deuren en Venſters, kondigden dit ontzettende verſchynzel aan. 'Er waayde bykans geen Wind; maar een gerommel, als 't geluid eens op eenen grooten afſtands afgeſchooten Kanons, vervulde de lugt; en nam men, op zommige plaatzen, tot meer dan ééne reize, lichtende verſchynzels, als van Weerlicht, in den Dampkring waar. -- In *Zeeland* was de Aardſchok ſterker dan in eenig ander Gewest, te *Middelburg* hadt de Klok aangeſlaagen; te *Zierikzee* was de Beweeging in 't Water zo ſterk dat de Vaartuigen heen en weder ſlingerden; niet verre van *Bergen op Zoom* verlieten eenige Schippers hunne kooijen, om te zien wat 'er gaans was, meenende zommigen dat een Yſchots van onder hunne

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 280.

ne Vaartuigen wegschoof. In *Maastricht* waren eenige Schoorsteenen nedergestort, en zommige Muuren geborsten. Geen rampen van meldenswaardig aanbelang vergezelden, dit gedugt verschynzel (*).

LXXXVI. BOEK. 1760.

Voorslag van Vrede van de Engelsche en Pruissische zyde.

In deezen Winter deedt zich een aanblik van Vrede op tusschen de Oorlogende Mogenheden, en dezelve vertoonde zich in *'s Gravenhaage*. De Hertog van BRUNSWYK, deedt, uit naam des Konings van *Groot Brittanje* en van *Pruissen*, aan de Staatsdienaaren der Hoven van *Weenen*, *Petersburg* en *Versailles*, 't volgend voorstel, „ dat haare *Groot Brittannische* en „ *Pruissische* Majesteiten, met medelyden „ aangedaan over de rampen door den Oorlog, zints eenige Jaaren ontstooken, „ reeds daadlyk veroorzaakt, en die 'er „ onvermydelyk verder uit zouden moeten „ voortvloeijen, oordeelden in gebreke te „ zullen blyven, ten aanzien van de pligten „ der Menschlykheid, en omtrent het welvaaren hunner Onderdaanen, indien zy „ nalieten geschikte middelen aan te wenden om den voortgang te stuiten van een „ zo verwoestenden ramp, en het hunne „ toe te brengen tot het herstel der openbaare rust. Met dit oogmerk, en om „ de zuiverheid hunner Oogmerken aan „ den dag te leggen, hadden zy besloten, „ te verklaaren, dat zy zich gereed von-

„ den,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 861. Voor 't Jaar 1760. bl. 60.

LXXXVI. BOEK. 1760.

„ den, Gevolmagtigden te zenden op zulk
„ eene plaats die men de gevoeglykste
„ keurde, en aldaar met de zodanigen,
„ die de Oorlogende Mogenheden daar toe
„ mogten goedvinden te kiezen, te hande-
„ len over een vasten en algemeenen Vre-
„ de, ter bereiking van een zo heilzaam
„ einde (*)."

Hoe van de Fransche, Oostenrykscbe en Russische zyde beantwoordt.

Op dit voorstel, den vyf-en-twintigsten van Slagtmaand des voorleeden Jaars gedaan, werd eerst den derden van Grasmaand deezes Jaars dit antwoord, door opgemelde Hoven, gegeeven. „ Dat zyne
„ Catholyke Majesteit, zyne Bemiddeling
„ aangeboden hebbende in den Oorlog tus-
„ schen *Frankryk* en *Engeland* ontstooken;
„ en die Oorlog daarenboven geen gemeen-
„ schap hebbende met dien, welken de
„ de twee Keizerinnen en derzelver Bond-
„ genooten, desgelyks eenige Jaaren tegen
„ den Koning van *Pruissen* gevoerd had-
„ den, zyn Christlyke Majesteit gereed
„ was, om, onder medewerking der aange-
„ bodene en aangenomene goede diensten
„ zyner Catholyke Majesteit, over eenen
„ afzonderlyken Vrede met *Engeland* te
„ handelen. — Wat den Oorlog met zyne
„ *Pruissische* Majesteit, aanbelangde, was
„ de Keizerin Koningin van *Hongaryen* en
„ *Bohemen*, de Keizerin aller *Russen*, en de
„ Koning van *Frankryk* gereed om de
„ voorgeslaagene Vredesonderhandeling,
„ aan

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXV p. 330.

„ aan te gaan. Doch, dewyl zy, uit „ kragte der aangegaane Verdragen, zich „ tot niets, den Vrede raakende, konden „ inlaaten, dan veréénigd met hunne „ Bondgenooten, was het noodig, dat, „ om in ſtaat geſteld te worden tot eene „ bepaalde verklaring ten deezen opzig- „ te, aan hunne *Groot Brittanniſche* en „ *Pruisſiſche* Majeſteiten, voor af alle de „ Mogenheden, in den Oorlog tegen den „ Koning van *Pruisſen* betrokken, tot die „ zamenkomst genoodigd wierden, als „ de Koning van *Poolen*, Keurvorst van „ *Saxen*, en de Koning van *Zwee-* „ *den* (*)."

Van geen gevolg, elk gaf den ander de ſchuld van het volduuren des Krygs.

Men zag in *Engeland* dit Antwoord aan als een teken, dat de Vrede deezen Zomer niet zou getroffen worden, het laaten verloopen van bykans vier maanden hieldt men voor een blyk, van geene hartlyke belangſtelling in de gedaane aanbieding; en dat men van dien kant dezelve, met geene voeglykheid, kunnende van de hand wyzen, de toevlugt nam tot vertraagingen, vast beſlooten hebbende ten minſten nog een Veldtocht te waagen. *Frankryk* en *Ooſtenryk* hadden ook daar toe alle toebereidzels en ſchikkingen gemaakt. — Zo ongunſtig als men in *Engeland* over de Vreegezindheid van Partyen oordeelde, zo ongunſtig dagt men aan den anderen kant over de opregtheid van het *Engelſche* Hof in den gedaanen

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXVI. p. 199.

LXXXVI. BOEK. 1760.

nen voorslag. Zeker was het dat, op den negenden van dien eigensten Slagtmaand, wanneer de Hertog van BRUNSWYK eenige dagen laater den bovengemelden Voorslag deedt, de Koning van *Engeland* met den Koning van *Pruissen* eene Verbintenis hadt aangegaan, strekkende om de voorgaande te vernieuwen, en te bekragtigen, daar by zich verbindende, om in ééns aan zyne *Pruissische* Majesteit de som van 670,000 Ponden Sterling te schieten; welke som deeze zich verbondt te besteeden, tot het in standhouden en vermeerderen zyner Legermagt, om hunne gemeene zaak, op de kragtdaadigste wyzé, voor te staan; teffens onderling bepaalende om geen Vrede te sluiten, geen Bestand aan te gaan, geen Onzydigheid te omhelzen, of iets van dergelyk een aart te doen met de Mogenheden, die deel in den Oorlog genomen hadden, dan met wederzydsche toestemming (*). Ingevolge hier van werd de Oorlog voortgezet.

Dood van GEORGE DEN II. Zyn Opvolger zet den Oorlog voort.

De dood des Konings van *Engeland* GEORGE DEN II, den vyf-en-twintigsten van Wynmaand, in het zeven-en-zeventigste Jaar zyns Ouderdoms, en het vier-en-dertigste zyner Regeering voorvallende, maakte in den gevoerden Kryg geene verandering. Zyn Kleinzoon en Opvolger, GEORGE DE III betuigde, by zyne verheffing op den Throon, zyn oog-

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXVI. p. 46.

oogmerk om dien voort te zetten, en in zyne Aanspraak aan beide de Parlements Huizen naderhand, zyn genoegen, over den voorspoed der *Britsche* Wapenen in de *West-* en *Oost-Indien*, en het wederstaan der *Fransche* Krygsmagt in *Duitschland*, waar zyn Bondgenoot de Koning van *Pruissen* de aanmerkelykste voordeelen bevogt, zich verheugende, door de sterkte zyner Zeemagt, de zeer verzwakte *Fransche* in de Havens opgeslooten gehouden, en den Koophandel van dat Ryk tot de laagste ebbe gebragt te hebben (*).

De Berooyingen en Verbeurtverklaaringen onzer Schepen door de *Engelschen* houden aan.

Tot deeze laagte zogt men ook den Zeehandel der *Nederlanderen* te brengen. Want het was, ingevolge van deezen aanhoudenden Oorlog, dat onze Scheepvaard aan dezelfde Stoorenissen, Vertraagingen, Berooyingen, Opbrengingen en Verbeurtverklaaringen, bleef blootgesteld. De meeste Schepen van en na de *West-Indien* vaarende, door de *Engelschen* in hunne Havens opgebragt, werden genoegzaam alle, op de onregtmaatigste wyze, met derzelver Laadingen, voor de laagere Regtbanken verbeurd verklaard: de meeste Eigenaars beriepen zich op hooger Regters; doch agtervolgden, die beroepingen niet even zeer. Veelen vonden het geraaden zich met de Kaapers te verdraagen, hunne Schepen en Laadingen liever vry te koopen dan den onzekeren uitslag van een kostbaar en langduu-

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXVII. p. 219. 266.

LXXXVI. BOEK. 1780. duurig Regtgeding af te wagten, zy durfden, door zo veele voorbeelden afgeschrikt, zich niet veel goeds belooven. Eenigen vleiden zich dat de hooge Regtbanken in *Engeland* ongekreukt regt zouden doen, volgens het Regt der Volken, en de Verbonden tusschen dat Ryk en ons in weezen; zy vervolgden hunne Appellen van de Vonnissen der laagere Regteren met allen yver; doch veel al vrugtloos. Nu en dan werd een Schip vry gegeeven, dat rechtstreeks na of van de eigen Vaderlandsche Volkplantingen voer; doch werden daar en tegen alle die na de *Fransche West-Indien* bestemd geweest, of op de terugreize van daar genomen waren, zonder onderscheid, verbeurd verklaard, hoewel reeds herhaalde keeren bondig was aangetoond, dat die Handel, niet alleen volgens de Verdragen; maar zelfs volgens het Regt der Volken, den *Nederlanderen* vry stondt.

Valsche Betichtingen onzer Zeehandelaaren. Om een schyn van geoorloofdheid aan zulk eene Regtsverkragting te geeven, ontzag men zich niet, onzen Landgenooten, van hunne wettig verkreegene Goederen ontzettende, teffens van Bedrog en Oneerlykheid te beschuldigen, en de Eer der Zeehandelaaren op de ondraaglykste wyze te beledigen. Men deedt het geval in zulk eene gedaante voorkomen, dat elk uit het vonnis moest opmaaken, dat de Ingezetenen van den Staat, op eene bedrieglyke wyze, den Handel in de *West-Indien* dreeven, dat men de echte Zeebrieven verborg, en zich van andere bedien-

de;

de; men wendde het vinden van dezelve voor, en ſchreeuwde, dat de Opbrengingen en Verbeurtverklaaringen, waar over de *Nederlanders* zo ſterk klaagden, gegrond waren. Dan men bleef niet in gebreke om die laage en onregtvaardige Handelwyze des Geregtshofs in helderen dag te haalen (*). — Of dit iets toegebragt hebbe tot een omzigtiger Vonnisvelling, kunnen wy niet verzekeren; wel dat de Schepen, in 't laatst deezes Jaars, min ſlegte bejegeningen te lyden hadden, eenige op het neemen weder ontſlaagen, en andere met de Laading, by Vonnis, vrygegeeven wierden; ja, omtrent één Schip te *Nieuw York* opgebragt, en daar, ſchoon met verbeurte van de Laading, ontſlaagen, vernietigden de Lords dit Vonnis, en veroordeelden den Neemer om de Goederen, of derzelver Waarde, te rug te geeven met de Intresſen van den tyd der verkoopinge tot den tyd der betaalinge toe. Dit Schip was

van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 205. 532. 538. 674. De handelwyze van 's *Konings Raad der Appellen*, gemeenlyk de *Lords der Appellen* genaamd, om de Eer der *Nederlandſche* Zeehandelaaren te bevlekken, wordt in een helder en *Engelsch* beſchaamend licht geſteld in een Onderzoek van het Vonnis over 't Schip de *Snip* uitgeſprooken, met alle de Bylaagen geplaatst in de *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 211—275. Uit dit breedſpraakig en wel opgeſteld ſtuk kan men ten klaarſten ontdekken, wat 'er zy van den zogenaamden verbooden Handel, die de *Hollandſche* Schepen, op de *Franſche West-Indien*, geduurende deezen Oorlog, dreeven.

LXXXVI. BOEK. 1760. van *Curaçao* na *Amsterdam* bestemd; doch de Verbeurtverklaaringen der Schepen en Laadingen van of na de *Fransche* Volkplantingen vaarende genomen, bleeven stand houden (*).

Ingevolge hier van strekten deeze Schepen ten prooye der *Engelschen*, indien ze, door geen Geleide gedekt, hun in handen vielen, 't geen, ter oorzaake van de schaarsheid van 't zelve, vaak gebeurde. Inmiddels werden de Algemeene Staaten te raade, om, ter goedmaakinge der kosten tot de buitengewoone Uitrustinge van Convoyers der *Nederlandsche* Koopvaardyschepen, voor den tyd van één Jaar, het Buitengewoone Veilgeld te verdubbelen met één ten Honderd op de Inkomende en een half ten Honderd op de Uitgaande Goederen. In de Afkondiging ten dien einde, met den aanvang van Sprokkelmaand, uitgevaardigd, was bepaald; „dat de Schepen van „deeze Landen, die, elders gelaaden „zynde, in de Havenen van deezen Staat „invielen, om van de veiligheid des Con„voys genot te trekken, zo wel als die „geenen, welken, het Land voorby vaa„rende, zich egter onder het Convoy be„gaven, en deszelfs bescherming genoo„ten, insgelyks, die buitengewoone Be„lasting, op een gelyken voet, zouden moe„ten draagen." Doch werd, ten deezen aanziene, in Bloeimaand, eene nadere uitleg-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1094.

legging en opheldering afgekondigd, hier in bestaande, „ dat van de Schepen, behoorende aan de Ingezetenen van den „ Staat, welke, uit eenige oorzaake, in „ 's Lands Havenen invielen, en daar naa „ zich van de uitgaande Convooyen wilden bedienen, alleen zou worden gevorderd het verdubbelde inkomende buitengewoone Veilgeld, of één ten Honderd „ van de waarde van derzelver Laading „ zonder meer; en dat van de Koopvaardyschepen, die zich onder weg onder „ het Convoy begaven, of door 's Lands-Schepen afgehaald en onderschept werden, en volgens den last der Lands-Capiteinen het geleide en de bescherming „ genooten, niets uit hoofde van de Verdubbeling van het Verdubbeld Veilgeld „ zou worden afgeëischt. —— Voorts „ zou, geduurende den tyd, dat het verdubbelde buitengewoon Veilgeld zou „ stand grypen, van alle Schepen, zonder „ onderscheid, welke, volgens het algemeen Plakaat, het enkel Lastgeld verschuldigd waren, een dubbel Lastgeld „ worden geheeven."

LXXXVI. BOEK. 1760.

De Deenen, zich tegen 't zelve verzettende, moesten het egter betaalen.

Gaarne wilden de Zeehandelaars hier te Lande, deezen Last dragen, in 't vooruitzigt eener meerdere Bescherming; dan verscheide Schippers, Onderdaanen des *Deenschen* Konings, verzogten, naa het vaststellen van deezen Last, des bevryd te mogen weezen; doch derzelver verzoek vondt geen ingang: dewyl het oogmerk deezer Verdubbeling mede bragt, dat de *Vreemde*

 Sche-

LXXXVI. BOEK. 1760.

Schepen, zo wel als de *Nederlandsche*, met deeze Belasting zouden worden bezwaard, en het aan Vreemden zeer onverschillig behoorde te weezen, om welke redenen een Souverain het noodig vondt zekere Belasting in te voeren, ten nutte van deszelfs Land (*).

Het leveren van den Tienden en Vyfden Man opgeheeven.

By gelegenheid der opgemelde nadere Verklaaring, wegens het verdubbelde buitengewoon Veil- en Lastgeld, vondt men goed, den vyftienden van Bloeimaand, te bepaalen, tot het Tydstip, dat de vordering van den Tienden Man der *Groenlands*-en van den Vyfden Man der *Koopvaardyvaarderen* zou ophouden (†), 't welk de Scheepvaard van eene zeer groote belemmering ontsloeg, en boven al aangenaam was aan de *Friesche* Scheepsrederyen, als die, meer dan eenig ander Gewest, de Schepen met eigen Landsvolk bemannen. In dit Landschap was de Scheepvaard zodanig toegenomen, dat, daar men zeer weinig Jaaren geleden, doorgaans niet meer dan *twee honderd* Schepen ter Buitenlandsche Vaard in Zee bragt, thans meer dan *zes honderd* den *Oceaan* bevoeren.

't Vredesverdrag met de *Algerynen* nader opgehelderd.

Schoon de Vrede met de *Algerynen*, in den Jaare MDCCLVII, tot stand gebragt was (§), hadden zy zich, niet geheel ont-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 85. 539. 541.

(†) Zie hier boven bl. 67. en *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 541.

(§) Zie ons XXII Deel, bl. 333.

onthouden van Zeeschennis te plegen, door het neemen van een Schip en het verbeurdverklaaren der Laadinge; welk bedryf zy, hoe zeer strydig met het zo onlangs geslooten Vredeverdrag, daar mede bestaanbaar keurden. 's Lands Capitein REINST derwaards geschikt, bewerkte, in Bloeimaand deezes Jaars, eene Verbreeding van het derde Artykel des Verdrags, aan de *Algerynsche* zyde geschonden: by welke de Dei en Regeering van *Algiers* voor den rechten zin van dit Artykel verklaarden; „ dat, ingevalle eenige Oorlog-„ schepen of Kaapers van *Algiers* eenige „ Schepen van hunne Hoog Mogenden, „ voorzien van een *Algiersch Paspoort*, „ mogten ontmoeten, dezelve onverhin-„ derd zouden laaten vaaren, en niet ver-„ mogen daar uit te neemen eenige Persoo-„ nen, Goederen, Effecten, of wat het „ ook zyn mogt, niets uitgezonderd, on-„ der eenig voorwendzel, hoewel die „ Schepen gelaaden waren met Goederen „ behoorende aan de Vyanden van *Algiers*; „ zy zouden het niet mogen doen onder „ voorwendzel van die Goederen benoo-„ digd te zyn, of daar voor te willen be-„ taalen; maar die Schepen, zonder eenig „ Onderzoek, naa het zien van het Pas-„ poort, onverhinderd de Reize laaten „ vervolgen." — En beloofde de Dei met de Regeering, „ dat indien het, nog-„ thans, mogt gebeuren dat eenig Oorlog-„ schip of Kaaper van *Algiers*, eenig *Hol-„ landsch* Schip opbragt, of Goederen

LXXXVI. BOEK.

1760.

LXXXVI. BOEK. —— 1760. „ daar uit nam, het opgebragte en genomene te zullen wedergeeven, en den „ Capitein des Oorlogschips, of des Kaapers te straffen; en voortaan zulke strikte bevelen te zullen geeven, dat de *Algerynsche* Onderdaanen zich voor die schennissen zouden wagten." —— Zo handhaafden hunne Hoog Mogenden de Scheepvaard tegen de Roofzugt der *Algerynen*, en beloofden de Gevolmagtigde Scheepsbevelhebber REINST, op het sluiten deezer Verbreeding des Vredesverdrags, de toegezegde Geschenken, van wegen hunne Hoog Mogenden, te zullen ter hand stellen; zonder dat zy, door dit te doen, afzagen van hunne wettige eischen om voldoening, wegens het neemen en verbeurtverklaaren des Koopvaardyvaarders, 't welk aanleiding tot deezen naderen Handel gegeeven hadt (*).

Het Huwelyk van den Prins van *Nassau Weilburg* met CAROLINA voortgezet.

Ons Geschiedblad vermeldde hoe, in den voorleden Jaare (†), *Gelderland*, *Zeeland*, *Friesland*, *Overysel*, met *Stad en Lande* tot de Egtverbintenisse van Prinses CAROLINA, met den Prins van NASSAU WEILBURG, hunne Toestemming gaven; hoe de Leden der *Utrechtsche* Staatsvergaderinge deswegen niet zamenstemden; als mede hoe deeze zaak by *Holland*, door oneenpaarigheid, nog hing. Vyf Gewesten geheel, volgens 't oogmerk der

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1048.
(†) Zie hier boven bl. 34. 40.

der overleedene Gouvernante, in dit Huwelyk bewilligende, terwyl in de twee overige eenige Leden, om voor heen bygebragte redenen, zwaarigheid bleeven maaken, beslooten de Hooge Gelieven de voltrekking van hunnen Egt voortgang te doen hebben op den vyfden van Lentemaand deezes Jaars. Zyne Koninglyke Majesteit van *Groot Brittanje*, haare Hoogheid Mevrouwe de Prinsesse Weduwe van *Oranje* en *Nassau*, toeziende Voogden van de Erfstadhouderlyke Kinderen; de Hertog van *Brunswyk*, bestuurende Voogd in de *Vereenigde Nederlanden*, en de Regeerende Hertog van *Brunswyk*, bestuurende Voogd in de *Duitsche* Staaten, hadden éénpaarig daar toe verlof verleend.

LXXXVI. BOEK. 1760.

Bekendmaaking daar van naa de onderscheidene Gewesten.

Van dit voorneemen kreeg, in Sprokkelmaand, de Voorzittende Heer ter Algemeene Staatsvergadering kennis, by monde des Hertogs van *Brunswyk*, die deswegen by Brieven de Staaten der Onderscheidene Gewesten, en ook het Landschap *Drente* verstendigde. Eenige dagen laater vaardigde de Prins van *Nassau Weilburg* Brieven af aan de Gewesten, en 't gemelde Landschap, in welken hy zich der Genegenheid en Vriendschap van de Staaten aanbeval, die hy, door dit Huwelyk gehegt wordende aan de belangen der *Vereenigde Gewesten*, zou tragten te verdienen. Dat de Antwoorden hier op van Vyf Gewesten ingekomen, de merktekens der hartlykste goedkeuring droegen, zal niemand in twyfel trekken; doch de nieuwsgierigheid ver-

LXXXVI. BOEK. langen te weeten, hoe *Holland* en *Utrecht* zich in deeze thans netelig geworden zaake gedroegen.

1760. By Staaten van *Holland* was men, naa veelvuldig gehoudene Overleggingen, tot geene Eenpaarigheid gekomen, buiten welke, naar de orde der Regeeringe, geen ontslag van eene Wet kan verleend worden: dan de geneigdheid der meeste Bondgenooten tot den Voortgang deezes Huwelyks verneemende, verklaarden zy de Voltrekking van 't zelve te zullen *aanzien*, zonder zich daar tegen te kanten, terwyl zy het Besluit van den zestienden van Slagtmaand des Jaars MDCCXLVII voor onverkort, en, als een *onveranderlyke Grondwet van den Staat*, in zyn geheel hielden. —— In den Brief der Bekendmaakinge des Hertogs van het voorneemen der Vorstlyke Persoonadien aan Staaten van *Holland* hadt hy: dewyl in dit Gewest het Huwelyk stondt voltrokken te worden, om Ontslag verzogt van het gaan der Huwelyks-geboden, waar in zy bewilligden; naardemaal vroegere Staatsbesluiten Voorbeelden opleverden van het verleenen van dusdanige Ontheffingen aan Vorstlyke Persoonen.

Hoe *Holland* zich in deeze zaak gedroeg.

De Raadpensionaris van deeze twee Besluiten den Hertog van *Brunswyk* kennis geevende, bedankte deeze voor 't laatstgenomene: met byvoeginge, ten opzigte van het eerste, dat hy wel gewenscht hadt, wanneer zyn genoegen volkomen zou zyn geweest, dat hun Ed. Groot Mogenden had-

hadden kunnen goedvinden, zich met de Besluiten der meeste Gewesten te vereénigen, en aan het Verzoek van wylen haare Koninglyke Hoogheid te voldoen; doch hy beval, daar zulks niet hadt kunnen zyn, de hooge Gelieven aan hunne Genegenheid.

LXXXVI. BOEK. 1760.

Hoe *Utrecht*.

Staaten des Lands van *Utrecht* 's Hertogs Bekendmaakings Brief beantwoordende, betuigden deel te neemen in deeze heuchlyke Gebeurtenisse, en stortten hunne Zegen wenschen over dezelve uit; doch wat het Verzoek van wylen de Gouvernante betrof, moesten zy, uit hoofde van de Oneenpaarigheid der ingebragte Raadslagen, ten slot bekennen, dat, volgens hunne Regeeringsgesteltenisse, geen Besluit hadt kunnen vallen.

Holland kant zich ter Algemeene Staatsvergadering aan tegen het doen eener Gelukwensching, die egter geschiedt.

Wanneer de Voorzitter ter Algemeene Staatsvergadering den verzogten Voorslag des Hertogs van *Brunswyk* wegens dit hooge Huwelyk deedt, en het Besluit genomen werd dien Heer, uit naam van hunne Hoog Mogenden, te bedanken voor de gedaane Bekendmaaking, en tevens te betuigen, dat deeze Huwelyksverbintenis, Hoogstdezelven zeer aangenaam was, hielden de Afgevaardigden van *Holland* het aan zich, op morgen, des wegen eene nadere Verklaaring te geeven: de aanweezende Heer uit Staaten van *Utrecht* zeide ongelast te zyn. 's Anderen daags leverden de Afgevaardigden van *Holland* eene Aantekening in overéénkomstig met het by hun ge-

LXXXVI. BOEK. 1760.

genomen Besluit (*). Dit wekte het misnoegen der Afgezondenen van de Vyf gaave toestemming draagende Gewesten, die het intrekken van dit Besluit en der Aantekeninge zogten te bewerken; doch te vergeefsch. *Utrecht* was als nog ongelast. En hielden, de Vyf Gewesten, daar *Holland* weigerend bleef, aan zich het doen eener Tegenaantekeninge. Deeze Gewesten ontvingen een Brief des Hertogs van *Brunswyk* zyn leedweezen behelzende, over den uitslag der Raadpleegingen in *Holland*, met dankzegging voor het betoond doorslaand blyk van genegenheid der Vyf Gewesten voor het doorlugtig Huis, en voor Mevrouwe de Prinsesse CAROLINA in 't byzonder, hun aanmaanende daar aan de hand te houden, zo dat het Besluit by hun en hunne Hoog Mogenden, op dat stuk genomen, stand bleef grypen.

Zwaarigheid by *Holland* gemaakt om, van wegen dat Gewest, een Gelukwensching te doen.

In de Algemeene Staatsvergadering, waar die haapering voorviel, was bepaald om by de Prinses CAROLINA en haaren Vorstlyke Bruidegom, als mede den Prins Erfstadhouder, eene Pligtpleeging van Gelukwensching af te leggen. Hier toe werden, benevens den Raadpensionaris, en den Griffier, eenige Heeren benoemd, die met veel staatlykheids deezen last volvoerden. De Raadpensionaris ter Vergadering van *Holland* van het beraamde by hunne Hoog Mogenden wegens die Gelukwensching,

(*) Zie hier boven, bl. 106.

ſching, verſlag doende, gaven de Heeren van de Ridderſchap en Edelen in bedenking of men niet zou kunnen goedvinden, uit het midden dier Vergaderinge Afgevaardigden, ten zelfden einde, te benoemen. De Raadpenſionaris werd verzogt na te zien of, en in hoe verre, in vroegeren tyde, dergelyke gevallen plaats gehadt hadden. —— Deeze haalde, uit de vroegere Landsgeſchiedeniſſen, en Staatsbeſluiten, een en ánder Trouwgeval aan, in welke, uit naam van huu Ed. Groot Mogenden, dergelyke Gelukwenſchingen gedaan waren. De Heeren van de Ridderſchap hier door geſterkt, drongen hun voorſlag aan, als ten uiterſten welvoeglyk; en te meer gepast, dewyl de Meerderheid der Vergaderinge van *Holland* van gevoelen geweest was om, overeenkomſtig het verzoek van wylen de Gouvernante, in het Huwelyk te ſtemmen: hier by voegden zich de Steden, die met hun in dit zelfde begrip ſtonden, en wilden de Gelukwenſching af leggen. Doch de Afgevaardigden der Steden, de Minderheid uitmaakende, vonden het niet buiten bedenking, of zodanig eene Benoeming, als men het korts genomen Beſluit van het Huwelyk te zullen *aanzien*, naging, wel met voegelykheid zou kunnen geſchieden. Zy bragten op de ingeleverde Voorbeelden aanmerkingen in 't midden ter aantooninge, dat de gevallen, huns inziens, ongelyk ſtonden; maar, dewyl, door 't

ge-

LXXXVI. BOEK. 1760. gemelde Staatsbesluit, de ongeschondenheid der Grondwet van zestien November MDCCXLVIII, bewaard was, kon men onverhinderd zaaken doen, die de Hoflykheid en Welleevenheid scheenen te vereisschen ten opzigte van Persoonen van eene hooge Geboorte en aanzienlyke Kwaliteiten, en dat het benoemen van Gelastigden ter Gelukwensching, hier toe zou kunnen gebragt worden, doch zy meenden dit niet te mogen beslissen; maar tot kennis hunner Zenderen te moeten brengen: weshalven zy het voorstel der Heeren van de Ridderschap overnamen.

Gelukwenschingen. Dan, hoe zeer Staaten van *Holland* hier huiverden, en 'er niets van viel, benoemden verscheide andere Regeerings Vergaderingen, die in 't meergemelde Huwelyk bewilligd hadden, gelyk ook het Hof van *Holland*, Leden uit derzelver midden, om dergelyke Pligtpleegingen, als hunne Hoog Mogenden, af te leggen. De *Raad van Staaten* ging hier voor, en werd gevolgd door den Voorzitter en Raadsheeren uit den Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*. Tusschen beiden lagen de Afgevaardigden van *Friesland* ter Algemeene Staatsvergaderinge, ingevolge van den last der Staaten van dat Gewest, de bezoeken van Gelukwensching af, terwyl die van *Stad en Lande* hun voetspoor betraden. De Leeraars der *Hervormde* en *Luthersche* Gemeentens in de Hofplaatze boezemden hunne Zegenwenschen by hunne Hoogheden uit, ook

ook geschiedde zulks, uit naam van de Prinsesse Weduwe van *Oranje en Nassau*, door eenen Kamerheer.

1760. De Prins van *Nassau Weilburg* tot Generaal der Infantery van den Staat verheeven.

Het bleef by geene bloote Gelukwenschingen berusten. De Hertog van *Brunswyk* vervoegde zich by hunne Hoog Mogenden, hun, daar zy de Egtverbintenis des Prinsen van *Nassau Weilburg* aan Prinses CAROLINA met hunne Goedkeuring wel hadden willen vereeren, in bedenking geevende of zy deezen Prins, die dus eene nadere betrekking tot deezen Staat stondt te krygen, en zulke uitmuntende hoedanigheden bezat, voor 't Gemeenebest niet van grooter nuttigheid zouden kunnen doen zyn, door hem eene aanzienlyker Krygbediening aan te bieden, en wel aan hem op te draagen, de waardigheid van *Generaal der Infanterie* van den Staat. — Een Besluit overeenkomstig met den Voorslag werd den volgenden Dag genomen, en draalden *Holland*, *Overyssel*, *Stad en Lande* niet om, op voordragt van *Zeeland*, dien Vorst de gewoone Jaarlyksche Wedde van Tien duizend Guldens toe te leggen (*). In *Friesland* was men reeds bedagt geweest, om dien Vorst aan 't hoofd der Krygsmagt van den Staat te plaatzen, en, *by eene expres daartoe gezogte gelegenheid*, gelyk de Staaten zich uitdrukten, tot Generaal van 't Voetvolk te verheffen op de bovengemelde Wedde: en verstonden zy,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 592.

LXXXVI. BOEK. zy, overzulks met het hoogste genoegen, dat aan dit verlangen door hunne Hoog Mogenden reeds voldaan was.

1760. Huwelyks gaven van *Friesland* en *Overysfel* aan CAROLINA.

Staaten van *Friesland* hadden, daarenboven, ten betoon van hunne voldoening over deeze Verbintenis, vastgesteld haare Hoogheid CAROLINA, een Geschenk van *Vyf duizend* Guldens ééns, en een Jaarlykschen Lyftogt van gelyke somme aan te bieden (*). — Die van *Overysfel* beslooten tot eene Huwelyks gave *Een duizend* Ryksdaalders ten eersten aan Prinses CAROLINA te schenken, en haar voorts, haar leeven lang, even zo veel 's Jaarlyks toe te leggen. — Op eene Landschaps vergadering in *Gelderland* was in overweeginge genomen de Huwelyksgave op *Drie duizend* Guldens te bepaalen, en voorts *Drie duizend* Guldens 's Jaarlyks aan CAROLINA toe te leggen. Een der Leden maakte hier omtrent zwaarigheid, en kon 't voorstel niet tot éénpaarigheid gebragt worden (†).

De Voltrekking des Huwelyks.

De dag des hoogen Huwelyks gekomen zynde, werd de Vorstlyke Bruid en Bruidegom, volgens de daar toe beraamde Statie, naar de groote Kerk in *'s Gravenhaage* gevoerd, die, ten deezen einde, met Afschutzels en Gestoeltens voorzien was, in, op, en om welke ieder zich naar zyn rang schikte. De oudste Leeraar

ELAN-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 190. 192.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 194. 366.

ELANDUS, VAN STAVEREN zegende dit Huwelyk in; onder den toevloed eener verbaazende menigte Aanschouweren, te grooter om dat by niemands heugenis een dergelyke Vorstlyke Egt geslooten was; de laatste geschiedde, in den Jaare MDCXLV toen LOUISA van *Oranje* aan den Keurvorst van *Brandenburg* trouwde. —— Het *Oude Hof*, ter vieringe van het Bruilofsfeest bestemd, ontving het Vorstlyk Paar, de verdere Hoogvorstlyke Persoonen, met derzelver Hofgevolg, de Staaten Generaal, en de Raaden van Staat, die de Huwelyksbevestiging, volgens verzoek, bygewoond hadden, en als Feestgenooten ten Bruilofsmaaltyd gevraagd waren. Van buiten was 't zelve uitmuntend verlicht en met gepaste Decoratien opgecierd; de groote Zaal, Koninglyk toegeschikt, waar ontelbaare lichten flikkerden, boodt het oog der Gasten Bloemfestoenen aan door de beroemdste Meesters geschilderd en andere Zinnebeelden, terwyl de pragt, ryklykheid en netheid des Bruilofstafels, alle beschryving overtrof; in twee Vleugels, en in andere Vertrekken, waren desgelyks lange en kunstig vercierde Tafels aangeregt. Een heerlyk Muzyk streelde het oor der Gasten, afgewisseld door het blaazen der Trompetten en het slaan der Keteltrommen by het drinken der Gezondheden.

LXXXVI. BOEK. 1760.

Vreugdebedryven.

De geheele Hofplaats was van negen tot één uur, in gevolge eener daar toe uitgevaardigde Afkondiging verlicht, en hadt,

LXXXVI. BOEK. — 1760. vervuld met Vreemdelingen van allerwegen toegevloeid, dien dag in de Huwlyksvreugd een ryklyk deel genomen. Elders vierde men deeze Trouwdag door het houden van Maaltyden en Feestplegtigheden. In *Gelderland* stak *Doesburg* en *Arnhem*; in *Holland Purmerende*; in *Friesland Leeuwaarden*; in *Overysfel Deventer* uit; op verscheide Plaatzen in de *Generaliteits Landen*, dan boven al te *Bergen op den Zoom*, waar de Prins van *Nassau Weilburg* Gouverneur was, bedreef men groote vreugde. Twee heerlyk gewerkte Gedenkpenningen vereeuwigden deezen Huwelyksdag.

Gelukwensching der Staaten van Holland. Staaten van *Holland* op deezen Dag het eerst vergaderd, naa dat zy in Sprokkelmaand gescheiden waren (*), werd de Bekendmaakingsbrief des Huwelyks door den Prins van *Nassau Weilburg* den zestienden dier Maand aan hun geschreeven, medegedeeld; waar op zy die ten zelfden dage, met toewensching van 's Hemels zegeningen, over het thans voltrokken Huwelyk, beantwoordden.

Begroetingen der nieuw getrouwden. Daags naa de Huwelyks voltrekking hielden de Nieuwgetrouwden het Morgen Ontbyt in 't openbaar, in 't Stadhouderlyk Kwartier, onder 't aangenaam geschal van Pauken en Trompetten, en ontvingen de Gelukwenschingen over den voltrokken Echt van veele Heeren van Regeering. 's Avonds werd de *Vorstinne* van *Nassau Weil-*

(*) Zie hier boven bl. 110.

Weilburg met haaren Gemaal, door den Erfstadhouder en den Hertog van *Bruns-wyk* vergezeld, in staatsie naar het toen fraay verlichte Hotel haars Egtgenoots gebragt, en onder een vloed van Zegewenschen daar gelaaten. —— Staaten van *Zeeland* deeden, door eene staatlyke Bezending, het hooge Paar en den Erfstadhouder gelukwenschen: 't welk ook eenigen tyd daar naa verrigt werd door Staaten van *Gelderland*. Die van *Utrecht* lieten het berusten by de reeds gedaane zegentoebiddende Beantwoording der Huwlyksbekendmaakinge (*). De stad *Purmerende* deedt van wegen de Regeering door een Afgevaardigden, het hooge Paar, kort naa den voltrokken Egt, begroeten. Afgezondenen der *Synoden* van *Zuid-* en *Noordholland* volbragten die zelfde Pligtpleeging.

Twee Maaltyden door den Prins van *Nassau Weilburg* gegeeven.

De Prins van *Nassau Weilburg*, ontving, korten tyd naa zyne Egtverbintenisse, van de aanzienlyke Broederschap der *Ridderen van St. Joris*, op den Ouden Doele in *'s Gravenhaage*, de eer om onder hun tot Lid te worden aangenomen (†). — Het Hotel aan het Tournooiveld, door deezen Vorst bewoond, te klein zynde om hem met zyne Gemalinne te huisvesten, als mede om de groote menigte te ont-

(*) Zie hier boven bl. 107

(†) Zie, wegens deeze *Ridder Orde*, en de Aanneeming van WILLEM DEN V in dezelve, ons XXII Deel, bl. 186.

LXXXVI. BOEK. 1760.

ontvangen, welke hy besloot twee Maaltyden ter Gedagtenisse van zyn Huwelyk te geeven, hadt hy, voorneemens om het te herbouwen en grooter te maaken, de Tuin agter 't zelve doen slegten, en op den grond houten Gestichten laaten opslaan in welke de Feestgenooten, met gemak en luister, konden ontvangen worden. Geen overblyfzels houden dezelve in gedagtenisse, 't is 't blad der Geschiedenisse alleen 't welk de geheugenis van dusdanig een toestel bewaart. Eene korte beschryving oordeelen wy niet ongepast, en zal der Naakomelingschap teffens een denkbeeld geeven, hoe het hier te lande aan geen Vinding en Smaak ontbreekt als de gelegenheid het betoon daar van vordert.

De Feestzaalen beschreeven.

Door 't midden van 't Hotel liep eene groote Gaanderye, aan derzelver einde werd een Gebouw vervaardigd van vyf Vertrekken; het voorste was ter Balzaal geschikt, de twee Vleugels tot Speelzaalen verordend, het middelste en agterste, vormden, in de gedaante van een T, een ongemeen groote Eetzaal. Ruim genoeg was de Balzaal om tusschen de acht en negen honderd Gasten te ontvangen, en even als de andere overdekt met eene soort van platten koepel, van binnen fraay beschilderd met Festonnen, Tropheën, en andere Cieraaden, ondersteund door eene groote menigte gebeeldwerkte en geschilderde pylasters, ieder met de noodige Lampen op de Feesttyden voorzien. Aan beide de einden deezer Zaale was een Balcon, voor een

een Choor Muzykanten; onder ieder van dezelve de noodige plaats om ververschingen voor de Feestgenooten te zetten. Rondsom de zaal waren zittingen twee hoog voor de Dames, en naby ieder Balcon was een groote Porte Brise, door welke men naa de gereedgemaakte Speelzaalen ging. Midden in het agterste beschot van de Balzaal zag men één, in het binnenwaards beschot van ieder der Speelzaalen, twee, en agter in elk der laatstgemelden nog één, en dus in 't geheel zeven ruime Porte Brises, door welke men in de Eetzaal kon gaan, die geslooten zouden blyven geduurende den Baltyd, en te gelyk allen geopend worden als de verlichtingen en tafel cieraaden in de Eetzaal gereed zouden weezen, om 't oog der Feestgenooten te verrukken, gelyk zy ook aan dat oogmerk voldoende, aller verwondering gaande maakten. — De geheele Eetzaal was van binnen beschilderd met Boomen, Vergezigten, Dreeven, Tuincieraaden, hier en daar afgebrooken door groote Spiegels en Lampions, en in het agterste vertrek van dezelve ging men tusschen twee ongemeen fraay met Bloemkranssen omvlogten Pylaaren in de gedaante van Dadelboomen. — Zes Tafels stonden in deeze Eetzaal. Een dwars over het Middenvertrek na den kant van de Balzaal, waar op, ten Feesttyde, een Desert pronkte, verbeeldende de Buitenmuradien en het Ontwerp van het nieuw Gebouw, 't welk de hooge Gastheer ten oogmerk hadt te volgen in het verbouwen

LXXXVI. BOEK. 1760.

LXXXVI. BOEK. 1760. van deszelfs Hotel. Agter deeze tafel volgden twee langwerpig vierkante Tafels, lynrecht tegen over elkander geplaatst in de langte van het Midden-vertrek; op die ter rechter zyde was, by de Feesthouding een Desert geschikt verbeeldende een *Chineesch* Landschap, beplant met allerlei *Chineesche* Vrugtboomen, en bebouwd met Tempels en Pagoden, waar voor eenige *Chineezen* hunnen Godsdienst scheenen te verrigten; op die ter slinker zyde stondt, by het Feest, een Desert vertoonende een Wilde Zwynen- en Hartenjagt, in een bergagtig bosch. In het Agterste vertrek stonden drie Tafels, op de middelste en grootste zag men, by den Maaltyd, een Desert, uit vyf stukken bestaande, in 't midden een Grot en Fonteinwerk, verder reezen er twee *Romeinsche* Praalgevaarten, en aan beide de einden een Tempel. De twee overige Tafels waren ovaal, en het Desert op die aan de rechte hand verbeeldde een Tuin, met een Fontein, Parterres, Vyvers, Bloemen en andere groenende Gewassen; dat, voor de Tafel ter slinker hand geschikt, was een Landschap, doorsneeden van eene bogtige Rivier, op welke veelerhande Schepen en Vaartuigen scheenen te zeilen. Voorts waren alle de Tafels met *Saxisch* Beeldwerk, en menigerlei andere Tafelcieraaden opgeschikt.

In deeze kunstig toegerigte Zaalen, aan deeze vindingryk gedekte Tafels vierden de Vorstlyke Egtgenooten, op den zestienden van Bloeimaand, de blyde Gedagte-

tenis van den voltrokken Trouw. De Feestgenooten bestonden, in den Prins Erfstadhouder, den Hertog van *Brunswyk*, de voornaamste Leden van Regeering, verscheide buitenlandsche Gezanten en andere Persoonen van Rang. De verlichte Middengevel der Voorpuye des Hotels kundigde de Feestvrolykheid aan. — Den drie- en twintigste dier zelfde Maand dienden deeze zelfde toebereidzels tot een Bal en Festyn, aan de Officieren en voornaamste Bedienden des Prinsen van *Nassau Weilburg*, van zyne Doorlugtige Hoogheid de Erfstadhouder, en van den Hertog van *Brunswyk*, alsmede aan de voornaamste Meesters, die tot het bouwen en vercieren van dit Gesticht het hunne hadden toegebragt, en aan verscheide voornaame Burgers uit *'s Gravenhaage* en het nabuurig *Delft*, benevens derzelver Egtgenooten. De Vorstlyke Nieuwgetrouwden zaten ter laatstgemelde gelegenheid niet mede aan; doch gingen, toen de Genoodigden zich aan de Tafels geschikt hadden, rondsom dezelve, met de verpligtendste heuschheid de Feestgenooten na hunnen welstand en vergenoeging vraagende; met dankbetuiging en een overvloed van zegenwenschen beantwoord (*).

LXXXVI. BOEK. 1760.

De drukte der toebereidzelen tot en de volvoering van de Huwelykspleggtigheden des Vorstlyken Paars hadt, noch den Achtienden Jaar-

De Jaardagen van den Erfstadhouder en CAROLINA gevierd.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 143, 195, 201. 584. 366, 597.

LXXXVI. BOEK. 1760.

Jaardag van de Prinses Bruid, noch den Dertienden van haaren Broeder, den Erfstadhouder, ongevierd doen blyven. Beiden ontvingen zy de Gelukwenschingen van de Heeren van Regeering, Buitenlandsche Gezanten, en andere voornaame Persoonadien. Beider Jaardagen schonken kostbaare Festyns en Bals op welken eenige honderden van Persoonen verscheenen, met die rykheid van gewaad, welke te dier gelegenheden, het Hof doet schitteren.

Carolina bevalt van een Zoon.

De Wenschen van Vrugtbaarheid over de Getrouwden bleeven niet onvoldaan: want eer het Jaar zynen kring besloot, beviel de Vorstinne van *Nassau Weilburg* in het Kraambedde van een Prins. By de Kennisgeeving dier gelukkige Verlossinge, op den achttienden van Wintermaand, aan hunne Hoog Mogenden, verzogt de blyde Vader, dat Hoogstdezelven het Gevaderschap over den jonggebooren wilden op zich neemen. Een verzoek door hun aanvaard. Over den Dag der Doopplegtigheid gevraagd lieten zy deezen aan den Prins van *Nassau Weilburg*; en wat den Naam belangde, werd die van BELGICUS, van wegen hunne Hoog Mogenden, aan den jongen Prins toegedagt, en voorts besloten deezen tot eene Gedagtenisse, of zogenaamde Pillegifte, een Jaargeld van *Vier duizend Guldens* te schenken, over te leveren in een Gouden Doos, ter waarde van *Vier honderd zilveren Ducatonnen*; welke laatste som men ook bestemde om in de Kraamkamer uit te deelen; als mede dat, by de Doopplegtigheid, *Twee hon-*

honderd en vyftig Guldens aan den Armen zou worden uitgereikt. Behalven de vier Heeren uit het midden hunner Hoog Mogenden benoemd tot het verzogte Peterschap (*), bekleedde de Erfstadhouder in eigen persoon die post, de Afgezant YORKE verbeeldede den Koning van *Groot Brittannje*, en de Heer BENTINCK haare Doorlugtige Hoogheid de *Prinses Douariere van Oranje en Nassau.* In luisterryke Staatsie begeleidde dit aanzienlyk Peterschap, den Vader en 't Kind op den dertienden van Louwmaand des Jaars MDCCLXI ten Doop. De oudste Leeraar ELANDUS VAN STAVEREN, die het Hooge Huwelyk hadt ingezegend, deedt by deeze Dooppleguigheid eene Redenvoering, waar op zyn Amptgenoot JOANNES MUNNIKKEMOLEN, dezelve toediende en de Doopnaamen WILLEM GEORGE BELGICUS aan den jonggeboorten Prins gaf. De ingezamelde som voor de Armen bedroeg *Negentien honderd zeven- en- zeventig Guldens.* — Hoe aanzienlyk deeze Liefdegift was, de *Fransche* Kerk mogt op aanzienlyker boogen: wanneer, eene wyl daar naa, de Vorstinne van *Nassau Weilburg*, in dezelve het eerste openlyk offer haarer Dankerkentenisse toebragt, wegens de on- ... den-

LXXXVI. BOEK. 1760.

(*) Zy waren, volgens Staatsbesluit, genomen uit de Vier Gewesten, volgende op dat Gewest, 't welk ten dage der Plegtigheid zou voorzitten; en dus uit *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, en *Stad en Lande*.

LXXXVI. BOEK. 1760. dersteuninge des Hemels in haare Verlossinge en Herstellinge genooten: de giften op dien dag by de drie gehoudene Leerredenen ingezameld, beliep *Elf duizend vyfhonderd en drie- en- zeventig Guldens*, geschikt tot den opbouw van een *Fransch Diaconiehuis* in *'s Graavenhaage*, waar aan men reeds zints eenige tyd gearbeid hadt. De Pillegift door hunne Hoog Mogenden bestemd, werd eerlang door de zelfde Leden hunner Vergaderinge, die over den Doop als Peters gestaan hadden, aan den Prins van *Nassau Weilburg* staatlyk overgehandigd, en met dankzegginge ontvangen (*).

Geschil te *Kampen* over de Regeerings-bestelling.

Het hoogloopend Geschil, tusschen de Magistraat en de Gemeente te *Kampen*, in den voorleden Jaare verre van afgedaan (†), hervatte, met toeneemende kragt, toen, in Louwmaand deezes Jaars, de dag der Regeeringsveranderinge naderde. Het tydstip was nu gebooren waar in zou moeten blyken of het *Reglement van Tytele*, ten opzigte van de Verkiezinge der Magistraatspersoonen dier Stad zou stand houden, dan niet. De Magistraatsleden hadden beslooten, 't zelve op de kragtdaadigste wyze te handhaaven, en de Gemeente was niet min vast bepaald om, geen het minste haarer Regten af te staan. Op den *Zuivering-avond*, (zo genaamd dewyl als dan alle de Le-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1050. Voor 't Jaar 1762 bl. 27 en 318.

(†) Zie hier boven, bl. 27 enz.

Leden der Gezwoorene Gemeente zich te salveeren hebben, van alles wat hun zou kunnen verhinderen om, 's anderen daags, zonder slaet van handen en van harten ter Boon te gaan,) kwamen de Leden van de Magistraat en der Gezwooren Gemeente voltallig zamen. Op het voorleezen der gewoone Stukken, liet de Magistraat, ter aanduidinge dat zy het *Reglement van Tutele* wilden doen standhouden, met zeer veel nadruks volgen. „ Alles voor zo verre „ daar in, by de temporeele Schikkingen „ van het Reglement van Tutele geene „ Verandering gemaakt is." Eenige Leden van de Gemeente antwoordden; „ Geen „ zodanig Reglement te kennen, noch te „ willen in agt neemen." — Naa eenige onderhandeling, over den Eed der Keurnooten, dien de Magistraat wilde toelaaten als ondergeschikt aan het *Reglement van Tutele*, terwyl de Gemeente, alle verbindende kragt van 't zelve ontkennende; begeerde ingevolge van dien Eed de Keur te doen, naar 't Oude Gebruik, voor de Gemeente voort met de vervulling van twee, door versterf, opengevalle plaatzen in haar Lichaam. De twee met eenpaarigheid van stemmen gekoozene Mannen moesten door de Magistraat beëedigd, en in hunne Amptsbedieningen aangesteld worden, indien men de zaaken op dien voet als voor den Jaare MDCCXLVII behandelde; doch, volgens het vastgestelde by het betwiste Reglement, moest die Beëediging verwylen tot het inkomen der Goed-

LXXXVI. BOEK.

1760.

keu-

LXXXVI. BOEK. 1760. keuring van Ridderschap en Steden, als oefenende de Voogdye van den Minderjaarigen Stadhouder. Deeze kon de Gemeente, zonder de geheele zaak in geschil over te geeven, niet afwagten, en verzogt daarom eene onmiddelyke Beëediging der nieuw verkoozene Leden: wederzydsche verwyten van wanordes, en de overlaating van dezelve ter verantwoordinge van Party volgden hier op. Doch de Magistraat, ziende, dat 'er geen verzetten aan de Gemeente op was, als die bleef beweeren niets te eischen dan alleen 't welk, „ in overeen„ komst van de nooit betwiste Stads Wet„ ten, Regten en Privilegien, behoorde „ te geschieden," stondt toe dat de Gezwoore Gemeente kon treeden tot *Zuivering van haar Lichaam*, waar toe deeze Dag geschikt was; 't welk geschiedde.

De Vergadering scheidde om 's anderen daags, naar gewoonte, 's morgens ten zeven uuren weder op 't Raadhuis zamen te komen, ten einde de Keurpredikatie by te gaan woonen, en verder de plegtige verkiezing der Magistraat te laaten geschieden. Een Lid der Gemeente, de plaats des afweezigen Voorzitters bekleedende, verzogt wanneer beide de Lichaamen der Regeeringe, in de Raadkamer vergaderd waren, dat de Magistraat „ de goedheid wilde heb„ ben om de nieuw gekoozene Leden in „ den Eed te neemen." 't Schorre Antwoord des Voorzittenden Burgemeesters luidde, „ Dat die Leden by hun Wel Ed. „ Hoog Agtb. niet bekend waren!" Hier

op

op las men de Naamen voor als mede het Besluit van Raad en Meente op het doen der Keuze. Dit alles, zonder eenige wanorde geschied zynde, vervoegden zich alle tegenwoordig zynde Leden, op een staatlyke wyze naar de Kerk. Dan, by deezen optocht, deedt zich een ongewoon verschynzel op. Een Ordonnantie Sergeant van de Bezetting der Stad, hoedanig een zich daags te vooren op het Plein van het Stadhuis voor de Raadkamer vertoond hadt, liet zich wederom by 't Stadhuis zien, met zyn hellebaard, ging mede naar de Kerk, en onthieldt zich in dezelve, geduurende de Keurpreek en Godsdienstoefening, agter de Magistraats Bank, en vervoegde zich, naa het eindigen van dezelve, weder op 't Stadhuis. De Leden der Gezwooren Gemeente, die tegen de Magistraat hun streng styf hielden, maakten uit deeze nieuwigheid op, dat dezelve ten oogmerk hadt het Krygsvolk van den Staat te gebruiken om hunne zaak te onderstutten, en door te dryven tegen hunne Mede Regenten. Zy vonden zich in dit gevoelen versterkt, toen zy ontdekten, dat de Wagten van den voorgaanden dag, en deezen, vermeerderd waren, en 'er eenige Ruiterspaarden gezadeld en gereed stonden om, op 't eerste bevel, te kunnen op zitten, als mede dat de geheele Bezetting dien dag last hadt, binnen haare Kwartieren of Inwooningen te blyven.

LXXXVI. BOEK.

1760.

De Boontrekking geschiedde en het lot wilde dat van de zeven Leden der Gemeente, die het met de Magistraat hielden, slegts

één,

LXXXVI. BOEK. 1760. één, en Elf van de tegen ſtreevende Heeren Gouden Boonen trokken. Hun werd, egter, de gewoone Keurnooten Eed voorgeleezen, en zonder eenige zwaarigheid van de zyde der Magiſtraat afgenomen. Naa deeze Beëediging verlieten de overige Leden der Gezwooren Gemeente het Raadhuis; doch de Heeren van de Magiſtraat gingen, ingevolge van de gewoonte, zints den Jaare MDCCXLVIII gehouden, naa de Kamer der Gezwooren Gemeente, om daar vergaderd te blyven tot dat de Keur zou afgeloopen weezen, geen Lid van de Gemeente, den toegang willende vergunnen tot eene Vergaderkamer, die anders, en van ouds af, op dien dag hun open ſtondt. — De Magiſtraat liet weeten dat zy op den Raadhuize vergaderd zou blyven tot zo lange de Keurnooten aan hun de Keur zouden hebben overgegeeven, om dezelve, ingevolge van het *Reglement van Tutele*, aan Ridderſchap en Steden, ter goedkeuring over te brengen. De Keurnooten wilden de gedaane Keur doen bekendmaaken; doch de Secretaris verklaarde dat het hem verboden was; de Roededraager gelast de gewoone Klok by het doen van Afkondiginge te trekken, voldeedt niet aan 't bevel, als last hebbende om alle Bevelen en Boodſchappen der Keurnooten aan de Magiſtraat over te brengen. In 't einde kreegen zy ten beſcheid. „ Dat, vermids „ de Magiſtraat niet hadt kunnen verwag„ ten, dat de Keurnooten zich met zo veel „ heviġheid, tegen de Magiſtraat, en 't *Re-*

„ *glement van Tutele*, zouden hebben verzet, „ daarom den Secretaris gelast hadt geen „ Afkondiging van de Keur te doen, en „ den Roededraager verboden de Klok te „ trekken, dat voorts de Keurnooten zich „ wel zouden beraaden, en niet langer „ zwaarigheid maaken om de Keur over te „ leveren; naardemaal de Magistraat anders „ zodanige Schikking zou maaken, als zy „ vermeenen zou te behooren." — Deeze aanmaaning niets vermogende om de Keur te doen overleveren vóór de Afkondiging, boodschapte de Secretaris; „ dat deeze „ Heeren Oud-Burgemeesters zich, in ge„ volge van het *Reglement van Tutele*, voor „ gecontinueerd hielden."

De Keurnooten verklaarden, voor den Jaare MDCCLX niemand als Schepenen of Raaden te zullen erkennen, dan de door hun verkoozenen. De Secretaris zei hun aan, dat ze ontslaagen wierden: dan zy weigerden van Oud-Burgemeesteren ontslaagen te worden, en vonden geene mogelykheid om hunne Keur behoorelyk te laaten afleezen, met welke zy laat in den avond de Raadkamer verlieten. Dit alles vermelden zy breedvoerig in eene Tegenverklaaring by Ridderschap en Steden ingeleverd, de Magistraat afmaalende als Leeden, die zich, op eene zeer onregtmaatige wyze, in eene aangemaatigde Regeering hadden nedergezet, met wegneeming der aloude Vryheid, en schennis der Privilegien; dezelve verscheide misdryven daar tegen verwytende: met aandrang op het oude Regt der

Meen-

LXXXVI. BOEK. 1760. Meente toekomende; betuigende in 't slot zich te verklaaren tegen alle Besluiten en Consenten, van welk eene natuur ook, die Oud-Burgemeesters ter Vergaderinge van hun Ed. Mogenden zouden willen uitbrengen: dewyl zy deeze Heeren, zo lang de Keur niet was openbaar gemaakt, nooit voor de Wettige Magistraat der Stad zouden erkennen, of zich in eenige Raadpleegingen in laaten.

Eer nog deeze Tegenverklaaring, schoon wel ras overgeleverd, ter Vergadering van Ridderschap en Steden dienen kon, verscheen de tyd der Jaarlyksche Rekeningen van Stads Eigendommen en Inkomsten, welker naazien moest geschieden door acht Heeren, vier uit den Raad, en vier uit de Meente. Drie Leden der Meente tot het naazien der Rekeningen gekoozen, tot de zeven- en- twintig, die zich tegen de Magistraat hadden aangekant, behoorende, oordeelden zich in geene handeling met Heeren door Keurnooten niet wettig gekoozen, maar die zich zelven op 't kussen gehouden hadden, te mogen in laaten: zy bleeven t' huis. Men schikte dit zo goed mogelyk. Dan de dag der openbaare Afhooring en Sluiting daar zynde, vergaderde de Gezwooren Gemeente, en op het Voorstel „ of men, dewyl 'er nog geene „ Afkondiging van de Heeren gedaan was, „ en men dus niet wist wie Burgemeesters „ waren, wel met de Oud-Burgemeeste„ ren, die zich zelven hadden *geconti„ nueerd*, kon handelen?" gaf de Meerder-

derheid een ontkennend Antwoord; waar naa de Voorzitter eene Verklaaring voorlas, die eene groote Meerderheid goedvondt dat gedaan zou worden aan Oud-Burgemeesteren, by welken dezelve werd ingeleverd. In deezen beklaagen zy zich over de behandeling hun aangedaan; betuigende, dat zy die Heeren voor geen Wettige Magistraat erkennen konden, noch met hun, als zodanig handelen; en alles wat zy in die aangenomen hoedanigheid volvoerden, voor van geener waarde hielden; besluitende met de verzekering van niets onbeproefd te zullen laaten om van het aangedaan Geweld ontheeven, en in hun Regt hersteld te worden; overal zouden zy des bekendmaaking doen, „ in die hoope en „ dat vertrouwen, dat zy, onder de Re„ genten van dit ons lieve Vaderland, nog „ wel zulke Beminnaars van Vryheid zou„ den vinden, die hun, als Bondgenoo„ ten, hunne Regten en Privilegien zou„ den willen helpen handhaaven en ver„ deedigen."

LXXXVI. BOEK. 1760.

De Minderheid der Meente vaardigden 'er twee af naa de Magistraat, toen naa 't overleeveren deezer Verklaaring, alle de andere Leden van 't Raadhuis afgingen. Zy vroegen, „ hoe zy zich in dee„ den moesten gedraagen?" onder betuiging van geen deel te willen hebben in de gedaane en overgegeevene Verklaring. Men nam hier genoegen in; en ten blyk daar van werden, in tegenwoordigheid der gebleevene Leden, de Rekeningen open-

LXXXVI. BOEK. 1760. lyk afgehoord en gesllooten. Op de ingeleverde Verklaaring bragt de Magistraat deezen raadslag in; „ dat dezelve, naa „ zo veele minnelyke, doch vrugtlooze „ poogingen, om de gemeene zaak in rus„ te en goede orde, en de tegenverklaa„ rende Leden binnen de paalen van re„ delykheid en pligt te houden, zich ein„ delyk genoodzaakt vondt, om alle zaa„ ken ter harte te neemen, en gebruik te „ moeten maaken van het hoog Gezag hun „ van GOD en 't *Volk* tot deeze einden ver„ leend en toevertrouwd, en, daarom, „ naa rype overweeging van alles, een „ besluit te neemen om, in hoedanigheid „ van *Regters*, zodanig te handelen en te „ verstaan als zy, naar bevindinge van zaa„ ken, zouden oordeelen te behooren. In„ tusschen alle die Leden der Meente te „ zamen, en elk in 't byzonder, buiten de „ waarneming van derzelver Ampten en „ verdere Bedieningen daar toe behooren„ de, gesteld houdende, tot dat zy nader „ over deeze zaak zouden geraadpleegd en „ een eindlyk besluit genomen hebben."

In gevolge van deezen zogenaamden zagten Raadslag, ontboodt men, 's anderen daags, alleen de Zeven Leden der Meente, die het met de Magistraat hielden; en drie der anderen aan de beurt liggende om het Rentmeesterschap te krygen, ontvingen de weet, dat zy in de begeevinge daarvan voorby zouden moeten gegaan worden, indien zy, vóór den avond, der Magistraat geene genoegdoening gaven, zy weigerden

zulks,

zulks, en werden de Rentmeesterschappen toegekend aan drie der Zeven Leden, die men in deeze posten handhaafde. — Tegen de naastkomende Vergadering van Ridderschap en Steden, die te deezen Jaare in Kampen stondt gehouden te worden, op welke de Magistraat ten oogmerk hadt de Magistraatskeur, naar inhoud van het *Reglement van Tutele*, ter goedkeuringe in te brengen, vervaardigden de Meerderheid der Meente eene tweede Tegenverklaaring nog sterker dan de eerste, behelzende een verslag van alle de Regtsaanmaatingen, drukkende en dringende handelwyze der Magistraat; doch al de vrugt hier van was dat ze, met de stukken daar toe betreklyk, in handen der Magistraat van *Kampen* gesteld wierd.

LXXXVI. BOEK.

1760.

Dus geruggsteund leverden zy de Magistraatskeur, by welken zy zich zelven, als in de Burgemeesterlyke waardigheid blyvende, voordroegen, ter Vergadering over, en werd dezelve, nevens die van *Deventer* en *Zwolle*, door Ridderschap en Steden, in naam des Minderjaarigen Stadhouders, goedgekeurd, en van den Raadhuize afgeleezen. De Magistraat stelde Amptenaars aan, met voorbygang van alle de Leden der Meente, die zich deezer schikkinge onttrokken, en uitdeeling van de Ampten onder de Zeven volgbaare Leden, die men alleen voor de Gezwooren Gemeente erkende, waar mede alleen men alle Stadszaaken behandelde, en alleen de Toestemming vroeg, ten aanzien van het stuk der Geldmiddelen.

LXXXVI. BOEK. 1760.

len. - Een derde Tegenverklaaring ter hooge Landschaps Vergadering over de Onwettigheid hier van door de Meerderheid ingebragt, werd, even als de voorige, aan de Magistraat van *Kampen* verzonden, die goedvondt een *Historisch Verhaal van 't geen 'er, tusschen de Heeren van de Magistraat der Stad Kampen en eenige Leden van de Gezwooren Gemeente aldaar was voorgevallen, ten aanziene van het ten uitvoer brengen van het Reglement van Tutele in den Jaare* MDCCLIX en MDCCLX, op te stellen, en te doen drukken. Alle Leden van de Magistraat keurden het opgestelde Verhaal goed, uitgezonderd de Heer ROLDANUS. De Magistraat zich in diervoege op den Eerstoel handhavende spoedde het Regeeringsjaar ten einde; en dreigde de gewoone Keurdag, in 't Volgend Jaar, naderende, dezelve nieuwe moeilykheden te zullen baaren.

De Magistraat zegepraald op de Gemeente.

Doch de Magistraat wist dezelve meesterlyk te voorkomen, door daags te vooren drie zaaken te besluiten, *Voor eerst* schaften zy de Plegtige Keurpredicatie af; *ten tweeden* den Keurnooten Eed; en *ten derden* lieten zy door de Zeven hun trouw aankleevende en bevoorregte Leden der Meente, twee nieuwe Gemeenslieden kiezen, in stede der twee, die in den voorleden Jaare, wegens de zweevende Verschillen, niet in den Eed genomen waren. Geheel hadden zy de handen ruim, de verrigtingen op den Keurdag in den Jaare MDCCLXI gingen naar wensch, de gemaak-

maakte Naamlyst aan de Magiftraat overgegeeven, en door dezelve by Ridderfchap en *Steden* ingeleverd, kreeg daar eene gereede goedkeuring. — Geen wonder dat de Meerderheid der vergeete Meente, deeze nieuwigheden, ftrydig met de Grondwetten der Regeeringe, niet ongemerkt lieten doorgaan; doch zich deswegen in een vierde Tegenverklaaring, op 't ernftigfte beklaagde by de Staaten van *Overysfel*. Hunne klagten werden in den wind geflaagen, en alle verdere pogingen hun belet, doordien de Gemagtigden van *Kampen*, ter Staatsvergaderinge een Voorftel lieten doen, „ dat voortaan geene Verzoekfchriften, of „ Stukken van de protefteerende Leden „ uit de Gezwooren Gemeente, door den „ Voorzittenden Heer der Vergaderinge „ zouden aangenomen, ter leezinge voort- „ gebragt; maar ongeleezen, weder te rug „ of uitgegeeven mogten worden," zy noemden dezelve *aanftootlyk, oneerbiedig, nutloos, moeilykheden verwekkende* zo voor hun Ed. Mogenden als hun Wel Ed. Groot Agtbaaren. De Staaten vonden goed dit Voorftel aan te neemen, en der Meerderheid van de Meente den weg van beklag op te delven.

LXXXVI. BOEK. 1760.

Burgemeefter ROLDANUS, die in al deezen handel zyner dertien Mede Raadsleden, van den beginne af, niet bewilligd, en 'er zich onlangs openlyk tegen verklaard hadt, thans in den Raad voorzittende, gaf by de eerfte voorkomende gelegenheid, dat Raad en Meente eene Vergadering

Behandeling van Burgemeefter ROLDANUS.

LXXXVI. BOEK. 1760. moest houden, last aan de Roedendragers de zeven- en- twintig Leden der Meente, zo wel als de Zeven overigen, op te roepen: doch die Stadsbedienden kreegen terstond van zyne Mede Regenten tegengestelde order. Daarenboven, besllooten zy, den Voorzitter, om dat hy de Party der protesteerende Leden gekoozen hadt, voor een gedeelte buiten de Bediening van zyn Ampt te stellen, hem gelastende, dat hy by alle Raadpleegingen, over die Leden der Gemeente te houden, zou moeten opstaan, als mede, dat hy tot de Vergaderingen, daar toe in 't byzonder aan te leggen, niet zou worden opontboden. De onaangenaamheden deezer bepaalingen in de uitoefening van een Ampt, om dat hy paal en perk wilde stellen aan overhaastend geweld, moest deeze Heer niet lang verduuren; de dood bevrydde hem van die kwelling, en het zien doen van den laatsten stap der verdrukkinge. Want, wanneer, op het in 't licht geeven van het gemelde *Historisch Verhaal der Magistraat*, de Leden der Gezworen Gemeente zich aangezet gevonden hadden, om door den druk gemeen te maaken een Werkje ten tytel voerende *Justificatie van het Gedrag van de Groote Meerderheid der Gezworene Gemeente der Stad Kampen by gelegenheid van het arresteeren van het Reglement en Tutele* in den Jaare MDCCLV *en het ten uitvoerbrengen van 't zelve* in den Jaare MDCCLIX en MDCCLX en MDCCLXI, werd hetzelve als *schadelyk en schandelyk*, opgehaald en het verkoopen,

pen; op eene boete van Driehonderd Goudguldens, verboden (*). Zo wilde men der misnoegden laatste pooging verydelen, en in 't ongestoord bezit der Regeeringe blyven, gelyk, voor eene lange wyl, gelukte.

Geschillen in *Gelderland* over de Uitvoering van het Reglement van Voogdyschap.

In 't nabuurig *Gelderland* ontstonden desgelyks, wegens de Uitvoering des Reglements van Voogdyschap, om deezen tyd, zeer onaangenaame verwyderingen. Dit greep te *Zutphen* stede, by de vervulling eener opengevalle Schepensplaats; en te *Bommel* by de verkiezing van een Kwartiersman. In beide de gevallen hielden Staaten van *Gelderland* de Stads Magistraat de hand boven 't hoofd, en deeden die Verkiezing, ondanks alle tegenkantingen, gelden (†). Wy hebben om de gelykaartigheid, en den afloop dier voorvallen, een kleinen vooruittret in den tyd gedaan, en keeren tot de Gebeurtenissen deezes Jaars weder.

L. P. v. D. SPIEGEL tot Raad van *Goes* aangesteld. Bepaaling van een Artykel in het Reglement der Regeeringsbestellinge.

Van minbelangryken doch, om 't gevolg, meldenswaardigen aart, was het gebeurde te *Goes* in de Verkiezing van Mr. LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL.

(*) Zie 't *Historisch Verhaal*, en de *Justificatie*, *Keurpredikatie van den Eerw.* J. M. VAN DER URWICH over Jes. I. *gedaan den* 7 *Jan.* 1784. 't Voorberigt. *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 1051 — 1107 en 1234.

(†) Zie wegens *Zutphen. Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 691. Voor 't Jaar 1761. bl. 419. Wegens *Bommel. Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 279 — 315.

LXXXVI. BOEK. 1760.

GEL tot Raad dier Stad; in den Jaare MDCCLIX tot Secretaris aldaar aangesteld, en vóór ruim vyf maanden met eene Ingebooren Burgeresse getrouwd, oordeelden zeventien Leden van den Raad hem, als benoembaar tot die post, te kunnen voor draagen aan de Vyf voorzittende Leden van Staat, die, ingevolge van het Reglement omtrent de Voogdye van den Minderjaarigen Stadhouder, uit een tweetal, de Verkiezing van Nieuwe Raaden deeden. Twee Raadsleeden in het begrip staande, dat het grootste gedeelte der Regenten, op eene byzondere byeenkomst, buiten hun weeten, afgesprooken hadden, dien *Secretaris* tot *Raad* te benoemen, meenden dit te zullen kunnen weeren, door het bybrengen eens Artykels uit het Reglement op het aanstellen van Raaden dier Stad inhoudende, „ dat, by afsterven, vertrek, of andere redenen, één „ of meer Raadsplaatzen komende open te „ vallen, dezelve zal of zullen door de „ Vroedschap, binnen den tyd van dertig „ dagen, werden vervuld met een Per„ soon of Persoonen uit de notabelste en „ gequalificeerdste uit de Burgery binnen „ dezelve Stad, ten minsten hebbende ge„ weest *drie jaaren* Poorters en Burgers, „ of getrouwd zynde met eene Ingebooren„ ne Burgeresse, den tyd van *één Jaar*." Zy leverden deswegen een Tegenverklaaring in, by de Vyf voorzittende Leden van Staat: welhaast door de Meerderheid des *Goeschen* Raads in 't breede beantwoord.

Bei-

Beide deeze Stukken ingezien zynde, oordeelden de Vyf voorzittende Leden van Staat, dat, daar het aankwam op de Uitlegging van een Privilegie, de zaak niet tot hunne tafel, maar tot de volle Vergadering der Staaten van *Zeeland* behoorde, die de Meerderheid des Raads van *Goes* in 't gelyk ſtelde, den Heer VAN DE SPIEGEL verkiesbaar verklaarde, en aan het in geſchil ſtaande Artykel, deezen zin gaven, „ dat een opengevallen Raadsplaats „ moet worden vervuld door een Perſoon, „ die ten minſten drie Jaaren Poorter en „ Burger der Stad geweest was, ten waa„ re hy met eene Ingeboorene Burgeres„ ſe was getrouwd, wanneer de tyd van „ één Jaar Burgerſchap genoeg is." De Raaden van *Goes* deeze Uitſpraak der Staaten bekomen hebbende, maakten dezelve bekend. Om, in 't vervolg, daar omtrent geen verſchil te hebben, en tegen te gaan de verkeerde uitlegging deezes Artykels, 't welk men zou kunnen ontleenen uit de Opgave van den Schryver des *Tegenwoordigen Staats van Zeeland* (*), die van de Regeerings beſtellinge der Stad *Goes* handelende, 't zelve dus te nedergeſteld hadt „ ten minſten geweest hebbende „ drie Jaaren Poorter of Burger, of één „ Jaar getrouwd met eene Ingeboorene „ Burgeresſe," welke verſchikking en verplaatzing van woorden niet anders kon wor-

LXXXVI. BOEK.

1760.

(*) *Tegenwoordige Staat van Zeeland*, bl. 58.

LXXXVI. BOEK. —— 1760.

worden opgevat dan *dat één Jaar getrouwd te zyn geweest met eene Ingeboorene Burgeresse*, het tweede vereischte ter bevoegdheid om verkooren te worden uitmaakte (*). De te regtbrenging van een misstelling in een zo geagt Werk, waar uit veelen hunne Regeeringskundigheden ontleenen, deedt ons dit anders louter persoonlyk voorval plaats geeven.

Geschil tusschen *Holland* en *Stad en Lande* over de Lyfrenten.

Een oud geschil, in den voorleden Jaare, met veel heftigheids hervat tusschen *Holland* en *Stad en Lande*, werd dit Jaar afgedaan. 't Verdient eenigzins hooger opgehaald, en in deszelfs onaangenaamen voortgang naa gegaan te worden. Wanneer in het vyf- en zestigste Jaar der laatst verstreekene Eeuwe de *Vereenigde Staat* zich ingewikkeld vondt in den Oorlog tegen *Engeland* en den Bisschop van *Munster*, en de Krygsbenden van den laatstgemelden reeds den bodem van *Stad en Lande* betraden, waren de Staaten van dat Gewest, nevens de overige Bondgenooten, in de noodzaaklykheid om alles wat zy konden aan te wenden tot stuiting van eenen verderen Indrang des Vyands. Groote en vaardig opgebragte Geldsommen werden hier vereischt. Onder andere besclooten zy Geld op Lyfrenten in *Holland* op te neemen: welke zy beloofden, van half Jaar tot

half,

(*) *Notulen van Zeeland* 14 en 21 April 1760. *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 384—406.

half Jaar, te *Amsterdam* te zullen betaalen, onder de sterkst mogelyke verbintenissen, door de Regtsgeleerden eene daadlyke Pandneeming geheeten.

De betaaling deezer *Hollandsche Lyfrenten* hieldt geregeld aan tot den Jaare MDCLXXXV, wanneer men besloot daarmede voor eenigen tyd, op te houden, en ze zints meerendeels onbetaald liet. De wettige Geregtigden tot deeze Inkomsten van deugdlyk verstrekte Penningen, beklaagden zich over dit Besluit by de Staaten van *Stad en Lande*, en dit vrugtloos bevindende vervoegden zy zich tot de Staaten van *Holland*, ten einde deezen by het Bondgenootschaplyk Gewest die betaaling zouden bewerken. Zy bragten hun de Wettigheid van deeze Schulden onder 't oog, met verzoek om dezelve aan hunne klaagende Ingezetenen niet langer onbetaald te laaten. Herhaalde Schuldbekentenissen en Beloften van de klaagenden te zullen te vrede stellen volgden; doch in de zaak zelve kwam geene verandering. De klagten der Schuldeischeren hielden aan. Dit bewoog Staaten van *Holland*, in den Jaare MDCCXXXI, deeze zaak, by eenen zeer hartigen Brieve, aan te dringen; maar dezelve werd door geen wederschryven beantwoord. Ondanks die onvriendlyke behandeling vaardigden gemelde Staaten, in 't volgend Jaar, een tweeden en veel dringender Brief af, verzekerende dat dit de laatste zou weezen, en zy dit werk niet langer dan tot Bloeimaand des volgenden Jaars

LXXXVI. BOEK. 1760. Jaars sleepende zouden houden, vóór welken tyd zy hoopten dat een vrugtbaar Staatsbesluit den wettigen Schuldeisscheren genoegen zou geeven, en zy zich niet genoodzaakt vinden om tot een der uiterste middelen tegen hunne Bondgenooten te komen.

Eene Bedreiging waarschynlyk onuitgevoerd gebleeven, ter oorzaake van de moeilykheden waar in ten dien tyde ons Vaderland werd ingewikkeld, naa het ontstaan der Buitenlandsche Oneenigheden, by het overlyden van Keizer CAREL DEN VI tot een openbaaren Oorlog uitgeborsten, en de daar op volgende Beweegnissen by en naa de verkiezing des jongst overleden Erfstadhouders. Dan toen deeze de zaaken van Regeeringe en Regtsoefeninge in *Stad en Lande* op een vasten voet gebragt hadt, oordeelden de Belanghebbenden in de onbetaald blyvende Lyfrenten, de tyd gebooren, om de zaak te hervatten, en de Staaten van dat Gewest in Regten te betrekken voor hun eigen Geregtshof, aan welks uitspraak deeze Schuldvordering by de uitgegeevene Schuldbrieven onderworpen was; zy deeden zulks en eischten aldaar hun agterweezen. Eene vergeefsche pooging: want toen de Veroordeeling, in Regten zou hebben moeten volgen, deeden de Staaten de Regtsvorderingen stilstaan. Geen Regt langs den gebaanden weg kunnende bekomen vervoegden zich de *Hollandsche* Ingezetenen als voorheen, in den Jaare MDCCLVIII, by hunnen Souverain,

rain, verzoekende dat het hun Ed. Groot Mogenden behaagen mogt thans die Bescherming en Sterke Hand te leenen, welke zy, in den Jaare MDCCXXXI, geoordeeld hadden het éénig nog overgebleevene middel te zyn om Betaalinge te bekomen. Naa naauwkeurig onderzoek en ryp beraad willigden zy het in Bloeimaand des volgenden Jaars in; doch, den zagtsten weg verkiezende, onder voorwaarde, dat van deeze Inwilliging geen gebruik zou worden gemaakt vóór den eersten van Wynmaand; dit tyds uitstel zou den Bondgenooten gelegenheid geeven om de Uitwerking van dit Besluit te voorkoomen, door het beraamen van vriendlyke Schikkingen met de zo lang te leurgestelde en in Reggten by hun niets vorderende Schuldeischeren.

De Schepen en Goederen der *Groningers* in *Holland* in beslag genomen.

Den bepaalden tyd des Uitstels verstreeken zynde, zonder dat eenige middelen van vergelyk getroffen waren, marde de *Amsterdamsche* Koopman JACOB ROETERS, als Gevolmagtigden van de Belanghebbende in deeze Lyfrenten, niet met de daadlyke uitvoering, en nam alle zodanige Goederen, Schepen, Koopmanschappen en Schulden, als hy ontdekken kon op *Hollandschen* Bodem te zyn, en aan Ingezetenen van *Stad en Lande* toe te behooren, in beslag. Veele Schippers *te Amsterdam*, *Muiden*, *Zaandam*, *Spaarendam* en elders met Turf, Graanen, en andere Voortbrengzelen van dat Gewest gelaaden, vonden zich onder de opgehoudenen en schree-

ven

LXXXVI. BOEK. ven onmiddelyk dat onaangenaam wedervaaren over.

1760. 't Zelve baarde groote verslaagenheid onder de Ingezetenen, en maakte het misnoegen der Staaten gaande, die deeze Schuldvordering met den tytel van *Verouderde Pretensien* bestempelden, en het Gedrag der Staaten van *Holland verongelykend* noemden, verbiedende den Ingezetenen van hun Gewest, in de eerste plaats, eenige Penningen, uit welken hoofde zy dezelve ook mogten schuldig zyn, aan *Hollandsche Ingezetenen* te voldoen. Ook lieten Burgemeesters en Raad van *Groningen* by voorraad, twee *Amsterdamsche* Beurtschepen, daar ter Stede liggende, in beslag neemen, als ook de Goederen eens Kraamers met Koopmanschappen op de Markt staande. Een volgend Staats plakaat lag de sterke Hand op alle Bezittingen, Schulden, Goederen, geene uitgezonderd, die aan Ingezetenen van *Holland* toebehoorden; en verwittigden zy den Ingezetenen van hun Landschap geene Koopmanschappen of Turf naar *Holland* te zenden, dan op eigen gevaar. Van deeze Besluiten gaven zy eenvoudig kennis aan Staaten van *Holland*. —— Ten tyde dat het eerste berigt, wegens het in beslag neemen der *Groningsche* Goederen inkwam, stondt een Bediende gereed om eene aanzienlyke Geldsomme, strekkende tot betaaling van een gedeelte des aandeels van *Stad en Lande*, in de aflossing van Obligatien en Intressen ter Generaliteit, naa *'s Gravenhaage* te bren-

De *Hollandsche* in *Groningen* aangehouden.

1760.

brengen. In ſtede van hem te laaten verreizen, vaardigden zy een Brief af aan hunne Hoog Mogenden, met berigt, dat die Gelden in gereedheid waren, en reeds verzonden zouden geweest zyn, indien zy niet bedugt waren geworden voor het aanſlaan der Gelden in *Holland*, verzoekende een veiligen weg te mogen weeten, langs welken zy, dit Geld onverhinderd, ter beſtemder plaatze konden bezorgen. Op 't verzoek van hunne Hoog Mogenden verleenden Staaten van *Holland* vry geleide voor dit Geld.

Staaten van *Stad en Lande* vervoegden zich by de Bondgenooten.

Verder vervoegden zich de Staaten van *Stad en Lande*, met een Brief van beklag, aan Staaten van *Gelderland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Overyſſel* en *Friesland*, wegens de *ſtrenge*, *harde*, *onvriendelyke* en *onnatuurlyke* behandeling der Staaten van *Holland*, als die zich het regt aanmaatigden om Beſlag te verleenen op Goederen der Ingezetenen, in geenen deele voor de Schulden des Gewests verbonden, of aanſpraakelyk; en ſtrydig handelende met het Verdrag der *Unie* om de verſchillen en oneenigheden, *niet door geweld*; maar langs *vriendelyke en zagte wegen*, uit den weg te ruimen. Zy gaven den Vyf Bondgenooten in ernſtige bedenking, welke zwaarigheden hunne Ingezetenen boven 't hoofd zouden kunnen hangen, indien andere Schuldeiſchers, naar inhoud van hunne nog ſterker Schuldbrieven, dit voorbeeld volgden; als mede de ſtremming en verwarring van den onderlingen Koophandel, onvermydelyk aan deeze

LXXXVI. BOEK. 1760.

ze Handelwyze verknogt, verzoekende de medewerking van hunne Hoog Mogenden om Staaten van *Holland* van het genomene Besluit te doen afzien, en de gedaane Arresten schadeloos op te heffen.

Staaten van *Holland* verdeedigen hun gehouden gedrag.

De regtmaatigheid van den Eisch der *Hollandsche* Schuldeischeren, ten grondslage strekkende van de Magtverleening aan dezelver Gevolmagtigden, tot het bekomen van Vergoeding, gevoegd by de hoonende uitdrukkingen door de Schuldenaars gebezigd in de Plakaaten by hun tot Wedervergelding uitgevaardigd, bewoog de Staaten van *Holland* by een Publicatie opening te geeven van de billyke redenen, op welke hunne Verlofgeeving tot de reeds gedaane Arresten, en die vervolgens uit kragte daar van zouden gedaan worden, steunden; en by die zelfde openbaare Afkondiging te verklaaren dat zy alle *Groningsche* Eigendommen, en Schulden, die in *Holland* betaald moesten worden, in beslag namen. — Ten zelfden dage dat Staaten van *Holland*, door deeze Publicatie, voor de eerste keer, iets aan 't Gemeen bekend maakten wegens dit verschil met *Stad en Lande*, besslooten die Staaten niet alleen openlyk bevel te geeven aan de Provinciaale Bedienden toeziende op de Sluikeryen aan de uiterste grenzen des Landschaps, om alle *Hollandsche* Schepen en Goederen in beslag te neemen; maar ook om allen, die aan *Hollandsche* Ingezetenen iets mogten te verantwoorden hebben of schuldig zyn, te gelasten nauwkeurige aantekeningen daar

van

van te maaken, en aan de Landschaps Secretaris ter hand te stellen.

Staaten van *Stad en Lande* beantwoordden, vervolgens, in 't breede, de Publicatie der Staaten van *Holland*, hunnen Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge, de tegenbedenkingen opgeevende om aan te toonen, dat het niet betaalen geenzins aan *Onwilligheid*; maar aan *Onvermogen*, moest worden toegeschreeven; en *dat zy geene Justitie* geweigerd hadden in de Regterlyke vervordering van die schuld; verder van zich afweerende de blaam van den *weinigen Ernst*, *en de Intentie om niets van de Schulden te willen betaalen*; met een herhaald Vertoog van 't geen in den Brieve aan de *Vyf Gewesten* was bygebragt, gepaard met de veelvuldige Bezwaaren uit deeze handelwyze voortvloeiende.

[Staaten van *Stad en Lande* verantwoorden zich.]

Hun Hoog Mogenden, met deezen hoogloopenden Twist der Bondgenooten begaan, booden de verschilvoerende Gewesten hunnen dienst aan ter vereffening der Oneenigheden, by welke alle Gewesten belang hadden. Die van *Stad en Lande* namen deeze Aanbieding aan, en benoemden acht Gevolmagtigden, die met den aanvang deezes Jaars MDCCLX, in *'s Gravenhaage* verscheenen. 't Voorstel der Algemeene Staaten vondt ook ingang by Staaten van *Holland*, die de Bemiddeling omhelsden; doch onder uitdruklyk beding, dat, indien Staaten van *Stad en Lande* geene ernstiger Aanbiedingen deeden, en traden

[De zaak ter bemiddelinge aan H. H. Mogenden voorgesteld. Staaten van *Holland* wederleggen de gedaane Verantwoording.]

LXXXVI. BOEK. 1760. in de billyke eischen desaangaande voorgesteld, hunne Hoog Mogenden, noch iemand der Bondgenooten, hun eenigzins zouden willen dringen om af te zien van de middelen van nadruk, thans te werk gesteld. Zy benoemden, behalven de Gewoone Afgevaardigden wegens *Holland* in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden Zitting hebbende, de Pensionarissen der Steeden *Haarlem*, *Delft* en *Amsterdam* en een Burgemeester van *Alkmaar*, om tot afdoening der verschillen mede te werken; dan lieten ten zelfden dage, de boven gemelde Verdeediging door Staaten van *Stad en Lande* ter Algemeene Staatsvergadering ingeleverd, geenzins onbeantwoord: maar gingen in een wydluftig Vertoog die *Pretense Justificatie*, gelyk zy dezelve noemden, te keer, als opgevuld met zeer veele verkeerde Aanduidingen, Bewysredenen, en verregaande Bedreigingen, alleen ingerigt om hunne afgeperste, doch rechtmaatige, handelwyze, in het haatlykst daglicht te stellen.

De hardigheden vertragten. De Onderhandelingen slaagden zo verre dat, in 't begin van Grasmaand, die van *Stad en Lande*, verstaan hebbende, hoe Staaten van *Holland*, verklaard hadden geene verdere Inbeslagneemingen tot den Eersten van Zomermaand te zullen laaten doen, uithoofde van de Agterstallige *Hollandsche* Lyfrenten, indien zy zulks alvoorens deeden ten opzigte van de *Hollandsche*, in deezen voorslag bewilligden, en ook de reeds

aan-

aangehouden Schepen ontsloegen. Die van *Holland* deeden daar op, de reeds gedaane Arresten in volle kragt houdende, alle verdere, tot den gestelden tyd, verbieden; onder het uitdruklyk beding, dat, dit tydperk vrugtloos verloopen zynde, zy, noch de Belanghebbers, daar aan in geenen deele verder zouden gehouden weezen; maar geregtigd om alle zodanige verdere bekwaame middelen weder by de hand te neemen, als zy ter eindelyke voldoeninge van deeze eischen meest oirbaar zouden vinden. —— Wanneer deeze tyd verstreeken was, waren de Verschillen nog niet vereffend; doch 'er deedt zich meer hoops op, om die gewenschte uitkomst te zien: 't welk Staaten van *Holland* bewoog, dien tyd te verlengen tot den Eersten van Oogstmaand, teffens, op het aanhouden van Party, bewilligende in het ontslag der tot nu toe in beslag genomene Schepen, onverminderd de verdere gedaane Arresten. Door deeze Schikkingen kreeg de Scheepvaard en Handel weder den vryen loop.

LXXXVI. BOEK. 1760.

'T Leedt tot het laatste van Herfstmaand wanneer het vergelyk, door de wederzydsche Afgevaardigden, getroffen, en eene Overeenkomst beraamd werd, by welken de Staaten van *Stad en Lande* aan de Belanghebbenden in de Lyfrenten, van hunne Agterstallen, die behoorelyk gewettigd wierden (*), Zestig Guldens van de Honderd

Het Geschil bygelegd.

(*) De welbeweezene Schulden beliepen eene Som

LXXXVI. BOEK. 1760.

derd zouden betaalen, tien in Geld, en Vyftig in Schuldbrieven ten laste van *Stad en Lande*, tegen den Jaarlykschen Intrest van Twee en een half ten Honderd. Dit Werk kreeg eerlang, in de Vergaderingen der Bondgenooten, de noodige bekragtiging, de wederzydsche Arresten werden opgeheeven, en de betaaling geschiedde ingevolge van de gemaakte Schikking (*). Terwyl, overeenkomstig met de voorwaarde, onder welken Staaten van *Zeeland* hunne goede diensten in het byleggen deezes Geschils hadden aangeboden, de Inwoonders van alle Gewesten zonder onderscheid, in deeze Beraaming deelden (†).

Eene veilige Legplaats voor de Schepen in *Texel* agter de *Horst*.

In een Land, waar de Zeevaard, met alle reden, voor een der eerste bronnen van Welvaard gehouden wordt, is eene veilige Reede voor de Koopvaarders een onwaardeerlyk goed, en geene schatten zou men bykans te groot kunnen noemen om dezelve te verkrygen, indien ze konden strekken om dien zegen te koopen, in zo verre menschlyke voorziening denzelven kan verschaf-

Som van *f* 1109313 - 16 - 0, welker betaaling zou geschieden met *f* 110918 - 9 - 0 in Geld, en met *f* 554644 - 2 - 0 in Obligatien.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 1022—1040. 1062—1080. 1115. 1133. Voor 't Jaar 1760. bl. 4—33. 289. 320. 363. 979. Voor 't Jaar 1761. bl. 834. 876. J. KOK *Vaderlandsch Woordenboek* XVIII D. Art. *Groningen*.

(†) *Notul. van Zeeland*, 18 Aug. en 14 Octob. 1760.

schaffen. Dat onze Reede aan den *Texel-stroom* de veiligste by lange naa niet is, getuigen de veelvuldige Scheepsrampen, by Storm en Ysgang: en heeft de waakzaame zorg van 's Landsvaderen niet verzuimd, door groote kosten, zeer veel toe te brengen tot eene meerdere beveiliging van zo veel schats, als menigmaal aldaar zich blootgesteld vindt aan de dreigendste Zeegevaaren. Op kusten, aan zo veel veranderings onderworpen als de *Texelsche* (*), kan zich eene gelegenheid op doen, die aangegreepen, met weinig kosten, de gezogte veilige Legerplaats oplevert. Zonder eenige kosten van noemenswaardig aanbelang boodt zich, ten deezen dage, zulk een Reede aan by den *Texelschen* Wal. Een Zandbank, onder den naam van de *Hors* bekend, vormde aan den Zuid- en Westkant van *Texel*, door 't verloop der diepte, een arm, die, als 't ware, de daar agterkomende Schepen omvatte. Kleine Koopvaarders hadden 'er zich reeds zints eenigen tyd, met veel vrugts, van bediend, allengskens werden zy van grootere gevolgd, vry diep gaande Schepen zogten 'er berging; zo dat meer dan Vyftig op één tyd, in eene rei agter die Zandbank geschaard lagen, even als de Schepen in de Laag voor *Amsterdam*. Capiteins en Schippers verheugden zich over die

LXXXVII. BOEK.

1760.

(*) Zie *Verhandelingen van de Holl. Maatsch. der Weetenschappen te Haarlem*, XXI. D. bl. 195 enz.

LXXXVI. BOEK. 1760. die Legplaats, tegen Noorde- en Noordweste-Winden gedekt, en zo gereed om uit te loopen als de Wind daar toe gunstig opwaaide. Het naast bygelegen *Texelsche* Dorp, de *Hoorn*, veelvuldig bezoek krygende van de daar liggende Schepen, bevlytigde zich om allen noodigen voorraad en verversching in gereedheid te hebben, het bloeide door een ryk vertier. — De menigte van Zeevaarenden, die deeze veilige Legplaats verkoozen, klaagden over het onzeker bestellen en de hoogloopende Brievenport aan en van de Schepen agter de *Horst* liggende; de Boekhouders en Reeders vonden de Naamen der aldaar invallende, of van daar vertrekkende, Schepen of geheel niet, of zo gebreklyk, opgegeeven, dat het niet weinig belemmerings veroorzaakte. Overzulks werden Commissarissen der Posteryen van *Holland* en *Westfriesland*, op een Schriftlyk Verzoek van veele Kooplieden en Schippers, te raade, om, in Wynmaand deezes Jaars, voor Rekening van 't Gemeene Land, een Postschuit aan te leggen, bepaald om de Brieven aan de daar leggende Schepen te brengen en 'er van af te haalen, als mede de Naamen van de daar aangekomene, en van daar afgezeilde, Schepen op te neemen, ten einde ze mede op de Lysten der Zeetydingen konden geplaatst worden (*).

Het

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 889.

Het liet zich aanzien of men deeze gunstige gelegenheid en veilige Legplaats zou te raade houden, door die Zandbank te doen aanhoogen, en duin te vormen van het onderschepte stuivend zand. Van den uithoek der *Horst* af tot den *Texelschen* Wal zette men stroobosschen ten dien einde, by het verhoogen en onderstuiven voegde men 'er andere aan toe, en hadt, op eenige plaatzen, dit aangevangen werk een oogschynlyken gewenschten uitslag. Des kundigen dien arbeid aanschouwende, hadden gaarne gezien, dat een Werk, 't geen in de gevolgen, op den duur, zo heilryk voor de Scheepvaard weezen kon, met meer vastigheids aangelegd en beter bezorgd wierd; zy vreesden, dat het los opgevangen en niet wel verbonden zand, by een Storm en hoogen Vloed, zou wyken en al den arbeid geheel nutloos in de diepte weggevoerd worden: 't gevreesde gebeurde eerlang. En waar aan ook het verwaarloozen eener betere, zeer mogelyke, bezorging moet worden toegeschreeven, door zommigen gezogt in de baatzugtige inzigten eener Stad in 't *Noorder-Kwartier*, hoogst bejammerens is het, dat men die Reede niet behouden, of althans daar toe de beste maatregelen en middelen niet in 't werk gesteld heeft. Binnen korte Jaaren verviel die Reede tot de voorheen weinigbeduidenheid om slegts kleine Vaartuigen te bergen, en werd de nieuwlings aangelegde Postschuit noodeloos. —— Door de *Horst* te behouden

LXXVIII. BOEK.

——

1760.

Dezelve wordt verwaarloosd.

LXXXVI. BOEK. 1760. zou ook, misschien, een nu dreigend deerlyk verloop in de *Texelsche* Zeegaten voorgekomen, of althans verminderd weezen (*).

(*) Medegedeelde Berigten. De Heer JACOB OTTEN HUSLEY heeft, in zyn uitgewerkt Antwoord aan *de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem*, op de eene Vraag, wegens de *Texelsche Zeegaten*, eene waarneeming, die ons tot deeze gedagten opleidt. „ De Aftekeningen van de *Horst*" zegt hy (wyzende op Plaat I en II.) „ toonen duidelyk, „ dat dezelve door de schuuring van de Stroo-„ men, aan de Zuidzyde, dat is na den *Helder-„ schen* Wal, important is afgenomen, en daar en „ tegen derzelver rug, met een ronden hoek te-„ gen het Nieuwe- of Noorder-gat uitsteekt; en „ derzelver aanwinning aldaar toont genoegzaam, „ dat het zelve Gat dagelyksch in vermogen moet „ verliezen, en allengskens zal verzanden: waar-„ door te vreezen staat dat hetzelve door den tyd „ zal toeloopen, en de *Horst* aan de *Haax* zal „ vastgehegt worden." *Verhandelingen der Maatschappy* XXIII Deel, bl. 22.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVEN- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Nieuwe Voorslag eener Vredes Onderhandelinge aan de Hoven van Londen en Berlyn. Frankryk wil eerst eenen afzonderlyken Vrede met Engeland sluiten. Staatsdienaars van wederzyden afgevaardigd. De Onderhandelingen begonnen, voortgezet, gestremd, en afgebrooken. Gevegt van een Fransch en Engelsch Schip by 's Gravezande. Boreel *trekt, als Buitengewoon Gezant na Londen. De Vriendschap tusschen dat Hof en deezen Staat herleeft. Geschil te Dordrecht, over de Regeeringsbestelling. Kerktwist in Zeeland.* Holtius *over zyn schryven door den Raadpensionaris onderhouden. Plakaat wegens het uitgeeven van Godgeleerde Werken.* Leopold Gennete *maakt zich als een Waterwerktuigkundige hier bekend. Overeenkomst met hem aangegaan. Het werk verwylt,*

LXXXVII. BOEK. *wylt.* GENNETE *verlaat het Land en blyft weg. De Proef beantwoordt in geenen deele. De gemaakte Overeenkomst verpietigd. Octroyen aan Uitvindingen verleend. De Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem, met Goedkeuring en Opene Brieven van Staaten van Holland begiftigt. 't Genootschap* Pro Excolendo Jure Patrio, *te Groningen opgerigt. Het Octroy der West-Indische Maatschappye verlengd. Twee Aardbeevingen. De Oorlog dreigt algemeen te zullen worden. De dood der Russische Keizerinne* ELIZABETH *brengt eene groote verandering te wege. Czaar* PETER DE III, *wordt Bondgenoot van* FREDERIK DEN GROOTEN. *'t Gedrag van* CATHARINA DE II, *ten zynen opzigte. De Vrede tusschen de Oorlogende Mogenheden geslooten. Den Engelschen den Doortocht des Krygsvolks over 't Grondgebied van den Staat toegestaan. Pooging om de Zeemagt van den Staat te versterken. Capitein* DEDELS *moedig gedrag. 't Verzoek der Houthandelaaren te Amsterdam vindt ingang by de Staaten. De Graaf* D'AFFRY *neemt afscheid van den Staat. 't Geval van Jonkheer* ONNO ZWIER VAN HAREN. *Aanzienlyke Posten door hem bekleed. Familie beschuldiging tegen hem ingebragt. Vertrek uit Holland. Wederkomst. Uit de Staatsvergadering geweerd. Openbaare Twistschriften. Voortzetting des Geschils. Uitspraak des Hofs van Friesland. Bepaalingen der Drukpersse, de* EMILE VAN ROUSSEAU *verboden. Gedenkteken voor* BOERHAVE *te Leyden opgerigt.*

rigt. Menigte van Kafilotten op onze Stranden. WILLEM CAREL LODEWYK *gebooren.* GEORGE WILLEM BELGICUS *overleden.* WILLEM DE V, *ter hooge Vergaderingen ingeleid, om 'er, onder den Eed van Geheimhouding, zittinge te neemen. Vreugdbetooningen te dier gelegenheid in 's Gravenhaage.* WILLEM DE V *van de Kinderziekte herfteld. Bedeftonden in Gelderland geëindigd. Friesland en Holland vergunnen den Prins zitting in de Vergaderingen. Verval van Handel en Fabryken. Zwaare Bankbreuken. Waar door veroorzaakt. Vrugtlooze Voorflag van Hamburg om een voornaam Handelhuis te helpen. Het Handel verloop neemt toe. Middelen van herftel vergeefsch voorgeflaagen. De Koophandel herleeft. Staatsbefluit op een Voorftel des Konings van Pruisfen den Handel betreffende. Gefchil tusfchen Staaten van Utrecht en Directeuren der Societeit van Suriname. Kerkvergadering der Utrechtfche Geestlykheid. Gefchil te Leeuwaarden over de Magt der Kerklyken. 't Gedrag van den Eerw.* BLOM. *De zaak loopt ten zynen nadeele af. De Clasfis van Leeuwaarden wraakt de Stellingen diens Leeraars. De Graaf* VAN WARTENSLEBEN *te Casfel verongelykt. De Algemeene Staaten trekken zich het geval huns Gezants aan, en vorderen Voldoening. De Landgraaf van Hesfen Casfel zoekt die te ontduiken. De Staaten blyven op de Voldoening aandringen. De Landgraaf geeft dezelve. Nadere bepaaling omtrent den Graaf* VAN WARTENSLEBEN. *Strenge Winter des Jaars* MDCCLXIII.

LXXXVII. BOEK.

De

LXXXVII. BOEK. *De Bommelerwaard breekt het volgende Jaar door. Watersnood in Gelderland en Overyssel. Handelingen over de Rivieren tusschen Gelderland, Holland en Utrecht. Bedyking van de Bovenkerker polder.*

1761. Nieuwen voorslag eener Vredehandeling, aan de Hoven van *Londen* en *Berlyn*.

Was de aanblik van Vrede tusschen de Oorlogende Mogenheden, in den voorleden Jaare, daar by gebleeven (*), in het Jaar MDCCLXI deedt zich weder een Vredè aanduidend verschynzel op, van geen meer gevolgs dan het voorgaande. De voorslag kwam thans van den anderen kant. De Keizerin Koningin, de Alleenheerscheresse aller *Russen*, de Koning van *Frankryk*, en de Koning van *Poolen*, Keurvorst van *Saxen*, lieten, ten *Engelschen* Hove, door den Prins GALLITZIN, eén gelykluidend Voorstel doen, om de jongst mislukte Vredesonderhandelingen te hervatten, de Hoven van *Londen* en *Berlyn* hier toe uitnoodigende, met aanwyzing van *Augsburg* tot de Handelplaats, als de gelegenste voor alle de belanghebbende Mogenheden, en betuiging van de gereedheid hunner Gevolmagtigden om aldaar te verschynen. — 't Leedt niet langer dan tot den aanvang van Grasmaand, of hunne *Groot Brittannische* en *Pruissische* Majesteiten betuigden gereed te weezen om dit Werk, te genoemder Stede, aan te vangen.

Dan

(*) Zie hier boven bl. 93.

1761.

Frankryk wil een byzonderen Vrede sluiten.

Dan de bepaaling van de Vredesonderhandeling te *Augsburg*, waar in alle de Bondgenooten der Keizerin Koningin betrokken waren, dagt den Koning van *Frankryk* niet genoegzaam, om een zo spoedig einde aan de jammeren des Oorlogs te maaken, als hy wenschte. Veelvuldige vertraagingen en verlegenheid baarende toevallen stonden 'er te wagten op eene zamenkomst, waar de belangen van *America*, met die van beide Keizerinnen, den Koning van *Poolen*, en den Koning van *Pruissen*, stonden vereffend te worden. — Om deeze hinderpaalen weg te neemen oordeelde die Monarch, met toestemming zyner Bondgenooten, het voegelyk aan te dringen op de afzondering dier twee Oorlogen, en liet, ten dien einde, een byzonder Vertoog ten Hove van *Londen* aanbieden, 't welk nog voor het afloopen van Lentemaand geschiedde, behelzende een algemeenen voorslag, dat de beide Kroonen zouden blyven in 't Bezit van 't geen zy op elkander veroverd hadden; en dat de gesteltenis, waar in zy zich zouden bevinden, op den eersten van Herfstmaand deezes Jaars, zulks voor de *Oost Indien*; en die op den eersten van Hooimaand, dit voor de *West-Indien* en *Africa*, en die op den eersten van Bloeimaand, het voor *Europa* zou bepaalen.

Engeland hadt toen op *Frankryk* bemagtigd *Kaap Breton*, geheel *Canada*, de Eilanden *Guadaloupe* en *Mariegalant*, en in *Africa*, 't Eiland *Goeree* met *Senegal*. *Euro-*

LXXXVII. BOEK. 1761. *ropa* was, toen nog onkundig van den juisten staat der zaaken tusschen die twee Kroonen in *Asia*, en de tocht tegen *Belleisle* was nog niet aangevangen. — *Frankryk* bezat van *Engeland* het Eiland *Minorca*, hadt een gedeelte der Haven van *Duinkerken* versterkt, in *Duitschland Hanau*, 't Landgraafschap *Hessen*, en de Stad *Gottingen* in 't Keurvorstendom *Hanover* in zyne magt. *Cassel* werd toen belegerd, en het stond geschapen dat de Koning van *Frankryk* op den eersten van Bloeimaand noch meer vermeesteringen zou gemaakt hebben. De Steden *Weezel* en *Gelder*, schoon in handen der *Franschen*, konden niet worden aangeboden, als alleen by *Frankryk* voor de Keizerin in bewaaring.

Wederzydsche Gezanten afgevaardigd. Geheel *Europa* stondt verwonderd over de opofferingen, tot welke *Frankryk* zich gereed betoonde. De Hoven dat Ryk genegen duidden zulks 's Konings Staatsdienaaren euvel, en niemand twyfelde of *Engeland* zou het gerust bezit der gemaakte Veroveringen, en de rust zyner Bondgenooten in *Duitschland*, boven de voortzetting des Krygs de voorkeus geeven. Het Antwoord van *Engelands* zyde ademde desgelyks eene uitgestrekte genegenheid om den Afzonderlyken Vrede, tot verhaasting van de Algemeenen, te sluiten. Het stemde in den voorslag dat elk in 't bezit van 't bemagtigde zou blyven; doch bepaalde niets stelligs omtrent de voorgestelde Tydperken. *Engelands* voorstel om een *Franschen* Staatsdienaar te *Londen* te ontvangen, gaf geen on-

ongunstig voorteken van de Vreegezindheid diens Hofs; het werd door *Frankryk* aangenomen, en ingevolge daar van ook bepaald dat een *Engelsch* Staatsdienaar zich aan 't *Fransche* Hof zou vervoegen. De Heer BUSSY vertrok na *Londen* en de Heer STANLEY na *Versailles*.

LXXXVIII. BOEK.

1761.

De Onderhandelingen begonnen.

De Hoven aan *Frankryk* verbonden, schoon zich niet aankantende tegen deeze Onderhandeling met *Engeland*, betoonden ongerustheid over het zenden der wederzydsche Staatsdienaaren. Dan zy vonden zich gerust gesteld, door 's Konings toezegging, dat hy hun in volkomen vertrouwen, berigt zou doen geworden van alles wat te *Londen* of te *Versailles* verhandeld werd. 't Kwam Hoofdzaaklyk aan op het bepaalen der Tydperken van 't Bezit, en ontweek men, van de zyde van *Engeland*, in de Onderhandelingen, het stellig antwoordden deswegen. De voorgenomen Krygstocht op *Belleisle* veroorzaakte ongetwyfeld dit marren. Wanneer de *Engelschen* 't zelve bemagtigd hadden, stelden zy die Tydperken twee maanden laater; en wilden wyders, dat de Afzonderlyke Vrede tusschen *Frankryk* en *Engeland* onafhangelyk zou weezen van den uitslag der beraamde Vredehandeling te *Augsburg*; als mede dat men, vóór den eersten van Oogstmaand, dien Vrede tusschen beide Kroonen volkomen tot stand zou brengen.

Voortgezet.

Hoe bezwaarlyk het *Frankryk* voorkwam, eenen Oorlog, die zich tot in de vier Wereld

LXXXVII. BOEK. 1761. relddeelen uitstrekte, op een voorstel in 't einde van Zomermaand gedaan, vóór 't begin van Oogstmaand te eindigen, stemde het daar in mondeling toe: doch wat het aangaan van den Afzonderlyken Vrede, onafhangelyk van den Algemeenen aanbelangde, moest de Koning eerst de toestemming van het *Weener* Hof bekomen. Deeze volgde, onder uitdruklyk beding, dat 'er niets in zou vastgesteld worden, strydig met het belang van 't Huis van *Oostenryk*. —— *Engelands* uitnoodiging aan *Frankryk* om eenige bepaalde openingen te geeven, wegens de gronden tot een Vergelyk, bragt dit Ryk in de onaangenaame omstandigheid om zynen Vyanden te doen weeten, welke gunstige voorwaarden het aanboodt, om tot herstel des Vredes te geraaken; maar de verwagting dat *Engeland* waarlyk den Vrede bezinde, en de verzekerdheid van de aanneemelykheid der voorwaarden, deedt die Kroon besluiten, eene breede Opgave deswegen te laaten opstellen.

Gestremd. Toen het Vertoog, hier toe strekkende vervaardigd, en de Postboode om 't zelve na *Londen* over te brengen gereed was, ontving de Koning van *Frankryk* eene nadere Verklaaring van de Keizerin Koningin, die het aangaan eens Afzonderlyken Vredes, aan twee voorwaarden verbondt. Het in 't bezit houden van de Landen den Koning van *Pruisſen* toebehoorende — en dat de Koning van *Groot Brittanje*, noch als Koning, noch als Keurvorst, den Koning van *Pruisſen* met Manschap, of op eeni-

nige andere wyze zou ondersteunen, als mede dat zyne *Groot Brittannische* Majesteit op zich zou neemen, dat de *Hanoversche*, *Hessische*, *Brunswyksche* en de andere Hulpbenden, met den Keurvorst van *Hanover* in Verbintenis staande, zich niet zouden voegen by de Krygsmagt des Konings van *Pruissen*; verder dat *Frankryk*, van zyn kant, zich zou verbinden om geene hulpe, hoe genaamd, te bieden aan de Keizerin Koningin, met haare Bondgenooten. Zo redelyk en aanneemelyk als deeze Voorwaarden den Koning van *Frankryk* voorkwam, zo zeer verlangde hy den Koning van *Engeland* gereed te vinden, om dezelve te omhelzen. —— Middelerwyl hadt de *Fransche* Staatsdienaar met den Heer PITT gesprooken van zekere Verbintenissen tusschen *Frankryk* en *Spanje*, betrekkelyk tot de geschillen van de laatstgemelde Kroon met *Groot Brittanje*; dit werd door dien Staatsdienaar, in den naam des Konings, op 't verst verworpen, als die niet zou gedoogen, dat de geschillen met *Spanje*, op eenigerlei wyze gemengd zouden worden, in den Vredehandel tusschen de twee Hoven; en verwagtte dat *Frankryk* zich nooit het regt zou aanmaatigen, om deel te neemen in de geschillen tusschen *Spanje* en *Groot Brittanje*: ook leverde hy hem, als geheel onaanneemelyk over, het voorgestelde met betrekking tot den Koning van *Pruissen*.

LXXXVII. BOEK. —— 1761.

Het Vertoog van *Frankryk*, de voorslagen van Vergelyk behelzende, werd over-

LXXXVII. BOEK. 1761. gegeeven, door *Engeland* beantwoord, en gevolgd van een nader ontvouwing des *Franschen* Hofs. De Heer BUSSY liet den Staatsdienaar PITT weeten, dat het Vertoog, *Spanje* betreffende, 't geen zyne *Groot Brittannische* Majesteit geweigerd hadt aan te neemen, geene bedreiging, noch het aanbod eener bemiddeling bevatte; dat, zo lang *Spanje* het goedkeurde, de Koning zyn Meester met zich zelven zou te raade gaan in 't geen de belangen dier Kroone betrof, ondanks de weigering eener Mogenheid, die zich daar tegen mogt verzetten. Dat *Frankryk*, het *Pruisfisch* Grondgebied in *Westphalen* niet zou ruimen; en dat, wat het bystaan der *Duitsche* Bondgenooten aanbelangde, kon zyne Majesteit niet toestemmen om de onderlinge hulp tot het geeven van Manschap te bepaalen: dewyl, in dit geval, de gesteldheid der Legers, het voordeel geheel aan de zyde van *Engelands* Bondgenoot zou doen overslaan.

De *Spaansche* Afgezant ten *Engelschen* Hove, de Graaf DE FUENTES, gaf den Heer PITT, uit naam zyns Konings, te verstaan, hoe deeze zich zeer verwonderde te hooren, dat het Berigtschrift van *Frankryk* stoorenis gebaard hadt, by zyne *Groot Brittannische* Majesteit, dat de *Catholyke* Koning, uit een beginzel van Menschlievenheid, allerzeerst verlangde den Vrede allerwegen hersteld te zien; en daarby, overtuigd dat zyne *Groot Brittannische* Majesteit met dezelve gevoelens vervuld was, hoopte, dat deeze, op een tyd, wanneer

de

de rest van *Europa* het genot des Vredes zou geschonken worden, niet afkeerig zou weezen om een einde te maaken aan de geschillen met *Spanje*, eene Mogenheid, die aan *Engeland* zo veele blyken van Vriendschap gegeeven hadt.

Afgebrooken.

De Heer BUSSY hadt, in de lastgeevingen hem met het laatste Antwoord van zyn Hof toegezonden, bevel gekreegen om aan te dringen op de Wedergave der Schepen vóór de Oorlogsverklaaring genomen: en gevorderd dat de Schepen, vaarende onder de verzekerdheid van den Vrede, en op de trouwe der Verbintenissen, in Zee genomen, ontslaagen moesten worden op het zelfde beginzel als men toegestaan hadt, dat de Schepen, zich by de Vredebreuke in de wederzydsche Havens bevindende, mogten vertrekken; zynde dit een gedeelte van het Regt der Volken, en uitdruklyk bedongen by de Vredeverdragen van *Utrecht* en *Aaken*. —— Toen het eindelyk Antwoord van *Frankryk* inkwam, schreef de Staatsdienaar PITT aan de Heer BUSSY, dat zyne *Groot Brittannische* Majesteit, uit 't zelve, en het ingeleverd Vertoog, betreffende de wedergave der Pryzen vóór de Oorlogsverklaaring genomen; met leedweezen zag hoe het gewenschte tydstip, om een einde aan den Oorlog te maaken, nog verre van de hand was. —— *Engeland* beantwoordde deezen laatsten last met in te brengen, dat, daar zyne Allerchristlykste Majesteit, by herhaalinge, betuigd hadt, dat, indien de Onderhandeling tusschen de

XXXVII. BOEK. —— 1761. beide Kroonen, het verlangde einde niet mogt hebben, alle de Artykelen door *Frankryk* toegestaan, geenzins als toegestaan zouden worden aangemerkt, de Koning van *Engeland*, op zyn beurt, het ingewilligde om den Vrede te bevorderen, en de wedergaven *Frankryk* aangeboden, in het toekomende, als niet gedaan hieldt. In dit antwoord waren de zwaarigheden niet uit den weg geruimd, en de Heer STANLEY, geheel verbonden aan de letter van het hem overgezonden bescheid, kon geene oplossing daar van schenken. *Frankryk* werd derhalven, te raade in Herfstmaand, een nieuw Vertoog aan 't *Engelsche* Hof over te leveren. Dit, even min als het laatstvoorgaande, in den smaak van 't zelve vallende, werd onbeantwoord gelaaten, en de Heer STANLEY schreef den Hertog DE CHOISEUL om een Paspoort tot zyn wederkeeren naar *Londen*, te verstaan geevende, dat men het herroepen van den Heer BUSSY desgelyks verwagtte. Hier mede was de Vredeonderhandeling afgebrooken. En gaf men, over en weder elkander de schuld van dien ongelukkigen uitslag. 't Valt buiten ons bestek hier over te oordeelen, en breeder van deezen mislukten Vredehandel te spreeken. Het aangestipte was noodig om te doen zien, hoe de Oorlog, die zydelings betrekking tot deezen Staat hadt, onaangezien de poogingen om denzelven te eindigen, bleef voortduuren, en gelegenheid gaf tot eenige Gebeurtenissen,

wel-

welke ons Geschiedblad moet vermelden (*).

In Louwmaand was onze kust, op eene zonderlinge wyze, getuigen van de Vyandlykheden tusschen *Frankryk* en *Engeland*. Een *Fransch* Fregatschip *la Felicité*, met Wynen, Leevensmiddelen en Oorlogsbehoeftens belaaden, voerende acht en twintig Stukken en honderd negen en tachtig Man, van *Duinkerken* naar de *West-Indien* bestemd, gevoerd door Capitein DENEL, hadt, by 't eerste uitzeilen, in 't Kanaal met een *Engelsch* Fregat, en vier kleinder *Engelsche* Vaartuigen, slaags geweest; doch was 't gevaar dier overmagt, door begunstiging van den wind, en het gebruik der roeiriemen, gelukkig onder 't geschut van *Calais* ontkomen. Tot herstel weder naar *Duinkerken* gezeild, en van daar op nieuw uitgevaaren, overweldigde 't zelve een *Engelsch* Schip, 't welk voor eenen aanzienlyken losprys, met de overgave van twee Gyzelaars, vrykwam. Dan den volgenden dag, deedt zich een *Engelsch* Fregatschip op, onder bevel van Capitein ELPHISTON van twee-en-dertig Stukken, nevens nog een *Engelsch* Schip, en een Bombardeer Galjoot, die jagt op hem maakten. Vergeefsch zogt hy het roeiende te ontkomen. Het *Engelsch* Fregat *the Richmond* geheeten, naderde door den wind begunstigd, tot den afstand van

1761. Gevegt van een *Fransch* en *Engelsch* Schip by *'s Gravezande*.

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXVIII. p. 219. Vol. XXIX. p. 238, 291, 354.

LXXXVII. BOEK. —— 1761. van een snaphaanschoot; waar op een wederzydsch hardnekkig gevegt volgde. DENEL, tegen de overmagt niet bestand, zogt al strydende afdeinzende eene Haven te bereiken, en naderde onze kust naby *'s Gravezande*. Het Schip geraakte aan den grond; een Kanonkogel trof den Capitein, veelen sneuvelden of werden gekwetst, door het onophoudelyk vuur der drie vyandlyke Schepen. Het Scheepsvolk, by 't vallen des waters, ziende dat 'er geen redden aan 't Schip was, bragt de Gekwetsten aan den Wal. De *Engelsche* Capitein eischte de overgave, onder bedreiging dat hy, indien ze niet oogenbliklyk daar toe beslooten, hun allen over den kling zou laaten springen, en het Schip in brand doen steeken. Zulks baarde onder de verdeedigingloozen zodanig een schrik, dat zy besloolen allen de vlugt naa den wal te neemen, en het Schip ten prooye te laaten, niets medeneemende dan een weinig van hunne kleederen. *Zo* berooid kwam dit ongelukkig Scheepsvolk aan onze kust by *'s Gravezande*, laatende de *Fransche* Vlag van het vastzittend Fregat waaien. De *Engelschen*, by 't wassen des waters, naderende, stelden een *Engelsche* in stede, haalden 'er zo veele Leevensmiddelen en andere Goederen uit, als hun mogelyk was van eene ryke Laading, door de *Engelschen* zelve op 30,000 Ponden Sterling begroot, en staaken het vervolgens in brand. —— De gevlugte *Franschen* poogden één der gemelde Gyzelaaren in hunne magt te houden, hier uit rees ongenoegen

LXXXVII. BOEK. 1761.

met ongeregeldheden gepaard, zo hoog loopende dat men van *'s Gravenhaage* eenigen uit de Gardes te voet, vergezeld van Dragonders, na het Dorp *Monster* zondt. Ras waren die ongeregeldheden gestuit, en het *Fransche* Schip tot op 't water afgebrand zynde, verlieten de *Engelschen* de kust, waar op ons Krygsvolk terstond weder te rug werd geroepen (*). De *Fransche* Afgezant D'AFFRY, door wiens bewerking, dit Schip in bescherming van den Staat genomen geweest was, hadt last om wedergave, en herstel van schade, te verzoeken; en besloten Staaten van *Holland*, ten Hove van *Groot Brittanje*, wegens de schennis des Grondgebieds, voldoening te vraagen (†). — Twee *Fransche* Kaaperscheepen, werden door de *Engelschen* genoodzaakt het aan de *Zeeuwsche* kust op 't strand te zetten (§). Deeze en vroegere vyandlykheden door *Duinkerksche* Kaapers op de *Zeeuwsche* Stroomen gepleegd, deeden het besluit neemen, om de Admiraliteit van *Zeeland*, door een Onderstandgeld in staat te stellen, tot het houden van twee Gewapende Vaartuigen, ter voorkoming dier vyandlykheden (§§).

BOREEL trekt als buitengewoon Afgezant naa *Londen*. De Vriendschap tusschen dit Hof met de Staat herleeft.

Onze Scheepvaard hadt thans min van de *Engelsche* dan van de *Fransche* Kaaperyen

(*) *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 116—119. *Universal Magaz.* Vol. XXVIII. p. 106.
(†) *Resol. van Holl.* 14 Febr. 19 Maart 1761.
(§) *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 341.
(§§) *Resol. van Holl.* 14 Febr. en 16 Mey 1761.

LXXXVII. BOEK. 1761. ryen te lyden: de vry- en verbeurd-verklaaringen der opgebragte Schepen, in het eerstgemelde Ryk, kreegen eene meerdere gedaante van Regt, zelfs werd een Schip, door 't verzuim van den Prysmeester verongelukt, vry verklaard, en de Kaaper verweezen om de Waarde van het Schip en de Laading te vergoeden (*). —— De banden tusschen *Groot Brittanje* en de *Vereenigde Gewesten*, geduurende den Oorlog tusschen *Frankryk* en *Engeland*, zo zeer gerekt, scheenen van derzelver verslapping te zullen bekomen. De Heer JACOB BOREEL JANSZ., een der Afgezanten in den Jaare MDCCLIX, om de Klaagvertoogen, wegens de Mishandelingen der *Nederlandsche* Scheepvaard aangedaan, ten *Londenschen* Hove te doen, werd thans door hunne Hoog Mogenden aangesteld tot buitengewoonen Afgezant, om GEORGE DEN III, wegens de Opvolging van zynen Grootvader in 't jongstverloopen Jaar overleden (†), en de komst ten Throon, te begroeten (§). Een *Engelsch* Koningsjagt voerde hem, onder geleide van een Fregat, derwaards; en zyne Aanspraak, te dier gelegenheid, ademde niets dan de naauwste vriendschaplyke Verbintenis tusschen dat Ryk en deezen Staat; „ die," gelyk hy zich uitdrukte, „ door zo veele zamengepaarde belangen „ aan-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 267. 340.
(†) Zie hier boven, bl. 96.
(§) *Resol. van Holl.* 9 Jan. 14 Febr. 16 Mey 1761.

LXXXVII. BOEK. 1761.

„ aangespoord worden, om onderling tot „ elkanders voordeel zamen te streeven, en „ de ingeevingen eener weinig verlichte ja„ lousye te verägten!" Konings Antwoord behelsde de sterkste verzekeringen van vriendschap en genegenheid tot dit Gemeenebest, welke hy, eenigen tyd daar naa, herhaalde by monde van den Ridder YORKE, die thans het negen Jaarig Character van *Minister Plenipotentiaris* verwisselde, voor de aanzienlyker Waardigheid van *Buitengewoon Afgezant*, en als zodanig met groote Staatsie in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden verscheen, met Dankbetuiging voor de gedaane Gelukwensching, en verzekering „ dat zyne *Groot Brittannische* „ Majesteit altoos ten uitersten oplet„ tend zou blyven op alles, 't geen iets tot „ de weezenlykste Belangen, de Veiligheid, „ en het Welzyn der Republiek, kon toe„ brengen. Terwyl de Koning, daaren„ boven, eene tedere genegenheid toe„ droeg, aan de doorlugtige *Oranjeloot*, in „ den schoot der Republiek, die aan zyne „ en hunner Hoog Mogenden Opzigt toe„ vertrouwd, ten Voorwerp strekte om „ hem en de Republiek des te meer te ver„ binden." — By deezen jongen Vorst leg YORKE eene plegtig Bezoek af, door een even plegtig beantwoord (*).

Gefchil te *Dordrecht* over de Regeeringsbestelling.

Zints den dood der Gouvernante reeds er in *Dordrecht* een hoogloopend en openbaar uit-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 259. 260.

LXXXVII. BOEK. 1761. uitbarstend Geschil, over de Regeringsbestelling, 't welk ten deezen Jaare, onder eene steeds aangroeiende verbittering, een einde nam. Wy moeten 'er, schoon het tot die Stad, en byzondere Persoonen bepaald bleef, kortlyk van gewaagen, en vinden ons genoodzaakt, ten regten verstande van den gereezen Twist, iets wegens de aanleidende oorzaak, te zeggen. 's Lands vroegere Gedenkschriften wyzen uit hoe, in deeze oudste Stad van *Holland*, wegens de Regeeringsbestellinge, verregaande oneenigheden ontstonden; om ze niet hooger op te haalen hadt WILLEM DE III, als Stadhouder Schikkingen beraamd, die, voor eenigen tyd, Eensgezindheid te wegebragten. Naa den dood diens Vorsten vonden de Leden der Regeeringe geen beter middel ter bewaaringe van de Eensgezindheid, dan dat zy in twee Verdeelingen geschikt, de Ampten en Commissien evenredig onder elkander zouden verdeelen. Zy slooten eene Overeenkomst, by welke bepaald werd, wie tot de Burgemeesterlyke Waardigheid zouden verkoozen worden; hoe men de Schepens- of Vroedschaps-Ampten, en de plaatzen in het Collegie der Goede Luiden van Achten en der Veertigen begeeven zou, en welke Leden tot het bekleeden der Posten in de Hooge Vergaderingen van den Lande en der Algemeene Staaten zouden benoemd worden. Het kon niet missen of in dus eene Overeenkomst moesten zich, van tyd tot tyd, duisterheden op doen, terwyl andere voorkomende omstandigheden ook ee-

eenige byvoegingen vorderden, in gevolge hier van werd deeze eerste Overeenkomst door nadere bekragtigd en vermeerderd.

1761.

De standhoudende hoofdzaak bleef, naamlyk de Schikking in de twee gemelde Classen of Verdeelingen, en hieldt stand tot den Jaare MDCCXLVII, wanneer men aan den Stadhouder WILLEM DEN IV, de Verkiezing van den Hoofdofficier, Burgemeesteren, Schepenen, en andere Amptenaaren, welke voorheen door den Oudraad pleeg te geschieden, overleverde. Zyne Hoogheid gaf te kennen, dat, schoon hy wel wilde toestaan, dat men, by voorraad, bleef by het oude gebruik, en dus de Verdeeling van den Oudraad in twee Classen in weezen liet, zyns bedunkens, alles in die Classen moest gebragt worden, door de Regeerende Burgemeesteren, zonder daar over vooraf, gelyk tot nog gebruiklyk geweest was eenige Byeenkomsten gehouden wierden, door Regeerende en Oud-Burgemeesteren; als mede dat hy van de vriendlykheid der Regeeringe verwagtte, dat zy, alvoorens ergens toe te treeden, hem des kundschap zouden geeven, en in vriendlyk overleg komen. In gevolge hier van werden Heeren Burgemeesters gevolmagtigd om, in zaaken tot de Regeering der Stad *Dordrecht* behoorende, met zyne Hoogheid te raade te gaan: dergelyk eene volmagtiging kreegen zy, naa den dood diens Stadhouders, om met Mevrouwe de Gouvernante te handelen.

Toen WILLEM DE IV gemelde ver-

LXXXVII. BOEK. 1761. andering maakte, vondt men, in ieder der beide Clasfen, een even gelyk getal van Leden; doch, binnen het verloop van twaalf Jaaren, bestondt, de een uit vier-en-twintig, de ander uit zestien Leden. Uit hoofde deezer ongelykheid werd, niet lang naa het overlyden haarer Koninglyke Hoogheid, door eenige Leden van de *Dordrechtsche* Regeeringe, beweerd, dat de Oude Overeenkomsten, die vóór den Jaare MDCCXLVII plaats gehad hadden, naa dien tyd niet in derzelver volkomen kragt gebleeven; maar door de herstellinge der Stadhouderlyke Regeeringe, vervallen of wel verbrooken en vernietigd waren; en oordeelden dezelven, dat men op nieuws in overweeginge moest neemen, hoe de behandeling der Regeeringszaaken wederom tot de oorspronglyke Gelykheid gebragt zou kunnen worden, of, anderzins, dat men een vasten voet behoorde te beraamen op welken men, geduurende de Minderjaarigheid des Erfstadhouders, de Eensgezindheid onder de Leden der Regeeringe zou kunnen bewaaren. Veel viel hier over te doen, en bleef het niet binnen de wanden van de Raadzaal der Stad. De Regeeringsleden, die den Heer C. B. DOLL VAN OURYK aan 't hoofd hadden, en de Overeenkomsten voor verbrooken hielden, te meer om dat wylen zyne Hoogheid, een tegenzin in dezelve scheen gehadt te hebben, maakten dit geschil rugtbaar, en verdeedigden hun gehouden gedrag in openbaaren druk. Zulks spoordt den Burgemeester CORNELIS

DE WITT, op wien de misnoegden het 't meest gelaaden hadden, aan, om deeze Verdeediging, desgelyks in 't openbaar, onder den naam van *Irenophilus*, te beantwoorden, met klem van redenen te wederleggen, en te bewyzen, dat, indien men de Regeering der Stad *Dordrecht* niet wederom op losse schroeven wilde gesteld zien, en de voorgaande onlusten doen herleeven, het eenigst middel was dezelve tot de twee Classen te brengen, of daarby te houden; terwyl zodanige in voorigen tyd gemaakte Bepaalingen nog in weezen waren, zo als de Oudraad der Stad *Dordrecht*, telkens hadt verklaard, wanneer dezelve, by het afstaan van Ampten en Bedieningen, daar over niet eerder hadt goedgevonden te beschikken, dan naa dat deeze, volgens het Voorschrift der Oude Overeenkomst, éénen-twintig dagen hadden opengestaan.

De Regeeringsleden, die het Voorstel gedaan hadden, lieten dit niet onbeantwoord. Burgemeester DE WITT kwam openlyk uit, dat hy de Opsteller en Uitgeever was, van het Geschrift, onder den naam van *Irenophilus* in 't licht gegeeven, teffens berigtende, dat het laatst ingeleverde Antwoord van zyn Party, geene Beantwoording inhieldt van 't geen hy, als *Irenophilus*, gesteld en beweerd hadt. Zyn gevoelen vondt ingang by de meeste braave en edelmoedig denkende Vaderlanders.

In deeze Regeeringstwist was het bykans onvermydelyk, dat 'er byzondere Persoonen met naame in betrokken wierden, 't welk

DXXXVII. BOEK. —— 1761.

welk aanleiding gaf tot haatlykheden, te breedvoerig voor ons Geschiedblad; doch die, blykens de oorspronglyke stukken, ten voordeele van den Heer DE WITT uitliepen, en aan zyne zaak by de Burgers, een gunstig aanzien gaven. Hier toe werkte desgelyks kragtdaadig mede, dat een der Stads Secretarissen, uit het geheim Register der Stad, een woordlyk Afschrift vervaardigde van den Brief door Koning WILLEM DEN III, in den Jaare MDCXCV aan Burgemeesteren geschreeven, ter dooding van 't geen Party deswegen gezegd hadt, te weeten, dat zo lang deeze Brief in 't duister bleef, en niet erkend werd een egt stuk te zyn, uit denzelven geen bewys ten voordeele van het bestaan der twee Classen kon worden getrokken; en om al de wereld te toonen, hoe weinig men de goede trouw hadt in agtgenomen, met volmondig te zeggen, dat van deezen Brief niets gevonden werd in de Registers van den Oudraad (*).

Kerktwist in *Zeeland*.

In *Zeeland* smeulde, zints het Jaar MDCCLVI, een vuur van Kerktwist, nu en dan met verwakkerde flikkeringen te voorschyn komende, zomtyds op 't punt om in ligterlaije vlammen uit te barsten; doch

(*) Alle de Stukken tot dit Geschil en daar uit voortvloeiende Oneenigheden behoorende, vindt men geheel in de *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 607—833. en het woordlyk Afschrift van deezen Brief bl. 785.

doch ten deezen Jaare gedempt, doordien de Hooge Overheid, wyslyk en voorzigtig, aan de drift der twistende Godgeleerden paal en perk stelde, maatregels beraamende om de verwyderingen te doen byleggen, en het dreigend gevaar van verderflyke scheuringen te weeren. 't Is der Kerklyke zaaken van ons Land kundigen te overbekend, dat men by de Classis van *Walcheren*, behalven de gewoone Formulieren van Eenigheid, nog vyf Artykelen, betreffende de Gevoelens van den Hoogleeraar ROËL en de Kerkleeraaren BEKKER en VALK, laat ondertekenen. Dan, hoe algemeen zulks ook geschiedt heeft men 'er gevonden, die zwaarigheid omtrent derzelver verbindende kragt maakten. Dit deedt de Eerw. HUBERTUS VAN MONSJOU, en gaf zulks gelegenheid aan den *Vlissingschen* Kerkleeraar JAN JACOB BRAHÉ, een Werkje over den aart en natuur deezer Artykelen in 't licht te geeven. Over de Kerklyke goedkeuring aan 't zelve verleend rees niet weinig geschils; dan nog meer wegens den inhoud, byzonder betreffende het derde Artykel, de Leer der *Regtvaardigmaakinge*. Een Boekje, ten Tytel voerende, *Wolke van Getuigen voor de Leer der Regtvaardiginge door en uit het Geloove, verzameld by gelegenheid van het in 't licht geeven der Aanmerkingen over de vyf Walchersche Artykelen, door* JAN JACOB BRAHÉ, ter Clasficaale Vergadering van *Walcheren*, te *Middelburg* vergaderd, ingeleverd, verwekte veel opziens. Daar 't zelve het Gevoelen, door BRAHÉ beweerd, bestreedt,

LXXXVII. BOEK.

1761.

XXXVII. BOEK. 1761. streedt, en onbestaanbaar keurde met den inhoud van het Artykel door de *Zeeuwsche* Kerkvergaderinge voorheen vastgesteld. Naamloos was dit Boekje, en werd de onbekende Schryver, door zommigen voor een *Nagtuil* gescholden, en zyn Werk voor een *Libel*, een *allerschandelykst Pasquil*, een *Prul*, en een *Waterlooze Wolk*, uitgekreeten. Men zou het als zodanig agter de bank geworpen hebben. Dan een der Leden bragt in 't midden, dat de inhoud van dit Boekje dierbaar was, en hy 'er zich aanhieldt: maar, wyl het zonder naam op tafel kwam, dat hy het daarom van de hand zou wyzen, ten ware iemand dat Boekje overnam. Waar op de *Middelburgsche* Kerkleeraar A. VAN DER SLOOT opstondt en toonde, dat de zaak van te grooten belang was, om ze zo vlot van de hand te wyzen; dat waarlyk de byzondere begrippen van den Leeraar BRAHÉ, van te verren uitzigt waren, als strydig tegen GODS Woord, tegen de Formulieren van Eenigheid, tegen de Hervormers, en beste Godgeleerden, tegen de Bepaalingen, door de Classis zelve, in verscheide Jaaren, by herhaalinge, met zo veel wysheids en naauwkeurigheids gemaakt, en als *Antinomiaansch* veroordeeld. Wyders zyne droefheid betuigende, over de schand- en smaadnaamen een Boekje gegeeven, 't welk het Leerstuk der Regtvaardiginge, overeenkomstig met de Heilige Schrift, de Formulieren van Eenigheid, de Leer der Hervormeren en der beste Godgeleerden, voordroeg. „ Verre

„ was

„ was het," sprak hy; „ met de Gere- LXXXVII.
„ formeerde Kerk gekomen, zo men, on- BOEK.
„ der den dekmantel van schendnaamen,
„ 't zelve durfde van de handwyzen: maar 1761.
„ indien dat de zaak was, daar 't op aan-
„ kwam, en waar van het al of niet behan-
„ delen van deeze groote zaak afhing, zo
„ iemand dat Boekje wilde overneemen,
„ dan verklaarde hy, met alle vrymoedig-
„ heid, zulks te doen." BRAHÉ zag zich in zyne verwagting te leur gesteld; de verklaaring van VAN DER SLOOT bewoog de meeste volgende Leden daar mede in te stemmen; de Meerderheid besloot nader over dit Boekje te handelen. Inmiddels klom de twist tusschen die twee Kerkleeraaren, op eenige Vergaderingen, zeer hoog, en geene vriendlyke bemiddeling kon denzelven dempen.

Naa zo veel Kerklyk woelens zondt de Heer Mr. PIETER BODDAERT, Secretaris van den Raad ter Admiraliteit in *Zeeland*, eene *Zedige Verdeediging* in 't licht, van de *Wolke der Getuigen*, welk Werkje hy voor 't zyne erkende. BRAHÉ gaf een Antwoord op de Bezwaaren van VAN DER SLOOT, met een Naaschrift ter Wederlegginge van de *Zedige Verdeedigingе* van den Heere BODDAERT. Het geschil groeide met wederzydsche verbitteringe aan. Vertoogen tegen Vertoogen zagen het licht. Andere Schryvers mengden 'er zich in. Tot dat men besloot de zaak, in Herfstmaand deezes Jaars, Kerklyk af te doen. De Broeders in grooten getale opgekomen

 zyn-

LXXXVII. BOEK. — 1761. zynde, werd BRAHÉ, met meerderheid van stemmen, vry verklaard van Onregtzinnigheid en *Antinomianery*. VAN DER SLOOT verzette zich tegen die uitspraak: weshalven het geschaapen stondt, dat de verwyderingen, door dit Verschil veroorzaakt, nog grooter zouden worden, niet alleen tusschen de Leden der Classis zelve; maar ook tusschen anderen: dewyl verscheide Persoonen reeds over dit Onderwerp een Pennestryd voerden. Staaten van *Zeeland* vonden goed met hun gezag tusschen beide te treeden, en de Classis van *Walcheren* te bevelen, alle verdere Handelingen over deeze zaak te staaken, en te verbieden eenige Schriften over deeze Geschillen in 't licht te geeven. Gelastende de Classis van *Walcheren*, „om, zo spoedig doenlyk, „ aan hun Ed. Mogenden over te geeven, „ Copien Authentiecq van de zogenaamde, „ doch nimmer door hun Ed. Mogenden „ geapprobeerde vyf Artykelen." Voorts moesten BRAHÉ en VAN DER SLOOT ieder een kort, duidelyk en opregt Opstel opmaaken, van hunne Gevoelens over de Regtvaardigmaakinge. En werd aan zulke Leden van de Classis, die oordeelen mogten, dat de verschillende gevoelens over dit Gewigtig Stuk in de Gereformeerde Kerken deezer Landen, als te zaamen bestaanbaar, zouden kunnen geleerd worden, vryheid gelaaten, om een Opstel van Vereeniging te vervaardigen, met welgepaste, aanneemelyke, en vooral Schriftuurlyke be-

woordingen (*). Hier mede was de Kerktwist gedempt.

Veel gerugts maakte, zints eenigen tyd, een naamloos Godgeleerd Geschrift, getyteld, *Examen van het Ontwerp van Tolerantie, om de Leere in de Dordrechtsche Synode vastgesteld, met de veroordeelde Leere der Remonstranten te vereenigen:* waar in, op eene haatlyke en onchristlyke wyze, aan veele Hoogleeraaren, en anderen, gevoelens werden aangewreeven, die zy nooit omhelsd; maar van welken zy een afkeer hadden: inzonderheid werd de nagedagtenis des Hoogleeraars VAN DEN HONERT, aangetast door zekeren Emeritus Predikant HOLTIUS, die bekend stondt voor den eersten Aanvoerder dier ontstaane Geschillen, met hevigheid, onbescheid en lastertaal van hem voortgezet. De Raadpensionaris werd gelast, deezen onrustigen Man voor zich te ontbieden en te onderhouden, wegens dit aanstootelyk en slegt gedrag, en het uitgeeven van Godgeleerde Schriften zonder Kerklyke Goedkeuring, en hem aan te zeggen, dat hy, buiten byzonder verlof en uitdruklyke toestemming, van hun Ed. Groot Mogenden, zich zou hebben te onthouden, van eenige Werken of Geschriften over Godgeleerde Stoffen, uitte geeven, of te doen uitgeeven, op straffe van de hoogste ongunst. HOLTIUS antwoordde; „ dat hy zich altoos als een „ ge-

LXXXVII. BOEK.

1761.

Holtius over zyn schryven onderhouden. Plakaat wegens Godgeleerde Werken.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 263 — 324.

LXXXVII. BOEK. 1761.

„ gehoorzaam Onderdaan hebbende gedraa„ gen, niet in gebreke zou blyven, om „ zulks mede in deezen te doen." — Dit geval gaf aanleiding tot vernieuwing en verbreeding van het Plakaat, in den Jaare MDCCXV, vastgesteld, by 't welke aan allen, tot de Openbaare Kerk deezer Landen behoorende, verboden wordt eenig Geschrift de Godgeleertheid betreffende uittegeven, zonder Naam of Kerklyke Goedkeuring (*).

L. GENNETÉ doet zich als een Waterwerktuigkundige kennen.

Ongunstige Beoordeelaars van het Character der Landzaaten hebben te meermaalen geklaagd, dat men hier, ter aanmoediging van Kunsten en Wetenschappen niets over hadt; doch konden zy, daar de Bewysstukken voor het tegendeel te duidelyk spraken, om gelochend te worden, hun onbillyk oordeel op geene andere wyze regtvaardigen, dan met aan te merken, dat Voordeel aanbrengende Kunsten 'er van moesten uitgezonderd worden by een Landaart, die alles ten eigenbaat aanwendt. 't Is waarheid en geen schande, dat, over 't algemeen gesprooken, de *Nederlanders* zich meest op nut aanbrengende Kunsten toeleggen, en het deeze aan geene aanmoediging laaten ontbreeken. Een en andermaal hebben Vreemdelingen zich van deeze geestneiging bediend, en, door een veelbeloovend voorgeeven, van iets ongewoons te kunnen uitvoeren, zelfs kundigen

(*) *Resol. van Holl.* 4 Aug. en 7 Aug. 1761.

gen beleezen, terwyl zy het veel gerugts maakend werk steeken laatende, toonden geen ander doel gehad te hebben, dan ten kosten van den voordeel bedoelenden *Nederlander*, eenen geruimen tyd te leeven, of zich te verryken. Hier van leverde dit Jaar een spreekend voorbeeld op, in den eindelyken afloop van het lang verwagte Waterwerktuig, des Heeren LEOPOLD GENNETÉ, een *Latharinger* van afkomst, die op *Leydens* Hoogeschool, Onderwys in de Natuur- en Wiskunde ontvangen, boven al de lessen van den grooten 's GRAVESANDE genooten, en vervolgens, als Ingenieur en eerste Wiskunstenaar, een geruimen tyd in dienst van zyne Roomsch-keizerlyke Majesteit gesleeten hadt. De Waterwerktuigkunde scheen meer dan iets anders zyne aandagt bezig gehouden, en hy, in 't vervaardigen van Werktuigen, die het Water op eene meer dan gemeene hoogte gemaklyk, en zonder veel kosten, opwerkten, groote vorderingen gemaakt te hebben.

Overeenkomst met hem aangegaan.

Het zo dikwyls opgeworpen plan, om het *Haarlemmer-Meir* te bedyken en droog te maaken, kort naa de aanstellinge van den jongst overleden Stadhouder, weder leevendig geworden zynde, raadpleegden de daar in belang hebbende Steden, Dykgraaf- en Heemraadschappen ernstig over dit stuk. Middelerwyl kwam de gemelde GENNETÉ hier te lande, en gaf aan Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland* te

LXXXVII. BOEK. 1761. kennen, dat hy meende een Waterwerktuig te zullen kunnen vervaardigen, 't welk naauwlyks de helft zou kosten van een Schepradmolen, en dat, zonder wind te behoeven, zo veel zou uitwerken, als tien Schepradmolens, wanneer zy aan den gang waren. Zyn voorstel werd met graagte gehoord, en vondt zo veel goedkeurings, dat gemelde Heeren, dit niet alleen Staaten van *Holland* bekend maakten; maar ook in overweeging gaven, of zy niet zouden kunnen goedvinden om, wegens eene zaak van dat belang, eenige Heeren te gelasten om met GENNETÉ nader te spreeken, en hun te volmagtigen, om, wanneer zy waarschynlyk een goeden uitslag voorzagen met hem, wegens het vervaardigen, en de belooningen in gevalle het goed bevonden wierd, onder der Staaten goedkeuringe, eene overeenkomst te treffen. Dit verzoek geschiedde by eenen aanpryzenden Brieve in Louwmaand des Jaars MDCCLI. Zeer ras kregen zy een voldoend Antwoord, en werden Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland* gemagtigd, overeenkomstig het gedaan verzoek, met GENNETÉ te handelen. Zy troffen, in de volgende maand eene Overeenkomst, de Kosten der Bouwstoffen, de Arbeidsloonen, de Huur van de plaats, noodig om het Werktuig op te rigten, zouden voor Rekening van den Staat komen; en beantwoordde 't zelve aan de verwagting, dan zou de Uitvinder een Jaarrente van Duizend Dukaaten erlangen.

Wel-

Welhaast sloeg hy de hand aan 't werk, agter het Pesthuis buiten *Leyden* op eene van alle kanten omheinde plaats, en verwagte men een vaardige volvoering. Het werk zammelde. GENNETÉ schreef het toe aan de groote moeite om de daar toe noodige Bouwstoffen te bekomen, aan de zwaarigheden, die hy ontmoette by verscheide Houtkoopers, Timmerlieden en Smeden, die gelyk hy voorgaf, uit vreeze dat aan zodanig een Werktuig veel minder Houts zou gaan, en veel minder Arbeidsloonen zouden verdiend worden, den voortgang van het Werk zogten te stremmen. De weigering der Smeden althans schynt aanleiding gegeeven te hebben, dat het Yzerwerk op 's Landswerf te *Amsterdam* vervaardigd werd. — In Wynmaand des Jaars MDCCLIV, was eindelyk het Werktuig in gereedheid; doch een Lek in een der Pompen belette den voortgang der Proefneeminge, welke GENNETÉ, ondanks alle minlyke en vriendlyke aanmaaningen, uitstelde tot hy in Oogstmaand van 't Jaar MDCCLVI, zonder des kennis te geeven, uit het Land vertrok.

LXXXVII. BOEK. 1761.

Het werk verwylt en GENNETÉ vertrekt.

Vergeefsch wagtte men de wederkomst des Kunstenaars, tot in Hooimaand des volgenden Jaars, wanneer men te raade werd, den Meester Timmerman, door GENNETÉ altoos aan het Werktuig gebruikt, over de voltooijing te spreeken, en met deezen een verdrag ten dien einde aan te gaan. Hy zet het werk voort, onder eene traage Briefwisseling met GENNETÉ, die de beloof-

Hy blyft uitlandig.

LXXXVII. BOEK. 1761. loofde overkomst steeds uitstelde. Om hem sterker te dringen, vaardigden zy deezen Timmerman, in Herfstmaand des Jaars MDCCLVIII, naar *Luik*, de plaats waar GENNETÉ zich toen onthieldt, om nadere onderrigtingen wegens het afmaaken des Werktuigs te bekomen. In gevolge van dezelve was het, in Grasmaand des volgenden Jaars, in gereedheid gebragt, en werd GENNETÉ verzogt, ter Proefneeminge, binnen eenen bepaalden tyd, over te komen, of iemand daar toe te volmagtigen. Hy beantwoordde dit verzoek uit *Parys* in een Brieve aan den Raadpensionaris gerigt, opgevuld met klagten over 't lastig aandringen op zyn overkomst, en met eene weigering om de Proeve door een ander te laaten neemen; dan die genoeg uitwees, dat gebrek aan Geld, de hoofdrede was, die hem belette naar *Holland* weder te keeren, om zyn Werktuig te voltooijen. Een minzaamer Brief dan hy verdiende, noodigde hem herwaards, met aanbieding van de Reiskosten, en een Daggeld van Tien Gulden eene Maand lang, die hy te *Leyden* zou blyven. Hy nam aan vóór den gestelden tyd over te zullen komen; maar een nadere Brief verschoof het weder tot het onzekere. Hier uit bespeurden Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland*, dat men zyne Wederkomst vrugtloos wagtte; en werden zy te raade van alles tusschen hun en den uitlandschen Kunstenaar voorgevallen, Staaten van *Holland* kennisse te geeven, waar van zy denzelven, met Tydsbe-

bepaaling en aandrang om overkomst, verwittigden. Thans kwam hy zo verre, dat naa het vervaardigen eeniger toevoegzelen, de Proeve door den Timmermans Baas zou genomen worden. Dan deeze wilde zulks niet op zich neemen, eer het Werktuig, zo verre het in afweezigheid van GENNETÉ gemaakt was, door hem zelve was goedgekeurd. Dus te leurgesteld drongen zy op GENNETÉS overkomst aan; doch hy was en bleef afweezig, en eindelyk vernamen zy niets van hem.

De Proef beantwoordt in geenen deele.

De Heeren, wien het toevoorzigt en de uitvoering, van dit den Lande zo veel heils beloovende Werktuig was toevertrouwd, oordeelden het niet langer te mogen uitstellen aan de Staaten van *Holland*, breedvoerige opening te geeven van het voorgevallene, in 't verloop van zo veele Jaaren met GENNETÉ, en te verzoeken, dat het Werktuig mogt onderzogt worden, om te beslissen of 't zelve aan de beloofde werking kon voldoen en van de verwagte nuttigheid weezen. Op dit verzoek besllooten de Staaten de Hoogleeraars in de Philosophie aan *Leydens* Hoogeschool, te volmagtigen tot het nazien en beproeven des Werktuigs. De Heeren J. LULOFS, P. VAN MUSSCHENBROEK en J. N. S. ALLEMAND, voldeeden aan dit Staatsbesluit. Het onderzoek liep zeer ten nadeele van den Uitvinder, allen stemden zy overeen, „ dat 'er geen de minste uitwerking van dit „ Werktuig te wagten was.” In de byzondere opgaven, betuigde LULOFS,

 „ dat

LXXXVII. BOEK. 1761. „ dat 'er geen de minste hoop was om door „ deeze Machine, de allergeringste quan- „ titeit water op te brengen." MUSSCHENBROEK, ging verder en besloot, uit betoogde zwarigheden; „ dat het onmogelyk was, om eenige beweeging in „ de Machine te brengen, veel min dat dezelve zou kunnen voldoen aan het oogmerk van GENNETÉ, om 'er Water „ mede te kunnen oppompen." ALLEMAND keurde desgelyks het Werktuig onvoldoende aan het oogmerk; doch dewyl hy het Beginzel, waar uit GENNETÉ gewerkt hadt, zo veel de beschouwing betrof, niet wraakte, vonden Gecommitteerden tot zaaken de nieuwe Uitvindingen raakende, in wier handen de ingeleverde Berigtschriften der Hoogleeraaren gesteld waren, goed, eene nadere verklaaring hier van te eischen van deezen Hoogleeraar, die dezelve eerlang liet toekomen.

De gemaakte overeenkomst vernietigt. By 't verslag van dit onderzoek, betuigden de Gecommitteerden van hun Edele Groot Mogenden, met betrekking tot de Nadere Verklaaringe van den Hoogleeraar ALLEMAND, dat in gevolge van dezelve, een geheel ander Werktuig dan 't geen GENNETÉ ontworpen hadt, zou moeten gemaakt worden, en dat het gemaakt zynde, hier te Lande onbruikbaar zou bevonden worden, wegens gebrek van genoegzaame Diepte der Gronden, om welke reden zy meenden van het verder onderzoek, van deeze Uitvindinge zich te mogen ontslaan. —— En met betrekkinge

ge tot de zaak van GENNETÉ zelve, dat zy met verontwaardiginge hadden gezien, deszelfs onbetaamelyk gedrag in dit geheele Werk gehouden, waar door hy het geduld en de toegenegenheid van Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland* op het schandelykst hadt misbruikt, en eindelyk, door zyn heen gaan en weg blyven, uit deezen Lande, zeer klaar getoond van zyne Onderneeming geheel af te zien, weshalven, door zyn eigen gedrag, het verdrag, in den Jaare MDCCLI gemaakt, te eenemaale was vervallen. In Slachtmaand deezes Jaars MDCCLXI, werden gemelde Heeren, onder wier opzigt nu tien Jaaren geleden, dit Werk was aangevangen, gelast het vervaardigde aftebreeken en ten gelde te maaken, op dat het zou kunnen strekken tot minderinge der daar aan besteedde kosten (*). — Allen, die zich door deezen Vreemdeling, en diens groote beloften, hadden laaten beleezen, schaamden zich over het te groot vertrouwen op hem gesteld; niet weinigen, die, reeds van den beginne, geen gunstig denkbeeld daar van opgevat hadden, en zich, door het marren des werks, hier in gesterkt vonden, konden niet nalaaten, nu de uitslag aan hunne verwagting beantwoordde, 'er den spot mede

LXXXVII. BOEK.

1761.

(*) *Resol. van Holl.* 4 Febr. 19 Maart 3 April 4 Nov. 1761 en — *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 93—162. Waar men de Afbeeldingen, zo van GENNETÉS Werktuig, als van ALLEMANDS Ophelderinge aantreft.

LXXXVII. BOEK. 1761. de te dryven: terwyl veelen, op het oude gesteld, bevestigd werden in het wraaken van nieuwigheden, en voedzel raapten tot aankweeking van een dikwyls schadelyk vooroordeel. Wy hebben dit der optekeninge waardig geoordeeld, om de zeldzaamheid des gevals, het gerugt, 't welk hetzelve maakte, als mede om 'er een les van Voorzigtigheid, ten aanzien van dikmaals veel beloovende Vreemdelingen uit te doen ontleenen.

Octroijen aan Uitvindingen verleend. Beter slaagde, daar zyne Uitvindingen in 't klein voldeeden, zekere FRANCOIS XAVIER D'ARLES DE LIGNIERE, in het verkrygen van 't verzogt Octroy op een Werktuig, tot het uitdiepen van Vaarten en Kanaalen, van een Ploeg of Krabbelaar om Rivieren te verdiepen en Zandplaaten weg te nemen; als mede van eene nieuwe soort van Waterpompen (*). — Ook erlangde JACOB GROENEWEGEN, van *Werkendam*, Octroy tot het maaken van een Waterwerktuig van eene geheel andere natuur, en zo men zich beloofde van voordeeliger uitwerking, dan de gewoone Scheprad-molens (†).

De Maatschappy te *Haarlem* met openen Brieve vereerd. Dat het den Vaderen des Vaderlands niet ontbrak aan zugt tot het koesteren en kweeken van Kunsten, Weetenschappen, en Nieuwe Uitvindingen, bleek dit Jaar nog nader. De *Hollandsche Maatschappy der Wee-*

(*) *Resol. van Holl.* 1 April 1761.
(†) *Resol. van Holl.* 4 Dec. 1761.

Weetenſchappen te Haarlem, in den Jaare MDCCLII opgerigt (*), was zedert in aanzien binnen- en buitenlands, in aantal van waardige Leden, zo Inwoonders als Vreemdelingen, grootlyks toegenomen: de uitgegeevene Verhandelingen met graagte gezogt, ſtrekten ten bewyze van den onvermoeiden yver, om te voldoen aan de verkoozene Spreuke, TER EERE GODS EN TEN NUTTE DES VADERLANDS. Met dit alles was die Maatſchappy niets meer, dan het bedryf van byzondere Perſoonen, niet geſtaafd, door het verklaarde welgevallen, en 't gezag der Hooge Overheid. Beſtuurders, dit in aanmerking neemende, en hoe in andere Landen, ſoortgelyke Maatſchappyen, by derzelver inſtandblyving en voortgang, de gunſtige goedkeuring van den Souverain verworven hadden, vervoegden zich ten dien einde by Staaten van *Holland*, welken het behaagde, op de plegtigſte wyze, door hun hoog Gezag goed te keuren, *de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen binnen de Stad Haarlem*, als mede derzelver aangenomen Spreuk, DEO ET PATRIÆ, en Zegel met het randſchrift SIGILLUM SOCIETATIS SCIENTIARUM BATAVO-HARLEMENSIS. Dit alles geſchiedde onverkort het regt van andere Steden; en zou het der Maatſchappye niet vryſtaan, openlyk te leeraaren, of eenige Stuk-

LXXXVII. BOEK.

1761.

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 56.

LXXXVII. BOEK. —— 1761.

Stukken te doen drukken, in eene andere Taale dan de *Nederduitsche*, of in die Taalen, in welke de Verhandelingen oorspronglyk geschreeven waaren. Deeze Open-Brief, den dertigsten van Hooimaand verleend, en met Dankbaarheid ontvangen, strekte der Maatschappye tot een nieuwe spoor en prikkel om haar begonnen werk, met allen yver, voort te zetten (*).

't Genootschap *Pro excolendo jure Patrio* te Groningen opgerigt.

Aan de zugt eeniger Aanzienlyke Persoonen, tot eene gegronde kennis van het *Vaderlandsche Regt*, was in *Groningen* een Genootschap, ten Zinspreuke voerende PRO EXCOLENDO JURE PATRIO, de geboorte verschuldigd. Het werd, in Sprokkelmaand deezes Jaars, tot stand gebragt, wanneer de Hoogleeraar NICOLAUS ENGELHARD, 't zelve met eene gepaste Redenvoering inwydde, en een Genootschap, 't geen zo veel hy wist, éénig in zyn soort was aanmoedigde. Het oogmerk der Leden strekte om in te dringen tot de kennis der Gronden van onze Regeering en Vaderlandsche Wetten; zy bepaalden zich, ten dien einde, niet alleen, tot het onderzoek van het Staats- en Burger-regt der *Vereenigde Nederlanden*; maar strekten hun plan uit, tot alles wat daar toe rechtstreeks, of van ter zyde

(*) *Resol. van Holl.* 30 July 1761. *Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen*, VI Deel II St. *Voorber.* bl. XIII.

de, kon dienen, uit de Taal- en Oudheidkunde, zo wel als uit de Natuurlyke Historie van ons Vaderland, om zich dus den arbeid dier Medeleden, welker Letteroefeningen de Regtsgeleerdheid niet volstrekt bedoelden, mede ten nutte te maaken (*). En de Inrigting zelve en de Naamlyst der Leden, vervuld met een aantal geagte Mannen, bekend voor arbeidzaame Beoefenaars dier Weetenschappen, deedt de gegrondste hoope opvatten, dat de schoot diens Genootschaps veel goeds zou baaren.

LXXXVII. BOEK. 1761.

Het Octroy der *West-Ind. Maatschappye* verlengd.

Met het afloopen van dit Jaar, stondt het laatste Dertigjaarige Octroy aan de *West-Indische Maatschappye* deezer Landen verleend (†) te eindigen. Het behaagde den Algemeenen Staaten op nieuw, dezelfde Voorregten aan dit Lichaam, voor 't zelfde tydvak, te vergunnen: met de daar in gemaakte veranderingen, ten opzigte van de vrye Vaard op de Kusten van *Africa*, onder de bepaaling van zekere Recognitie aan de Maatschappye, welke vergunning, in den Jaare MDCCLIV geschonken (§), thans mede ten einde liep. Alleen was 'er eene verandering omtrent de Schepen en Goederen, over andere Landen, en Staaten herwaards aankomende; als mede dat tot de Vaard

(*) *Verhandelingen ter naspeuringe van de Wetten en Gesteldheid onzes Vaderlands, door een Genootschap* Pro excolendo Jure Patrio, I Deel.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XIX D. bl. 32.

(§) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 167.

LXXXVII. BOEK. 1761.

Vaard op *Africa* Schepen van allerlei Lengte zouden mogen gebruikt worden; met eene nieuwe bepaaling der Lastgelden daar van te betaalen (*).

Twee Aardbeevingen.

Eene Aardbeeving, die in *Spanje* geweldig was, de Bogt van *Frankryk* schokte, en ook in *Schotland* en *Ierland* bespeurd werd, namen eenigen in dit Land, op den laatsten van Lentemaand, waar. De Kerkkroonen in de *Joodsche* Synagoge te *Amsterdam*, 's naamiddags omtrent twee uuren, van zelf beweegende, gaven het daar te kennen; te *Maaslandsluis* ontdekte men het niet alleen aan de slingeringen dier Kerkcieraaden, welke meer dan een voet heen en weder gingen; maar ook aan de Beweeging van het Water, welke de Schepen in de Haven op eene vreemde en ontzettende wyze slingerde. — Te *Maastricht* hoorde men, den vierden van Bloeimaand, 's avonds naa zeven uuren, eenig Gedruis, gevolgd van eenen stoot of beweeging van den grond, zo sterk dat de Menschen uit hunne Huizen, zich op straat begaven. 'Er was weinig winds, aan de lugt zag men roode streepen; doch naa de Aardbeevinge hieldt de wind op, en de lugt veranderde (†). Beide deeze Aardbeevingen hebben hier te Lande geene schade altoos veroorzaakt; doch wy moesten ze optekenen; dewyl dit schrikbaarend verschynzel, hoe zeldzaam an-

(*) *Resol. van Holl.* 2 Dec. 1761.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 1201.

anders in onze Jaarboeken, in de laatste Jaaren, te meermaalen voorkwam.

Hoewel het zich met den uitgang des Jaars MDCLXI, en den aanvang des volgenden, liet aanzien, als of, by het afbreeken der afzonderlyke Vredehandelinge tusschen *Frankryk* en *Engeland* (*), het getal der Oorlogende Mogenheden, wel verre van te verminderen, stondt te vermeerderen, en zulks met de daad geschiedde, mogt evenwel dit Jaar den dageraad des Vredes aanschouwen. — Dat *Spanje* zich in deezen Vredehandel mengde, en bedreigingen van *Engeland* den Oorlog aan te doen byvoegde, indien het aan de voorslagen van *Frankryk* geen gehoor gaf, ontstak de gemoederen der *Engelschen* zeer tegen de *Spanjaarden*; en veelen, in stede van die vermeerdering van Vyanden tegen *Groot Brittanje* als nadeelig aan te zien, spelden dit Ryk daar uit groote voordeelen (†). Het *Spaansche* Hof deeze neiging van het *Londensche* bespeurende, liet den tienden van Wintermaand, van 't Jaar MDCCLXI, een Bevelschrift afgaan naa alle Zeehavens diens Ryks om alle *Engelsche* Schepen, zich daar bevindende, op te houden (§). Eer dit Jaar eindigde, was de Oorlog van de *Spaansche* zyde zo goed als verklaard, en het

LXXXVII. BOEK.

1762. De Oorlog dreigt algemeen te zullen worden.

(*) Zie hier boven, bl. 161.

(†) *Universal Magaz.* Vol. XXIX. p. 201. 216. 217.

(§) *Universal Magaz.* Vol. XXX. p. 44.

LXXXVII. BOEK. —— 1762. het ander was nauw begonnen, of van de *Engelsche* zyde zag eene Oorlogsverklaaring het licht, welhaast van eene staatlyke in *Spanje* gevolgd.

Tusschen *Frankryk* en *Spanje* werd een allernauwste Verbintenis gesloten (*), en *Portugal* aangezogt daarin te deelen. De Koning vondt groote zwaarigheden om toe te stemmen in een allerdringendst aanzoek, wilde de Onzydigheid, dus lang gehouden, bewaaren, en boodt zyne bemiddeling tot den Vrede aan: de bedreigingen dat, ingevalle hy niet van die Onzydigheid afzag, *Spaansche* Krygsbenden *Portugal* zouden inrukken, konden hem niet beweegen om deeze te laaten vaaren, en met die twee Mogenheden tegen *Engeland* zamen te spannen (†). Het volvoeren deezer bedreiging, bewoog den Koning van *Portugal*, den Oorlog aan *Spanje* te verklaaren, beantwoord door eene Oorlogsverklaaring van dat Hof, als mede van het *Fransche* (§). Wanneer de gedreigde inval in *Portugal* gedaan was, liet de Koning, door zyn Afgezant DE COSTA D'ALMEIDA DE SALEMA, by hun Hoog Mogenden, den Onderstand vraagen in het Verdeedigend Verdrag van den Jaare MDCCIII bepaald (§§).

Dit

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXIX. p. 375. 378. 379. Vol. XXX. p. 99. 142. 194.

(†) *Universal Magaz.* Vol. XXX. p. 254—259.

(§) *Universal Magaz.* Vol. XXXI. p. 42.

(§§) *Resol. van Holl.* 16 Sept. 1762.

Dit byster oorlogzugtige gelaat der zaaken in *Europa*, klaarde ten onverwagtste op. De dood van de Alleenheerscheresse aller *Russen*, op den vyf- en - twintigsten van Wintermaand des Jaars MDCCLXI, plaatste PETER DEN III, op den *Russischen* Throon. Deeze Vorst was geheel ingenomen met den Koning van *Pruissen* en hadt den Oorlog door ELIZABETH tegen FREDERIK DEN GROOTEN, in gemeenschap met de Hoven van *Weenen* en *Versailles* gevoerd, met leede oogen aangezien. Zo onbegrensd was de bewondering deezes Vorsts van den *Pruissischen* Monarch, dat hy, by 't leeven van ELIZABETH, aan een der vreemde Staatsdienaaren zyn ongenoegen betuigende, dat de Keizerin hem in *Rusland* hadt doen komen, 'er byvoegde „ was ik Hertog van „ *Holstein* gebleeven, ik zou thans in *Pruissischen* dienst het bevel over een Regi„ ment gevoerd, en de eer gehad hebben, „ om in persoon een zo-groot Monarch te „ dienen, eene eer die ik veel hooger keur „ dan die van Groot - Hertog te weezen." Naa zyne Throonbeklimming gaf hy meermaalen den Koning van *Pruissen*, den naam van *Meester*. Met een zyner Gunstelingen over dit onderwerp spreekende, was zyne taal. „ Gy weet ik ben een getrouw Die„ naar van myn Meester geweest: want gy „ herinnert u, dat ik kundschap van alle „ Kabinetsgeheimen aan hem liet toeko„ men." Wanneer de Heer, dien hy in deezer voege aansprak, op zulk een taal

LXXXVII. BOEK.

———

1762.

De Dood der Russische Keizerinne ELIZABETH brengt eene groote verandering te wege.

LXXXVII. BOEK. scheen verbaasd te staan, en marde met eenig antwoord te geeven, voerde de Keizer hem te gemoet. „ Waar voor vreest gy?

1762. „ het oude Wyf leeft niet meer, en zy kan „ u niet naa *Siberie* zenden." — Deeze bekende verkleefdheid des nieuwen *Russischen* Monarchs aan den Koning van *Pruissen*, deedt eene wending van zaaken waggen, die ook bykans zo spoedig, als de dood van ELIZABETH, opdaagde (*).

Czaar PETER DE III, wordt Bondgenoot van FREDERIK DEN GROOTEN.

PETER DE III, liet aan de Afgezanten van *Oostenryk*, *Frankryk* en *Zweeden*, met den aanvang deezes Jaars, eenen voorslag doen, dat hy den Oorlog moede, en, om den Vrede te bezorgen, gereed was alle de Vermeesteringen, door de *Russische* Wapenen gemaakt, op te offeren, hoopende dat de met hem verbonden Hoven van hunnen kant, even zeer aan het herstel des Vredes, de voorkeur zouden geeven boven de voordeelen, welke zy niet dan met bloedstorting konden verkrygen. Hoe zeer de Koning van *Frankryk* naa den Vrede betuigde te haaken, kon hy niet besluiten een stap tot den zelven te doen, zonder medeweeten en toestemming zyner Bondgenooten (†). Doch Czaar PETER DE III, alle andere inzigten ter zyde stellende om zyne buitenspoorige vooringenomenheid met het Character des Konings van *Pruissen* te voldoen, zondt, zonder zyner Bond-

(*) COXE *Travels* Vol. II. p. 8. II. 12.
(†) *Universal Magaz.* Vol. XXX. p. 217. 218.

Bondgenooten goedkeuring aftewagten, of de belangen en eer zyns Ryks in 't oog te houden, een Gezant naar *Berlyn* om eene onmiddelyke bevrediging te bewerken. FREDERIK DE GROOTE, dien de krygskans tegen liep, en op 't punt scheen, om, door het aantal en de volharding zyner Vyanden, overmeesterd te zullen worden, nam een voorstel, geschikt om hem te redden, uit eene engte waar uit geen menschlyk vermogen hem kon helpen, zonder eenig verwyl aan, in Lentemaand werd de Wapenstilstand, in Bloeimaand de Vrede, en een Verdrag van verbintenis gesloten. Czaar PETER DE III, liet zyne voorgaande Bondgenooten vaaren, zonder iets het minste ten hunnen voordeele te bedingen. Hy riep niet alleen zyne Soldaaten uit het *Oostenryks* Leger te rugge; doch zondt, naa eenen korten tusschentyd, eene versterking van 20,000 Man aan zyn begunstigden Held. Dus vervoegden zich, in 't verloop van weinig maanden, de *Russische* Benden by het *Pruisfisch* Leger, om diezelfde *Oostenrykers*, nog zo onlangs, door de wapenen der *Russen* in *Silesie* gebragt, uit dat Land te dryven. — *Zweeden* volgde de voetstappen des Hofs van *Petersburg*, en tekende, in dien eigensten Bloeimaand, den Vrede met het Hof van *Berlyn*.

LXXXVII. BOEK.
——
1762.

Scheen FREDERIK, door dien onverwagten en hem recht tydig komenden dood zyner Vyandinne, en de Throonbeklimming, zyns onbegrensden Bewonderaars, ge-

De Vrede tusschen de Oorlogende Mogenheden gesloten.

LXXXVII. BOEK. 1762. geholpen, de Zesmaandelyke Regeering des laatstgemelden dreigde hem op nieuw te dompelen in dien poel van verlegenheid, waar uit hy gered was. CATHARINA DE II, haaren Egtgenoot onttroond, en, naa diens kort daar opvolgenden dood, het Ryksbestuur in handen genomen hebbende, nam andere maatregelen, en hadt reeds bevelen gegeeven, die het hervatten der vyandlykheden dreigden; maar het hooren leezen der Brieven tusschen den Koning van *Pruissen* en haaren overleden Egtgenoot gewisseld, behelzende veele heilzaame raadgeevingen, tegen de onbedagtzaame en onvoorzigtige maatregelen, welke de genegenheid der Keizerinne van hem vervreemde, en Lieden van den hoogsten Rang afkeerig van hem gemaakt hadden, wekte haare dankbaarheid dermaate, dat zy zich op 't sterkste ten voordeele diens Konings verklaarde, en de gedreigde vyandlykheden opschortte. 't *Russisch* Leger scheidde zich wel van het *Pruissische* af; doch al het voorheen veroverde werd overgegeeven, en de stipste Onzydigheid in agtgenomen. De groote FREDERIK, hervatte, met vernieuwde kragten, zyne Krygsverrigtingen in *Silesie*, en maakte een hem roemryk einde aan deezen bloedigen zevenjaarigen Oorlog. Op den Vrede van *Fontainebleau* tusschen *Frankryk*, *Spanje*, *Engeland* en *Portugal* gesloten (*), volgde eerlang die van

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXII. p. 145.

van *Hubertsburg* tusschen de Keizerin Koningin en den Koning van *Pruissen*.

Toen de Oorlog tusschen zyne *Groot-Brittannische* Majesteit en de Koningen van *Frankryk* en *Spanje*, door eene voorafgaande Overeenkomst, aan 't hoofd der vyandlyke Legers in *Duitschland* getroffen, geëindigd was, werd hunne Hoog Mogenden, by eenen Brieve huns Afgezants den Graave VAN WELDEREN, te kennen gegeeven, hoe zyne Koninglyke Majesteit gaarne zou zien, dat de *Groot Brittannische* Troepen, uit *Duitschland* komende, zich te *Willemstad* scheep begaven. In beantwoording stelden hunne Hoog Mogenden de veelvuldige zwaarigheden voor, om zulk een aantal Krygsvolks, in het Wintersaisoen, over het Grondgebied van den Staat, te laaten trekken. Dan 's volgenden daags verzogt de *Engelsche* Afgezant YORKE deezen Doortocht staatlyk, een tweeden Brief van VAN WELDEREN drong dien aan, het besluit viel denzelven toe te stemmen, en dit kleine ongemak te gedoogen, na ontheeven te zyn van een Kryg in de Nabuurschap gevoerd, waar in veelen deezen Staat gaarne hadden ingewikkeld, op een tyd, dat dezelve, door mangel aan genoegzaame Land- en Zeemagt, ter zelfsverdeediginge onbekwaam was. (*)

LXXXVII. BOEK.

1762.

Den *Engelschen* den Doortocht des Krygsvolks over 't Grondgebied van den Staat toegestaan.

Ten

(*) *Resol. van Holl* 1 Dec. 1762. *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 1358 — 1369.

LXXXVII. BOEK.
——
1762.
Pooging om de Zeemagt te versterken.

Ten aanzien van de Zeemagt, deedt men dit Jaar eene meer dan gemeene pooging, om dezelve op te beuren. Staaten van *Holland*, reeds vroeg dugtende voor den nyd der *Engelschen* op de voordeelen, die de Kooplieden deezer Landen, geduurende den Oorlog van dat Ryk met *Spanje* zouden behaalen, namen in overweging, tot beveiliging des Zeehandels, dat de twaalf Schepen en Fregatten van Oorlog, die, volgens een Besluit van den elfden van Louwmaand, zouden uitgerust worden, volstrekt niet voldoende waren, om der Zeevaard de verlangde veiligheid te bezorgen; huns oordeels behoorde men eene schikking te maaken, om, buiten deezen, 'er nog dertig in dienst te brengen. „Zy hoopten dat de Bondgenooten éénsch eenmaal door het voorledene zouden overtuigd zyn, van de noodzaaklykheid om de beveiliging ter Zee, met meer yver te behartigen; en het thans tydig oordeelen, om met de daad de uiterste poogingen te doen, tot behoudenis van de voornaamste Bron van de Welvaard deezer Landen, en te willen bedenken, hoe het zeer gemaklyk zou kunnen gebeuren, dat de uitkomst der zaaken uitwees, dat het alleen van de kloekhartigheid der Bondgenooten hadt afgehangen, of men alles zou hebben verlooren, of behouden (*)." —— Volgens een Besluit ter Ver-

(*) *Resol. van Holl.* 14 Jan. 1762.

Vergadering van hun Hoog Mogenden genomen (*), vervaardigde de Raad van Staaten eene Petitie, voor Vyf Schepen van 60, Tien van 50 Stukken. Vyf Fregatten van 40, Vyf van 36, en Vyf van 20 Stukken; voor tien maanden 2844000 Guldens beloopende, waar in Staaten van *Holland* stemden (†). — *Zeeland* volgde hier in, onder voorwaarde van geene verdere betaalinge te zullen doen, dan zo veel het Aandeel van dat Gewest bedroeg, in 't geen weezenlyk by de Admiraliteit in *Zeeland* zou worden uitgerust. — *Utrecht* kon 'er toe verstaan; doch verklaarde, niet meer dan de helft van haar Aandeel in de voorgeslaagene Petitie te kunnen draagen. — *Gelderland* stemde, en dan nog onder bepaalingen, tot Twaalf Schepen, op de vermeerdering van Landmagt aandringende. — *Overyssel* bragt het op Tien Schepen, en sprak, niet min dan *Gelderland*, van 't wapenen te Lande. — *Friesland* bepaalde de vermeerdering op nog Twaalf Schepen van Oorlog. — *Groningen* kon, voor ditmaal, in een derde van de verzogte Uitrusting treeden; doch gewaagde, gelyk *Gelderland* en *Overyssel*, van het versterken der Landmagt (§). Vermeende strydige belangen dwarsboomden eene zaak door *Holland* zo zeer begeerd, en om welker daadlyke volbren-

(*) *Resol. Gen.* Veneris 15 Febr. 1762.
(†) *Resol. van Holl.* 13 Maart 1762.
(§) *Resol. van Holl.* 21 May en 22 July 1762.

LXXXVII. BOEK. — 1762. brenging de tydsomstandigheden riepen; daar de ongehoorde stoutheid der *Engelsche* Kaaperschepen in de *West Indien* zo verre ging, dat zy, blykens het schryven van Bewindhebberen der *Westindische* Maatschappye ter Kamer *Zeeland*, zich niet ontzagen Schepen, toebehoorende aan Onderdaanen van den Staat, op Reeën, in Havens en Baayen, onder deszelfs Souverain gebied liggende, aan te tasten, te neemen, en in de *Engelsche* Volkplantingen op te brengen (*).

Dit laatste Oorlogsjaar, leverde nog ontelbaare voorbeelden op van Zeeschennissen der *Engelschen*, *Franschen* en *Spaanschen*; welke laatstgemelden, in het prysverklaaren, even zeer als de *Engelschen*, het Tractaat van Mariné tusschen deezen Staat en *Spanje*, in den Jaare MDCL gesslooten, schonden; 't welk aanleiding gaf tot veelvuldige Klagten en Onderhandelingen, van soortgelyken aart, als, tot verveelens toe, tusschen deezen Staat en het Ryk van *Groot Brittanje* stand greepen (†). —— Het strekt ons ten genoegen, het verslag van alle de Zeeonheilen te mogen eindigen, met een trek, die de Eer van 's Lands Vlag handhaafde, de laaghartigheid en trouwloosheid der *Engelschen*, voor 't laatst nog eenmaal, in helderen en beschaamenden dag zette.

Ca-

(*) *Resol. van Holl.* 27 Maart 1762.

(†) *Resol. van Holl.* 13 Febr. 11 Maart 20 April 20 May 16 Juny en 5 July 1762.

Capitein SALOMON DEDEL *de Jonge*, met het Fregat de *Dankbaarheid* van twintig Stukken, in Oogstmaand, nevens vier Koopvaardyschepen, onder zyn Geleide, uit *Texel* gezeild, werd welhaast ontmoet van een *Engelschen* Oorlogsloep, die hem, door een Officier, kennis gaf, bepaalden last te hebben om alle Schepen, naar *Fransche* en *Spaansche* Havens bestemd, te doorzoeken, en aan te houden, begeerende dien last aan de Koopvaardyschepen onder zyn Geleide te volvoeren. DEDEL gaf een weigerend antwoord, zeggende, „ niet „ te kunnen toestaan, dat Schepen, onder „ zyn Convoy, die geen van allen Contra-„ bande Goederen in hadden, onderzogt „ wierden." Hy deelde hem den inhoud der Laadingen mede. 's Anderen daags kwam een grooter Oorlogsloep, met dezelfde boodschap; doch die, hetzelfde weigerend antwoord, ontvangen hebbende, voorts een anderen feinde, welke DEDEL op zyde bleef, terwyl deeze naar *Duins* zeilde, met schooten en seinen eenige Schepen uit die Haven lokte, en onder deezen een Fregat van twee - en - dertig Stukken. De Bevelhebber van 't zelve, het *Hollandsch* Oorlogschip naby gekomen, riep dat hy de Koopvaarders wilde doorzoeken. DEDEL antwoordde, „ dat hy zulks niet „ zou toestaan; maar geweld met geweld „ keeren." Een uitgezette Boot met een *Engelsche* Vlag, roeide naa een der Koopvaardyschepen. DEDEL deedt 'er terstond op vuuren, en zeilde met zyn Schip naa

LXXXVII. BOEK. 1762. Capitein DEDELS moedig gedrag.

LXXXVII. BOEK. 1762. naa den met Doorzoeking gedreigden Koopvaarder: deeze hieldt af, eer hy 'er by kon weezen; waar op hy een Officier met eenige Soldaaten, aan ieder der andere Koopvaardyschepen zondt, met bevel om alle *Engelsche* Boots van boord te houden. De Capitein van het *Engelsch* Fregat, vaardigde twee Officieren naa boord van DEDEL af, met aanzegging, dat, by een gehouden Krygsraad beslooten was, de Koopvaarders onder zyn Geleide te onderzoeken, dat men op hem vuuren zou, indien hy het ondernam zulks met geweld te beletten. DEDEL bleef zich zelven gelyk, en betuigde dit, zo lang hy kon, hoe ongelyk de magt ook ware, te zullen weeren. Naa het overbrengen deezes antwoords, vervoegden zich drie sloepen na de Koopvaarders; doch Capitein DEDEL deedt met scherp op dezelve losbranden: waar na het *Engelsch* Fregat op hem vuurde, 't geen hy niet onbeantwoord liet. Hier op volgde een Scheepstryd van een groot half uur, tusschen de beide Fregatten, die op zich zelven elkander gewassen waren. Capitein DEDEL met een musketkogel aan de neus getroffen, vondt zich genoodzaakt het halfdek voor eene wyl te verlaaten. De overige uit *Duins* opgekomene Schepen, waar onder één van vyftig Stukken, begonnen mede te schieten. Overmagt noodzaakte ten overgave, naa twee Dooden, elf Gekwetsten, en aan Schip, Wand en loopend Touwwerk niet weinig schade, bekomen te hebben. Niemand was op 't *Engelsch*

gelsch Schip gewond, of gesneuveld, 't zelve hadt twee zwaare schooten bekomen en de zeilen waren zeer gehavend. 's Lands Schip en de Koopvaardyschepen werden in *Duins* opgebragt. Aan Capitein DEDEL verleende men welhaast vryheid om te zeilen, werwaards het hem behaagde, uit 's Konings Magazynen alles ontvangen hebbende, tot herstelling van de geledene schade; en naa men bevonden hadt, dat de Koopvaarders geene Contrabande Waaren voerden, werden de Schepen met de Laadingen vry gegeeven (*). —— Alle regtschaape Vaderlanders roemden DEDELS heldhaftig gedrag; 't welk ook de goedkeuring van 's Landsvaderen in volle maate weg droeg, terwyl eenigen in *Engeland*, hem voor eenen heethoofdigen aanzagen, die het leeven zyns volks roekloos in de waagschaal stelde, en gelegenheid tot een Gevegt zogt, 't welk, hoe gering ook, oorzaak tot eene Vredebreuk, tusschen dat Ryk en deezen Staat, kon geeven (†), de wensch van veelen aldaar, die onzen Handel en Scheepvaard, hoe strydig, tegen het Volksregt en de Verbonden, staande den thans gevoerden Oorlog, zo zeer benadeeld, gaarne geheel vertrapt zagen: of die, in handeljalouzy geen maat altoos ken-

LXXXVII. BOEK.

——

1762.

(*) *Resol. van Holl.* 8, 13 en 18 Sept. 23 Octob. 5 Nov. 1762.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 836. *Universal Magaz.* Vol. XXXI. p. 163.

LXXXVII. BOEK. 1762. kennende, durfden spreeken van de Dyken in *Holland* te slegten, om hun, die door Weelde niet te onder te brengen waren, in 't Water te versmooren, indien zy in de maatregelen van *Engeland* weigerden te treeden (*).

't Verzoekschrift der Houthandelaaren te *Amsterdam* vindt ingang, by de Staaten.

Verscheide Schepen, onder andere Koopmanschappen, met Houtwaaren belaaden, in *Texel* gereed liggende, na *Fransche*, *Spaansche* en andere Havens bestemd, hadden van 't uitgezeilde Convoy zich niet mogen bedienen: dewyl men zwaarigheid maakte, om Houtschepen onder bescherming van 's Landsvlag te neemen. Dit bewoog veele belanghebbenden in den Houthandel te *Amsterdam*, zich met een Verzoekschrift by hun Hoog Mogenden te vervoegen, aandringende om gehandhaafd te worden, by het voorregt, 't welk het Zeeverdrag tusschen deezen Staat en *Groot-Brittanje* hun verleende. Het daar omtrent beraamde, werd by hun Hoog Mogenden, ten gevalle der Kooplieden, veranderd (†).

De Graaf D'AFFRY neemt afscheid van den Staat.

De Afgezant des *Franschen* Hofs, de Graaf D'AFFRY, die omtrent zeven Jaaren, of den ganschen tyd des Oorlogs tusschen zyne Kroon en die van *Engeland*, deeze gewigtige Post by onzen Staat bekleed, en tot het houden der Onzydigheid zeer veel toegebragt hadt, nam in Zomermaand deezes Jaars, uit zyn Gezantschap tot

(*) *Universal Magaz.* Vol. XXX. p. 253.
(†) *Resol. van Holl.* 30 Oct. en 5 Nov. 1762.

tot het bekleeden van zyne Krygsbediening, als Luitenant Generaal opgeroepen, afscheid van hunne Hoog Mogenden, niet zonder hun, in zyne Aanspraake, over deeze, met zo veel moeite en Staatsbeleid, bewaarde Onzydigheid, grootelyks te pryzen; als het middel, om, in 't midden van den Oorlog, om zo te spreeken, den diepsten Vrede te genieten, den Koophandel te beveiligen, te vermeerderen, en uit te breiden (*). LXXXVII. BOEK. 1762.

'tGeval van O. Z. VAN HAREN.

Te zonderling, te veel gerugtmaakend, hoe ongevallig ook voor de pen der Geschiedenisse, was 't geen ten deezen Jaaren voorviel, omtrent Jonkheer ONNO ZWIER VAN HAREN, Grietman van *Stellingwerf Westeinde*, om onaangestipt gelaaten te worden. — Een Familie-twist, uit een, wat men ook van de zaak oordeele, allerhaatlykste en verfoeilykste oorsprong gereezen, en tot zulk eene hoogte geklommen, dat *Holland* en *Friesland* niet alleen; maar ook de verdere Bondgenootschaplyke Gewesten 'er mede gemoeid waren, en gelegenheid gaf, tot een aantal van Schriften, die deels de kennisneeming en veroordeeling der Hooge Overheid niet ontgaan konden, staat ons te beschryven, of liever de voornaamste Stukken, dezelve betreffende, even aan te roeren.

Aanzienlyke Posten door hem bekleed.

Een reeks van Jaaren, bekleedde de Heer VAN HAREN aanzienlyke posten, wegens

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 417.

LXXXVII. BOEK. 1762. gens *Friesland*, in de Algemeene Vergaderingen, tot aan de verheffing des laatst overleden Stadhouders: deeze, wel verre van hem, die zich altoos een groot Voorstander van het Stadhouderlyk Huis betoond hadt, en het vertrouwen van dien Vorst bezat, in aanzien te doen daalen, vermeerderde het zelve, en stondt hy steeds in blaakende gunste by de Gouvernante. Zyn Gezantschap naar de *Zwitzersche Cantons* in den Jaare MDCCXLVII, in het Character van Buitengewoon Afgezant en Gevolmagtigden hunner Hoog Mogenden, op de Vredehandeling te *Aken*, strekken hier van ten blyke. Behalven, dat hy blyvend Commissaris Generaal was van de *Zwitzersche* en *Grisonsche* Troepen in dienst van den Staat, zat hy, buiten den tyd in de gemelde Gezantschappen gesleeten, wegens *Friesland*, in de Admiraliteit te *Amsterdam*, of in de Vergadering hunner Hoog Mogenden. Omtrent dertig Jaaren den Lande, in die onderscheide betrekkingen, gediend hebbende, werd in den Jaare MDCCLX eene zaak openbaar, die veel opspraaks verwekte, en de beklaaglykste gevolgen naa zich sleepte.

Beschuldiging tegen hem ingebragt.

Uit zyn talryk Huisgezin van tien Kinderen, was de Oudste Dogter gehuwd, met den Heere JAN ALEXANDER VAN ZANDYK, door voorspraak zyns Schoonvaders, met gewigtige Ampten bekleed. Zyne Derde Dogter werd, in den Jaare MDCCLIX, ten Huwelyk verzogt door Mr. WILLEM VAN HOGENDORP.

Reeds

Reeds waren deezen Bruidegom en Bruid, de Huwelyks Afkondigingen in *Friesland* drie-, en in *'s Gravenhaage* twee-maalen geschied, toen deeze Bruid en eene jongere omtrent Zestienjaarige Zuster, aan het Huis haares Behuuwd Broeders VAN ZANDYK, in tegenwoordigheid des Bruidegoms, en eenige anderen, werd overgehaald, tot het geeven van een schriklyk klinkend Getuigenis* tegen haaren Vader, hem betigtende van den wil om Onbetaamelykheden met haar te bedryven, door de Regtsgeleerden *Tentamen Criminis Incesti* genaamd. Veelvuldig en groot waren de Familiebeweegingen om het daar toe te brengen: en hadden ten gevolge, dat de Huwelyks Afkondigingen, op last van 's Bruidegoms Vader, in *'s Gravenhaage* geschut wierden. Deeze en de Bruidegom, gesterkt door den Heere VAN ZANDYK, en anderen van de Familie, traden met den Heer VAN HAREN in onderhandelinge, om de voltrekking des Huwelyks niettemin voortgang te laaten hebben, zo deeze eene Acte wilde tekenen, waarby hy verklaarde, dit gruwzaam misdryf aan de Familie te hebben moeten erkennen, buiten *Holland* te zullen gaan, en aldaar niet weder te komen, dan met schriftlyke toestemming. Men wist hem, met de grootste moeite, te beweegen, tot het maaken, tekenen en zegelen van twee Afschriften eener zodanige Verklaaring, in 't byzyn van den Collonel VAN DER DUSSEN en den Advocaat JAN DE ROY: welke in twee

LXXXVII. BOEK.

1762.

LXXXVII. BOEK. 1762.

yzeren kistjes, ieder met drie onderscheide slooten, zorgvuldig bewaard werden, nevens de beschuldigende Verklaaringen der Bruid en haarer Zuster.

Vertrek uit Holland. Wederkomst. Uit de Staatsvergadering geweerd.

Overeenkomstig met de getekende Acte, begaf zich de Heer VAN HAREN, den volgenden dag, na *Brussel*, by zynen Broeder WILLEM VAN HAREN, Minister van deezen Staat ten dien Hove, en vervolgens na een Buitenplaats diens Broeders, in de Meijerye van *'s Hertogenbosch*; van waarhy eindelyk naar *Friesland* trok. Dit schielyk vertrek, en deeze afweezigheid, deedt de gerugten ten zynen nadeele verspreid, meer en meer geloofs vinden. — Hy bleef in *Friesland* tot den voortyd des Jaars MDCCLXI, wanneer hy, op nieuw, van wegen dat Gewest, ter Algemeene Staatsvergaderinge afgevaardigd, in dezelve zitting nam. Schoon veele Leden, ter oorzaake van de schandelyke gerugten eenige bedenklykheden hadden, vondt men raadzaam, uit agting voor de Heeren van *Friesland*, hem toe te laaten, gelyk hy ook eenige agtereenvolgende dagen in die Hooge Vergadering verscheen. De Collonel VAN DER DUSSEN, openbaarde aan den Hertog van *Brunswyk*, het voorgevallene, omtrent de ondertekende Acte, deeze deelde het mede aan den Raadpensionaris STEYN, met verzoek, om des opening te doen in 't Geheim Besoigne der Afgevaardigden van hunne Hoog Mogenden. Dit geschiedde met de overhandiging van een Afschrift der Acte, die eene groo-

te verbaasdheid verwekte, en beschouwd werd van dien aart te zyn, dat de Heer VAN HAREN, zo lang hy zich daar van niet gezuiverd hadt, in de zamenleeving van eerlyke Lieden, veel min in de Regeerings Vergaderingen, niet behoorde toegelaaten te worden, en dus uit die van hunne Hoog Mogenden hadt te blyven, tot hy volkomen zuiver zou verklaard weezen. De Heer DE KEMPENAAR, Mede-afgevaardigde met den Heer VAN HAREN, gaf hem berigt van dit Besluit; doch ontschuldigde zich Staaten van *Friesland*, daar over te schryven, waar op de Griffier FAGEL last kreeg, deezen kundschap te laaten toekomen. LXXXVII. BOEK. 1762.

De Heer VAN HAREN, daar op van zich geevende en overal verspreidende, dat de Collonel VAN DER DUSSEN, nevens anderen, voorheen in de Familietwist gemoeid, een helsch Complot gemaakt hadden, om hem te bederven, en dat hy bewysstukken, zeer tot schande van deeze Heeren, ja die hun lyfstraflyk zouden maaken, kon te voorschyn brengen, gaf de Collonel een nader Berigtschrift, met de oorspronglyke Acte, aan den Hertog van *Brunswyk* over, 't welk de Raadpensionaris, op diens verzoek, weder inleverde. — 't Leedt niet lang of de geheele zaak werd rugtbaar, door een breedvoerig Betoogschrift, 't welk de Heer VAN HAREN, te zyner zuiveringe, in 't licht gaf; waar in hy omstandig verhaalde, op welk een wyze hy tot het tekenen van die Acte gedwongen Openbaare Twistschriften.

LXXXVII. BOEK. 1762. was. Het dus lang in 't Geheim Besoigne verhandelde en aangetekende, werd in 't gewoon Regifter der Befluiten van hunne Hoog Mogenden overgebragt. Behalven de kennisgeeving des Griffiers aan Staaten van *Friesland*, deedt de Heer VAN HAREN zelve deswegen verflag. Zy toonden zich zeer gebelgd over de gehoudene handelwyze met hunnen uit de Vergadering geweerden Afgevaardigden, die zich voor 't Hof van *Friesland* ter zuivering gesteld hadt. Deeze Brief werd beantwoord met reden geeving van 't geen in dit geval, gedaan was; en hadt zulks geen verder gevolg.

Maar naauwlyks zag de Verdeediging des Heeren VAN HAREN het licht, of de Drukpers zweette van Gefchriften over dit Stuk: waar onder veele den naam van Lasterfchriften mogten draagen, of opgevuld waren met alle eerbaarheid kwetzende fchandelykheden. Boven al liep in 't oog, een Werkje getyteld, *Historisch Verhaal*, onder een verzonnen naam, te *Harlingen* gedrukt. In 't zelve werd, even als in het Betoogfchrift des Heeren VAN HAREN, doch vergezeld van veel fterker aanmerkingen, beweerd, dat diens Kinderen, en de overigen van de Familie in deeze zaak gemengd, een Complot tegen hem gemaakt hadden, om hem te ruineeren en te noodzaaken van zyne Ampten en Waardigheden af te ftaan; in 't flot gaf men in overweeging, hoe het bedenkelyk moest voorkomen aan 's Lands Ingezetenen, dat de Hertog

zog van *Brunswyk*, zich in een Huislyk Geschil tusschen Ouders en Kinderen hadt kunnen steeken, en de beschuldiging ten laste van den Heer VAN HAREN overneemen, op het bloote Getuigenis van eenen Officier, zonder daar op een Man te hooren, na wiens redenen de Souverainen van deezen Lande, en ook van andere Landen, meermaalen hadden geluisterd, en daar om de opmerking des Legerhoofds van den Staat wel hadt verdiend, 't welk de Gemeente zou overtuigd hebben, dat eene volmaakte Onzydigheid in dit Stuk, den Hertog hadt bestuurd, en te wege gebragt dat geen zodanig een Besluit, by hunne Hoog Mogenden was genomen, gepaard met andere haatlyke bedenkingen, den Hertog, en de Staats Vergadering, voorstellende, als Lieden, die in de Bekendmaaking van de Besluiten omtrent dit geval, niet naar behooren gehandeld hadden. Op Voordragt van *Gelderland* werd dit Werkje, door 't Hof van *Holland*, verboden, en eene beloonning van drie duizend Guldens, aan den Aanbrenger des Schryvers beloofd (*). In alle Gewesten volgde een verbod van dit Boekje, en werd te *Amsterdam* een Boekverkooper, overtuigd dit Werkje verzonden en verkogt te hebben, in eene aanzienlyke Geldboete beslaagen en verweezen eenigen tyd te Water en te Brood te zitten. Dit alles belette de drift van schry-

LXXXVII. BOEK. 1762.

(*) *Resol. van Holl.* 18 Juny 1761.

XXXVII. BOEK. 1762. schryven over dit onderwerp niet, en het uitgeeven van naamlooze Geschriften hadt geen einde (*). 't Welk een algemeen verbod van Naamlooze Geschriften in de zaak des Heeren VAN HAREN ten gevolge hadt.

De Heeren VAN ZANDYK en HOGENDORP lieten, zo ras het Verdeedigschrift huns Schoonvaders was uitgekomen, in meest alle *Nederlandsche* Nieuwspapieren bekend maaken, dat zy dit Stuk voor eene aaneenschakeling van Onwaarheden, en eene arglistige Verdraying van Waarheden hielden, eene volkomene Wederlegging beloovende. Deeze bleef niet lang agterwege; doch verwierven, die Heeren by Staaten van *Holland*, het verzogt Octroy niet, voor deeze Verdeediging en andere Stukken, welke zy, dit Geschil betreffende, zouden mogen uitgeeven (†). De Generaal Majoor E. VAN TIDDINGA, verdeedigde zyn gehouden gedrag in deezen Familie twist. Een tweede Betoogschrift van den Heer VAN HAREN, gepaard met een voor zyne Egtgenoote, diende ter nader

(*) De Schryvers van de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, hebben zich de moeite gegeeven, om de Tytels van deeze veelvuldige Schriften, en van de meesten den voornaamen inhoud mede te deelen; men zal deeze naslaande verbaasd staan, zo over de menigte, als over de vreemdheid, en spreekende onbeschaamdheid veeler Tytelen. *Vaderl. Letteroef.* I Deel, bl. 955 enz. II Deel, bl. 77. 163. 248. 331. 412. 570. 648. 800. 870.

(†) *Resol. van Holl.* 17 Sept. 1761.

dere staaving van het voorgaande, en ter wederlegging van het tegen hem ingebragte. Dit baarde verdere Verweerschriften van de hier in betrokkene Persoonen, boven al van den Collonel VAN DER DUSSEN: door den Heer VAN HAREN, in een derde Betoogschrift, op de sterkste wyze wederlegd.

LXXXVII. BOEK. 1762.

Voortzetting des Geschils. Uitspraak des Hofs van Friesland.

Naa de genomene besluiten van hunne Hoog Mogenden, om VAN HAREN in geene Vergaderingen der Algemeene Staaten toe te laaten, eer hy zich zou gezuiverd hebben, stak hy naar *Friesland* over, en vervoegde zich by Staaten van dat Gewest, als zyn eenigen bevoegden Regter, ten einde hy van de hem aangewreeve blaam mogt ontheeven worden, en leverde een Verweerschrift te zyner verontschuldiginge over. De Procureur Generaal kreeg last Bescheiden, wegens het geval, in te winnen, en vervolgens het Geding te onderneemen. Zo voor den Hove van *Holland* als in *Friesland* werden verscheide Persoonen, die in de zaak gemengd geweest waren, gedagvaard om getuigenis der Waarheid te geeven. Onder deezen bevonden zich de Heeren VAN ZANDYK en VAN HOGENDORP, benevens de Vroedschap VAN DER DUSSEN en derzelver Vrouwen; doch deezen verschoonden zich daar van, om dat de Regten Kinderen, Schoonbroeders en Schoonzusters, omtrent hunne Ouders en Behuuwd Broeders van de verpligting, tot het geeven van zodanig een Getuigenis uitzonderen. Wanneer het Geding op de gewoone wyze volschreeven

LXXXVII. BOEK. 1762. was, wees het Hof 't zelve op bewys uit. Hier naa, ter wederzyde, de Stukken gewisseld, en, vervolgens, van het overgeeven van verdere Bewyzen afstand gedaan zynde, werd van wegen den Heer VAN HAREN eene breedvoerige Remonstrantie ingeleverd, waar in alles, wat voor of tegen hem ingebragt was, onderzogt en naagegaan werd, met aanhaalinge der Bewyzen, onder Eede aan den Regter overgelegd, of door den Regter ingewonnen: in 't slot van welke VAN HAREN zyne Conclusie, in houdende, *dat de Procureur Generaal, die als Klaager geëischt hadt, dat hy veroordeeld zou worden, om zodanig gestraft te worden, als het Hof, in goede Justitie, verstaan zou te behooren, met de Kosten*, vernieuwde, en, als Beklaagde verzogt, *dat de Klaager zou worden verklaard tot zyn genomen eisch en Conclusie niet ontvangbaar te zyn, en, ter contrarie, hy Beklaagde zou verklaard worden, compleet en ten eenemaal gezuiverd te zyn van het Crimen hem ten laste gelegd, met de Kosten.* Van de zyde des Procureurs Generaals, volgde geene Contra Remonstrantie, 't zy hy zulks onnoodig vondt, 't zy hy aanmerkte dat met geene genoegzaame redenen tegen de Stellingen, in de Remonstrantie vervat, iets ingebragt kon worden. —— Men wagtte op de Uitspraak des Hofs, welke in Wynmaand des Jaars MDCCLXII, geschiedde vervat in deeze woorden. „ Het Hof van *Friesland* „ verklaart den Klaager, voor als nog, „ tot zyn genomen Eisch en Conclusie „ niet

„ niet ontvangbaar; absolveert den Be- „ klaagden *ab instantia:* en ontzegt, daar „ en boven, voor als nog, den Beklaagden „ zyn verzoek, in 't tweede Lid van zyn „ Conclusie gedaan; en om redenen com- „ penseert de Kosten van den Proces- „ se" (*).

LXXXVII. BOEK. 1762.

Bepaalingen der Drukpersse. De *Emile* van ROUSSEAU verboden.

Gaven de Lasteringen en Aantygingen in naamlooze Schriften den Staaten aanleiding tot het verbieden van dezelve in 't bepaald geval des Heeren VAN HAREN; hadden zy, in den voorleden Jaare, het noodig gekeurd, ter dempinge van Kerklyke Geschilvoeringen, waar in de paalen van Bescheidenheid en Liefde verre overschreeden wierden, een Plakaat uit te vaardigen, tegen het uitgeeven van Godgeleerde Werken of Geschriften, door Leden tot de Hervormde Kerk behoorende, zonder daar op Kerklyke Goedkeuring ontvangen te hebben (†), thans vonden zy zich in de noodzaaklykheid, het drukken en uitgeeven eens veel gerugts maakenden Boeks te verbieden. JEAN JAQUES ROUSSEAU Burger van *Geneve*, hadt een Werk, getyteld *Emile, ou le Education*, in 't licht gegeeven, opgesteld in zynen keurlyken en inneemenden styl, bevattende zeer schoone Regels van Opvoeding; doch doormengd

(*) *Resol. van Holl.* 10 Juny 1761. De voornaamste Stukken hier toe betrekkelyk zyn, of geheel, of zaaklyk, by een te vinden in de *Nederl. Jaarb.* van 1762. bl. 981—1306.

(†) Zie hier boven bl. 180.

LXXXVII. BOEK. — 1762. mengd met byzondere en den *Christlyken Godsdienst* ondermynende Stellingen. Een Boekverkooper te *Amsterdam*, hadt van Staaten van *Holland*, een Octroy voor den tyd van vyftien Jaaren verkreegen om dit Werk te mogen Drukken, uitgeeven en verkoopen. Dit verworven Voorregt werd, toen den schadelyken aart en verderflyke strekking deezes Werks, te hunner kennisse gekomen was, niet alleen ingetrokken; maar ook het verkoopen van 't zelve alleszins op het sterkste verboden (*). Een dergelyk lot hadt dit Werk in verscheide Landen reeds moeten ondergaan, inzonderheid in *Frankryk*, te *Parys* was het ten vuure gedoemd.

Grafteken voor Boerhaave opgerigt. Noch kwistig, noch vaardig, mogen de *Nederlanders* geheeten worden, in het oprigten van Gedenk- en Eeretekenen voor Mannen in Letterroem en Geleerdheid uitsteekende, of die, door de Weetenschappen een nieuw licht by te zetten, den luister huns Lands, en 't heil des Menschdoms, bevorderden. Schoon het onze Kerken niet ontbreekt aan Graftombes, die den naam van Helden vereeuwigen, zyn die, den anders groote Mannen gewyd, schaars te vinden, en loopt het menigwerf Jaaren naa hunnen dood aan, eer men bedagt wordt, die schatting aan Letter- en Kunstverdiensten te betaalen. Lang, veel te lang, was dezelve onthouden aan Hem, die

de

(*) *Resol. van Holl.* 23 Juny 22 en 30 Juny 1762.

de HIPPOCRATES, deezer Eeuwe mogt genaamd worden; een der grootste Lichten, die ooit in *Nederland* blonken, en dat met een onvergelyklyken glans een groot deel der Wereld overscheen, de Hoogleeraar HERMANUS BOERHAVE, in den Jaare MDCCXXXVIII der *Leydsche* Hooge Schoole ontrukt (*). thans werd in Herfstmaand, die schuldpligtige Eere aan hem betoond, en zag men in de *St. Pieters Kerk* te *Leyden*, zyn anders reeds onvergangłyken Naam, ook door 't middel eens Graftekens, voor de vergetelheid bevryd. Het bestaat uit een Marmeren Lykbusch, gezet op een voetstuk van zwarten steen, zeer net, doch zonder uitsteekende cieraaden; die men 'er aantoevoegde zyn zeer eigenaartig, verbeeldende de Vier Leevensstanden in manlyke en vrouwlyke gedaante, ter aanduidinge dat hy, ter wiens Eere dit Gedenkteken strekte, in allerlei Leevensstanden, aan de beide Kunnen zyne kunst wydde, en geneezing bevorderende hulpe toebragt. Op een Medaillon vertoond zich zyne Beeldtenis in Gryzen ouderdom, en onder de zelve 's Mans gewoone Zinspreuk, SIMPLEX SIGILLUM VERI. *Het Eenvouwdige is 't Kenmerk der Waarheid*: ee-

LXXXVII. BOEK.

1762.

(*) De Navolger van CHRISTER gedenkt deezen Waardigen Vaderlander in zyn *Tafereel*, het X Deel, bl. 619. En vindt men een Leevensberigt van hem in de *Leevensbeschryvingen van eenige voornaame meest Nederlandsche Mannen en Vrouwen*, II D. bl. 125.

LXXXVII. BOEK. 1762. eene Spreuk, die hy altoos voor oogen hadt en opvolgde, in een zo werkzaam en nuttig leeven, 't welk hy, van den Jaare MDCLXVIII tot den Jaare MDCCXXXVIII mogt brengen. Op 't midden des voetstuks leest men, SALUTIFERO BOERHAVII GENIO SACRUM. *Aan den geneezing bevorderenden Geest van Boerhave toegewyd* (*).

Brand in het Stadhuis van *Amsterdam*. Het grootsch Stadhuis, 't welk *Hollandsch* eerste Koopstad ten cieraad dient, en 't bewonderend oog van Vreemden en Inlanderen trekt, liep in Wynmaand groot gevaar. Op de derde Verdieping van 't zelve aan de Zuidzyde, boven de Zegelkamer van Stads Secretarye, ontdekte men, 's avonds omtrent elf uuren, met de uiterste verbaasdheid, brand. Alle middelen, die op 't Stadhuis zelve by de hand waren, werden met allen yver, doch vrugtloos, aangewend; de voortslaande vlammen, boorden door de houten Zoldering heen, de vlam borst aan de Zuidzyde, en op de Binnenplaats, met yslelyke woede uit, zo dat Dak en Tooren, een rooden gloed te rugkaatsten. De geheele Stad geraakte in opschudding, de Regeeringsleden begaven zich na 't brandend Gebouw; de Brandspuiten kwamen in menigte toe schieten; wat de vergebragte kunst van Brandblussen vermag, werd te werk gesteld om

den

(*) F. VAN MIERIS *Beschryving der Stad Leyden*, I Deel, bl. 62. *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 918.

den voortgang der woedende vlamme te stuiten. Met veel moeite kreeg men zo verre de overhand, dat de Zegelkamer zelve buiten het zeer gedugte gevaar was, en overweldigde men de vlam, vervolgens ook in de bovenste gedeeltens; meer dan één der Persoonen, die, tot blussing van dien brand, het leeven oogschynlyk gewaagd hadden, ontvingen naderhand van de Regeering 't loon van hunnen yver en moed. De Rook vloog in den morgenstond nog ten venster uit, het smeulen hieldt den volgenden dag aan, ook bleeven eenige Brandspuiten, zo lang in beweeging, en de Burgery in de wapenen. Gelukkig bevondt men, alles onderzogt zynde, dat de vlam meest gewoed hadt in oude, en voor de Stad minst aanmerkelyke, Papieren (*).

Groot aantal Kazilotten op onze Kust.

Meermaalen gebeurde het, dat eene soort van Walvisschen, *Kazilotten* of *Potvisschen* geheeten, van de gewoone verblyfplaatzen verwyderd, onze Vaderlandsche kust naderden, met de Ebbe vast en in handen van de Strandbewoonders geraakten; doch vinden wy geen voorbeeld dat zulks immer, in zo groot eene menigte geschiedde, als ten deezen dage, waarom wy het optekenens waardig keuren. De eerste, waar van men berigt kreeg, spoelde, in 't begin van Wintermaand, des Jaars MDCCLXI, op 't *Eyerland*, een gedeelte van

(*) J. KOK *Vaderlandsch Woordenboek* III Deel, bl. 909. *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 1369.

LXXXVII. BOEK. 1762. van het Eiland *Texel*, aan: in de volgende Louwmaand, ſtrandden 'er drie op den Oostkant van *Vlieland*, twee op 't Eiland *Ter Schelling*, en één op 't Eilandje *Grind*, niet verre van *Harlingen*, in Sprokkelmaand geraakte 'er één beklemd op 't Strand, tusſchen *Zandvoort* en *Wyk op Zee*, die, ondanks het guure jaargetyde, duizenden van Aanſchouwers derwaards lokte. By *Oostende* was 'er één, en op een Eilandje, aan den mond van de *Theems*, waren 'er zes aan land gedreeven. Schoon veelen voordeels trokken, van de verkoop des Traan leverenden Speks, en de zo genaamde *Sperma Ceti*, uit den Kop deezer Visſchen, ſchreeven veelen de ſchaarsheid van Kabbeljaauw en anderen Zeevisch, waar over men aan Strand, en op de Vischmarkten in de Steden, deezen Winter klaagde, niet onwaarſchynlyk toe, aan de menigte van Vischvraatige Kazilotten, die den hollen balg daar mede vulden, of ze van de gewoone Vischplaatzen verdreeven (*).

W. C. LODEWYK geboren. G. W. BELOICUS ſterft. Schonk de twaalfde van Wintermaand des voorleden Jaars, aan 't Vorstlyk Huis van *Nasſau Weilburg*, eene nieuwe Manlyke Spruite, by den ſtaatlyk volvoerden Doop, WILHELM CAREL LODEWYK geheeten, op den zeven-en-twintigſten van Bloeimaand deezes Jaars, werd dat

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 253. *Verhandelingen van de Holl. Maatſch. der Weetenſchappen*, IX Deel, III St. bl. 194.

dat Huis in rouwe gedompeld, door het overlyden van den eerstgebooren Zoon GEORGE WILLEM BELGICUS (*), die van de Lustplaats *Hondsholredyk*, waar dit sterfgeval voorviel, met Vorstlyke Staatsie, naar *Delft* gevoerd, en in den Prinslyken Grafkelder bygezet werd. — Afgevaardigden van *Overyssel*, stelden ter Algemeene Staatsvergadering voor, om, den Lyftocht van vier duizend Guldens 's Jaars, door de Algemeene Staaten, als Gevaders bestemd, op diens eenigen Broeder over te brengen. Men nam deezen voorslag over (†).

LXXXVII. BOEK. — 1762.

Hadt men reeds op den Elfden Jaardag des Erfstadhouders, hem in de Vergadering der Algemeene Staaten, voor veelen onverwagt, ingeleid (§), de Ouderdom, op welken hy in de Hooge Vergaderingen des Lands, volgens de Plans der Voogdyschappe, ter kennis verkryginge van 's Lands zaaken, onder den Eed van Geheimhouding, Zitting zou neemen (§§), naderde met zynen Vyftienden Jaardag, in den Jaare MDCCLXIII. In Louwmaand deedt *Gelderland* den voorslag, om de wyze te beraamen, op welke die Zittingneeming zou geschieden, en vier dagen laater werd op dit stuk beslooten, met bepaaling van

1763. De Tyd dat WILLEM DE V in de Hooge Staatsvergaderingen Zitting zou neemen nadert.

(*) Zie hier boven, bl. 120.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 8. 414. *Resol. Gen.* Lunæ 28 May 1762.
(§) Zie hier boven, bl. 41.
(§§) Zie hier boven, bl. 13.

LXXXVII. BOEK. 1763.

van den negenden van Lentemaand, tot die Plegtigheid (*). Daags eer dezelve plaats greep, viel de Jaardag in, welke hem daar toe bevoegd maakte. Eene aanzienlyke Bezending, met den Heer ZENO DIDERIK WALRAED, Baron van *Tengnagel*, Heer van *Bronkhorst*, aan 't hoofd, begroette den Erfstadhouder staatlyk, wegens den vervulden Ouderdom van Vyftien Jaaren, met heuchlyke verwittiging, dat de dag nu gekomen was, op welken hy in 's Lands hooge Vergaderingen Zitting zou neemen.

By de Algemeene Staaten ingeleid.

Ingevolge der gemaakte schikkingen, om den jongen Vorst op gelyke wyze, als wylen zyn doorlugtigen Heer Vader, ter Hooge Vergaderinge in te leiden, begaaven zich de Heeren CAU, en D'ABLAING VAN GIESSENBURG, Afgevaardigden wegens *Zeeland* en *Utrecht*, door den Voorzitter daar toe verzogt, uit de Vergadering van hunne Hoog Mogenden, naa het Stadhouderlyk Kwartier, keerden, vergezeld door den Erfstadhouder, aldaar te rugge, geleidden hem tot den uit *Overysfel*, Voorzittenden Heer GYSBERT JAN, Baron van *Pallant*, Heer van *Glinthuis*, die zyne Hoogheid verwelkomde, en vroeg of hy gereed was, den Eed van Geheimhouding af te leggen? Op een toestemmend antwoord, deedt hy denzelven by handtasting, en werd, door de Heeren die hem in-

(*) *Resol. Gen.* Martis 25 Jan. 1763.

WILLEM V, ter Hooge vergadering ingeleid, om er, onder den Eed van geheimhouding, Zitting te neemen.

ingeleid hadden, naa den Stadhouderlyken Stoel gebragt en verzogt in denzelven plaats te neemen. LXXXVII. BOEK.

1763. In den Raad van Staaten verwelkomd.

Wanneer de Prins eenige Staatsoverweegingen bygewoond hadt, werden de Baron *van Tengnagel*, A. VAN BERGSMA, R. DE DREWS, wegens *Gelderland*, *Friesland* en *Stad en Lande*, ter Algemeene Staatsvergadering Zitting hebbende, door den Voorzitter verzogt, zyne Hoogheid in te leiden by den Raad van Staaten, 't welk geschiedde met eene Aanspraak van gemelde Baron *van Tengnagel*, die in 't breede beantwoordt werd door CAREL GEORG, *Graaf van Wassenaar*, *Heer van Twikelo*, wegens *Friesland*, in deezen Raad voorzittende. Niet ongepast merkte hy op „dat, „ gelyk het een *Jaar des Vredes* was, toen „ zyne Doorlugtige Hoogheid het eerste „ licht aanschouwde, het ook een *Jaar des* „ *Vredes* was, een Jaar dat de Tempel van „ *Janus* weder stondt gesllooten te worden; „ dat hy de eerste stappen deedt in de loop„ baane thans voor hem geopend, aan „ welker einde de Tempel der Onsterflyk„ heid zich ontsloot voor die geenen, wier „ Naamen zich haare Kroon waardig maak„ ten." — Naa 't vermelden van de Hoofdbezigheden des Raads van Staaten 'er by voegende; „de Raadpleegingen betrekke„ lyk tot het voeren van Oorlog en Krygs„ toerustingen hier gehouden, zullen uwe „ Doorl. Hoogheid overtuigen, dat, in de „ diepste rust, de ontzaglykste toerustin„ gen moeten geschieden, om altoos niet

LXXXVII. BOEK. 1763. „ alleen in een gedugten staat van Tegen„ weer te zyn; maar om, des noods, onze „ Verbonden gestand te doen, op dat de „ dierbaare Vreede bewaard moge wor„ den, zonder dat men, by gebrek van „ genoegzhame voorzorgen, Laagheden „ behoeve te verduwen van trotsche Vyan„ den; en, boven dien, op dat men, ge„ noodzaakt zynde, een hartlyke en recht„ geaarte *Nederlandsche* Taal te voeren, „ ook in staat zy dezelve kragtdaadiglyk „ staande te houden, en onzen Leeuw nim„ mer vergeefsch te doen brullen." ——

„ En," voerde hy den Prins vervolgens te gemoete, „ wat heerlyker belooning is 'er „ voor een Vorst, dan eene algemeene en „ op Deugd gevestigde Liefde des Volks! „ Deeze zal u, ô Vorst! nimmer missen, „ by aldien uw teder hart ontstooken wordt „ in Liefde voor het lieve Vaderland, en „ deszelfs belangen, zo naauw, ja zo on„ schendbaar, met die van uwe Doorlugtige „ Hoogheid verknogt en verbonden, stand„ vastig en getrouw gadeslaat, en onver„ moeid zoekt te bevorderen. Immers hoe „ magtiger onze Vrye Staat is, hoe hooger „ de Luister van uwe Doorl. Hoogheid „ klimmen moet. — Roemrugtiger is het „ aan het hoofd van een Vry volk te zyn, „ dan over een laffen hoop Slaaven te ge„ bieden!"

De Baron VAN TENGNAGEL hadt, volgens last, by zyne inleidende Aanspraak, Berigt gegeeven van de gedragene zorgen voor 't Geheim, en het afleggen des Eeds, des

des betreffende, door den Erf-Stadhouder, by Handtastinge, ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden gedaan, en woonde hy dus de Raadpleegingen van den Raad van Staaten by; naa afloop van dezelve deeden vier Leden van den Raad, uit *Gelderland*, *Holland*, *Overyssel*, *Stad en Lande*, met den Secretaris Mr. D. VAN ROYEN zyne Hoogheid uitgeleide, hem tot in het Stadhouderlyk Kwartier vergezellende.

LXXXVII. BOEK.

1763.

Maaltyd en vreugdbetooning te dier gelegenheid.

Niet ongepast werd zo veel Staatlykheids vervangen door een Maaltyd, tot welken, door den Hertog VAN BRUNSWYK, de Leden der beide hooge Vergaderingen, in welke zyn Kweekeling thans Zitting genomen hadt, genoodigd waren. Uit beiden verscheenen op denzelven, de daar toe benoemde Heeren, gelyk hun hooge Gastheer met deszelfs Edellieden, in rang, met de grootste Staatsie, naa het *Oude Hof* rydende; waar, in de groote Zaal, een Tafel voor honderd en twintig Persoonen was aangeregt.

Geheel de Hofplaatze deelde in deeze dubbele vreugd, en vierde zo wel de Zittingneeming des jongen Erf-Stadhouders, als den Dag zyner Verjaaringe; de wapperende Vlaggen, de Vuurwerken, en de Illuminatien, strekten tot openbare vreugde tekenen. — De Broederschap van *St. Joris*, die reeds vroeg in hunne Ridder-orde zyne Hoogheid aangenomen hadt (*), vierde eeni-

(*) Zie het XXII Deel onzer *Vad. Hist.* bl. 196

LXXXVII. BOEK. —— 1763.

eenige dagen laater deeze Gebeurtenis plegtig, en stelde hem tot Voorzitter der Broederschappe aan, tessens een aanzienlyk getal nieuwe Ridderen, onder welken zich de beide Prinsen van *Hessen-Cassel* bevonden, inhuldigende (*).

Willem de V. van de Kinder ziekte hersteld.

Eer deeze in zo veel vreugds gesleete Lentemaand ten einde liep, dreigde die vreugd in droefenisse te verkeeren. Naa de voorafgaande tekens openbaarde zich by zyne Hoogheid de Kinderziekte. De heftige aanvang baarde niet weinig bekommernisse; doch deeze week, toen die gevaarlyke Ziekte bleek van eene goedaartige soort te zyn, 't gewoon beloop hadt, en zonder zwaare toevallen, of eenige smertelyke gevolgen, gelukkig eindigde. ——

Bedestonden in *Gelderland* geëindigd.

Zints den Jaare MDCCLVI, hadt men in *Gelderland*, tot nu Maandlyksche Bedestonden gehouden. Staaten van dat Gewest besllooten, eindelyk, met den aanvang van Bloeimaand deezes Jaars, dezelve af te schaffen, en een Dankdag uit te schryven, voor de bewaaring van deezen Staat in volkomene Rust en Vrede, zonder eenig deel te hebben in de Oorlogs-onlusten, thans door eene lang gewenschte vereeniging der Oorlogvoerende Mogenheden geëindigd; en op denzelven byzonder te gedenken, aan de gelukkige en voorspoedige herstelling des Erf-Stadhouders van eene smertlyke en niet min gevaarlyke Ziekte.

Staa-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 203—225.

Staaten van *Friesland* lieten den herstelden Vorst geluk wenschen, by gelegenheid, dat zy, volgens een Besluit, den zeven-en-twintigsten van Bloeimaand genomen, hem Zitting vergunden in de Provinciaale Staatsvergaderingen, en andere Hooge Collegien van *Friesland*, ten einde hy, in zyne jonge Jaaren, kennis mogt krygen van de *Friesche* Gewoonten, Regten en Voorregten, om, by het aanvaarden der Stadhouderlyke waardigheid, daar van onderrigt, dezelve te kunnen handhaaven (*). —— Die van *Holland* lieten zyne Hoogheid, in Zomermaand toe, als eerste Lid van de Ridderschap, de Raadpleegingen by te woonen (†).

1763.

Friesland en *Holland* vergunnen den Prins Zitting in de Vergaderingen.

Ondanks de Zeeschadens, deezen Lande, door de Zeerooveryen der Oorlogende Mogenheden, toegebragt, waar door de regtmaatige klagten, zo hoog, en de Gewesten doorklonken, was 'er, door de Onzydigheid in den nu geëindigden Kryg, met veel staatsbeleids gehouden, ter Zee en te Land veel Gelds gewonnen. Kooplieden, die eenen uitgebreiden Handel dreeven, behaalden groote voordeelen, en voelden de tusschenbeide vallende schadens bykans niet; terwyl deeze de mindere Handelaars krenkten. Met veele Fabrieken was het deerlyk ten agteren geloopen; ten deele door gebrek aan vertier by de Buitenlanders, die zich meer

Verval van Handel en Fabrieken.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 273. 253. 401.
(†) *Resol. van Holl.* 8 Juny 1763.

LXXXVII. BOEK. 1763. meer en meer daar op bevlytigd hebbende, langs hoe minder ontbooden; ten deele door den niet verzetbaaren smaak der Landzaaten op al wat Vreemd, en de versmaading van al wat Inlandsch is. Het gewonnen geld baarde ook dat heil niet, 't welk men 'er van zou hebben mogen verhoopen. Veelen, door den Handel verrykt, volgden een reeds te lang betreeden spoor, om denzelven in te krimpen, of geheel te staaken, en het geld, dat werkloos in hunne Kisten lag, voor Rentegeevende Papieren, en meest Buitenlandsche, naar dien deeze de hoogste Rente opleverden, te verwisselen. Het getal der zo genaamde Renteniers groeide aan, en daar mede Pragt, Weelde en Werkloosheid; kwaalen, die met een verdubbelend verderf, op de Erfgenaamen overgaan. Het Geld, uit den omloop getrokken, meest aan Vreemden opgeschooten, mogt aangemerkt worden als het bloed uit de aderen van een handeldryvende Maatschappy getapt. De Koophandel en de Handwerken kwynden. Veele Kinderen van aanzienlyke Kooplieden, schaamden zich het voorig Beroep hunner Ouderen, een leefkring intreedende, hun en den Lande nadeelig; daar nog werkzaame, doch min bemiddelde Ingezetenen, tot het voortzetten van den hun overgelaaten Handel en Fabrieken, zeer bezwaarlyk penningen konden bekomen, tot eenige bewinbaare Rente; zo zeer was men verlekkerd op de hooge Rente, die de Vreemde Rentebrieven gaven. Uit welken hoofde de Burger-

stand,

ſtand, de hegte ſteun van het Staatsgebouw, verzwakte.

1763. Zwaare Bankbreuken.

Van de Zeevaardye, die, naa den getroffen Vrede, ongeſtoord haare Kielen mogt laaden, afzenden, en de wyde Wereld omſtuuren, beloofde men zich, in dit beloop der dingen, niets dan alles goeds; een bly vooruitzigt, droevig verdonkerd door een onvoorzienen en zwaar treffenden ſlag. In *Hollands* grootſte Koopſtad was een der voornaamſte Huizen onmagtig geworden om te betaalen; 't welk veele andere, buiten hunne ſchuld, in 't onvermogen bragt, om aan de gemaakte verbintenisſen te voldoen, waar door zy zich in dien ramp vonden ingewikkeld. Een voorval van zo veel belangs, dat Buitenlanders 'er zich inmengden, en 's Landsvaders 'er in betrokken werden. — Het openbaar Vertrouwen, de eerſte grondzuil van den Handel, week voor een algemeen Mistrouwen. De gantſche Wisſelhandel, op den ſpil van dit Vertrouwen draayende, ſtondt ſtil; en 't liet zich aanzien, als of het noeste Koopbedryf, eensſlags, voor altoos, van veerkragt beroofd, werkloos zou blyven, of zich niet verder beweegen, dan gereed Geld, ſchaars opgeſchooten, 't zelve in den gang kon brengen en houden.

Waar door veroorzaakt.

Van dit den Lande zo droevig verſchynzel, geeven, de onpartydigſten en Handelkundigſten, deeze rede. De groote en wyduitgeſtrekte Handel, welken *Amſterdam* dryft, beſtaat in het verbaazend *Credit*, 't geen men aldaar boven andere Handeldry-

LXXXVII. BOEK. 1763. vende Steden, gewoon is den Buitenlanderen te verleenen; en dewyl uit die Stad, na het *Noorden*, *Duitschland* en andere Gewesten, ten minsten driemaal meer aan fyne Metaalen en kostbaar bewerkte Koopmanschappen, uit gevoerd wordt, dan de groove Goederen, in die Landen vallende, en na *Holland* gezonden, bedraagen, blyven de Buitenlanders altoos dat meerdere schuldig, 't welk een nadeelige Balans voor onze Kooplieden oplevert. Ter goedmaakinge van dit te kort komende, hebben de Buitenlanders een zogenaamden omloop van Wisselbrieven uitgevonden. Dezelve rust alleen op 't daar aan verleende *Credit*, en moet, dit ophoudende, de Wisselhandel van zelve in duigen spatten. —— Hier toe was het ten deezen dage gekomen. Naa ruim eene halve Eeuw op die wyze den Handel gedreeven te hebben, bevondt men, dat de Omloop dier Wisselbrieven, door de onkosten, daar op vallende, van tyd tot tyd, zo vergroot, en eindelyk, in de laatste Jaaren, tot die uitgebreidheid gekomen was, dat ze, volgens eene vry naauwkeurige uitrekening, vyftien maalen het gereed Geld, of de weezenlyke Goederen in *Holland* overtroffen. Niet alleen hadt men in den Omloop der Wisselbrieven op *Duitschland* moeten brengen, het meerdere, dat de uitgevoerde Koopmanschappen boven de Buitenlandsche Voortbrengzels bedroegen; maar ook de schaade van den *Duitschen* Oorlog, aan buitengewoone Belastingen, Brandschattingen, en het verlies

op

op de verminderde Muntſpecien. Hier ſloeg nog toe, dat beleggingen van Gelden in *Engeland*, ongelooflyk groote Geldſommen uit den Lande weggeſleept hadden. Dewyl nu aan den eenen kant, de Omloop der Wisſelbrieven zo zwaar en uitgebreid was, en aan den anderen kant, het gereede Geld zo ſchaars geworden, geraakten de kasſen van veele vermogende Lieden, gewoon hun overvloed van Geld te gebruiken tot het geen men *diſcomteeren*, der loopende Wisſelbrieven noemt, en de eigenlyke Geldſchieters zyn, ledig: terwyl anderen, des gelyks gewoon langs dien weg met hunne Penningen voordeel te doen, het verhaast beſluit namen om hun Geld te bewaaren, en tevens de Wisſelbrieven in te vorderen, zonder op nieuw aan andere op tyd loopende Wisſelbrieven Credit te geeven. De zogenaamde *Discomto* ophoudende, was de loop der Wisſelbrieven geſtremd, de Bankiers waren in verlegenheid gebragt, en eindelooze verwarringen werden 'er ylings uit gebooren, gepaard met de droevigſte ongevallen. Waar van ons Geſchiedblad, naa deeze aanwyzing van de aanleidende oorzaak, wat byzonderder moet gewaagen.

Voorſlag van *Hamburg* om een voornaam Handelhuis te helpen.

In 't laatst van Hooimaand, vernam men, dat het voornaam Handelhuis der Gebroederen DE NEUFVILLE te *Amſterdam* gezonken was, en met het zelve, eenige andere. De algemeene verbaazing over dat geheel onverwagt ongeval, ſloeg een ieder daar toe betrekking hebbende, dermate ne-

LXXXVII. BOEK. 1763. der, dat men verwaarloosde, zo den Bronader van 't zelve te ontdekken, als het Onheil daar uitvoortgevloeid, op de gevoeglykste wyze, te herstellen. De maare van die den Koophandel noodlottige gebeurtenisse, kon niet verwylen naa de buitenlandsche Steden, over te vliegen. — Na *Hamburg* hadt men reeds geschreeven, dat men hier niet voorneemens was, het gemelde Huis te helpen: verbazend klonk die tyding de Handelaaren te dier Stede in de ooren: naardemaal men daar bezig was, met middelen uit te denken tot ondersteuning der wankelende Huizen van Koophandel. De voornaamste Kooplieden en Bankiers te *Hamburg*, lieten aan die van *Amsterdam*, een rondgaanden Brief afgaan, in welken zy, onder andere, schreeven „ hoe zy zich onmogelyk konden verbeelden, dat zo veele lieden van oordeel tot dien stap konden komen, om dat voornaam Huis van Negotie te laaten vervallen; een stap, die, zekerlyk en zonder twyfel, geheel *Europa* in een poel van ongelukken moest dompelen; indien daar tegen geene middelen wierden in 't werk gesteld." In deezen zelfden Brief biddende, dat men het staande blyven van dat Huis wilde bezorgen, door 't zelve zo veel Gelds, als noodig zou bevonden worden, by te zetten, en die Handelaaren twee of drie Persoonen toe te voegen, op dat derzelver zaaken en verbintenissen vereffend, en aan een einde gebragt mogten worden, zonder een algemeen verval

val in den Handel te veroorzaaken; betuigende, dat zy geen oogenblik zouden verzuimen, om dit voorbeeld naa te volgen, en de wankelende Huizen te onderschraagen: ten slot 'er by voegende, „ dat, zo „ men zulks te *Amsterdam* niet wilde doen, „ zy, schoon zy een aanzienlyk Lichaam „ van vermogende Kooplieden uitmaakten, „ egter, gezamenlyk voorgenomen had„ den, hunne eigene Betaalingen op te „ schorten, zo lang als zy zulks goed en „ noodig zouden oordeelen, en dat zy zo „ min de *Contraprotesten*, die van hier „ zouden komen, als iets anders op de „ wereld, van wat natuur het ook zou mo„ gen zyn, zouden betaalen; van welk be„ sluit men niet zou afgaan, daar mogt van „ komen wat 'er van wilde."

LXXXVII. BOEK. 1763.

De voorslag der *Hamburgsche* Handelaaren, met hoe veel klems, ook aangedrongen, vondt geen ingang. Het Handelverloop snelde met vaste schreeden voort. Dagelyks hoorde men van andere Huizen, die wankelden, of reeds gevallen waren: en dewyl niets dien storm wederhieldt, telde men, eer Oogstmaand ter helft gekomen was, reeds omtrent veertig zo voornaame als mindere Handelhuizen, in een redloozen staat gebragt. Vloekwaarde Oneerlykheid, wel is waar, nam, op de schandelykste wyze, uit deezen ramp, in welken veelen ongelukkig ingewikkeld wierden, gelegenheid om 'er zich, door het opgeeven hunner zaaken, ten kosten der Schuldeischeren mede te verryken. Ja zommige Kassiers

't Handelverloop neemt toe.

LXXXVII. BOEK. — 1763. fiers toonden snoodheids genoeg, om het eene oogenblik Geld te ontvangen, en 't volgende met 't zelve, en alles wat hun toe vertrouwd was, door te gaan.

Onbeschryflyk groot, ondertusschen, was de algemeene verslaagenheid, de onrust, de kommer, de angst, uit deezen toedragt van zaaken gebooren. Zo verre ging het Mistrouwen, dat veele Kooplieden, die uit zich zelven, en door hunne Familien ondersteund, wel in stand zouden hebben kunnen blyven, in de algemeene verlegenheid verward geraakten. Voor meer dan de gewoone Renten, op de aanneemelykste voorwaarden, op Effecten of Goederen daar voor beleend, was geen Geld te bekomen. Geen Discomte van Wissel ging 'er om. De verschrikte en bevreesde Rentenier, was doof voor allen aanzoek, en hieldt zyn Geldkist gesslooten. Het stranden van veelen in dit laag ebbende Beursgêty verstrekte, anderen wel tot een Baak; maar te vergeefsch: dewyl de aanhoudende afloop, hun noodzaakte om heden of morgen op de zelfde klippen te moeten vervallen. Hoe naar het 'er reeds uitzag men spelde nog grooter onheilen, de beste Huizen, over welken nooit twyfel viel, dugtte men dat, zo ze niet geheel ten gronde gingen, in de benardste omstandigheden zouden komen: om niet te spreeken van het aantal *Joodsche* Kooplieden, die, bykans hun geheel bestaan, in den Wisselhandel gevonden hebbende, thans een onherstelbaar verderf voor oogen hadden. De

naau-

naauwe verwantschap tusschen den Koophandel, de Handwerken en de Kostwinningen van duizenden, doet elk bevroeden, van welk een bedroevenden invloed, dit onheil was op 't algemeen; van den eersten tot den geringsten. Te midden van dit alles, leefde men in de lastige onzekerheid, welke sommen in de *Oostzee*, in *Zweeden*, in *Rusland*, en elders liepen, of de Koopkantooren in die Oorden, op de ingeloope berigten van hier, en andere plaatzen, staande bleeven, dan niet.

Middelen van herstel vergeefsch voorgeslagen.

In zo hachlyke omstandigheden scheen het raadzaamst, door eenig spoedig hulpmiddel, het voortvreeten van dien bedervenden Kanker te stuiten, en het verzwakt, of liever vervallen Credit, ware het mogelyk, te herstellen, en op te beuren. 't Ontbrak niet aan Ontwerpen, onder andere, werd 'er een in druk uitgegeeven, waar door men meende, dat gewenschte einde te zullen bereiken, en wel zonder gereed Geld; doch, dewyl de middelen, by 't zelve voorgeslaagen, alleen zouden strekken, ter ondersteuninge van eenige weinige Huizen: terwyl men de andere aan hun noodlot overliet, erlangde het geene goedkeuring, die 'er daarenboven te minder aan toekwam: uit hoofde van de onoplosbaare zwaarigheden, waar aan het onderhevig was. — Anderen oordeelden, dat men alleen na middelen om Geld in beleening te bekomen, zoeken moest, en derhalven, de schroomvalligheid van vermogende Lieden,

LXXXVII. BOEK. 1763. den, die, verbysterd door de menigte der kort elkander opvolgende toevallen, genoegzaam niemand vertrouwden, en hun Geld liever renteloos lieten leggen, dan op een hachlyken kans waagden, te gemoete komen, om zekerheid te geeven; waar toe zy het oprigten van een *Bank van Credit*, of van een *Bank Courant van Beleening*, door de Regeering van *Amsterdam*, een gepast middel keurden. — Anderen sloegen andere middelen voor; doch die, even als de gemelde, in rook verdweenen.

De Koophandel herleeft. Zieltoogend bleef de Handel, den ganschen, anders woelig drukke Oogst-, en het grootste gedeelte van Herfst-maand; dan deeze liep niet ten einde, of dezelve begon het hangend hoofd eenigzins op te beuren, verkwikt door de tydingen uit buitenlandsche Koopkantooren, by lange zo nadeelig niet, als de vrees ze in den beginne beevende verwagt hadt. De Handelaars schepten nieuwen moed, de eerste Handelhuizen besslooten, naar gewoonte, Credit te geeven, de heilstar van het goed Vertrouwen, zo lang droevig beneveld, blonk weder door. Men wist op welke Kassiers men staat kon maaken, de proef hadt, in dit netelig beloop van zaaken, de zodanigen uitgemonsterd, die de hun toevertrouwde Penningen, meer dan te veel, ten eigen voordeel aangelegd hadden. By dit alles kwam, dat buitenlandsche Koopkantooren te *Hamburg*, te *Altona*, te *Berlyn*, en elders, hunne Wisselbrieven in trokken; en

dat men aan verscheide Kooplieden, door deezen dwarlwind in den Handel overrompeld, die, niet tegenstaande hun vermogen, hadden moeten vallen, tyd gaf om hunne zaaken met In- en Buitenlanderen op een geregelden voet te brengen, en de gestaakte Betaalingen te hervatten. Welhaast vingen eenigen dit aan, en de hoop dat alles eerlang ten beste zou keeren wakkerde ter Beurze op.

Staatsbesluit op een Voorstel des Konings van *Pruissen*, den Handel betreffende.

Middelerwyl hadt de Koning van *Pruissen*, twee Brieven afgevaardigd, ter begunstiging van het Kantoor der Gebroederen DE NEUFVILLE, één aan de Algemeene Staaten, één aan Burgemeesteren van *Amsterdam*, ten einde de noodige schikkingen mogten gemaakt worden, dat het Credit weezen van 't zelve niet door de Kamer van *Desolate Boedels*; maar, onder het opzigt van eenige *Syndici*, door die Handelaaren zelven, in orde gebragt en vereffend mogt worden: dan vondt dit by Burgemeesteren van *Amsterdam* en by de Staaten, even weinig ingangs, als de bovengemelde voorslag der *Hamburgsche* Kooplieden: aan Beleiders van eenen Windhandel, eenig voorregt te vergunnen, oordeelden zy, zou de verregaandste gevolgen naa zich sleepen. Overeenkomstig met den ingedienden raadslag der gemelde Burgemeesteren, en hun schryven aan dien Vorst, viel het Staatsbesluit. „ Dat zo„ danig eene verzogte Commissie, vol„ gens de Grondwetten deezer Landen,

„ het

LXXXVII. BOEK. „ het vereisch der Justitie alhier, als mede het Credit der Wissels, geene plaats kon hebben (*).”

1763. Gefchil tusschen Staaten van Utrecht en Directeuren der Societeit van Suriname.

Zints 't laatst der voorgaande Eeuwe waren eenige Gelden die Heeren Directeuren van de Geoctroieerde Societeit van *Suriname*, oordeelden te moeten ontvangen, door Staaten van *Utrecht*, onbetaald gebleeven. Deezen naamlyk hadden, met de andere Gewesten, by de koop van *Suriname*, tot instandhoudinge en voortzettinge dier Volkplantinge, aan de *West-Indische* Maatschappy deezer Landen, het Regt gegeeven, om voor één Man te deelen in alle de Ordonnantien tot Betaalinge, welke ten behoeve van 's Lands Capiteinen te voet, maandlyks afgegeeven zouden worden, voor alle de Compagnien, die, volgens den Staat van Oorlog, ter Betaalinge van *Utrecht* stonden, 't welk eene som van negentig Guldens in 't Jaar beliep, voor ieder der gemelde Compagnien, die de Maatschappy 's Jaarlyks, uit hoofde van dit Regt, zou trekken... Door deeze bewilligingen was dezelve in staat, om op de Volkplanting zo veel gelds op te neemen, als zy behoefde, tot voldoening der Kooppenningen aan *Zeeland*, doch niet magtig genoeg, om de gelden, tot het verder bezor-

(*) A. ROGGE *Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem* XVI Deel, bl. 241 en G. ZILLESEN *Ald.* bl. 494. *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 638—648. *Resol. van Holl.* 8 en 22 Sept. 1763.

1763.

zorgen der Volkplantinge, by een te brengen. De Stad *Amsterdam* hadt lang het oog gehad, op deeze Volkplanting, en het overneemen daar van bewerkt. Zy zogt ten minsten een gedeelte van den eigendom voor zich te verkrygen, en kwam men overeen, dat de Volkplanting, voor een derde gedeelte door die Stad, voor een derde gedeelte door de *West-Indische* Maatschappye, en voor het overige derde gedeelte, door den Heere CORNELIS VAN AARSSEN, *Heer van Sommelsdyk*, bezeten zou worden. Terwyl de Algemeene Staaten de Oppermagt behielden (*). — Staaten van *Utrecht*, hadden maar driemaal, en laatst in den Jaare MDCLXXXIX, de by de eerste koop ingewilligde somme doen betaalen, waar om de tegenwoordige Directeuren de Agterstallen, die bykans viermaal honderd en vyftig duizend Guldens beliepen, van 't gemelde Gewest, in den Jaare MDCCLXII, onder geleide van een breedspraakig Vertoog, vorderden. — Tot het overleveren van 't zelve vonden zy zich gedrongen, zo uit hoofde van de benoodigdheid om Penningen, tot betaaling van een meerder aantal Krygsvolks, om de stoutheid, euvelmoed en wreedheid der Bosch-Negeren en weggeloopene Slaaven, te beteugelen, als om dat zy de redenen van bezwaar, door Staaten van *Utrecht*, eenigen tyd

(*) *Tegenwoordige Staat*, I Deel, bl. 534. WAGENAAR *Amsterd. Gesch.* VI Stuk, bl. 53.

LXXXVII. BOEK. — 1763. tyd geleden bygebragt, om aan deeze verpligting eens Staatswyze genomen Besluits te voldoen, vernomen hebbende, oordeelden in staat te weezen, die te wederleggen, en de deugdlykheid dier schuldvorderinge, zo menigmaal vergeefsch gedaan, aan te toonen.

Dan hoe duidelyk zy meenden hun Regt gestaafd, en de wettigheid dier oude schuld beweezen te hebben, bragten Staaten van *Utrecht*, die dit stuk in handen van derzelver Gelastigden tot den Staat van Oorlog ten Onderzoek gesteld hadden, in Lentemaand deezes Jaars, overeenkomstig met den Raadslag deezer Heeren, een weigerend Besluit, aan den dag: redenen van Ongehoudenheid aanvoerende, boven al daar op gegrond, dat de *West-Indische* Maatschappy, zich voor twee derde deelen van deeze Volkplanting ontdaan, en, op eene voor de Bondgenooten bedekte wyze, met *Amsterdam*, en den Heere van *Sommelsdyk* gehandeld hadt (*).

Kerkvergadering der *Roomsche* Geestlykheid te *Utrecht*. Meerder en algemeener gerugt dan dit geschil tusschen Staaten van *Utrecht*, en Directeuren der Societeit van *Suriname*, verwekte eene Kerklyke Gebeurtenis, ten deezen Jaare, in *Utrecht* voorgevallen; het houden naamlyk eener Kerkvergadering der *Roomsche Geestlykheid*, hoedanig 'er geen, zedert den Jaare MDLXV, ten tyde van den

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 501. Voor 't Jaar 1763. bl. 281—287.

LXXXVII. BOEK. — 1763.

den Aartsbisschop FREDRIK SCHENK VAN TOUTENBURG, en dus, in 't verloop van by naa twee Eeuwen, gehouden was. De *Roomschgezinden* in de *Nederlanden*, zyn onderscheiden in Aanneemers of Verwerpers van de Pauslyke Bulle, naar de woorden des aanvangs, met den naam van *Unigenitus* betyteld, of gelyk ze elkander noemen, in *Jesuitsgezinden*, en *Jansenisten* (*). De eerstgemelden maaken verre het grootste gedeelte uit, en weigeren alle Kerkgemeenschap met de anderen, uithoofde van eenige Geschillen, tusschen die beide Partyen gereezen, en tot zulk eene hoogte geklommen, dat ze elkander den naam van Scheurmaakers geeven. De zogenaamde *Jansenisten*, schryven de oorsprong dier Verdeeldheden aan de *Jesuitsgezinden* toe, als die, in den Jaare MDXCII, eerst in deeze Landen gekomen, zedert niets onbeproefd gelaaten hebben, om de *Nederlandsche Kerkregeering*, het onderst boven te keeren, welke de zogenaamde *Jansenisten* poogen staande te houden. — De Aanneemers van de Bulle *Unigenitus*, wraaken de Bestendigheid des Capittels van *Ut-*

(*) MOSHEIM *Kerklyke Geschiedenis*, X Deel, bl. 20 en 21. vergeleeken met de noodige Aanteekening, bl. 66. strekkende tot een beter verstand van de Gesteltenisse dier Aanhangen in ons Vaderland, en het wegneemen van de haatlykheid, aan die doorgaans gebruiklyke Benaamingen gehegt. Zie over het Kerkgeschil zelve, MOSHEIM VIII Deel, bl. 302.

LXXXVII. BOEK. —— 1763. *Utrecht*, beweerende, dat de Kerk van *Utrecht*, naa den dood van bovengenoemden Aartsbisschop, in den Jaare MDLXXX overleden, geen eigen Bisschop gehad heeft: dewyl de Aartsbisschoplyke Stoel, door het invoeren van den Hervormden Godsdienst vernietigd, en het Capittel te onder gegaan is; eerst door het vermengen van *Onroomschen* onder de *Roomsche* Canunniken, vervolgens door de uitsluiting der *Roomschen*, en eindelyk, door de *Secularisatie*, gelyk men 't noemt, van het Capittel. — De Verwerpers der Bulle, in tegendeel, houden staande, dat de Bestendigheid van het Capittel, en de daar uit voortvloeijende Wettigheid van de Bisschoplyke en Priesterlyke Bedieningen onder hetzelve, op geene genoegzaame gronden ontkend kunnen worden. In gevolge hier van hebben zy, op veelerlei wyzen, en onder verschillende benaamingen, dit Capittel en de Waardigheden daar toe behoorende, poogen instand te houden, en beweeren by de Bestendigheid des Capittels, ook de opvolging der Aartsbisschoppen, op den Stoel van *Utrecht*; en hebben zy, hoe gering in vergelyking, met de andere Partye hun Aanhang ook wierd (*), zorge gedraagen, om

(*) De *Jansenisten* hebben, hier te Lande, niet meer dan *één en vyftig* Kerken, en onder deezen zeer weinig talryken, die door *vier en zeventig* Priesters bediend worden; de *Jesuitsgezinden* bezitten by de *drie honderd* Standplaatzen, onder deeze zeer talryke Gemeentens, en een daar aan geëvenredigd aantal van Priesters.

om van tyd tot tyd, een Aartsbisschop, Bisschoppen van *Haarlem* en *Deventer*, en de mindere Kerklyke Waardigheden zelve te benoemen; en, wanneer de Paus van *Rome*, die Verkiezingen, voor van geener waarde verklaarde, zich steeds op eene toekomende Algemeene Kerkvergadering te beroepen. — Zy lieten nimmer af alle moeite aan te wenden, om met het *Roomsche Hof* eene Verzoening te treffen: in de Verkiezingen van Aartsbisschoppen en Bisschoppen, betoonden zy alle tekenen van eerbied voor den Pauslyken Stoel; doch vrugtloos, het *Roomsche Hof* bleef onverzettelyk, by elke Verkiezing en Inwying kwamen 'er uit *Rome* Brevetten aan de *Roomsch-Catholyken* deezer Landen, om zich de Magt en het Regtsgebied dier Kerkvoogden te onttrekken, en, op geenerlei wyze, inzonderheid in Godlyke dingen, met dezelven gemeenschap te hebben, terwyl die zelfde Brevetten, de aangestelde Bisschoppen, onder straffe van den Ban, allen Bisschoplyk bedryf verboden, of, wat zy als zodanig deeden, kragtloos verklaarden. Zy bleeven niet in gebreke, om hun gedrag te verdeedigen, de wettigheid van 't zelve aan te toonen, voorts zich op een Algemeene Kerkvergadering beroepende, onder aanhoudende verklaaring, dat zy het Geloof der *Roomsch Catholyke Kerke* zuiver beleden, en niets vuuriger wenschten, niets yveriger zogten, dan in Gemeenschap met de gansche Kerk, ten allen tyde, te leeven.

LXXXVII. BOEK.
1763.

LXXXVII. BOEK. 1763. Hier van oordeelen zy een allerklaarst bewys aan den dag te leggen, op de Kerkvergadering, in Herfstmaand, te *Utrecht* gehouden. Gelegenheid tot dezelve, gaf zeker Boek in de *Fransche Taal* geschreeven, door PIERRE LE CLERC, Onderdiaken van de Kerk te *Rouan*, en Meester in de Vrye Kunsten te *Parys*, in 't zelve werden verscheide Leerstellingen, van welke de *Roomsche Kerk* belydenis doet, aangetast. Dewyl deeze Vreemdeling zich onder de *Jansenisten* ophieldt, en hy in dit zyn Geschrift de *Nederlandsche Kerk* scheen te willen verdeedigen, vorderden de Dwaalingen deezes Mans, naa 't oordeel der *Jansenistische Geestlykheid*, eene kragtdaadige Herroeping. Zy agtte zich verpligt die Stellingen tegen te gaan: aangezien haare Partyen niet zouden nalaaten, om ze haar ten laste te leggen, indien zy dezelve niet openlyk afkeurden. Over de wyze om dit te bewerkstelligen met des bekwaame Mannen geraadpleegd hebbende, verklaarden deezen, geen wettiger, of met de Kerkregelen overeenkomstiger, te kunnen uitdenken, dan het byéénroepen van een *Provinciaal Concilie*, indien de omstandigheden van Tyd en Plaats zulks toelieten. Te gereeder namen de raadpleegenden deezen raad aan: naademaal zulks hun eene voegelyke gelegenheid verschafte, om sommige Dwaalingen van HARDOUIN, en BERRUIER en PICHON, *Jesuiten*, wier Werken hier te Lande gedrukt waren, te veroordeelen. Men besloot, derhalven, tot

het

het houden der aangeraade Kerkvergaderinge. LXXXVII. BOEK. 1763.

De Aartsbisschop van *Utrecht*, PETRUS JOANNES, vaardigde Uitnoodigings Brieven af, aan de Bisschoppen, en andere Geestlyke Persoonen zyner Kerke. In gevolge hier van verscheenen te *Utrecht*, JOANNES VAN STIPHOUT, Bisschop van *Haarlem*, BARTHOLOMEUS JOANNES BYEVELD, Bisschop van *Deventer*, FRANCISCUS MEGANEK, Deken van 't Metropolitaan Capittel van *Utrecht*, nevens eenige Canunniken, en Afgevaardigden uit het Aartspriesterschap van *Schieland*, uit de *Haarlemsche* Geestlykheid, uit het Aartspriesterschap van *Utrecht*, uit de Aartspriesterschappen van *Rhyn-* en *Delfts-Land*, met NICOLAAS VAN MAEREN en HENRICUS MILIUS, Pastoors te *Utrecht* en te *Amsterdam*, als Secretarissen van deeze Vergadering. Op den bestemden dag, den dertienden van Slachtmaand, vervoegden zich deeze Geestlyken, 's morgens ten zeven uuren, na de Kapelle van *St. Geertruid*, de plaats ter Vergaderinge gekoozen. De Aartsbisschop verrigtte de Misse van den Heiligen Geest, en opende vervolgens de Vergadering met eene *Latynsche* Redenvoering, waar in de *Jesuiten* met zwarte kleuren afgeschilderd, en als veroorzaakers eener geheele omkeering van de Heerschappy in de Kerke van *Nederland*, gebrandmerkt werden. De Aartsbisschop droeg zynen Onderhoorige Geestlyken, het nut en de noodzaaklykheid voor

LXXXVII. BOEK. 1763. der Kerkvergaderingen, herinnerde hun het oogmerk der tegenwoordige, met aanmaaning, om de Verkeerdheden, ter Kerke ingesloopen, op 't ernstigst, te keer te gaan. — Onder de Handelingen zelve komen meest in aanmerkinge, de Besluiten, betreffende de Leere des Geloofs, en de wyze om daar van Belydenisse te doen. Alle Dwaalingen, die de Kerk veroordeelde, werden by een Besluit deezer Kerkvergaderinge veroordeeld, terwyl men de Belydenisse van Paus PIUS DEN IV, voor den Geloofsregel, bleef behouden. Doch dewyl deeze onderwerping, aan alle de Leerstukken van de Catholyke Kerk, de Lasteraars niet hadt kunnen te rug houden, om de Leer der *Hollandsche* Geestlykheid verdagt te maaken, omhelsde de Kerkvergadering de *Uitlegging des Geloofs* van den Heere BOSSUET, Bisschop van *Meaux*, by de gansche Catholyke Kerke goedgekeurd; berustende wyders, in de Geloofsbelydenissen, die door de Aartsbisschoppen van *Utrecht*, en derzelver Geestlykheid, en inzonderheid in die, welke, in den Jaare MDCCXLIV, aan Paus BENEDICTUS DEN XIV overgegeeven was. — 'Er geschiedde door den Heer LODEWYK VAN ZELLER, benoemd om, op deeze Kerkvergadering, de post van Regtsvorderaar waar te neemen, eene algemeene aanklagte tegen de Geschriften, door den gemelden Heer LE CLERC, en door de *Jesuiten* HARDOUIN, BERRUIER en PICHON, in 't licht gegeeven. Om op deeze

ze aanklagten Regt te doen, bepaalde de Kerkvergadering vier Congregatien, die de aangeklaagde Werken zouden Onderzoeken, en hier van der Kerkvergaderinge verslag geeven. De Besluiten deswegen gemaakt, bestonden uit twee deelen; het eerste behelsde de Leer der Kerke, ten opzigte van zommige Stukken, omtrent welken de gemelde Schryvers, andere Gevoelens hadden; het tweede de Veroordeeling der Dwaalingen van die Schryveren, zo en in diervoege, als de Kerkvergadering dezelve strydig vondt, met de Leer der Kerke.

In de laatste *Zitting*, bepaalde men de Besluiten deezer Kerkvergaderinge, naar ouder Gewoonte, in geschrifte aan den Paus te zenden, onder 't geleide, van eenen Brieve aan zyne Heiligheid, vol betuigingen van Getrouwheid, en nauwgezette aankleeving aan den Stoel van den Heiligen PETRUS, en de omhelzing van alle Catholyke Leerstukken. De Aartsbisschop met de beide Secretarissen der Kerkvergaderinge, hadden denzelven ondertekend. — Ten zelfden tyde belaste men den Regtsvorderaar, den Heer LE CLERC te schryven, en hem te overreden, om zich aan de Uitspraak der Kerkvergaderinge te onderwerpen, zyne Dwaalingen openlyk te herroepen, en de Ergernissen, aan de Kerk gegeeven, weg te neemen. — Den een- en-twintigsten deedt de Aartsbisschop de Misse van Dankzegginge; de Leden ondertekenden het verhandelde; men zong het *Te*

 Deum,

LXXXVII. BOEK. 1763. *Deum*, en besloot de Aartsbisschop deeze Vergadering der *Utrechtsche* Geestlykheid, met de in de *Roomsche* Kerk gebruiklyke Gebeden.

Daags vóor de Opening der Kerkvergadering, zondt de Heer LE CLERC, aan de vergaderde Geestlykheid een Brief, uit *Amsterdam* gedagtekend, met verzoek, dat dezelve openlyk, en in 't midden der Vergaderinge, zou voorgeleezen worden; verzekerende, dat, indien hem, tegen zyne gedagten, iets berispelyks, in zyne Schriften, mogt ontglipt weezen, hy bereid was, 't zelve te verbeteren. Het bedoelde oogmerk bereikte hy niet; aan de begeerte, dat de Brief zou geleezen worden, werd voldaan; doch men vondt niet goed, hem in Persoon te ontbieden, en over zyne Stellingen te onderhouden: ze werden, gelyk wy gezien hebben, als Dwaalingen veroordeeld. Geweldig hier over verbitterd, en oordeelende, dat de Kerkvergadering geene vryheid hadt, om hem voor de geheele Wereld, als een Leeraar van Dwaalingen, te doen doorgaan; daar dezelve, hem nimmer van verkeerde Gevoelens overtuigd hadt, gaf hy een scherp Geschrift uit, over 't Gedrag der *Utrechtsche Kerkvergaderinge* ten zynen opzigte, en schilderde de Leden van dezelve af, als Lieden, die met zyne Landsgenooten, de *Franschen*, een lang tegen hem gesmeed ontwerp, ten uitvoer gebragt hadden, gestreeld met de hoope van de goede Gunst des Bisschops van *Rome* te winnen, en Vrede met hem te maaken, in-

dien

dien zy dit Hoofd der Kerke, tegen de Aanklagte, wegens 't zelve gedaan, verdeedigden. Hy voegde 'er bedreigingen nevens, van een nader Geschrift, waar in hy de Ongeregtigheden dier Kerkvergaderinge zou ontleden, en spaart geene allerhaatlykste verwyten, zo tegen de *Franschen*, als tegen de Leden der Kerkvergaderinge (*). —— Indien de Verwerpers der Bulle *Unigenitus*, hier te Lande, gelyk de Heer LE CLERC wil, door dit hun Bedryf, de Vriendschap van den *Roomschen* Paus meenden te winnen, hebben zy eene verkeerde rekening gemaakt; dewyl CLEMENS DE XIII, niettegenstaande, hy eerst die Kerkvergadering, met de Besluiten op dezelve genomen, goedgekeurd hadt, dezelve, in 't einde, op aanstooking der *Jesuiten*, veroordeelde (†).

Gefchil te *Leeuwaarden*, over de Magt der Kerklyken.

Trok dit voorgevallene in de *Roomsche Kerke*, de aandagt van veelen, en byzonder der *Roomschgezinden*; in *Frieslands* Hoofdstad, ontstonden groote Oneenigheden, en daar uitspruitende Verwyderingen, tusschen de Magistraat, en den Kerkenraad der Hervormde Gemeente, die niet alleen dat Gewest doorklonken; doch, door de vreemde omstandigheden, daar mede gepaard, en door de veelvuldige Geschriften te

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 649. 926. Voor 't Jaar 1764. bl. 277.

(†) J. FEBRONIUS *de Statu Ecclesiæ*, Tom. II. p. 16 & 87.

LXXXVII. BOEK. —— 1763. te dier gelegenheid in 't licht gegeeven, allerwegen veel gerugts maakten, het oude Geschil, wegens de Magt der Wereldlyke Overheid in 't Kerklyke, ter baane brengende. —— Eene opengevalle Predikantsplaats moest vervuld worden. De Regeering van *Leeuwaarden*, toonde hoe zy gaarne de Verkiezing zag vallen op een Inbooreling van *Friesland*, en die teffens de Leerwyze van COCCEJUS volgde. Voor het eerste deel hunner begeerte, pleitte een Lands-Wet, die zy, schoon in vergetelnisse geraakt, thans in 't oog wilde gehouden hebben; voor het tweede de billikheid, die vorderde, dat men zodanige Leden der Gemeente, welke die Leerwyze behaagde, genoegen gaf: naardemaal 'er reeds vier *Voetiaansche* Leeraars stonden, allen als Vreemdelingen daar ter Stede gekomen. 't Zy de Leden van den Kerkenraad oordeelden, dat het tegen hunne Voorregten streedt der Magistraat dat geen in te willigen, 't welk zy van naby wisten, dat dezelve aangenaam zou weezen; 't zy ze andere redenen meenden te hebben, om zich aan te kanten tegen de begeerte der Regeeringe, en den bekenden wensch, van eene hoog aanzienlyke Persoonadie, die gaarne een rykbegaafden Leeraar, uit eene nabuurige Stad, op den *Leeuwaardschen* Predikstoel zag, zy leverden een Drietal ter goedkeuringe in, waar op geenen dan Vreemdelingen stonden.

'T Gedrag van den Eerw. BLOM. Ondanks de poogingen, door den Kerkenraad, van tyd tot tyd, aangewend,

bleef

bleef dit Drietal zes maanden onafgedaan liggen. Eene Bezending uit den Kerkenraad, met den Eerw. C. BLOM aan 't hoofd, verzogt gehoor, gelast om, op eene bescheidene, vriendlyke, eerbiedige, maar tevens ernstige, nadruklyke en kragtige wyze, de Magistraat de onvoegzaamheid, en 't nadeel van het zo langduurig ophouden der Beroepinge, onder 't oog te brengen, en afdoening van zaaken te verzoeken. De Eerw. BLOM deedt het door eene zonderlinge Aanspraak, waar in valsche Welspreekenheid met Geestlyken Hoogmoed, een vreemd mengzel uitleverden. Dit stuk werd, op des Redenvoerders verzoek, niet alleen in de Handelingen des Kerkenraads woordlyk aangetekend; maar men zag 't zelve, zeer schielyk in druk, en teffens, dat het voor een groot gedeelte overgenomen was, uit eene Leerreden, in de voorgaande Eeuwe, door den Eerw. W. BRAKEL uitgegeeven. Eenigen verhieven die Aanspraak hemelhoog, anderen stelden ze zeer laag, en vonden in dezelve hoonende, smaadlyke, en naar oproerigheid smaakende uitdrukkingen, het gezag van den Magistraat, ten hoogsten beledigende. Met zulk een oog, zag de Regeering van *Leeuwaarden* dit Stuk aan, en besloot zodanige middelen aan te wenden, als kragtdaadig konden strekken, om zyn Eerw. te leeren, hoe hy zich jegens zyne Overheid te gedraagen hadt, en den Drukker tot meer omzigtigheids te vermaanen. De Eerw. BLOM werd verweezen

LXXXVII. BOEK.

1763.

zen

LXXXVII. BOEK. ——— 1763. zen in eene Geldboete van honderd Goudguldens, van de eerstkomende vervallene Penningen zyner Wedde af te trekken, ten behoeve van 's Stads Armenkamer, en voorts om, in de volle Vergadering der Magistraat, zich te vervoegen; ten einde, daar op 't ernstigst bestraft, en tot zyn Pligt als Leeraar, als Onderdaan van den Staat, en als Ingezeten van de Stad, vermaand te worden. ——— Den Drukker werd eene Boete van vyftig Goudguldens opgelegd, het gedrukte afgenomen, en 't verder verkoopen hem en de andere Boekverkoopers daar ter Stede, verboden. Deeze vervoegde zich, oordeelende dat de Magistraat in deezen iets gedaan hadt, waar toe dezelve niet geregtigd was, met een Verzoekschrift by den Hove van *Friesland*, vergezeld van een Betoog, dat 'er in de door hem gedrukte Aanspraak, niets gevonden wierd, 't welk hem het drukken zou hebben kunnen beletten. De Magistraat leverde haare tegenbedenkingen in, en 's Drukkers Verzoek werd van de hand geweezen.

Wanneer de Eerw. BLOM kennis gekreegen hadt van het Besluit, ten zynen opzigte genomen, maakte hy geene zwaarigheid, om, eer 't zelve hem was voorgeleezen, over SALOMO'S woorden, *Verder heb ik ook gezien onder de zonne, ter plaatze des Geregts, aldaar was Godloosheid, en ter plaatze der Geregtigheid, aldaar was Godloosheid. Ik zeide in myn harte,* GOD *zal den Regtvaardigen en den Godloozen oor-*

dee-

deelen: want aldaar is de tyd, voor allen voorneemen, en over allen werk, te prediken (*). Tot welk eene Leerreden zulk eene Textkeuze, in die omstandigheden, aanleiding gaf, is gereedlyk te bevroeden; dezelve was een beroep op 't algemeen, en boezemde 't zelve in, dat 'er in de Vergadering der *Leeuwaardsche* Magistraat Godloosheid heerschte. Voor de Magistraat ontbooden, weigerde hy verscheide maalen te verschynen, ondanks de verdubbeling der boete, van dagvaarding tot dagvaarding. Eindelyk, door zyn Advocaat en Vrienden geraaden, dit niet langer uit te houden, vervoegde hy zich naa 't Raadhuis; doch op eene wyze, zeer geschikt, om zyne zaak te verslimmeren. Hy nam een groote Quarto Bybel, met een witten Band, onder den arm, en koos een grooten omweg, om in dit vreemd vertoon na 't Raadhuis te wandelen. Eene groote meenigte Menschen vloeide zamen: want men wist, dat hy, met den Bybel, na 't Raadhuis zou gaan. Op de Raadkamer gekomen, begon hy, met groote verheffing van stem en gebaarden, te spreeken; doch de Voorzitter viel hem in de reden, geboodt hem te gaan zitten, en liet het Besluit, ten zynen opzigte genomen, voorleezen. Van het Raadhuis afkomende was de zamengeschoolde menigte nog zeer aangegroeid: onder deezen hoop, waren 'er veelen zyner Aanhange-

1763.

(*) PREDIKER III. vs. 16, 17.

LXXXVII. BOEK. geren, die hem by de mouw en hand vattende, naa zyne Gezondheid vroegen, hem GODS zegen en ondersteuning toewenschten, hy bedankte, voor hunne genegenheid, zeggende; *Ik ben wel; houdt u stil;* GOD *zal wel zorgen voor zyne Kerk, en my bewaaren!*

1763.

Zyn Eerw., die alle openlykheid aan zyn geval scheen te willen geeven, liet een zo getyteld *Eenvoudig Verhaal* drukken: waarin men vindt, dat de Kerkenraad, die de Aanspraak overgenomen hadt, eene Commissie benoemde, om de zaak te onderzoeken, en met meerderheid van stemmen besloot, zich in 't Beroep, op een Hooger Regtbank, by den Eerw. BLOM te voegen; gelyk geschiedde. By het Verzoekschrift ten dien einde, zo aan Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, als aan den Hove, ingeleverd, werd gevoegd, en vervolgens in Druk uitgegeeven, een Betoogschrift ter Verdeediging der Aanspraake, en het verdere gedrag des Spreekers in deeze zaake gehouden. Veel opziens baarde dit Betoogschrift; men stondt versteld, dat men, in openbaaren Druk, voor de Vierschaare van het hooge Hof van Justitie, en voor gansch *Nederland*, beweeren durfde „ dat de Bestuuring der Kerke alleen was „ aanbevolen aan Kerkenraaden, Classen, „ en Synoden, zodanig, dat niemand daar „ buiten, in Kerklyke zaaken, en wel voor„ naamlyk in het Beroepen van Kerkdie„ naaren, iets te zeggen hebbe; zelfs niet „ de Overheid. —— Dat de Kerkenraad, „ en

„ en vooral ook de Predikanten, als zodanig, over 't geen zy zeggen of doen, in zaaken, die het Bestuur en het Welzyn der Kerke betreffen, aan niemand Rekenschap schuldig waren, dan aan GOD en CHRISTUS alleen; voor niemand daar buiten behoefden te regt te staan, wie hy ook zy. — Dat zy, in de Bediening van hun Ampt, hooger en meerder waren, dan hunne Overheden." — Stellingen, door allen, die Orde en Vrede lief hebben, en der wettige Overheid behoorelyk ontzag toedraagen, en Kerklyke Overheersching verfoeijen, hoogst gewraakt, en in dit Betoogschrift, nog doormengd met hoonende en lasterlyke uitdrukkingen, ten opzigte van de Magistraat der Stad *Leeuwaarden*.

LXXXVIII. BOEK. 1763.

Dan verwonderde men zich, over den buitenspoorigen inhoud van dit Geschrift, men stondt niet minder verbaasd, toen het bleek, dat in 't zelve de *Leden van den grooten Kerkenraad*, ten onregte als *Deducenten* wierden ingevoerd (*); daar het alleen een Voortbrengzel was, 't welk de Eerw. BLOM, met eenige weinigen zyner Aanhangeren, goedgekeurd en ter Drukpersse overgegeeven hadt: niet alleen zonder voorafgaande toestemminge van de andere Leden; maar zelfs in weerwil van den vollen Kerkenraad, die het laaten Drukken vol-

(*) De tytel was, *Deductie, op Ordre van de Gecommitteerden van den Grooten Kerkenraad.*

LXXXVII. BOEK. 1763. volstrekt hadt afgekeurd; zo dat de Commissie geene vryheid hadt, om daar in te bewilligen. Een aantal Leden des Kerkenraads, maakten dit ten Hove, en in het Stads Nieuwspapier, openlyk bekend, verklaarende zich met den inhoud van dat Geschrift, niet te kunnen vereenigen, geen deel daar aan, noch aan de gevolgen, te neemen, van de bewuste Regtsvorderingen af te zien, en den Eerw. BLOM, daar in niet meer by te staan.

De zaak loopt ten zynen nadeele af.

Hangende deeze zaak, was 'er geen einde aan Geschriften, daar toe betrekkelyk, wel van onderscheiden aart; doch grootendeels, den Eerw. BLOM, met de zynen, in 't ongelyk stellende (*). Hoe zeer meest Naamlooze Schryvers, voor de Overheid in de bresse traden, en derzelver Regt verdeedigden, reikhalsde een ieder, den uitslag te verneemen, daar de Magistraat, zich met een Verzoekschrift tot de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, gewend hadt, ten einde zy het Gezag der Regeeringe, omtrent Kerklyke zaaken mogten handhaaven, en zodanige Bevelen geeven, als zy naar hunne hooge wysheid zouden verstaan te behooren. Om te meer klems, aan hun Verzoekschrift by te zetten, voegden zy 'er drie Stukken nevens. Het eerste bestondt in een Vertoog, van het gebeurde omtrent de

(*) Men vindt 'er een verslag van in de *Vaderl. Letteroef.* IV Deel, Iste Stuk, bl. 137. 185. 271. 357. 398.

de zaak van den Eerw. BLOM; met eenige aanmerkingen daarop, en 't geen door hem in 't werk was gesteld, om Oproer te verwekken, als mede, een aanwyzing van verscheide Onwaarheden, in zyn *Eenvoudig Verhaal.* Het tweede bevatte een Uittrekzel, van de voornaamste buitenspoorige Stellingen, in het Betoogschrift, strekkende tot wegneeming van alle Regten der Hooge en Mindere Overheden, zelfs van den Souverain, en tot volkomen Onafhangelykheid der Kerkelyken. Het derde, leverde eene lyst op, van de in 't oogloopendste lasterlyke en hoonende Uitdrukkingen, omtrent de Magistraat, in het Verweerschrift van den Eerw. BLOM. —— Dit alles, was van eene voor de Magistraat gewenschte uitwerking, de Gedeputeerde Staaten van *Friesland* keurden, by een Besluit den dertienden van Louwmaand, des volgenden Jaars genomen, niet alleen het gedrag der *Leeuwaardsche* Magistraat, goed in het boeten des Leeraars en des Drukkers; maar wraakten daar en boven, het gedrag en de handelwyze van den Eerw. BLOM, dermaate dat zy hem, voor den tyd van zes weeken, in zyne Bediening en Wedde schortten: een Vonnis, waar aan hy zich moest onderwerpen, onder bedreiging, dat men anders, tot zyn leedweezen, nadere schikking zou maaken.

De Classis van *Leeuwaarden* wraakt de Stellingen diens Leeraars.

Verkeerd zou dit onbehoorelyk, en doldriftig gedrag eens Leeraars, met zynen Aanhang, andere Leeraars in verdenking hebben kunnen brengen, als of zy de ver-

LXXXVII. BOEK. 1763.

regaande Stellingen, en verderflyke Beginzelen, door hem beweerd, toe gedaan waren, indien zy zulks ongemerkt hadden laaten doorgaan; hier om werd de *Classis* van *Leeuwaarden* te raade, om, op de eerste gewoone Vergaderinge, naa 't regterlyk afdoen deezer zaake, te verklaaren, dat zy tot betoon van haaren verschuldigden Eerbied en Ontzag voor de wettige Overheden, voor de Wereld plegtig betuigden de Drie Stellingen in de *Deductie* vervangen (*) *verfoeiden, afkeurden, en te eenemaal verwierpen* (†).

De Graaf VAN WARTENSLEBEN te *Casfel* verongelykt.

Heilig is het Character, eens openbaaren Afgezants, en kan 't zelve niet beledigd worden, zonder den Souverain, door hem verbeeld, te hoonen. Ten deezen dage, vondt zich onze Staat, in de onaangenaame noodzaaklykheid gebragt, om, wegens eene Verongelyking den Graave VAN WARTENSLEBEN, Buitengewoon Gezant, by de drie Geestlyke Keurvorsten, mitsgaders by den *Opperrhynschen*, *Nederrhynschen* en *Westphaalschen* Kreits, door de Regeering van *Casfel* aangedaan, voldoening te vorderen. De Baronesse van *Goerts*, den laatsten van Wintermaand, des af-

(*) De *Drie Stellingen*, door de Eerw. Classis bedoeld, waren die wy hier boven bl. 256. hebben opgegeeven; welke zy bondig en onwederspreekelyk wederlegd oordeelden, in de *Brieven van een Liefhebber der Waarheid.*

(†) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 695 enz. Voor 't Jaar 1764. bl. 149 enz. en 458.

afgeloopen Jaars te *Frankfort* overleden, hadt hem aangesteld tot Uitvoerder van haaren Laatsten wil; in die hoedanigheid eenige goederen willende invorderen, vervoegde hy zich by den Landgraaf van *Hessen-Cassel*, en werd daar toe geregtigd; doch, by 't gebruik maaken van dit regt, reezen 'er eenige geschillen. De Regeering verbeeldde zich, dat hy 't zelve te verre uitstrekte, verzette 'er zich tegen, en nam eenige goederen in beslag. Het bleef hier niet by. Uit vreeze, dat de Graaf de Naalaatenschap der Baronesse uit het Land zou vervoeren, kon de Regeering, met den Landgraaf, goedvinden, hem in zyn eigen huis vast te houden, rotting en degen af te neemen, zyne papieren te onderzoeken, een Geschrift daar uit te ligten, en te beletten een Boode naar den *Haag* te zenden, om den Staat van deeze geweldenaaryen te verwittigen.

De Algemeene Staaten trekken zich zyns aan, en vorderen voldoening.

Dan de Geheimschryver des Gezants, de Heer PESTEL bleef niet in gebreke, om zo aan hunne Hoog Mogenden, als aan de Vergadering van den *Opperrhynschen* Kreits, van 't voorgevallene kennis te geeven. De Algemeene Staaten verklaarden, geheel onkundig te zyn, van de redenen, die zyne Vorstlyke Doorlugtigheid van *Hessen-Cassel*, mogten bewoogen hebben, tot het doen van een zo verregaanden stap; maar dat zy, welke die ook zou mogen weezen, eene zo geweldige behandeling niet anders konden aanzien, dan als eene kleinagting van deezen Staat,

 en

LXXXVII. BOEK. — 1763.

en eene verbreeking van het Regt der Volken, volgens 't welk alle Staatsdienaars, met een openbaar Character bekleed, voor hunne Persoonen, Bedienden, en Goederen, in veiligheid moesten weezen, overal waar zy zich bevinden, en inzonderheid aan Hoven, die hun als zodanig erkend hadden, gelyk het geval was, des Graven VAN WARTENSLEBEN. Zy beklaagden zich deswegen ten hoogsten, en gaven hunne gevoeligheid den Landgraaf te kennen, verwagtende dat deeze, ten spoedigsten, 't aangedaane ongelyk zou beteren, hun Staatsdienaar teffens op vrye voeten stellen, zonder hem, zyne papieren, of goederen, in 't minste te ontrusten, vorderende teffens eene Voldoening geëvenredigd aan het Ongelyk.

Op den eigen dag, wanneer de Algemeene Staaten dit Besluit namen, den één- en-twintigsten van Slachtmaand hadt, de Graaf VAN WARTENSLEBEN zyne vryheid weder bekomen: waarschynlyk door de tusschenspraak des Keurvorsts van *Mentz*, die de zaak zo zeer ter harte nam, als of men de veiligheid van zyn eigen Character hadt geschonden, en zyne gevoeligheid over den hoon, onze Staat in 't Character van deszelfs Gezant aangedaan, in eenen Brieve den Landgraave te kennen gaf.

De Landgraaf van *Hessen-Cassel* zoekt die te ontduiken.

De Regeering van *Cassel* liet een Berigt, wegens het gebeurde drukken; door een Tegenvertoog des Graaven VAN WARTENSLEBEN beantwoord. De Landgraaf zogt de gevorderde Voldoening te ont-

ontduiken, door de Staaten aan te schryven, dat de Graaf VAN WARTENSLEBEN, zich niet als *Minister Plenipotentiaris* aan hem hadt aangegeeven, of als zodanig gewettigd was; weshalven het diens eigen schuld was, dat de Regeering van *Cassel*, hem aanmerkende voor een *Particulier Persoon*, als Uitvoerder van den Uiterften wil der Baronesse van *Goerts*, zich aan zyn Persoon hadt moeten houden: weshalven hy Voldoening verzogt, ter zaake dat gemelde Graaf, zyne byzondere belangen hadt willen doorzetten, onder het voorwendzel van een *Publiek Character*, door hunne Hoog Mogenden aan hem by verscheide Kreitsen, en aan deeze en geene Keurvorstlyke Hoven, gegeeven.

De Staaten blyven op de Voldoening aandringen.

Hunne Hoog Mogenden, zeer gebelgd over deeze uitvlugt, welke zy toonden allernietigst te weezen, en nog meer, wegens de in allendeele ongepast gevraagde Voldoening, herhaalden, onder bedreiging van sterker middelen te zullen aanwenden, den gedaanen eisch eener Voldoening, over het ongelyk hunnen Staatsdienaar aangedaan: dewyl zy nooit zouden toelaaten, dat de Naakomelingschap by hun een voorbeeld zou vinden, van het verwaarloozen eens Regts, hun met alle Volken gemeen. Ten slot verklaarende dat zy, wanneer zyne Vorstlyke Doorlugtigheid, aan dit hun verlangen zou hebben voldaan, zich niet zouden onttrekken, om de klagten, welke de Landgraaf tegen dien Minister hadt in

LXXXVII. BOEK. 1763.

te brengen, aan te hooren, en 'er naar eisch op te beschikken.

Dit laatste vatte de Landgraaf eerst aan, zendende een Berigt van het voorgevallene, ten einde de Staaten daar uit de regtmaatigheid van de handelingen der *Casselsche* Regeeringe mogt afneemen: met byvoeginge, nogthans, dat, indien hunne Hoog Mogenden mogten oordeelen, dat die Regeering daar in te verre gegaan was, hy zich aanboodt, tot zodanig eene Voldoening, waar van de nadere bepaaling overeenkomstig zou zyn, met de billykheid in de omstandigheden der zaake. — Het wederantwoord behelsde hoe weinig de Algemeene Staaten voldaan waren, zo over deeze opgave des gevals, als over de redeneeringen daar op gebouwd. Dan dit weinig, ter groote hoofdzaak de belediging huns Gezants, doende, traden zy in een dieper onderzoek, wegens 't geen het Regt der Volken ten dien opzigte eischte, aantoonende, dat zy zich daar op mogten beroepen, in 't geval der Graven VAN WARTENSLEBEN. Hier op grondden zy den eisch der Voldoening, te weeten, dat de Landgraaf het gedrag der *Casselsche* Regeering zou wraaken, en verklaaren, dat men in alles, wat gedaan was, nooit gedagt, veel min ten oogmerk gehadt hadt, om de Republiek te beledigen, of nadeel aan deszelfs Regten, en Waardigheid te doen; dat die Verklaaring zou geschieden, door een Staatsdienaar van voeglyken Rang, voorzien

zien van de volmagt daar toe noodig. Zy eischten niets meerder; doch hier van zouden zy niet afgaan. LXXXVII. BOEK.

De Landgraaf ziende, hoe ernstig de Staaten dit stuk opnamen, erkende, by eenen Brieve, nooit eenig oogmerk gekoesterd te hebben, om het Gemeenebest te beledigen, of toe te staan, dat zulks door deszelfs Regeering zou geschieden, en bereid te weezen om die erkentenis te doen herhaalen door eenen Gezant. By dit schryven, was weder eene nieuwe Verdeediging der *Casselsche* Regeering gevoegd, op welke de Staaten oordeelden niet te moeten letten, maar op de voorheen geëischte Voldoening onveranderd te blyven dringen. De Landgraaf besloot, in 't einde, aan die begeerte te voldoen, en zondt, in Hooimaand des Jaars MDCCLXIV, den Geheimraad VAN MOSER, met behoorlyke Geloofsbrieven voorzien, die eerlang gehoor kreeg, de geëischte Voldoening mondling gaf, en schriftlyk overleverde; waar in men genoegen nam, en den Heer VAN MOSER des verwittigde.

1763. De Landgraaf geeft dezelve.

Zo verre was die zaak afgedaan; doch dewyl hunne Hoog Mogenden, in verscheide Brieven daar over geschreeven, betuigd hadden, dat zy, wanneer het Misverstand met den Staat beslegt, en de Voldoening zou gegeeven zyn, de bezwaaren van den Landgraaf tegen den Graaf VAN WARTENSLEBEN wel wilden verneemen, die onderzoeken, en zodanig beoordeelen, als zy overeenkomstig vonden, met de Waardigheid van den

Nadere bepaaling omtrent den Graaf VAN WARTENSLEBEN.

LXXXVII. BOEK. 1763.

Staat, en deszelfs Agting voor het Huis van *Hessen*. De Geheimraad leverde die redenen van bezwaar over: van welke hunne Hoog Mogenden een Afschrift, aan den Graaf VAN WARTENSLEBEN ter hand stelden, met aanschryving om zyn belang, op de daar in vervatte klagten, aan de Algemeene Staaten te doen toekomen: hy deedt zulks. Maar zyn antwoord, niet in allen deele aan de verwagting voldoende, en het gedrag omtrent hem gehouden, aan veel aanmerkingen onderhevig blyvende; konden hunne Hoog Mogenden, wel niet besluiten, om dien Staatsdienaar te rug te ontbieden, waarop de Heer VAN MOSER hadt aangedrongen; maar keurden best, om, daar, hangende de Gedingen, tusschen den Landgraaf en den Graaf VAN WARTENSLEBEN, de dienst des laatsten, als Minister by den *Opperrhynschen* Kreits, waar van de Landgraaf een voornaam Lid was, van geene groote vrugt kon zyn, en die Kreits ook zedert korten tyd afgescheiden was, dien Graaf aan te schryven, om zich, by voorraad, te onthouden van de waarneeming zyner verrigtingen by dien Kreits, en gevolglyk, ook aan het Hof van *Cassel*, tot dat nadere bevelen van hunne Hoog Mogenden hem gelasten, die te hervatten (*).

Strenge Winter deezes Jaars.

De Winter des Jaars MDCCLXIII, welks

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 854. Voor 't Jaar 1764. bl. 620, 679.

welks voornaamste Gebeurtenissen, wy dus verre geboekt hebben, was te opmerkelyk, om die onaangeroerd voorby te treeden. Eene strenge Koude, gepaard met harde Vorst, begon den twintigsten van Wintermaand, des voorgaanden Jaars te heerschen, en hieldt onafgebrooken aan, tot den drie- en- twintigsten van Louwmaand (*), wanneer het Ys, in stilstaande wateren, bykans twee voeten dikte bekomen hadt. Behalven de belemmeringen der Zeevaard, die, wegens de Ysschotzen, het inloopen der Zeegaaten onraadzaam vondt, terwyl de reeds binnengekomenen, op de *Zuiderzee* in 't Ys beklemd zaten, stonden de handwerken het grootste gedeelte van Louwmaand stil. Het dik gevroozen Ys leverde overal woelige Winter tooneelen op. *Y* en *Maas* werden, door zwaare Vragtwagens en Koetzen met vier paarden bereeden; en waren de Vreugdebedryven, op de laatstgemelde Rivier genomen, zo groot, dat ze den Erfstadhouder, den Hertog van *Brunswyk*, en den Prins van *Nassau Weilburg*, uit '*s Gravenhaage* na *Rotterdam* lokten, om ooggetuigen van eene vreemdigheid te weezen, die de *Maas* in den *Neva* stroom des *Russischen* Ryks scheen te herscheppen. Naa dat eenige dagen, de *Zuiderzee*, tusschen *Enkhuizen* en *Stavoren*, door

LXXXVII. BOEK.

1763.

(*) *Zie de Waarneemingen op Zwaanenburg, in de Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem.*

LXXXVII. BOEK. 1763. door eene menigte van Menſchen te voet bewandeld, en ter ſchaats bereeden was, kon dit wyde water, den zeventienden van Louwmaand, Paard en Sleede draagen; en zints dien dag, waren *Stavoren* en *Enkhuizen*, geduurende verſcheide dagen, de Pleiſterplaatzen voor de *Noordhollanders* en *Friezen*, die zich op de *Zuiderzee* met Arreſleden verluſtigden, en 't oog van duizenden aanſchouwers trokken. Voor *Scheveningen*, hadden de Schotzen Zee-Ys zich zodanig opgehoopt, dat ze een Ysdam vormden, hooger dan de hoogſte Duinen by dat Zee-Dorp: met welk vreemd Zeegezigt de Inwoonders van *'s Gravenhaage*, en het nabygelegen *Westland*, zich dagelyks vermaakten.

Mogt de Rykdom en de Middelſtand, in al dit buitengewoone uitſpanningen vinden, welke gewoone Winters weigeren; de werkloosheid der ſchaamele Gemeente, baarde een knellenden last, alleen door de hand der Milddaadigheid, die zich bereidvaardig uitſtrekte, verligt. Gebrek aan Water was eene algemeene behoefte, waar in *Amſterdam* diepst deelde, door de laagte van het Water in de Trekvaard tusſchen die Stad en *Weesp*, langen tyd van 't gewoon behulp des Ysbreekers, die met de daar op volgende Waterſchuiten zitten bleef, verſtooken. —— Een zwaare Ysgang in *Texel*, kroodt, tusſchen den één- en twee- en twintigſten van Louwmaand, verſcheide Schepen op gevaarlyke plaatzen, eenige kwamen in dit gevaar om.

Wan-

Wanneer de Vorst, die met een Zuiden wind, niet min dan met een Oosten- en Noorden wind aanhieldt, en van genoegzaam geen Sneeuw vergezeld ging, in 't laatst van Louwmaand afliet, en men zich beloofde, door een zagten Dooy, van het Ys bevryd te zullen worden, hervatte dezelve op de helft van Sprokkelmaand, haare heerschappy weder voor eenige dagen. Het Wintergezaayde hadt, door de felle Vorst veel geleden, Garst en Tarwe moest men, op veele plaatzen, omploegen, en herzaaijen, het Koolzaad was voor een groot gedeelte weg. De Veeman, vondt stoffe tot klaagen over gebrek aan voeder, daar door het schraale weêr, op die Koude gevolgd, het Gras laat aankwam.

LXXXVIII. BOEK.

1763.

Zeer zagt was de Winter des volgenden Jaars; doch geenzins van leed voor den Landzaat ontheeven. De veelvuldig gevallen Regen, veroorzaakte veel Opperwaters, dat van den Rhyn bragt de Stad *Wageningen*, in Louwmaand, in groot gevaar, en dugtte men in *Overysfel*, voor het hoog ryzen van den *Ysfel*. De Inwoonders van de *Bommelerwaard*, noch nauwlyks bekomen van de rampen des Waterwees, in den Jaare MDCCLVII, zo zeer prangende (*), hadden weder het ongeluk, dat de *Waaldyk* tusschen *Rossum* en *Herwynen* doorbrak, de geheele *Waard* onderzette, en de Ingezetenen op nieuw, in elende en ar-

1764. De *Bommelerwaard* breekt door.

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 297.

LXXXVII. BOEK. — 1764. armoede dompelde. De onverkrygbaarheid van Hooi en Stroo, deedt veel Vees, uit het water gered, van gebrek, omkomen. Hulpvaardigen van *Gorkum* afgevaaren, om de herwaards en derwaards gevlugten te redden, vonden in dit Menschlievend bestaan hun dood. —— In de Meyerye van *'s Hertogenbosch*, was de doorbraak der Dyken wel afgewend; doch des niet tegenstaande, was 'er een groot gedeelte van de Heerlykheid *Vucht* overstroomd; verscheide Dorpen rondsom *'s Hertogenbosch* bevonden zich in dien zelfden toestand. Veele plaatzen in die Stad, waren door 't water onbruikbaar, doch zondt de Magistraat, getroffen door het lot der veel ongelukkiger nabuuren, vier Schepen met voorraad en noodwendigheden, na *Bommel* en de *Bommelerwaard*. —— Boven en beneden *Heusden* dreigde de *Maas* de Dyken te overweldigen, met veel moeite kwam men zulks te boven, en de Stad 'er af, met de beschaadiging van eenige der Vestingwerken. —— Schoon de *Lekkendyk* veel gevaars liep, viel het water dier Riviere, door de ontlasting der Doorbraaken van den Dyk boven *Emmerik* en in de *Bommelerwaard*.

Watersnood in *Gelderland* en *Overyssel*. Met het einde van Louwmaand was, daar de wateren der Rivieren van dag tot dag zakten, de vrees voor verder Waterleed geweeken; dan met den aanvang van Sprokkelmaand, beving dezelve de gemoederen op nieuw, en van alle kanten, was men voor de herhaaling dier Droeve Tooneе-

neelen bedugt, gelyk ze zich ook, op verscheide Plaatzen, met veel jammers, vertoonden. Niet minder dan Vyf Doorbraaken te *Herwen* veroorzaakten een ongemeene hoogte des waters op den *Rhyn*; en zou men naar alle waarschynlykheid, indien 'er even boven *Rees*, geene Doorbraak voorgevallen was, nog meer waters gehad hebben. De laatste Doorbraak te *Herwen*, was op het Kerkhof, en spoelde de Lyken uit de graaven. De Inwoonders van dat Dorp en van *Panderen*, zogten hunne veiligheid in de vlugt, genoodzaakt hunne Huizen, die ten deele weg dreeven, ten deele in stukken sloegen, te verlaaten. — Te *Zutphen* groeide het water tot eene ontzettende hoogte, in die Stad, hoorde men van alle kanten niets dan jammer, en zag naa het breeken van twee gaten in de *Kamonsdyk*, aldaar niets dan een baare Zee. De noodschooten van den kant van *Doesburg*, en meer andere Plaatzen, deeden de bekommering voor meer leeds aan de Dyken, grootlyks toeneemen. Te midden van dien nood, sluimerde de zorg der Overheden niet, om den noodlydenden bystand toe te brengen, opsteekende stormwinden, bragten eenigen met leevensmiddelen, in vaartuigen afgestooken, in het uitterst gevaar, en derzelver aanhoudend woeden, veroorzaakte grooten kommer, voor den *Warnsfeldschen Dyk*, die met veel moeite behouden, en daar door het Dorp *Warnsfeld*, voor een geheel, of gedeeltlyk, wegspoelen bewaard bleef. — De *Yssel* voor

LXXXVII. BOEK.

1764.

De-

LXXXVII. BOEK. — 1764.

Deventer klom tot zulk eene hoogte, dat men de Stads schipbrugge moest afneemen en in veiligheid bezorgen. De sterke Storm bragt de *Snippelings Dyk*, voor die Stad, in groot gevaar, en joeg het water over den weg geslaagen kruin, eenige voeten heen: de uiterste waakzaamheid, met verbaazende kosten, behieldt denzelven, schoon het water reeds hier en daar 'er doorliep. Met het bedaaren des Winds zakte het Water. — *Wageningen* vondt zich weder even als in Louwmaand gedreigd; te *Soelmond*, stonden de Dienaars met gelaaden pistoolen op den Dyk, om de onwilligen onder de Boeren tot werken te noodzaaken, by eene verzakking van veele roeden Dyks. — Aan de *Lek* behieldt het werkzaam Dyk-Collegie, en de trouwe waakzaame bystand der Ingezetenen, de Dyken. Geene geringe vreugde vervulde de gemoederen van allen, die met deeze Waterelenden gedreigd werden, of daadlyk bezogt waren, op de tyding dat het water begon stil te staan, en vermeerderde deeze, op 't bespeuren dat het met de daad zakte, en zich schikte om eerlang binnen de gewoone oevers te keeren; welk heuchlyk gezicht vóór het afloopen van Sprokkelmaand, de oogen verkwikte (*).

Handelingen over de Rivieren tusschen *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*.

'tMoet elk Leezer van 's Lands Geschiedenissen verbaazen, zo veel maalen die bladeren vervuld te zien, met berigten van Dyk-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1704. bl. 172 en 238.

Dykbreuken en Overstroomingen; en schoon de oppervlakkigste kunde van onze Landsgesteltenisse deeze verwondering wel ras zal doen ophouden, zal het hem op nieuw bevreemden, in die eigenste Geschiedbladen niet meermaalen gewag te vinden, van algemeene voorzorgen en hulpmiddelen, tegen dat Land en Volk bederfende Onheil, beraamd en te werk gesteld. Zeer ten onregte, nogthans zou men daar uit besluiten, dat 's Lands vaderen zich des niet bekreunden. Wy moeten daarom op tekenen, wat, omtrent deezen tyd, deswegen gebeurde: ons, naa den aart onzes Werks alleen bepaalende tot eene korte opgave der gehoudene Handelingen, zonder ons in te laaten tot de beoordeeling der zaak zelve.

Het werk der Rivieren, en de geduurige Overstroomingen, byzonder op den *Neder-Rhyn*, de *Lek* en den *Yssel*, voornaamlyk veroorzaakt door den zwaaren toevloed van afkomende Wateren, verschaften, zints een geruimen tyd, veel stofs tot raadpleegingen aan de Staaten van *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*; dan verscheidenheid van Gevoelens, door die Gewesten, mitsgaders derzelver Kwartieren en Leden, ten opzigte van die zaak gevoed, en de weezenlyke of vermeende strydige belangen, bragten te wege, dat men langen tyd niets bepaalde, en, schoon overtuigd van 't Gevaar en 't Nadeel, het niet ééns werd in het uitdenken van middelen om die beide af te weeren. Twee Brieven, door Staaten van

LXXXVII. BOEK. 1764. *Holland* en *Utrecht* aan de Staaten van *Gelderland*, over de Gesteltenis der Rivieren geschreeven, deeden de laatsten, in den Jaare MDCCLXII besluiten, de zaak der Rivieren ernstig aan te vatten, en de twee eerstgemelden tot eene Onderhandeling uit te noodigen, teffens hunne gedagten op het stuk mededeelende; die van *Utrecht* gaven in den Jaare MDCCLXIII, hunne toestemming tot het aangaan der Onderhandelinge, op zekere voorwaarden, in een daar van gemaakt Plan uitgedrukt. Het Kwartier van *Nymegen* vondt het Plan der *Utrechtschen* hard en onaanneemelyk, en beraamde een ander Ontwerp; deezen verdeedigden, op hunne beurt, het voorgestelde Plan, en beweerden de noodzaaklykheid van 't zelve.

Tusschen die van *Holland* en *Utrecht* was gehandeld over opruimingen in de *Lek*. Eerstgemelden hadden eene byeenkomste van Rivierkundige Lieden voorgeslaagen, die te gader een raadslag zouden uitbrengen, omtrent het geen tot herstel der Rivieren diende ter hand genomen te worden. Dewyl de begrippen der kundigste Lieden reeds bekend waren, en men niet min zeker wist hoe wyd ze van elkander verschilden, konden die van *Utrecht*, zich niet veel vrugts van dus eene zamenkomst belooven; te minder daar zy oordeelden, dat de aanhoudenheid van het kwaad, voor geen gering gedeelte moest worden toegeschreeven aan het vertrouwen, dat de Belanghebbende, in derzelver Raadgeevingen stelden, die zy meen-

meenden te kunnen aanroonen, dat dikwyls verkeerd en beuzelagtig waren. Het kwam hun derhalven voor, dat, in plaatze van zulk eene Byeenkomst, niet alleen de Onderhandeling door die van *Gelderland* voorgeslaagen, voortgang behoorde te hebben; maar dat ook door Gelastigden van *Holland* en *Utrecht* eene schouwinge gedaan werd van de *Lek* boven, bij, en beneden *Schoonhoven*. Een Brief deezen voorslag bevattende vondt ingang: en werd den negenden van Slachtmaand bepaald tot eene vriendlyke Byeenkomst der Gelastigden uit de drie Gewesten te *Arnhem*. Aanzienlyke Staatsleden, aan welken uit *Holland* de Hoogleeraar J. LULOFS, als Inspecteur der Rivieren van dat Gewest, was toegevoegd, maakten deeze Vergadering uit. Van *Overysfel*, zich die zaak geheel onttrekkende, verwagtte men geen Gemagtigden. Men kon het bylange niet eens worden, en scheidde den zeventienden dier Maand. —— De Schouwinge van de *Lek* geschiedde des gelyks, door de Afgevaardigden van *Holland* en *Utrecht*; men stelde, tot verminderinge der Opkroppinge van het hooge water, tien punten voor, wegens welke Gelastigden van *Holland* aannamen verslag te zullen doen, teffens te kennen geevende, dat, vermids men te *Arnhem* het niet eens hadt kunnen worden, omtrent het algemeene Werk der Bovenrivieren, *Holland* ook wel ligt zwaarigheid zou kunnen maaken omtrent de Opruiminge van de *Lek*, hoe gereed an-

LXXXVII. BOEK.

1764.

LXXXVII. BOEK. —— 1764. ders om alle toegeevenheid daar in te gebruiken. Die van *Utrecht* wilden dit, met allen ernst en spoed, voortzetten zonder daar toe af te wagten wat 'er omtrent de Bovenrivieren zou mogen beslooten of werkstellig gemaakt worden: beide de Gewesten hadden 'er even zeer belang by.

Het dreigend gevaar van Watersnood, voor beide de Gewesten in Louwmaand deezes Jaars (*) groot geweest zynde, schreeven Staaten van *Utrecht* een breeden Brief aan die van *Holland*, behelzende eenen voorslag van middelen om de *Lek* te verbeteren, en dus dat Gewest, zo wel als *Utrecht*, tegen den overloop van 't hooge *Lekwater* te beveiligen. Zulks hadt ten gevolge de benoeming van kundige Lieden van wederzyden, om die Rivier by en boven *Schoonhoven* en op eenige andere plaatzen, te doen water passen. Dit verrigt zynde, ging men over tot een onderzoek van de wyze, op welke de voorgestelde Opruimingen best zouden geschieden, en in hoe verre het leggen der Inlaagdyken, ten opzigte van den toestand der gronden, daar dezelve opgelegd zouden moeten worden, en ten aanzien van de daar toe vereischte Specie, uitvoerelyk waare. — Alle de Stukken hier toe betrekkelyk, zonden Staaten van *Utrecht* aan die van *Holland*, vergezeld van eenen aanpryzenden, een sterk aanhoudenden Brieve.

Ter-

(*) Zie hier boven, bl. 270.

Terwyl dit in bewerkinge was, rees er een Dykgeschil van eenen anderen en bezwaarlyker aart. Op de *Millingsche Uiterwaard* hadt de Eigenaar niet slegts een Zomerdam, maar een Winterdam, ter hoogte van omtrent twintig voeten *Arnhemsche* peil, doen aanleggen, die aan den mond van den *Beneden Waal*, by eene hooge Rivier, eene groote opening, tot merkelyk bezwaar van den *Neder-Rhyn* en *Ysel*, benam. Doch, naardemaal de Dam, op eigen gezag, en buiten weeten van Staaten van *Gelderland*, was aangelegd, oordeelden deezen zich bevoegd, denzelven, als strydende niet alleen tegen Dykregten, maar ook met het waare oogmerk, zo wel by de Heeren van de *Kleefsche* Krygs- en Domeinkamer, als by *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en *Overysfel*, in het aangaan eener overeenkomste in den Jaare MDCCXLV, bedoeld, te doen flegten, en tot de hoogte van zestien voeten *Arnhemsche* peil te verlaagen; 't welk men in 't begin des Jaars MDCCLXII volvoerde. Het gevolg hier van was dat de Dykschouw van *Duffelt* zich daar over by de *Kleefsche* Regeering beklaagde, en in Zomermaand deezes Jaars te kennen gaf, dat, door die ondernomen flegting, niet alleen een zeer schadelyke Doorbraak in haaren Bandyk, by het Dorp *Lent* was veroorzaakt; maar dat ook het water van de *Millingsche Uiterwaard*, over die groote vlakte, by het Dorp *Kerkerdom*, zulk een geweld hadt veroorzaakt, dat de Kerk, benevens de daar by staande Huizen,

LXXXVII. BOEK. 1764. zen, in gevaar stonden om éénslags weggerukt te worden, indien men het ongeluk niet weerde, door het herstellen van den *Millingschen Dam*; dat deswegen, de gemelde Schouw genoodzaakt zou weezen, een sterken Bandyk van de *Millingsche* Grenzen af tot over deeze laagte te leggen, welke haar op meer dan twintig duizend Guldens zou te staan komen, en dat ze zich tot schadeloosstelling geregtigd oordeelde. — De *Kleefsche* Regeering deedt de geledene schade behoorelyk onderzoeken, en bevonden hebbende dat dezelve door de slegting van den Dam ontstaan was, schreef ze aan Staaten van *Gelderland*, om, eer ze aan de *Duffelsche* Schouwe het aanleggen van een nieuwen Bandyk vergunde, derzelver gevoelens op de gedaane Klagten te verneemen en over de gevorderde schadeloosstelling. Die van *Gelderland* vonden deezen Brief van dat gewigt, dat ze oordeelden een Afschrift aan de drie andere belanghebbende Gewesten te moeten zenden. Staaten van *Utrecht* onderhielden die van *Holland* over de Verlaaging van den *Millingschen Dam*, en drongen in hunnen Brieve aan, op het voortzetten der Opruimingen in de *Lek*. Zy verzogten de *Geldersche* Staaten het daar heen te wenden, dat die schadelyke Dam verlaagd mogt blyven. Deezen gaven hier op ten antwoord, dat het hun aan geen redenen zou ontbreeken, om aan de *Kleefsche* Regeering te toonen, hoe groot een ongelyk zy hadt, om aan de klagten van den *Duffelschen* Dykschouw,

we-

wegens het verlaagen van den *Millingschen* LXXXVII.
Dam gehoor te leenen; doch, dat het hun BOEK.
voorkwam of het niet ruim zo goed zou
weezen om, zonder zich over dit stuk, even 1764.
min als over andere in den *Kleefschen* Brief
begreepen, uit te laaten, deeze gelegenheid aan te grypen om die Regeeringe eene Onderhandeling voor te slaan, ten einde daar by te overleggen, wat 'er kon en behoorde gedaan te worden tot voorkoming van de gevreesde onheilen en het verloopen der Rivieren, voor de wederzydsche Landen van zo veel aangelegenheids. *Utrecht* en *Holland* oordeelden zig aan die voorgeslaagen Onderhandeling niet te moeten onttrekken. De twintigste van Oogstmaand werd 'er toe bepaald, op welken dag de Gevolmagtigden uit de drie Gewesten te *Arnhem* verscheenen, die van *Overysel*, mede aangeschreeven, lieten met een Brief weeten, dat zy die Zamenkomst niet zouden bywoonen. De *Kleefsche* Afgevaardigden kwamen. Zo groot en onoverbrengelyk was de verscheidenheid van Gevoelens dat men zonder iets weezenlyks uitgewerkt, of iets dat den naam van een Plan mogt draagen bepaald te hebben, van een scheidde.

Vermids deeze zaak hangen bleef, en 'er tot niets bepaalds kon beslooten worden, zo lang 'er geene nieuwe openingen van den *Kleefschen* kant in kwamen, en zo lang 'er geene meerdere eensgezindheid plaats greep tusschen de belanghebbende Gewesten, en derzelver Leden, noodigden Staaten van

LXXXVII. BOEK. —— 1764.

Holland, op hunne beurt, die van *Utrecht* uit, om in nader geſprek te treeden, en met zamengevoegde kragten en eensgezindheid het verbeteren van de *Lek* te hervatten, en de voornaame oorzaaken van het groot bezwaar, 't welk op de *Neder-Rhyn* en *Yſel* byna 's Jaarlyks, en zo duidelyk, in 't begin van dit Jaar, beſpeurd werd, weg te neemen, en het daar toe te brengen, dat de afhanglykheid huns Gewests van de geſteldheid der Boven Rivieren mogt vermindert worden, ſchoon dezelve niet geheel zou verdwynen. Gereed toonden zich de *Stichtenaaren*, om de aangeboode Onderhandeling te aanvaarden, in hunnen Brieve tot antwoord, nogthans vooraf geruſtſtelling verzoekende omtrent eenige ſtukken van aangelegenheid. Deeze bekomen hebbende werd in Wynmaand, door wederzydſche Gelaſtigden, in 's *Gravenhaage* de Onderhandeling aangevangen. — Hoe veel vrugts men 'er zich ook van beloofde liep, dezelve zonder vrugt af; die van *Holland* keurden de verhooging en verzwaaring van de *Noorder Lekdyken* ten uiterſten noodzaaklyk, waar toe die van *Utrecht* verklaarden niet te kunnen verſtaan, zo men hun geen genoegen gaf, omtrent het ſtuk der Inlaagdyken op die Rivier, waar in die van *Holland* geene nuttigheid zagen.

Naardemaal, egter, het gemeen belang dier Geweſten vorderde, dat 'er geen ander Water na den *Neder-Rhyn* en *Yſſel* afkwam, dan door het *Panderſche Kanaal*, en

en door den mond van den verzanden *Rhyn* tegen over *Schenken Schans*, deeden Staaten van *Holland* by die van het *Sticht*, in Wintermaand, eenen voorslag, om, de Verschilpunten der laatstgehouden Onderhandelinge, voor een tyd ter zyde stellende, de handen in één te slaan, om de ontworpe Verbeteringen aan *'s Gravenwaard* en by *Herwen* te verkrygen. Hier toe vonden zy deezen gereed; doch zonder het Kwartier van *Nymegen* te kennen, en daar mede de zaak te vinden, was het niet volvoerbaar. Eene nadere Brief door Staaten van *Holland* aan die van *Utrecht* afgevaardigd, bevatte hunne verdere gedagten over de Opruimingen en Inlaagdyken, waar op de *Stichtenaaren* steeds aandrongen, als mede over de wyze, op welke dit stuk by Staaten van *Gelderland* diende aangelegd te worden. Die van *Utrecht* gaven hier op, als mede over de wyze van schryven aan de *Gelderschen*, hunne gedagten te verstaan. — Het stuk der Rivieren bleef sleepende, en sloegen 'er andere byzonderheden aan toe, welke te vermelden, de Tydorde eischt dat wy uitstellen (*).

LXXVII. BOEK. 1764.

Gereeder viel het voldoen des Aanzoeks der voornaamste Ingelanden van de *Bovenkerker Polder*, by *Amstelveen*, ter droogmaakinge van zeventien honderd, en één-en-

De Bedyking van de Bovenkerker Polder.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 4. 110. 267. 500. 595. 752. 916. 919. 926. Voor 't Jaar 1765. bl. 6. 42. 71. 96.

LXXXVII. BOEK. 1764. en veertig Morgen Gronds, by Staaten van *Holland*, die ter begunstiging deezer nutte onderneeminge, om schadelyke Waterpoelen in vrugtbaar Land te hervormen, veele der gewoonlyk in 't geval van Bedykinge verzegte Voorregten en Vrydommen vergunden (*).

(*) *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 664.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ACHT- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Geschil tusschen de Nederlandsche en Engelsche Oost-Indische Maatschappyen. Klagten van YORKE, over de Handelwyze der Nederlanderen in Bengale. Verdeediging van Bewindhebberen der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappye. Nadere klagten van de zyde der Nederlanderen. De Bewindhebbers door de Staaten verzogt de Bezwaarpunten op te stellen. Antwoord der Engelschen. Gelastigden trekken ter Onderhandeling na Engeland. Nieuwe verongelykingen der Engelschen. De wederkomst der Nederlandsche Gelastigden vergund. Verslag. Verschil over den zin der uitslaande Verdragen. Nieuwe klagten over de mishandelingen der Engelschen, wegens Stoorenissen in den Handel. LXXXVIII BOEK.

Last

LXXXVIII BOEK. *Last aan* VAN WELDEREN *gegeeven om op afdoen van zaaken ten Engelschen Hove aan te dringen. Overwinningen op den Koning van Candia behaald. Het Oost-Indisch Schip Nyenburg afgeloopen. Straf der Muitelingen. Gevaarlyke Opstand op Rio de Berbice, die het verlaaten dier Volkplanting dreigde, gedempt, schriklyke Strafoefening aan de Muiters. Voorslag der Directeuren van de Societeit van Suriname omtrent het vermeerderen der Blanken, wedersprooken door Deelhebberen, en het Besluit daar opgenomen buiten werking gesteld. De vrees voor eene Vredebreuk met den Keizer van Marocco verdwynt. Staaten van Holland bewilligen in eene Vermeerdering van de Landmagt, doch willen een vaste post op den Staat van Oorlog voor den Zeedienst gebragt hebben. Oproerige Beweegingen en Godsdienstoorenissen der Protestanten te Vaals van hooger hand gestuit.* WILLEM DE V *tot Lid der Hervormde Kerke aangenomen. Bepaaling omtrent de Emigranten. Het hooge Leenregt onder den Eikenboom te Zutphen. Vreemde Strafoefening der Wyvenplaagers in de Meiery van 's Hertogenbosch tegengegaan. Plakaaten tegen Landloopers, Lediggangers en Vagebonden in verscheide Gewesten. 't Voorgevallene met* JOANNES CATO KAMERLING. VOLTAIRE'S *Verhandeling over de Verdraagzaamheid in Friesland verboden. De Eerw.* G. T. DE COCK *in Friesland van Onregtzinnigheid beschuldigd. Besluit der Gedeputeerde Staaten ten zynen voordeele. Beklaagschrift daar tegen ingeleverd.*

Vol-

LXXXVIII BOEK.

Volharding in dit Staatsbesluit. De Leden der Leeuwaardsche Classis vinden by zyne Hoogheid geen heul. Beweegenissen over deeze zaak op de Classis van Schieland. Ontwerp in Friesland om de Meerderjaarig Verklaaring des Erfstadhouders een Jaar te vervroegen. Tegenverklaaring der Prinsesse Douariere van Oranje en Nassau. De Inleeveraars van dat Ontwerp verzogt hetzelve in te trekken. 't Wordt als nooit gedaan aangemerkt. MARIA LOUISA *sterft. Haar Character. De Prinses van* NASSAU WEILBURG *aanvaart, naa den dood haars Grootmoeders, de Magistraatsbestelling in de Friesche Steden. Geschil tusschen de Magistraat en de Gildens te Bommel, wegens de Regeeringsaanstelling, ten voordeele van de Gilden uitgeweezen. Canunnik te Utrecht en daar in den Eed te zyn maakt iemand niet onbevoegd om Lid der Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden te weezen. Klagten des Konings van Pruissen over het Plan tot verbetering der Rivieren gemaakt. Door Staaten van Holland beantwoord. Zeven Fregatten ter beteugeling der Algerynen bestemd.*

1764. Geschil tusschen de Nederlandsche en Engelsche Oost Ind. Maatschappyen.

Meermaalen reezen er tusschen de Bewindhebbers der *Engelsche* en *Nederlandsche Oost-Indische* Maatschappyen geene geringe geschillen, door Koopbelang en Baatzugt ontvonkt, en tot dus eene hette aangestookt, dat in die afgeleegene Oorden, het

LXXXVIII BOEK. 1764.

het Oorlogsvuur ontbrandde, 't welk in *Europa* wederzydsche klagten baarde en aanleiding gaf tot langwylige Onderhandelingen. De laatste Jaaren der Regeeringe van den Gouverneur Generaal JACOB MOSSEL, in den Jaare MDCCLXI overleden, en in die hooge Waardigheid opgevolgd, door PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, werden verbitterd door een allerhevigst Geschil tusschen beide de Maatschappyen in *Bengale*, waar van wy dus verre uitgesteld hebben te spreeken; doch het geen ons thans kortlyk staat te melden: dewyl het tot deezen Jaare, met herhaalde onaangenaamheden, geduurd heeft. Zwaar valt het te beoordeelen: dewyl ieder der Partyen waande het Regt op zyne zyde te hebben, en zulks in breedvoerige Berigt- en Wederlegschriften te hebben betoogd.

Klagten van YORKE over de handelwyze der *Nederlanderen* in *Bengale*.

Loopende gerugten, in den Jaare MDCCLX, spraaken van verregaande Oneenigheden tusschen die handeldryvende Maatschappyen, en de vyandlykheden daar uit gereezen; men hieldtze voor vergroot, tot dat in Oogstmaand des gemelden Jaars de *Engelsche* Afgezant YORKE, met eene klagte deswegen by hunne Hoog Mogenden verscheen, en een Brief over het voorgevallene in *Bengale*, door de Bedienden der *Engelsche Oost-Indische* Maatschappy geschreeven, overleverde. Deeze behelsde hoofdzaaklyk, dat de *Hollanders* in den Jaare MDCCLIX zich gewapend hebbende, zo men vermoedde, om een inval in *Bengale* te doen, de *Engelschen*, van hunnen

nen kant, zodanige maatregels hadden genomen, als ſtrekken konden tot hunne eigene veiligheid, indien zy van de *Hollanders* onverhoeds werden aangetast. Dat deezen eerst met één, vervolgens met nog zes of zeven Schepen, op de Rivier de *Ganges* waren gekomen, terſtond zich van verſcheide *Engelſche* Schepen en Bezittingen meeſter gemaakt en daarenboven een Leger van zeven honderd *Europeaanen*, met eenige honderden Inlanders, in de wapenen gebragt hadden, om de *Engelſche* Sterktens en Koopkantooren te overweldigen. Dat zy, egter, in hunne onderneemingen kwalyk ſlaagende, zo wel te Water als te Lande, door de Schepen en Krygsmagt der *Engelſche* Maatſchappye, werden overwonnen, en genoodzaakt, haar om Vrede te vraagen, met bekentenisſe, van den aanval te hebben begonnen, en belofte om de geledene ſchade te boeten.

Verdeediging van Bewindhebbers der *Nederl. Oost-Ind.* Maatſchappye.

Hunne Hoog Mogenden gaven hunne verwondering te kennen, en teffens, hoe zy buiten ſtaat waren om over het geval te oordeelen, eer zy Berigt wegens het gebeurde, van hunne Maatſchappy bekomen hadden, met belofte, om zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit, eene volkomene Voldoening te bezorgen, ingevalle zy van de gegrondheid der klagten overtuigd wierden. — Wel verre was deeze overtuiging, toen in Lentemaand des Jaars MDCCLXI, de Bewindhebbers der *Nederlandſche Oost-Indiſche* Maatſchappy, een breedvoerig wederleggend Vertoog in leverden, en met

veel

LXXXVIII BOEK. 1764.

veel gronds, aanmerkten, dat de zaaken ter beschuldiging ingebragt, alleen steunden, op 't getuigenis des Raads van 't Fort *William* in *Bengale*, welke, de *Hollanders* kwalyk behandeld hebbende, 't grootst belang hadt om zulks te ontveinzen, en, in tegendeel de schuld op de *Hollanders* te schuiven. Weshalven de Bewindhebbers dit getuigenis alleen van geen genoegzaamen grond rekenden om 'er de zaak op af te doen. —— Wat de zaak zelve betrof moesten zy aanmerken, dat de uitrusting der Maatschappye in den Jaare MDCCLIX te *Batavia*, den *Engelschen*, hoewel zy met zekerheid hadden geweeten, 't geen by lange na 't geval niet was, dat die Magt na *Bengale* bestemd geweest ware, zulks hun geen reden van argwaan hadt moeten geeven; naardemaal de Maatschappy aldaar aanzienlyke bezittingen hadt, die steeds, wegens den Oorlog tusschen de *Engelschen* en *Franschen* in die Gewesten onveilig waren. Dan het oogmerk deezer uitrustinge hadt geenzins *Bengale*, maar de kust van *Cormandel* bedoeld. —— Terwyl dit geschiedde kwamen den Gouverneur Generaal MOSSEL menigvuldige klagten ter ooren, over de geweldenaryen van den Nabab van *Bengale*, die, by aanhoudenheid, zwaare Geldsommen van de *Hollanders* vorderde, hunne Bezittingen en Handel, zo veel hy kon, benadeelde, 't geen hem bewoog den Gouverneur van *Cormandel* last te geeven, om zo veel krygsvolks, als hy gevoeglyk kon missen, na *Bengale* te zenden. ——

Dee-

LXXXVIII BOEK. 1764.

Deezen in *Bengale* landende werden gewelddaadiger hand door de *Engelschen* in hunne Tochten verhinderd, die ook konden goedvinden op de Schepen der Maatschappye de Rivier opzeilende te schieten, dezelve te berooven, en de opwaards gezonden Manschap weder benedenwaards te dryven. Daaden volvoerd, onder 't voorwendzel, dat zy Bondgenooten des Nababs waren en dus verpligt, om een ieder, die zich tegen hem durfde verzetten, als vyand te behandelen. Deeze geweldenaaryen noodzaakten, in 't einde, de *Hollanders*, geweld met geweld te keeren, 't welk aanleiding gaf tot den slag op de *Ganges*, waar in de *Nederlanders* te kortschooten.

Wyders toonden Bewindhebbers aan, dat toen de *Hollandsche* Krygsmagt in *Bengale* zou landen, de *Engelsche* Officieren, hun op allerlei wyzen in dat voorneemen verhinderden, die, den optocht en vereeniging der *Hollanderen* niet kunnende beletten, tot één gevegt kwamen, waar in zy de overhand kreegen, en de Bedienden der Maatschappye in *Bengale* dwongen met de *Mooren* een Vrede te sluiten, welks voorwaarden, door de *Engelschen* ontworpen, strekten om de *Nederlandsche* Maatschappy in *Bengale* volstrekt werkloos te doen worden, en alles, wat dezelve nog overhieldt, met den tyd, onder hun geweld te brengen. 't Geen zy in 't breede ontvouden, en daar uit beslooten, dat niet de *Engelsche*, maar de *Nederlandsche* Maatschappy voor de beledigde Party moest worden

LXXXVIII BOEK. 1764. gehouden, verzoekende de goede diensten van hunne Hoog Mogenden, om herstel van schade, en verder behoorelyke voldoening en zekerheid, te verkrygen.

Nadere klagten van de zyde der Nederlanderen.

Een Afschrift van dit Berigt werd, door hunne Hoog Mogenden, aan den Gezant HOP gezonden, met last om het ten Engelschen Hove in te leveren. Onder het wagten na Antwoord liepen de zaaken in Indie dermaate van kwaad tot erger, dat Bewindhebbers, zich, voor 't einde des gemelden Jaars, met vernieuwde en verzwaarde klagten aan hunne Hoog Mogenden by eenen Brieve vervoegden. — De Bondgenoot en 't Werktuig der Engelschen, de Nabab, met wien men de Nederlanders gedwongen hadt een zo nadeelig Verdrag te tekenen, hier mede niet te vrede, belegerde een Fort der Maatschappye, onder voorwendzel, dat de Hollanders eene Zamenzweering tegen hem gemaakt hadden, sneedt allen toevoer af, zo dat men van hem niet ontslaagen kon worden, zonder, behalven het betaalen eener groote somme, ook de buitenwerken van het Fort af te breeken. Hy vorderde, onder een nieuw voorwendzel, meer dan twee- en twintig Tonnen schats, hieldt een Hollandschen Officier, by hem ter verantwoording ontbooden, in hegtenis, en maakte toestel om de Vastigheden der Maatschappye om verre te schieten; een geweld 't geen men niet dan voor ruim zeven Tonnen Gouds kon afkoopen, en de belofte van alle de zich daar bevindende Krygslieden weg te zenden. Aan dit Ver-

drag werd voldaan; doch de Vastigheid der Maatschappye bleef bezet door de Krygsmagt des Nababs, van wiens wege, toen men op den Aftocht aandrong, het antwoord kwam, *dat het niet in de Magt van dien Vorst was; maar wel in die der Engelschen;* die, des aangesprooken, de Bedienden der *Nederlandsche* Maatschappye van verstandhouding met hunne Vyanden beschuldigden, en het zo verre wisten te brengen, dat de Dienaars der Maatschappye, wilden zy het volstrekt bederf der *Hollandsche* Bezittingen in *Bengale* afkeeren, gedwongen waren, eene nieuwe en schandelyke Bevrediging te tekenen, volgens welke zy zich geheel onder het opzigt des Nababs en der *Engelschen* stelden, en zelfs moesten gedoogen, dat derzelver Officieren in hunne Forten kwamen, om te zien of zy ook meer Soldaaten en Oorlogstuig hadden, dan by 't Verdrag was bepaald. — Daarenboven klaagden Bewindhebbers, dat de *Engelschen* zich den Salpeter-handel alleen toeëigenden, en het den *Hollanderen* bykans ondoenlyk maakten eenige Lywaaten te bekomen. Voorts dat zy zich niet ontzagen op de bevoorregte Plaatzen der Maatschappye, ja zelfs op de Specery-eilanden, te handelen, ja te dreigen, aan de Maatschappy, wanneer zy dit belette, op *Batavia* een bezoek te zullen geeven. Ten slot verzoekende, eene vernietiging der aangegaane nadeelige Verdragen, en Bevelen aan de *Engelsche* Maatschappy,

LXXXVIII. BOEK. 1764.

 om,

LXXXVIII BOEK. 1764.

om, in 't vervolg, geene hulp aan den Nabab tegen de *Hollanders* te geeven, benevens te regtbrenging der overige bezwaaren.

De Bewindhebbers door de Staaten verzogt de Bezwaarpunten op te stellen.

Der Staaten buitengewoone Afgezant BORREEL, bragt deeze herhaalde klagten onder 't oog van Milord BUTE, Staats-Secretaris zyner *Groot Brittannische* Majesteit. Een geen ongunstig, maar verwylend, antwoord was alles wat hy bekwam. Ondertusschen zogten hunne Hoog Mogenden maatregelen te beraamen, tot eene minnelyke wegruiming deezer geschillen, en deeden Bewindhebberen, in Sprokkelmaand des Jaars MDCCLXXII, aanschryven, om de Punten van Bezwaar op te geeven, waar over Gevolmagtigden der beide Maatschappyen zouden moeten handelen, en dezelve aan hunne Hoog Mogenden doen toekomen. Zy moesten verklaaren, dit niet te kunnen doen vóór dat het Antwoord der *Engelsche Oost-Indische* Maatschappye hun ter hand gekomen was, wanneer zy met de verzogte zaak ten spoedigsten zouden voortvaaren.

Antwoord der Engelschen.

Middelerwyl leverde de Afgezant YORKE het lang verwagte Antwoord van de *Engelsche Oost-Indische* Maatschappye ter Algemeene Staatsvergadering over; met een daarby gevoegd Vertoog, te verstaan geevende, dat de Koning zyn Meester niet twyfelde, of de Leden dier Vergaderinge, zouden, het stuk onderzogt hebbende, over 't gedrag der Bedienden van de beide Maatschappyen geheel anders

oor-

voordeelen dan zy tot nog gedaan hadden.

1764.

Gelastigden trekken ter Onderhandeling naa Engeland.

Bewindhebbers der *Nederlandsche Oost Indische* Maatschappye bragten de Bezwaarpunten in gereedheid, en benoemden drie Heeren om met Gemagtigden der *Engelsche* Maatschappye in Onderhandeling te treeden. Van 't een en ander gaf de Afgezant BOREEL ten *Engelschen* Hove berigt, en vervolgens aan de Staaten, dat van de *Engelsche* zyde twee Heeren tot de Onderhandelinge benoemd waren. De *Nederlandsche* Afgevaardigden tot dezelve vertrokken in Hooimaand naar *Londen*.

Nieuwe Verongelykingen der *Engelschen*.

Te midden der Onderhandelinge ontvingen Bewindhebbers onzer Maatschappye kennis van nieuwe Verongelykingen, in *Oost-Indien*, den onzen door de *Engelschen* aangedaan. De *Engelsche* Commandeur TINKER hadt op *Batavia* voor de vyf Oorlogschepen onder zyn bevel alle geryflykheden, scheepsbehoeften, en lyftocht, ontvangen; doch deeze gunstbetooningen ras vergeetende, drie schooten met scherp op een Schip der *Nederlandsche* Maatschappye gedaan, het tusschen twee Oorlogschepen genomen, om 't zelve te noodzaaken den Wimpel te stryken; een Eerbetoon, 't geen hy aan den Gouverneur VAN DER PARRA schreef, dat door de Koopvaardyschepen der Staaten, in alle gedeeltens der Wereld, by ontmoeting van *Engelsche* Koningsschepen, moest beweezen worden. En hadt deeze Vloot-

LXXXVIII BOEK. 1764.

voogd, hoe zeer ook van Vleesch en Spek op *Batavia* bezorgd, zich niet ontzien, een uitkomend Schip der Maatschappye te dwingen Vleesch, Spek en Gort, aan hem af te staan, den Schipper ter betaaling verzendende aan den *Engelschen* Zaakbezorger op *Batavia*.

De wederkomst der *Nederlandsche* Gelastigden vergund.

Men zette de aangevangene Onderhandelingen te *Londen* voort, tot in Hooimaand des Jaars MDCCLXIII, wanneer Bewindhebbers der Maatschappye hunne Hoog Mogenden schreeven, hoe uit de berigten hunner Gelastigden bleek, dat zy geene de minste voldoening hadden kunnen erlangen, op de regtmaatige klagten en eischen, vervat in de drie eerste Punten der Onderhandelinge; te weeten de gevraagde Voldoening, wegens de verongelykingen en schaden, door de Bedienden der *Engelsche* Maatschappye, aan de onze in *Bengale* toegebragt, — de vrye inzameling van Salpeter — de verhinderingen van den Lywaathandel — zynde de Vertoogen wegens het vierde Punt, het beraamen der vereischte Schikkingen, om, in het toekomende, te zorgen, dat eene Maatschappy door de andere niet benadeeld, of in haare verkreegene Regten verkort wierd, en om te beletten dat de wederzydsche Bedienden, geene feitlykheden tegen den anderen pleegden, reeds opgemaakt en van wederzyden uitgewisseld; weshalven een langer verblyf hunner Gelastigden te *Londen*, als te eenemaale nutloos kon worden aangemerkt,

waar-

waarom zy verzogten dat dezelven mogten te rug keeren, ten einde van al het verhandelde mondeling verslag te doen. In dit verzoek bewilligden de Staaten, mits de Gelastigden, vóór hun vertrek, aan de *Engelsche* Gevolmagtigden daar van kennis, en teffens te verstaan gaven, dat hun oogmerk niet was de Onderhandelingen af te breeken; maar alleen, voor een tyd, van daar te vertrekken, om verslag te doen aan hunne Heeren en Meesteren. Overeenkomstig hier mede kwamen zy in 't Vaderland te rugge, en 't verslag by Bewindhebberen afgelegd hebbende, deelden deezen 't zelve in eenen Brief aan hunne Hoog Mogenden mede.

LXXXVIII BOEK.

1764.

Verslag. Verschil over den zin der uitstaande Verdragen.

Dit verslag, in handen gesteld van de Gelastigden dier hooge Vergaderinge tot de zaaken der *Oost-Indische* Maatschappye, werd door deezen onderzogt, en gaven zy, in Louwmaand deezes Jaars MDCCLXIV, te verstaan; hoe alles uitwees, dat de Onderhandeling te *Londen*, vrugtloos was afgeloopen, ter oorzaake van de verschillende begrippen, welken de beide Maatschappyen over de Verbonden van de Jaaren MDCLXVII en MDCLXXIV, vormden. Beweerende de *Engelschen*, dat zy, behoudens dezelve, met den Nabab van *Bengale*, zodanige Overeenkomsten mogten aangaan, als zy goedvonden, zo ten opzigte van de onderlinge Verdeediging, als met betrekking tot het inzamelen der Voortbrengzelen in dat Gewest vallende, ten [illegible] de *Ne*-

LXXXVIII BOEK. 1764. *derlanders*, oordeelden, dat de bovengemelde Verbonden, ten rigtsnoer moesten strekken, naar 't welke beide de Maatschappyen zich te gedraagen hadden, en gevolglyk, dat de *Engelschen*, wilden zy niet strydig met deeze Verbonden handelen, geen regt bezaten om dusdanige Overeenkomsten met den Nabab aan te gaan. — De Algemeene Staaten oordeelden dat dit Geschil, over den regten zin, het verstand, en de toepassing der Verbonden, eene zaak van het uiterste belang, door eene nadere Verklaaring, zo van den Koning van *Groot Brittanje*, als van hunne Hoog Mogenden zelve, ten spoedigste behoorde uit den weg geruimd te worden; weshalven zy hunnen Gezant VAN WELDEREN gelasteden, van zyne *Groot Brittannische* Majesteit eene Verklaaring af te vraagen, wegens den zin der uitstaande Verdragen, hier betwist.

Nieuwe klagten over de mishandelingen der *Engelschen*. De eene onaangenaamheid, in de *Oost-Indien*, den onzen aangedaan, scheen de andere op de hielen te volgen, en geschikt om de Scheure, welke men in *Europa* zogt te heelen, te verwyderen: want, ten eigen dage dat hunne Hoog Mogenden den bovengemelden last voor hunnen Afgezant ten *Londenschen* Hove vervaardigden, vonden zy zich in de noodzaaklykheid om denzelven te verbreeden. Nieuwe klagten, door Bewindhebberen uitgestort, hielden in, dat de Bedienden der *Engelsche* Maatschappye, met den Koning van *Candia*, tegen welken de *Neder-*

land-

landsche Maatschappy in Oorlog was, niet alleen Onderhandelingen, ten nadeele der laatstgemelde, gehouden hadden; maar spraaken in 't brede van feitlyke ondernee-mingen tegen de Plaatzen *Natter* en *Tapa-nioly*, door de *Engelschen* overweldigd, en in bezit genomen; als mede van het haatlyk gedrag van zommige *Engelsche* Officieren, die, misbruik maakende van de herbergzaamheid hun beweezen, zich niet ontzien hadden, verregaande buitenspoorigheden tegen de Bezittingen, Schepen, en Onderhoorigen van de *Nederlandsche* Maatschappy in de *Oost-Indien* te pleegen; thans niet vergeetende het wanschiklyk gedrag van den Commandeur TINKER (*) op te haalen. Een reeks van Bedryven strydig met de Verbintenissen, waar op hunne Hoog Mogenden zich beriepen, waar tegen zy de noodige Voorziening verzogten, en by de wedergave der twee overweldigde Plaatzen, behoorlyke voldoening wegens alle vyandlyke ondernemingen.

LXXXVIII BOEK.

1764.

Wegens Stoorenissen in den Handel.

't Was 'er zo verre af, dat herhaalde klagten iets toe bragten om de *Nederlandsche* Maatschappy in een rustig en vredig genot van haare Bezittingen, en verkreegene Voorregten in *Bengale*, te doen treeden, dat de verdrukkingen 'er tegen scheenen aan te groeijen. Dit bewoog Bewindhebbers, in Wynmaand, op nieuw ter Algemeene Staatsvergaderinge voor te draagen, een ver-

(*) Zie hier boven, bl. 295.

LXXXVIII BOEK. 1764. verslag van de aanhoudende verhinderingen, door de *Engelschen* toegebragt in de Inzameling van Salpeter en Amphioen. Van geen deezer Voortbrengzelen hadden zy, in den Jaare MDCCLXIII, iets kunnen bekomen, terwyl de *Engelschen* aanzienlyke partyen naar *Europa* hadden overgezonden, behalven het in *Oost-Indiën* ten eigen gebruik bewaarde. 't Verwyl van bepaaling hoe de Maatschappyen zich ten aanzien van elkander te gedraagen hadden, deedt de zaaken der *Nederlanderen* in *Bengale*, van dag tot dag, erger worden.

Last aan VAN WELDEREN gegeven, om op afdoen van zaaken aan te dringen.

Ingevolge deezer klagten kreeg de Gezant VAN WELDEREN last, dezelve ten *Engelschen* Hove bekend te maaken, en tevens te verklaaren; dat daar de oorzaak van alle deeze moeilykheden, aan niets anders kon toegeschreeven worden, dan aan de Verschillen, zedert eenigen tyd, tusschen de beide Maatschappyen gereezen, en tot nog onafgedaan, het overzulks hoogst te wenschen was, dat éénmaal de noodige middelen by de hand mogten genomen worden, om die Verschillen, op eene billyke wyze, uit den weg te ruimen, schikkingen te beraamen en vast te stellen, naar welke de zaaken, in het toekomende, zouden worden behandeld, op dat de *Nederlandsche* Maatschappy met zekerheid mogt weeten, naar welk een regel zy zich in 't vervolg, met opzigt tot de *Engelschen*, zou hebben te gedraagen. — Op die gronden moest de Afgezant zyne meermaals gedaane aanzoeken

ken vernieuwen, en, op het ernstigst aandringen, dat de eindelyke Afdoening dier Verschillen eenmaal ernstig het voorwerp der Overweegingen mogt worden; en ten gevolge hebben het maaken van zodanige schikkingen, waar door, voortaan alle redenen van klagten en oneffenheden zouden verdwynen. — Als mede, dat, geduurende de Onderhandelingen daar over, tot voorkoming van nieuwe feitlykheden, die de Bedienden van de eene Compagnie tegen die der andere zouden mogen pleegen, aangenoomen mogt worden, het Plan van de Orders aan de Bedienden van beide de Maatschappyen, door hunne Hoog Mogenden in laatstleden Grasmaand voorgeslaagen, overeenkomstig met het oogmerk van zyne *Groot Brittannische* Majesteit. — Dat 'er geen goede rede kon worden bygebragt waar om 't zelve niet werd omhelsd; en dat, dien onverminderd, ten allerspoedigste, strikte en nauwkeurige Bevelen mogten worden afgezonden, aan de Bedienden van de *Engelsche Oost-Indische* Maatschappy in *Bengale*, om den Handel der *Nederlandschen* in Salpeter en Amphioen, onverhinderd te laaten voortgaan, ten einde, in alle gevallen, de vrugt te genieten van de Orders, door Bestuurderen van de *Engelsche* Maatschappy, in den Jaare MDCCLXII, aan haare Bedienden gezonden: dewyl hunne Hoog Mogenden zich niet konden verbeelden, dat het oogmerk van zyne Koninglyke Majesteit, of zelfs van Bestuurderen der *Engelsche* Maatschap-

LXXXVII BOEK. 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764.

schappye, zou weezen hun van hunnen wettigen en onafgebrooken Handel in de gemelde goederen te ontzetten, vooral naa de uitdruklyke verzekeringen, nog onlangs door zyne Majesteit gegeeven, dat die Bestuurders in *Indie* op de vriendlykste en hartlykste wyze zouden leeven met de *Nederlanderen*, en in geener voege eenigen onregtvaardigen inbreuk doen op den *Nederlandschen* Handel, of derzelver Vastigheden in dat gedeelte van de Wereld (*).

Overwinningen op den Koning van *Candia* behaald.

Te midden van deeze verdrietlykheden over de zaaken in 't *Oosten*, werden de gemoederen opgebeurd door de gunstige tydingen, welke de Maatschappy ontving, wegens den Oorlog reeds Jaaren lang op *Ceylon* tegen den Koning van *Candia* gevoerd; en, in 't volgend Jaar, met eene volslaagene Overwinning bekroond. De Gouverneur diens Eilands, LUBBERT JACOB Baron *van Eck*, hadt, van 't midden van Louwmaand tot het begin van Lentemaand, in negen Veldslagen, de Vyanden der Maatschappy den zegen afgewonnen, den Rykszetel *Candia* vermeesterd, den trotschen vlugtenden Koning

(*) *Verzameling van Papieren, raakende de Onlusten tusschen de Hollandschen en Engelschen in Bengale.* Te Amst. by H. W. DRONSBERG — *Verdeediging der O. I. Comp. van Engeland en haare Bedienden tegen de Klagten van de Hollandsche O. I. Compagnie.* In 's Gravenhaage, by P. DE HONDT, *Nederl. Jaarb.* 1761, bl. 13. 23. 130. 1184. Voor 't Jaar 1764. bl. 71. 1007. *Universal Magaz.* Vol. XXVI. p. 364. Vol. XXI. p. 86.

ning naa het uiterste van 't Gebergte verjaagd, de Hovaardy van het Hof vernederd, de eer en luister der Maatschappye in 't Westergedeelte van *Indië*, niet alleen hersteld, maar uitgebreid. Het Vrede verbond met hem, in gevolge daar van eerlang gesloten (*) wyst zulks ten vollen uit, als waar in niet alleen de oude Bezittingen, Regten en Voordeelen bedongen; maar ook Vryheden vastgesteld worden, die voorheen geen plaats greepen: als de vryheid om Kaneel te schillen in zekere Landstreek, welke, vóór deezen Oorlog, Jaarlyks plegtig aan het Hof moest verzogt worden, en dan, onder allerlei voorwendzelen, en met nauwe bepaalingen, moeilyk verworven werd. Ook zouden de wederzydsche Afgezanten vervolgens met zodanige Eerbewyzingen ontvangen worden, als onder Vrienden en Bondgenooten betaamde; het plegtstaatige zou aan beide kanten volkomen gelyk zyn: vóór deezen Oorlog waren de Gezanten van wegen on-

(*) Zie dit Vredes Verdrag den dertienden van Sprokkelmaand des Jaars 1766 getekend, in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1241. De zegepraalende Gouverneur van *Ceylon* VAN ECK, beleefde dien Vrede niet, en genoot slegts zeer korten tyd de vrugten zyner Overwinninge, want den tienden van Lentemaand met groote vreugde te *Candia* ingehaald zynde, overleedt hy aldaar naa eene ziekte van tien dagen, en werd met eene vorstlyke statie, in de volgende maand begraaven. *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 488. Een verhaal zyner kort opeenvolgende zegepraalen vindt men aldaar bl. 412—420.

LXXXVIII BOEK. 1764.

onze Maatschappye genoodzaakt den Koning van *Candia* knielende de onderwerpelykste eer te bewyzen, zo menigmaal hy zich verwaardigde hun gehoor te verleenen, wanneer het hun slegts vergund werd dien Monarch in 't verschiet te zien. — Deeze Vrede schonk alle hoop om, in dat dierbaar gedeelte onzer *Oostersche Bezittingen*, de rust en welvaard op een vasten en beteren voet dan ooit hersteld' zien.

Het Oost-Ind. Schip *Nyenburg* afgeloopen.

De Maatschappy mogt zich over 't gelukkig heen en wedervaaren der Scheepen verheugen. — Stoffe van schade, smert, moeite, en veel beweegenis, verschafte egter, het voorgevallene op het uitzeilend Schip *Nyenburg*, gevoerd door Schipper JACOB KETEL, in Bloeimaand des voorleden Jaars in Zee gestooken, en door een hoop Muitelingen vermeesterd. Zo veel zonderlings liep, in dit geval zamen, zo veel handelens hier te Lande, en by Vreemden, veroorzaakte 't zelve, dat het een kort verslag verdiene.

Naa eenige kleine ongeregeldheden kwam op 't onverwagtste, in 't holste van den nagt, den veertienden van Zomermaand, een hoop Volks op 't Halfdek met eene groote verwoedheid, schreeuwende *Allons! Val aan! Slaa dood! Sta by, Duitsche Broeders!* Schoon 'er in dien eersten oploop, geen onmiddelyk sneuvelde was het getal der Gekwetsten zestien, en de Onderstuurman doodlyk gewond. De Muitelingen maakten zich meester van 't

Schip

Schip, door, na veel mishandelings den Schipper, met de voornaamste Scheeps-Officieren, vast te zetten; allen Pardon beloovende, indien zy hun op eene vrye Plaats bragten, zo niet, dan hadden zy een oogenbliklyken dood te wagten. Meesters van 't geweer zynde zetten zy overal gewapende wagten uit, en beschikten op eene willekeurige wyze over spys en drank, tot de grootste ongeregeldheden uitspattende. Voorts lieten zy twee Kisten, één met Staaven Goud, en één met elf zakken Dukaaten, boven op 't halfdek haalen, en open maaken, vorderden te weeten of 'er meer Gelds aan boord was, roofden alles wat zy van waarde by byzondere Persoonen konden vinden, verdeelden de gekaapte Goudstaven en Dukaaten. Onder de schriklykste bedreigingen, wegens den by hun verdagten koers, ontdekte men eindelyk Land, doch het Schip stiet, en twee- en zestig Man begaven zich met de Boot en Schuit vlugtende naar Land. De overgebleevene Muiters klaagden, onder gruwzaam zweeren en vloeken, dat hunne Kammeraats hun schelmagtig verlaaten hadden; doch stelden nieuwe Officieren aan, met rooven en plunderen voortgaande, terwyl zy op het weder vlotgewordene Schip drie Vaartuigen timmerden. In dezen staat bereikten zy, op den dertigsten van Oogstmaand, de Reede van *Cajenne*, waar zy, op 't onverwagtst, vonden, dat het ongeluk hun Schip bejegend bekend was.

LXXXVIII BOEK.

1764.

Te

LXXXVIII. BOEK. 1764.

Te weeten met een der vervaardigde Vaartuigen waren acht Mannen den veertienden van boord gegaan, om aan eene ontdekte kust te zien of zy daar konden landen, en niet weder opgedaagd; deezen hadden *Cajenne* bereikt. Hun ongebonden leevenswyze, en de oneenpaarigheid van hunne berigten, maakten hun verdagt: de Majoor van het Eiland liet ze vast zetten. Onder deeze Gevangenen bevonden zich twee Officiers van de Muitelingen, die, gehoord hebbende dat het Schip in 't Gezigt van *Cajenne* was, een Briefje schreeven, waar mede zy hunne Spitsbroeders kennis van hun toestand gaven, met aanraading om, op de ontvangst, het Schip in de lugt te laaten vliegen. Een Soldaat liet zich tot het bestellen van dit Briefje omkoopen, doch de Commandeur, eenigen onraad bespeurende, liet dien Brenger agterhaalen, en de Officieren des te vaster kluisteren. 's Anderen daags verscheen de Majoor, aan boord, met bevel dat de *Duitschers* het Schip moesten ruimen.

Straf der Muitelingen.

Men droeg te *Cajenne*, alle zorge om het Schip en de Laading in behoorelyke verzekering te brengen; ook stelde men den Schipper, op zyn verzoek, in 't bezit van 't één en ander, als mede de gerdoofde Dukaaten en 't ongemunte Goud ter hand; doch weigerde hem de Manschappen over te geeven, die hy als Onderdaanen van den Staat, te rug eischte. Bewindhebbers der *Oost-Indische* Maatschap-

schappye, groot belang hebbende, dat het gepleegde Oproer strenglyk gestraft wierd, bewerkten, door tusschenkomst van hunne Hoog Mogenden, by het Hof van *Frankryk*, dat deeze Muitelingen, overgeleverd en naar *Suriname* gevoerd wierden, om daar loon naar werk te ontvangen, 't welk in Herfstmaand deezes Jaars aan zeven geschiedde.

LXXXVIII BOEK. 1764.

De waarschynlykheid, dat de twee-en-zestig, die, by 't stooten van het Schip *Nyenburg*, 't zelve verlaaten hadden, in eene *Portugeesche* plaats zouden geland weezen, deedt de Algemeene Staaten, op 't voorstel der Bewindhebberen, aan 't Hof van *Portugal* verzoeken, dat die Manschap, naagespoord en gevonden zynde, gevangen genomen en aan de *Oost-Indische* Maatschappy deezer Landen overgeleverd mogt worden. Gegrond was de gissing waar op dit verzoek steunde; want deeze Gevlugten aan land gekomen besllooten na *Rio Grande*, eene *Portugeesche* Haven, te trekken. Daar gaven zy zich uit voor Officieren, die hun Schip verlooren, en niets dan hun Geld behouden hadden. Het *Portugeesche* Opperhoofd, geloofde zulks, bewees hun veel eers, vergezeld van een deftig onthaal: naa een week toevens, in niet weinig ongebondenheids doorgebragt, vertrokken zy na *Phernabucq*, waar de Gouverneur, in den waan, dat zy Kooplieden waren van een verongelukt Schip, hun zeer heusch ontving; doch dit was van korten duur.

XXXVIII. BOEK. 1764. De Opperstuurman en de Derdewaak, onschuldig door deeze Onverlaaten medegevoerd, onderzogten, in stilte, of 'er niemand te vinden was, die de *Hollandsche* Taal verstondt. Op 't ontdekken dat een Geneesheer dezelve magtig was, vervoegden zy zich by deezen, openbaarden de zaak, hem biddende aan den Regter kennis te geeven, dat de daar met hun gekomen Lieden Muitelingen, Dieven en Moordenaars waren, die een Schip der *Oost-Indische* Maatschappye hadden afgeloopen. De volgende nagt nam 't Geregt hun in Gevangenis, en vondt men by 't onderzoek hunner Kleederen aan Dukaaten en stukken Goud, tusschen de zes- en zeven- en- twintig duizend Guldens. Men besloot de Booswigten naar *Europa* over te zenden, gelyk, by Scheepsgelegenheid, geschiedde. Hier by kwam toe, dat, eer de Heer VAN HAEFTEN te *Lissabon* aanschryvens op dit stuk van hunne Hoog Mogenden kreeg, reeds een gedeelte dier Muitelingen in *Portugals* Hoofdstad waren aangekomen, en men de overige verbeidde. Omtrent allen vergunde de Koning van *Portugal*, dat ze aan de Bewindhebberen der *Nederlandsche Oost-Indische* Maatschappye zouden overgeleverd worden.

Met *Hollandsche* Oorlogschepen overgevoerd, stelde men ze aan de *Texelsche* Reede, volgens goedvinden van hunne Hoog Mogenden, voor een Krygsraad van Zee-Officieren te regt, doende de Muitelingen naar maate van de zwaarte van hun misdryf

1764.

dryf straffen ondergaan, welker uitvoering allerysiykst was. Galgen en Raaden bezyden *Kykduin* aan den *Helderschen* Wal, vertoonden nog lang op onze Reede deeze afschrikkende Schouwspiegels van een zo boos bestaan aan 't oog der Zeevaarenden. Van de Gestraften op *Suriname* hadt men desgelyks aan den Rivierkant, by de Scheepswerf, een duurzaam schrikbeeld opgerigt. Over de Strafplaats aan den *Helder* vielen eenige onaangenaamheden voor tusschen den Luitenant-Admiraal SCHRYVER, Voorzitter in den Zee-Krygsraad, en Heeren Gecommitteerde Raaden van het *Noorder Kwartier*; doch welke geen ernstige gevolgen hadden (*).

Gevaarlyke opstand op Rio de Berbice.

Er Liep, in 't voorleden Jaar, de Volkplanting van den Staat *Rio de Berbice* groot gevaar om geheel afgeloopen en vermeesterd te worden, in het tegenwoordige mogt men de geruststellende tyding ontvangen, dat die Opstand gedempt en de Volkplanting weder in handen der voorige Bezitteren gekomen was. Van 't een en ander zal een kort verslag hier voegen.

Niet zeldzaam is het, dat de Negerslaaven, in onze Volkplantingen, op deeze [illegible] en [illegible]

(*) *Het Journaal van het voorgevallene op de Reize met het Oost-Indische Schip Nyenburg.* Te Amst. by A. v. D. KROE. *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 958. Voor 't Jaar 1764. bl. 403. 690. 695. Voor 't Jaar 1765. bl. 387.

LXXXVIII. BOEK. 1764.

en geene Plantadien, muiteryen aanregten, en dat deeze op de eene begonnen tot de andere overslaan; doch zelden worden ze van eenen zo algemeenen en alles met verwoesting dreigenden aart, als die op *Rio de Berbice* thans voorviel. Weinig dagen naa dat, in Sprokkelmaand des verstreeken Jaars, éêne Plantadie door de Negerslaaven vermeesterd was, en zy te vergeefsch twee andere een zelfde lot zogten te doen overkomen, vertoonde zich, door de geheele Volkplanting, de geest van muitery, eerst op de Plantadien zes uuren van het Fort *Nassau*, en drie uuren van de Kerk geleegen. De Negers namen hier toe den tyd waar, dat de Bestuurders der Volkplantinge, ter handhaavinge van den Godsdienst, zich na de Kerk begeeven hadden, en kreegen, alles openbreekende, Snaphaanen, Kruid en Lood in hun geweld; met welke zy verder opgelegene Plantadien aanvielen, de Vrouw eens Directeurs, en een Directeur vermoordden, en alle Blanken, die zy op dezelve vonden, uitgenomen eenige weinigen, die door de vlugt na het Fort *Nassau* hun leeven gered hadden, ombragten. Men hoorde dien geheelen nagt op de na beneden gelegene Plantadien schieten, de klokken luyen, op den hoorn blaazen, trommelen en joelen als of de Negers reeds vermeesteraars van de geheele Volkplanting waren. Op het gerugt dat de Muitelingen naderden, begaven zich de Burgers van de Bovenplantadien, die den weg afgesneeden was om in het Fort te

ko-

komen, na eene Plantadie de *Peereboom*, een groot halfuur van de Kerk gelegen. LXXXVIII BOEK. 1764.

De hoop deezer zamengeschoolde Vlugtelingen op spoedigen bystand en ondersteuning, zette moed by aan hunne vereende poogingen om die wykplaats, in den besten staat van tegenweer te brengen. Zy kreegen tyding, dat de Gouverneur HOGENHEIM een aangeland Slaavenschip de Rivier hadt opgezonden, om de Plantadie te ontzetten. Dan die hoop werd verydeld, door de laage baatzugt van de drie Heeren Raaden, die 't zelve voor hunne Plantadie ophielden om 'er het hunne in te bergen: de Matroozen ongeneegen om zich aan dit besluit te onderwerpen, werden omgekogt door de belofte van drie honderd Guldens, indien zy daar bleeven. —— Het aantal der muitende Negers was van Plantadie tot Plantadie aangegroeid en beliep tusschen de zes- en zeven honderd, die voor de *Peereboom* verscheenen, op die Plantadie met allen geweld aanvielen, en afgeslaagen, het hervatten; onder betuiging dat zy nu Heeren van de *Berbice* waren, en zich niet langer door *Christenen* zouden laaten regeeren; dat zy alle Plantadien wilden hebben, en alles wat de *Christenen* hadden. Het niet op daagen des Slaavenhaalers, die welgeplaatst niet alleen deeze Plantadie zou ontzet, maar alle hooger opgelegene bevryd hebben, benam hun den moed. Afgemat door waaken en gebrek aan water, dewyl hun de toegang tot de Rivier was afgesnee-

LXXXVIII BOEK. — 1764. den, neigden zy tot het aangaan eens Verdrags; bezwaarlyk wilden de Negers hier toe verstaan. In 't einde bedongen zy dat ze gewapend zouden aftrekken; doch zy hadden eene deerlyke ondervinding van de trouwloosheid hunner Belegeraaren, die, met voordagt, het sluiten des Verdrags scheenen opgehouden te hebben, tot dat de vloed begon, op dat het hun onmogelyk zou zyn, de Rivier af na het Fort te keeren: dewyl zy dan, wind en storm tegen hebbende, te gereeder prooy voor hunnen moordlust zouden strekken. Nauwlyks waren ze in de Vaartuigen getreeden, en zommigen stonden nog aan land, wanneer zy hun moordrol begonnen te speelen, eenigen doodschooten, zommigen de hoofden af hieuwen, anderen gevangen namen, om ze op de mishandelendste wyze van kant te helpen; terwyl veelen, vlugtende in 't water hun dood vonden. De vlugtende vervorderden hun weg onder ontelbaare gevaaren; veelen gegreepen werden uitgeschud, gebonden, en na de verlaatene Plantadie de *Peereboom* gevoerd. Onder deezen was de Predikant KAMRING met zyne Vrouw en Zuster, schoon zy, deezen vry lieten, dewyl zy, zo ze voorgaven, vreesden, dat GOD hun anders straffen mogt, hieuwen zy het hoofd eens met hun vlugtenden Matroos af, en wierpen het den Predikant tegen de borst, dat het gudzend bloed hem in 't aangezigt spatte; de overige Vrouwen en Kinderen werden allen, in weerwil van 's

Leer-

Leeraars voorspraak en gebeden, voor Slaaven verklaard, en, naa dat hy met de zynen vertrokken was, om 't leeven gebragt, uitgezonderd drie jonge Juffrouwen, welke zy by zich hielden.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Aan deezen Leeraar toonden zy hun gewapende Manschap, om den Gouverneur daar van verslag te doen, en hem te boodschappen, dat hy terstond met alle Blanken uit de Volkplanting moest vertrekken, naardemaal zy geenen van dezelven langer wilden dulden. Die hooger aan de Rivier woonden, de elenden der gevlugten na de *Peereboom* verneemende, namen de wyk over Land naa *Demerary* en *Essequebo*. Ondertusschen hadt men reeds een begin gemaakt om veele welgelaade Kisten en Kassen, van het Fort *Nassau* aan boord van een Schip te brengen; een lafhartig gedrag van die aan 't roer der Regeeringe zaten, en allen, die wat te bergen hadden, volgden dit voorbeeld. In 't Fort zelve bevondt zich de Gouverneur alleen, de drie Raaden hadden het te druk met de goederen in de Vaartuigen te laaden, dan dat zy aan 't ondersteunen van den Gouverneur dagten. Deeze hadt laaten weeten dat elk, op de eerste seinschoot, in 't Fort moest komen, en dat de Burgers in *Canje* als dan hunne Plantadien moesten verlaaten, gelyk geschiedde, ook verscheenen 'er eindelyk de drie Raaden, vonden 'er alles in rep en roer, en de meeste Huisgezinnen ingescheept. De zwakke Bezetting van vyftien Krygsknegten,

LXXXVIII BOEK. 1764. ten, met de Burgerye, was tegen de Muiters in de wapenen. Men beraadslaagde over de verdeediging, eenige beweerden dat het Fort met Geschut voorzien, de Zwarten, die geheel geen Geschut hadden, wel kon afweeren, anderen hielden het te bouwvallig om een aanval te kunnen wederstaan. Dit laatste gevoelen woog over, hoewel een groot gedeelte der Burgerye weinig geloof sloeg, aan 't geen men hun van de zwakheid des Forts zogt diets te maaken, en het daar voor hieldt, dat de Raaden, die zorg gedraagen hadden om het hunne te bergen, niets anders zogten dan hun den moed om in 't Fort te blyven te beneemen. De meesten, hier door aan 't aarzelen geraakt, kreegen vryheid om buiten het Fort te gaan; zy kwamen niet te rug, en lieten de weinigen gebleevenen in het uiterste gevaar; dit werd vergroot, dewyl men, op last der Raaden, het Kruid weghaalde, en 't Geschut vernagelde; dan zulks viel in derzelver plan; want dit gevaar bewoog hun om een Verzoekschrift in te leveren, dat zy zich uit de doodlyke Sterkte na de Schepen mogten begeeven. De Raaden bewilligden, het verlaaten Fort werd, naa 't lossen des Geschuts, in brand gestooken, de daar in gezette Pektonnen en Spaanders deeden het welhaast, dewyl het meest uit zwaare balken bestondt, in ligterlaaye vlamme opblaaken. Men dreef met de Schepen de Rivier af, en zou de Volkplanting verlaaten hebben; dan gekomen by de Post *St. Andries*, op

1764.

op welke geene Bezetting altoos was, ontmoetten, zy een Schip uit *Suriname*, met honderd man Krygsvolk, derwaards gezonden op 't verzoek des Gouverneurs VAN HOGENHEIM tegen de Wegloopers van de Plantadie, waar op de Muitery eerst ontstaan was. Zeer verbaasd stonden deezen, geheel onkundig van den algemeenen Opstand, dat niet alleen *Canje* waar die Plantadie lag, maar geheel *Berbice*, van de Blanken verlaaten was, zo dat op ééne Plantadie naa, ze alle in handen der Negerslaaven waren. Schoon men op de Schepen reeds gebrek aan voorraad hadt, viel egter het besluit om met deeze versterking de Rivier weder op te vaaren, en den Muitelingen het hoofd te bieden. De Gouverneur vatte met zyne Manschap post op eene Plantadie: naa een voordeelig gevegt tegen de Muiters, hernamen zy deeze en geene digt by gelegene Plantadie, waar zy zich legerden, schoon niet zonder vreeze dat de op de vlugt gedreevene Negers, steunende op derzelver overmagt, hun weder zouden overvallen.

Dezelve gedempt.

Wanneer de Bestuurders deezer Volkplantinge in 't Vaderland, langs verscheide wegen, berigten bekomen hadden van den deerlyken, zo niet gansch verlooren staat der *Berbice*, verzogten zy by hunne Hoog Mogenden, dat onderstand van Krygsvolk derwaards mogt gezonden worden, teffens opening geevende van den Staat dier Volkplantinge. De ondiepte der Riviere bragt te wege, dat men zich van geen grooter

LXXVIII BOEK. 1764. Oorlogscheepen dan Fregatten kon bedienen, drie werden 'er toe bestemd, onder 't bevel der Capiteinen HARINGMAN, BISDOM en VAN OYEN (*). De Gouverneur hadt intusschen met den Bevelhebber der nabuurige Volkplanting *Essequebo*, LAURENS STORM VAN 'S GRAVESANDE, een plan beraamd om eenige Manschap naar *Demerary* af te vaardigen, om van daar, landwaards in, na een Plantadie in *Berbice* te trekken op welken de Muitelingen zich zeker oordeelden, en ze dus tusschen twee vuuren te zetten; by die Manschap had men eene Bende Vrywilligen, van *Barbados* tot bescherming deezer Volkplanting gezonden, gevoegd; de dappere Capitein Luitenant SMITH voerde deezen aanslag gelukkig uit, een aantal sneuvelde, eenigen werden gevangen, en de overige verstrooid. De Gouverneur was, volgens afspraak, de Rivier opgezeild met eenig Krygsvolk, behalven het Volk van de Oorlog- en Koopvaardy-Schepen, tot de Plantadie de *Peereboom*, waar de Muitelingen hun meeste voorraad van Krygstuig en Mondbehoeften gebragt hadden, met oogmerk om zich tot het uiterste te verweeren. Op den zes- entwintigsten van Wintermaand, viel 'er een hevig gevegt voor, waar in de wakkere SMITH sneuvelde. Dan de onderneeming

(*) *Resol. van Holl.* 8 en 15 Juny. 4 Aug. 9 Sept. 1763.

ming hadt ten gevolge, dat het grootste LXXXVIII
gedeelte der Muitelingen de wyk nam naa BOEK.
eene Kreek, waar ze zich genoegzaam in
een fuik bevonden; zo dat men het genoe- 1764.
gen hadt, om de Volkplanting van dit Gespuis grootendeels gezuiverd te zien. Het Krygsvolk van den Staat den voet aan Land gezet hebbende, voltooyde het aangevangen te onderbrengen der Muitelingen.

In Lentemaand deezes Jaars, schreef de Gouverneur VAN HOGENHEIM, dat hy van de te rug gekomene Slaaven een getal van zes- en- twintig honderd by een hadt, meerendeels met berouw over hunne gepleegde Muiterye, vrywillig weder onder zyn bevel gekomen, dat hy verscheide Aanvoerders van den Opstand, behalven de Slaaven gevangen genomen hadt, en drie- en- vyftig met den dood doen straffen, deels gehangen, deels geradbraakt, deels leevende verbrand; dat een nog veel grooter getal dier Booswigten in hegtenisse zat, en onder deezen het tweede Opperhoofd dier Bende, terwyl het eerste zich zelven hadt omgebragt, om niet in handen van 't Krygsvolk te vallen. — Teffens ontvingen hunne Hoog Mogenden berigt van den Heer DE SALVE, Colonel der Troepen van den Staat, dat de Opstand gedempt was, dat alle de *Indiaanen*, die, geduurende deezen Opstand, hunne Woonplaatzen hadden moeten verlaaten, op dezelve wedergekeerd, gelyk ook veele Planters, na de nabuurige Volkplantingen

ge-

LXXXVIII BOEK. 1764. gevlugt, te rug gekomen waren, zodat zy op nieuw reeds zeven- en- dertig Plantadien bewoonden (*), en men geen meer reden van vreeze voor de Muitelingen behoefde te hebben. Waar om het Krygsvolk weder werd opontboden.

Schriklyke Strafoefening aan de Muiters. 't Gevolg van dit alles was, dat eene Volkplanting, bykans in 't volle bezit van eenige duizenden muitende Negerslaaven, in minder dan drie maanden tyds, weder zo verre in staat kwam, dat de Planters, op nieuw, hunne Plantadien konden bouwen. Alle de gevangen Negers, niet schuldig aan moord of brand, werden den Eigenaaren weder gegeeven; doch de meest schuldigen kregen in Bloeimaand hunne straf, eenigen werden gehangen, geradbraakt, zommigen met een kleinvuur verbrand, of liever gebraaden, en geduurig met tangen geneepen. Uitgezogt wreed was de straffe een Vrouwspersoon aangedaan, die eenige Christen-Vrouwen op eene alleryslelykste wyze hadt doen vermoorden, en derzelver bloed uit wraaklust gedronken. Dit elendig Ondier bleef twee uuren op 't Rad leeven, naa dat alle haare Beenderen door een moker aan stukken waren geslaagen, zonder dat zy een genadeslag ontving. Voor het Opperhoofd ATTA was een byzondere houthoop toegesteld, in 't midden van welke een paal stondt, waar aan hy met een keten vastgemaakt

(*) *Resol. Gen.* Lunæ 25 Juny. 1764.

maakt was, en rondsom loopen kon. Van 's morgens ten half zeven af tot 's middags ten twaalf uuren, werd hem alle vierendeel uurs, met een gloeiende tang, een stuk vleesch uit het lichaam gerukt; in deezen toestand aanschouwde hy de strafoefening zyner medepligtigen; eindelyk werd het vuur rondsom hem aangestooken, en 't zelve, op dat zyn pyn langer zou duuren, telkens met water gebluscht, zo dat, niet tegenstaande omtrent elf uuren de Houtstapel begon te branden, niet dan voor half één zyn deerlyk gerekt leeven eindigde.

LXXXVIII BOEK.

1764.

Men beraamde eene schikking om eenig Krygsvolk, ten bestendigen verblyve aldaar, te werven, en den Colonel DE SALVE met zyne Manschap te rug te doen keeren. Ook stemden Staaten van *Holland* toe in den voorslag des Hertogs van *Brunswyk*, om van deeze Manschap een Regiment op te richten, in de veronderstelling, dat het gehouden zou worden voor een *Regiment Mariniers*, geschikt tot het doen van Tochten over zee; daar zy zich tot deezen Tocht vrywillig aangeboden en in denzelven zo wel gekweeten hadden (*).

Om deeze Volkplanting van *Berbice*, die zo veel geleden hadt, in den ouden staat te herstellen, en door voorraad van Krygsbehoeften en Manschap, in een staat van veilig-

(*) *Resol. Gen.* Martis 2 Oct. 1764. *Resol. van Holl.* 1 Dec. 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764.

ligheid te houden, hadden Staaten van *Holland*, op voordragt der Belanghebbenden, een gunstig besluit genomen; doch *Friesland* en *Overysfel* weigerden eenig aandeel te hebben in de daar toe noodige kosten (*).

Capitein VAN OYEN, op den tocht na *Berbice*, de Volkplantingen *Demerary* en *Essequebo* aandoende, vondt ze beide in zulk een jammerlyken staat van tegenweer, dat zy geen de minste tegenstand aan Binnen- of Buitenlandsche Vyanden zouden kunnen bieden, en gaf des berigt aan hun Hoog Mogenden. Staaten van *Holland* lieten Bewindhebberen der *West-Indische* Maatschappye ter Kamere van *Amsterdam* daar over raadpleegen: doch vrugtloos, uit hoofde der handelwyze van de Kamer *Zeeland* omtrent die Volkplantingen gehouden, boven al zedert den Jaare MDCCL, aan welke gereezene verschillen zy den vervallen staat dier Volkplantingen toeschreeven (†).

Men zoekt te vergeefsch op *Suriname* het getal der *Blanken* te vermeerderen.

Wanneer de maare deezes Opstands in *Berbice*, in 't Vaderland overwoei, vreesde men, dat die Geest van Muitery tot de Slaaven der nabuurige Volkplantingen zou overslaan. Men schreef het ongeluk *Rio de Berbice* overgekomen byzonder toe aan het gering getal van *Blanken*, en de over-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 586. 611. 690. 936. Voor 't Jaar 1764. bl. 362. 559. 782. 952. Voor 't Jaar 1765. bl. 328.

(†) *Resol. van Holl.* 28 Juny en 28 Sept. 1764.

overmagt der *Zwarten*. De Bestuurders van de Societeit van *Suriname* oordeelden, dat die wyduitgestrekte Volkplanting voor een dergelyken ramp blootstondt; dewyl tegen een getal van omtrent *zes- en- dertig duizend Slaaven*, niet meer dan omtrent *dertien honderd Blanken* geteld werden: een getal zeker veel te zwak, in gevalle deeze *Negers* gezamenlyk een Opstand verwekten, en, gelyk te wagten was, de bevredigde *Boschnegers* zich met hun vereênigden. Zy verzogten, derhalven, by eenen Brieve aan hunne Hoog Mogenden, dat, agtervolgens een oud, doch in onbruik geraakt, Besluit, Gouverneur en Raaden zou worden aangeschreeven, dat men, by ieder twintig Slaaven, één Blanken te houden hadt. Het besluit der Staaten viel overeenkomstig met dit Verzoek. —— Eenigen der meest belanghebbenden in de Volkplanting van *Suriname* hadden op dit stuk een geheel ander inzien, waar om zy, in Lentemaand deezes Jaars, door hunne Gemagtigden, ter hooge Staatsvergadering een Verzoekschrift inleverden, in 't breede aantoonende, dat de wyze, waar op dit Besluit in de wereld gekomen was, hun hoogst bezwaarde: dat 'er, in de tegenwoordige tyds omstandigheden, geene redenen waren tot het neemen van zodanige maatregelen omtrent de veiligheid en bescherming der *Surinaamsche* Volkplantinge: en eindelyk dat het genomene Besluit volstrekt onuitvoerbaar was, wilde men de geheele Volkplanting niet ten gronde doen

gaan.

LXXXVIII BOEK. 1764. gaan. Zy schreeven den Opstand in de Berbice aan geheel andere oorzaaken toe, dan die Bestuurders ten grondslage van hun Verzoek tot het doen neemen van dit Besluit gelegd hadden; en beweerden dat dezelve moest toegekend worden, aan de verregaande mishandelingen van zommige Planters, mitsgaders aan de lafhartigheid van anderen, die in den aanvang der Muiterye, in stede van, volgens de daar toe gestelde orders, zich tegen de opstaande *Negers* te verzetten, hunne Plantadien met Geweer en Krygsvoorraad verlaaten hadden, en daar door oorzaak geweest waren, dat derzelver getrouwe Slaaven, door de Muiters gedwongen wierden hun hoop te vermeerderen, als mede aan de Onwilligheid van nog anderen, en in 't byzonder van de meeste Schippers en Scheepsvolk, zich ten dien tyde in de Volkplanting bevindende. De redenen door deeze Belanghebbenden aangevoerd, vonden de Staaten gewigtig genoeg om het reeds genomene en afgezondene Besluit buiten werking te stellen (*).

De vrees voor eene Vredebreuke met den Keizer van *Marocco* verdwynt.

Niet zonder vrees voor eene Vredebreuke met den Keizer van *Marocco* werd dit Jaar gesleeten. Der Staaten Consul DEMETRIO COLETY, die byna vier-en-veertig Jaaren in dat Ryk gewoond hadt,

(*) *Resol. Gen.* Lunæ 18 Juny, Veneris 2 Dec. 1763. Lunæ 14 Mey 1764. *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 334.

hadt, en aan het Hof des Keizers altoos zeer gezien geweest was, liet, door eenen Brieve, den zestienden van Herfstmaand gedagtekend, hunne Hoog Mogenden weeten, dat hy, op 't onverwagtst, van den Keizer bevel ontvangen hadt, om, binnen den tyd van drie dagen, het *Maroccaansche* Ryk te ruimen, zonder hem gelegenheid te geeven, om de geringste betoogingen te doen ten bewyze van zyne onschuld, daar de eenigste reden, voor dit bevel, door den Gouverneur van *Tetuan* hem gegeeven, daar in bestondt, dat de Keizer in hem eenige zaaken, onbestaanbaar met de Wet, zou bespeurd hebben. Hy beklaagde zich over de belediging zyne Eere en die van zyne Souverain aangedaan, verzogt ten Keizerlyken Hove te mogen verschynen, om zich tegen de aantygingen van kwaalyk gezinden te verdeedigen, terwyl hy, overeenkomstig met het gegeeven bevel aan boord eens Vaartuigs in de haven gereed liggende, zou gaan, wagtende op de gelegenheid om te doen zien, dat zyne vyanden iets tegen hem gesmeed hadden, om de goede verstandhouding tusschen den Keizer en dit Gemeenebest te stremmen. Der Staaten Consul te *Gibralter*, FRANCISCO BUTLER vergezelde deezen berigtgeevenden Brief, met eenen van zyne hand, inhoudende, dat hy den Heer COLETY onbekwaam keurde tot het pleegen van eenige daad, die zulk eene behandeling zou verdienen, en dat zulks zeker moest ont-

LXXXVIII. BOEK.

1764.

LXXXVIII BOEK. 1764. staan weezen uit valsche en schandelyke inboezemingen by den Keizer te werk gesteld, spruitende uit nyd tegen dien ouden Gunsteling, of met andere kwaade inzigten, welke hy hoopte dat ras zouden ontdekt worden.

In gevolge hier van gaven hunne Hoog Mogenden den Keizer van *Marocco* hunne hoogstgaande verwondering te kennen, en drongen tevens aan, dat hunnen Consul gelegenheid mogt geschonken worden om zich ten Hove te verdeedigen, wegens het ongelyk hem aangedaan; dat de Graaf VAN BYLANDT, binnen kort, met een Schip van Oorlog, zich te *Tetuan* zou vervoegen, om, te *Gibraltar* nader kundschap ingenomen hebbende, deeze zaak op de best mogelyke wyze te vereffenen.

Nadere Brieven van die beide Consuls zetten meer ligts aan de zaak by. Een Brief des Keizers van *Marocco*, aan BUTLER geschreeven, hieldt in, dat men tegen den Heer COLETY als beschuldigingen inbragt, dat hy Voorraad aan de *Spanjaarden* zou gezonden, en in eenige zaken strydig met de Wet gehandeld hebben. Tegen deeze betuigde hy gereed te zyn zich te verantwoorden.

Eerlang begonnen de zaaken van den Heer COLETY een gunstiger keer te neemen, en kreeg hy te *Gibraltar* van 't Keizerlyk Hof berigt, dat de Keizer, van zyne onschuld te eenemaal overtuigd was: waar op hy de Staaten verzogt zich weder derwaards te mogen vervoegen; dan vorder-

derde, om zich daar op eene aangenaame wyze weder te vertoonen, eene menigte van Geschenken. De *Maroccaansche* Vorst hadt hem de wederkomst ten Hove veroorlovende, dit gedaan onder voorwaarde, dat hy vergezeld moest zyn van den Capitein BYLANDT, den Consul BUTLER, of ten minsten door eenige Officieren van het Oorlogschip. De Staaten hunnen Consul toestaande zyn post weder te hervatten, en uit alles bemerkt hebbende, dat 's Keizers misnoegen tegen hem louter personeel geweest was, zonder eenige betrekking tot de Republiek, en zonder nadeelig gevolg voor derzelver Zeevaard, konden zich niet volkomen bepaalen wegens den voet en de wyze, op welke hy derwaards gezonden en geleid zou worden, volgens 's Keizers eisch. De gevorderde Geschenken kwamen hun buitenspoorig voor, dewyl ze meer dan een halve tonne Gouds beliepen; en was 'er geene gelegenheid om dezelve zo spoedig gereed en over te maaken als de eisch luidde. Te min toeschietelyk waren de Staaten om alles in te willigen, daar 't hun niet onduister voorkwam, dat de Heer COLETY een voorneemen mogt hebben om, hersteld zynde, den Staat te bedanken, en na elders te vertrekken, in welk geval zy het zeer bedenkelyk vonden zo veele kosten te doen, om de herstelling te bewerken eens Mans, die het ongeluk gehad had, om zich onaangenaam te maaken.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Het doen vertrekken eens Consuls kon-

 me-

LXXXVIII mogelyk wel eens ten oogmerk hebben.
BOEK. om, onder dat voorwendzel, te welvoege-
—— lyker, eenige buitengewoone Geschenken
1764. te vorderen; maar uit alle omstandigheden was af te neemen, dat de Keizer, dit thans niet bedoeld hadt. De ondervinding der laatste Jaaren wees daar en boven uit, dat de *Maroccaansche* Keizer eenig Regaal verlangende, niet zeer schroomagtig was in dit te doen vraagen, zonder eenig voorwendzel te zoeken. — Hier uit kon de Heer COLETY zeer ligt begrypen, dat hy dankbaar moest erkennen, alle kosten tot zyne herstelling gedaan, alleen uit aanmerking van zyne persoonlyke belangen, en geenzins uit noodzaake, om den Keizer tot het onderhouden van den Vrede te beweegen. Zonder bekommering zouden hunne Hoog Mogenden hunnen tegenwoordigen Consul hebben kunnen laaten daar hy was, en na een ander bekwaam en den Keizer aangenaam Persoon doen omzien.

De Consul BUTLER kreeg last om met den Heer COLETY naar *Tetuan* over te steeken, hem ten Hove, naar de begeerte des Keizers, te leiden, waar voor hem eene bepaalde som in ééns werd toegelegd, gelyk men ook de som der Geschenken op een maatigen prys bepaalde. Door een Schip van Oorlog te zenden, om den Consul COLETY over te voeren, betuigden de Staaten gaarne meer luisters aan deeze Bezending te hebben willen by zetten; doch dat baarde een te lang verwyl. Naa volkomene Zuivering hadt COLETY op

zyn

zyn post te blyven, en BUTLER zich weder na de zyne te begeeven. Alles geschiedde overeenkomstig met deeze Schikkingen, en de gevreesde Vredebreuk verdween, en met die vrees hielden de reeds gemaakte beraamingen, wegens de Schepen van Oorlog als dan uit te zenden, op (*). LXXXVIII BOEK. 1764.

By het bewilligen in de gewoone en buitengewoone Staaten van Oorlog voor het loopende Jaar, vonden Staaten van *Holland*, die onlangs zo zeer voor het vermeerderen der Zeemagt geyverd hadden (†), goed te verklaaren, dat, hoewel de Landmagt, thans by den Staat in dienst, nu op geen min sterken voet gebragt ware dan by voorige Vredestyden, en dus het bezwaar van 's Lands schatkist, door eene meerdere versterking, zou behooren ontzien te worden, zy nogthans, om genoegen te geeven aan de Gewesten, die, volgens den voorslag des Raads van Staaten, daar op aandrongen, reeds gestemd hadden, in de overkomst binnen de Grenzen, van de twee Bataillons, die de Staat in *Duitschland* op de been hadt, en om dezelve te brengen op den Nationaalen voet van vier Battaillons, mits *Zeeland* zich verbondt om wederom twee Ruiters en Paarden in elke Compagnie Cavallerie, en

Staaten van *Holland* bewilligen in eene vermeerdering van Landmagt; doch willen een vaste post op den Staat van Oorlog voor den Zeedienst gebragt hebben.

(*) *Resol. Gen.* Mercurii 24 Oct. Martis 6 Nov. 1764. Lunæ 18 Maart 1765.
(†) Zie hier boven, bl. 200.

LXXXVIII BOEK. 1764. en twee Man in elke Compagnie Infanterie aan te schaffen: en daar en boven wel willen toestemmen, in de aanwerving van twee duizend en honderd zestig man *Zwitzers*, boven het gewoon getal. —— Hier mede oordeelden zy, dat aan het oogmerk der Gewesten, steeds op de vermeerdering der Landmagt dringende, zou voldaan weezen, en alle verdere Raadpleeging op dit stuk voor als nog kunnen uitgesteld worden: dan zy moesten 'er byvoegen tot dit laatste gekomen te zyn, in die zekere veronderstelling, dat de Bondgenooten toonen zouden den zelfden yver en hartlykheid, om mede te werken tot de Bescherming des Handels en der Zeevaard van 's Lands Ingezetenen, waar op zy op het nadruklykst moesten aanhouden, en dat zulks teffens en te gelyk, en het een zonder het ander niet tot stand werd gebragt: dewyl uit de welvaard des Handels, die zonder de noodwendige Bescherming vervallen moest, het vermogen om voor de Bescherming van den Staat te zorgen, gevonden moest worden.

Zy oogden hier mede op het verzoek des Raads van Staaten, *om vast te stellen eene Jaarlyksche Equipage, ten kosten van de Provincien, boven het geen de Collegien ter Admiraliteit uit haar ordinaris inkomsten konden doen:* waar over reeds raadpleegingen in den Jaare MDCCLVII, gevallen waren. —— De nuttigheid hier van overwoogen hebbende, oordeelden zy, dat tot het doen eener Jaarlyksche Uitrustinge van

 zes

zes Fregatten, op den Staat van Oorlog, een vaste post moest worden gebragt, tot tweehonderd en vyftig duizend Guldens, of zo veel meer als men dienstig en noodig mogt vinden; verdeeld over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, met last om die Penningen 's Jaarlyks, vóór den eersten van Slachtmaand, ten Comptoire Generaal van de Unie, te bezorgen, om daar bewaard te worden in eene afzonderlyke Kas, onder een byzonder bestuur, zonder die tot eenige andere eindens te mogen aanwenden (*).

Gelderland kwam de Voorslag des Raads van Staaten omtrent de Landmagt, niet voldoende voor, en oordeelde dat de vermeerdering vyftien of zestien duizend Man moest bedragen. — *Zeeland* bragt op de Vermeerdering van Land- en Zeemagt de gewoone verontschuldiging van bekrompenheid aan Penningen in. — *Utrecht* kon, wegens het aanwerven der *Zwitzers*, zich nog niet uitten; doch toonde zich ten aanziene van de eene Jaarlyksche Uitrusting ter Zee niet ongeneegen. — *Friesland*; als mede *Stad en Lande* stemden in algemeene bewoordingen toe. — *Overysfel* wilde de Vermeerdering der Landmagt op den voorgeslaagen voet; doch zweeg van die der Zeemagt (†).

Val-

(*) *Resol. van Holl.* 2 Mey 1764.
(†) *Resol. van Holl.* 12 Mey 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764. Oproerige Beweegingen en Godsdienst stoorenissen der Protestanten te *Vaals* gestuit.

Valsche Gezindheid-yver, door een Geestlyken aan den gang gebragt, en door 't Gepeupel in woelende beweeging gehouden, moest van hooger hand beteugeld worden, daar dezelve zo feitlyk voorthoude, als ze hadt aangevangen. *Vaals*, een Dorp van weinig huizen, een klein uur gaans van *Aken*, gelegen in het Staatsland van *Overmaaze*, pronkt met vier Kerken, behalven een Huis, van 't welk eene Kamer, door de *Doopsgezinden* van *Aken*, *Borchet* en *Eupen*, tot eene Godsdienstige Vergadering gebruikt wordt. De Protestanten, die in en om *Aken* woonen, zyn gewoon te deezer plaatze ter Kerke te gaan. Meermaalen geschiedt zulks niet zonder stoorenis der *Roomschgezinden*; doch liepen, zints eenigen tyd, die geweldaadigheden tot een onverdraaglyk uiterste. 't Begin deezer woelingen moet reeds van den Jaare MDCCLXII gedagtekend worden, wanneer een *Roomsch Priester*, naa vrugtlooze poogingen om den *Roomschgezinden* Man eener *Protestantsche* Huisvrouwe, over te haalen, dat hy, eene uitdruklyk vóór den Egt gemaakte afspraak tot het tegendeel, zou verbreeken, en zyn Kind in de *Roomsche* Kerk laaten doopen, de Zuster deezes Mans bewoog, om, waanende GODE een dienst te doen, de Doopplegtigheid in de *Hervormde Kerk* te stooren, het kind met geweld weg te neemen, en der plegtigheid des Doops te ontrukken; schoon, even naa de Doopverrigting stout ter Kerke tot dat einde intreeden-

dende, werd zy, in die dolle onderneeming verhinderd; men sloot de Kerkdeur, en nam haar gevangen. De Priester, onderrigt van deeze mislukking, vervoegde zich met zyn Kapellaan en den Koster op weg, om den Grootvader van 't gedoopte Kind, in 't na huis keeren, te ontmoeten; de spyt scheen hun tot raazernye te vervoeren, en zy sloegen schriklyke bedreigingen tegen den Gevader van 't Wicht uit; die onmiddelyk, naa dat zy vertrokken waren, volvoerd werden door drie Vervolgers, die op hem afkwamen, hem mishandelden en zo deerlyk met slagen teisterden dat hy voor dood bleef liggen, en niet dan door medelydende *Protestanten* opgebeurd en geholpen, 's anderen daags, in een draagstoel naar *Borchet*, de plaats zyner wooninge, gebragt werd. — De Regtspleegingen tegen de Godsdienst stoorende Vrouwe waren reeds begonnen, en dewyl zy het misdryf genoegzaam met alle omstandigheden beleden hadt, zou haare wel verdiende straffe niet lang verwyld hebben. Dan men vondt middel om haar des te bevryden, het Gepeupel, van geweer voorzien, en vergezeld van eenige *Fransche* Soldaaten, begaaven zich naa *Vaals*, en braken, naa het verrigten van andere balddaadigheden, het Huis, ter bewaaringe van de Gevangene gebruikt, open, en stelden haar geweldaadig op vrye voeten. LXXXVIII BOEK. 1764.

Zulk eene opeenstapeling van feitlykheden door het *Akensche* Graauw gepleegd,

LXXXVIII BOEK. 1764.

kon de Luitenant Drosſaart des Lands van *'s Hertogenrade* niet ongemerkt laaten doorgaan, en ſtondt hem geen anderen weg open, dan byſtand van den Souverain te verzoeken tegen de Verhinderaars van het verrigten des Proteſtantſchen Godsdienſts, en de Schenders van het Grondregtsgebied der Algemeene Staaten, die tot volmeeting der maate van balddaadigheid en terginge, zich niet ontzagen op een Zondag, onder veel getiers en geraas, te *Vaals* te verſchynen, en wel voorzien van zwaare Stokken, door de *Franſche* Soldaaten in gelederen geſchaard, het Dorp, op eene hoonende en ſchimpende wyze, door te trekken. De Staaten gaven last dat 'er Krygsvolk naar *Vaals* zou gezonden worden, om de Moedwilligen in Regten te vervolgen, en de *Roomſche* Kerkſchuur te *Vaals* te ſluiten, den Paſtoor nevens zynen Kapellaan alle Paſtoraale verrigtingen verbiedende, tot dat de met geweld den Regter ontvoerde Kerkdienst verſtoorſter, weder in handen des Geregts zou geſteld weezen. Zeſtig man Voetvolk en vier-en-twintig Ruiters zetten aan dit werk den noodigen klem by: en bleeven de Proteſtantſche Ingezetenen eenigen, ſchoon korten, tyd, van overlast en geweldenaaryen bevryd.

In 't laatst van 't gemelde, en 't begin van 't volgende Jaar ondervonden zy, op nieuw, wat blinde en verſtandlooze Godsdienstyver vermag, en hoe bezwaarlyk het valt

valt een verbitterd Graauw te beteugelen, wanneer het in de onzinnige verbeelding gebragt en gehouden wordt, dat het de zaak van den Godsdienst bevordert, door anders denkenden, te hoonen, te schelden, te mishandelen, en te vervolgen. In weerwil der Bevelschriften te *Aken*, door de Magistraat afgekondigd, tegen de zodanigen, die den *Protestanten* overlast aan deeden, konden deezen, zich, zonder vrees voor gevaar, niet ter Godsdienstverrigtinge naar *Vaals* begeeven; de Voetgangers werden mishandeld, met stokken geslaagen, en zwaar gewond, de Rydtuigen aangerand, de daar op zittende Persoonen met steenen geworpen; met één woord de vrye en geruste toegang en wederkeering na en van *Vaals* was den *Protestanten* te eenemaal benomen. De Predikanten der *Gereformeerde* en *Waalsche* Gemeente te dier Plaatze leverden hunne klagten by Algemeene Staaten in, die, by Staatsbesluit, vaststelden, dat, indien de *Protestanten*, ter bywooninge van den Godsdienst zich ter Kerke van *Vaals* begeevende, eenige verhinderingen daar in verder mogten ontmoeten, de Luitenant-Hoofd Officieren van de drie Landen van *Overmaaze*, des onderzoek zouden doen; en zulks waarheid bevindende, de *Roomsche Kerken* sluiten, en alle *Roomsche Godsdienst* verrigtingen doen staaken.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Tot het volvoeren van deezen last voegt zich de Luitenant Drossard van den

LXXXVIII BOEK. —— 1764. den Lande van *'s Hertogenrade*, in Louwmaand deezes Jaars, genoodzaakt. De *Proteſtanten* van *Borchet* van *Vaals* wederkeerende, werden in het *Akerryk*, door eenige Boerenjongens en het Gepeupel van *Aken*, niet alleen geſcholden, maar met ſteenen geſmeeten, met drek bevuild, en voorts in die maate beledigd, dat één derzelven aan eene bekoomene wonde overleedt. In gevolge deezer verguizingen en feitlykheden, door de *Proteſtanten*, hoe noode, geduldig verdraagen, deedt hy niet alleen de *Roomſche* Kerk te *Vaals*, maar ook van nog vier andere Dorpen ſluiten, met verbod van alle *Roomſche* Godsdienſt verrigtingen. De Staaten keurden dit zyn bedryf goed hem teffens bevelende, wel ſcherplyk toe te zien, dat 'er, noch openlyk, noch heimelyk, iets ſtrydig daar medè zou beſtaan, en dus deeze Kerken niet weder geopend zouden worden; eer wegens die feitlykheden, voldoening geſchonken en hem daar toe nadere laſt gegeeven wäre. Ruim een Jaar bleeven deeze Kerken geſlooten. Een verzoekſchrift der *Roomschgezinden* van twee Heerlykheden, in dit lot deelende, gegrond op de ongeſtoorde handhaaving van den *Proteſtantſchen* Godsdienſt te *Vaals*, thans eenige maanden agter een volvoerd, bewerkte de ontſluiting der *Roomſche Kerken*: terwyl hunne Hoog Mogenden, by deeze opheffing der ſtraffe, te verſtaan ga-

gaven, dat, indien onverhoopt, die stoorenissen weder mogten gebeuren, zy middelen van sterker aandrang ter weeringe zouden kunnen bezigen, als het in beslag neemen van aanmerkelyke Tienden, die de Geestlykheid van *Aken*, doorgaans de oorzaak van dergelyke geweldadadigheden, in den Lande van *Hogenrade* hadt (*).

LXXXVIII BOEK. 1765.

WILLEM DE V tot Lid der Hervormde Kerk aangenomen.

Met eene meldenswaardige staatlykheid en gepaste omstandigheden ging het aanneemen van den Erfstadhouder tot Lidmaat der Kerke toe. De zestiende van Grasmaand was tot deeze Godsdienstige verrigting bepaald. In een der grootste vertrekken van het Stadhouderlyk Hof verscheenen, ter bywooninge van dezelve, eenige Afgevaardigden uit de Algemeene Staaten, en uit den Raad van Staaten, als mede de Raadpensionaris van *Holland*, daar toe verzogt door den Hertog van *Brunswyk*, haare Hoogheid de Prinses van *Nassau Weilburg*, de gemelde Hertog zelve, voorts alle Leeraars der *Neder-Hoogduitsche-Waalsche-* en *Engelsche Kerke* van *'s Gravenhaage*, en eindelyk de Domeinraaden, Edellieden en verdere Bedienden van zyne Hoogheid. Kort daar op verscheen de Erfstadhouder, vergezeld van den Eerw. JEAN ROIJER, zyn Capellaan en oudste Leeraar der *Waalsche* Gemeente in de Hofplaatze, die, wanneer alle de aanweezenden

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 777. Voor 't Jaar 1764. bl. 343. Voor 't Jaar 1765. bl. 189.

LXXXVIII BOEK. —— 1764. den hunne toegeschikte plaatzen genomen hadden, naa het uitstorten van een ernstig gebed, den Geloofsleerling over de Godsdienstwaarheden van den Natuurlyken en Geopenbaarden Godsdienst eenen geruimen tyd ondervroeg, waar op deeze zo voldoende antwoordde, dat, de Eerw. ROIJER, op de vraage aan de tegenwoordig zynde Leeraaren, en aan allen in 't algemeen, of zy zich met de afgelegde Geloofsbelydenisse voldaan rekenden, een toestemmend antwoord ontving. — *Zeer* nadruklyk en gepast was de Aanspraak den jonge Vorst by deeze gelegenheid, door dien Leeraar te gemoete gevoerd. Hy herinnerde hem; dat het oogmerk deezer plegtige Byeenkomst eene zaak was van het uiterste gewigt: want dat alles tot nog toe verrigt, voor rekening kwam zyner Voogden en Verzorgeren: doch deeze zaak voor zyne eigene; dat 'er een Dag te komen stondt, waar op men aan den Regter van Hemel en Aarde Rekenschap zou moeten geeven, daar Prinsen en Vorsten, even als de geringste en onaanzienlykste Menschen, zouden geoordeeld worden: dat, naar maate ons veel was toevertrouwd, men ook veel zou te verantwoorden hebben; dat de oogen van gansch *Nederland* op hem gevestigd waren; dat het lieve Vaderland een Voorstander van Vryheid en Godsdienst, een Steun en Handhaaver der *Protestantsche Kerke* in hem verwagtte; dat de tyd reeds naderde, op welken hy de hooge en ge-

gewigtige Posten, waar toe de Voorzienigheid hem geroepen hadt, stondt te aanvaarden, dat Vleiers, Oorblaazers, Atheïsten en Deïsten, ongebondene en wellustige Menschen, zich by hem zouden zoeken in te dringen: waar om hy niet nalaaten kon te wenschen, dat GOD hem bestendig den Geest des Verstands en der Voorzigtigheid wilde geeven, om het waare van het valsche te onderscheiden; dat hy nooit uit het ooge wilde verliezen, de zorg, moeite en vaderlyke toegenegenheid, welke de Hertog, zyn Voogd, steeds hadt doen blyken om alles te werk te stellen, wat tot zyn tydlyk en eeuwig Welzyn dienen kon; dat alle braave Lieden, alle Liefhebbers van dit hun Vaderland, zich daar voor aan dien grooten en goeden Vorst verpligt rekenden; en eindelyk, dat zyne Hoogheid het niet kwalyk geliefde te neemen dat hy, zo lange hy de eere hadt om hem te mogen naderen, hem by aanhoudenheid den regten weg zou zoeken onder 't oog te brengen, wenschende dat hy altoos standvastig mogt weezen in 't werk des Heeren. — Naa het eindigen deezer treffende Aanspraak en een daar op pasfend Gebed, vatte de Eerw. VAN STAVEREN, oudste Leeraar der *Nederduitsche* Gemeente, het woord, betuigde, uit naam zyner Amptgenooten, het genoegen over de volvoerde verrigting, onder een vloed van zegenwenschen. Den *Zondag* op deeze plegtige aanneeming volgende, ontving de Prins het teken des Avondmaals in de Groo-

LXXXVIII BOEK.

1764.

LXXXVIII BOEK. Groote Kerke, honderd Gouden Ryders strekten ten betoon van 's Vorsten Dankerkentenisse en Liefde voor de Armen (*).

1764. Bepaaling omtrent de *Emigranten.* Nooit weigerde de medelydende en behulpzaame *Nederlander*, de hand uit te steeken om Armen te helpen, en Vreemden de blyken van hulpryk mededoogen te betoonen; dan goedheid kan misbruikt worden. Dit ondervondt men ten deezen Jaare te *Rotterdam*, waar zich eene menigte *Duitsche Emigranten*, na de *Engelsche* Volkplantingen bestemd, een geruimen tyd onthielden, op scheepsgelegenheid wagtende: onder deezen bevonden 'er zich verscheidenen, die zonder rechtstreeksche voorschryving, alleen in hoop van Schepen ten overtocht gereed te zullen vinden, derwaards gekomen waren: dit baarde niet weinig overlast en bezorging, 't welk de Admiraliteit te dier Stede bewoog aan hunne Hoog Mogenden te schryven, en tevens hun onder 't oog te brengen; hoe uit dergelyk een toevloed van arme *Emigranten*, veele ongemakken voor de Ingezetenen deezer Landen te wagten stonden, indien allerlei Vreemdelingen, zonder kennis van den Souverain, zich binnen in 't hart van 't Land zouden mogen verzamelen. —— Men vondt hier op goed vast te stellen, dat, voor het toekomende, aan geen *Emigranten* uit *Duitschland*, en van elders, komen-

(*) *Resol. van Holl.* 25 April 1764. *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 368.

mende, eenigen doortocht door deeze Landen zou worden vergund, dan die voorzien waren van een Verlofschrift van hun Hoog Mogenden, op den voet als in voorige Jaaren, en laatstlyk in den Jaare MDCCLIII was toegestaan. De noodige aanschryvingen, om dit Besluit te doen werken, werden verzonden naa de Grenssteden en alle Plaatzen, waar zulks van dienst zou kunnen weezen, met last om alle *Emigranten*, welke daar mogten komen, onvoorzien van den vereischten Verlofsbrief, af te wyzen, en te doen aanzeggen om het Grondgebied van den Staat binnen driemaal vier- en- twintig uuren te verlaaten, op straffe, om naa langer verblyf, als Bedelaars en Landloopers, behandeld te zullen worden (*).

Het Hooge Leengeregt onder den Eikenboom te *Zutphen*.

Zeldzaam voorkomende zaaken, gegrond op oude Gebruiken, en die de overblyfzels opleveren van Regtspleegingen, in vroegere dagen gehouden, verdienen eene byzondere plaats in de Geschiedenis. Van dien aart is het *Hooge Leengeregt onder den Eikenboom*, een der aanzienlyke Voorregten der Stad *Zutphen*. Volgens 't zelve moeten de Gedingen over Leenzaaken, strekkende tot Toeëigening, of gelyk men in den styl van Regten gewoon is te spreken, *Vindicatie* van Leengoederen, den *Zutphenschen* Regte onderhoorig, en boven de vyftien of zestien duizend Guldens waardig,

(*) *Resol. Gen.* Veneris 6 July 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764. dig, binnen die Stad, in de open lugt, onder een Eikenboom op het *'s Gravenhof*, dezelfde plaats, waar wel eer het oude Hof der Graven van *Zutphen* gestaan heeft, aangevangen, volvoerd en uitgeweezen worden (*). Het laatste Leenregt werd in den Jaare MDCXCVIII geopend.

Ten deezen Jaare werd het gehouden in het geschil tusschen den Heer WILLEM OTTO FREDERIK, Graaf van *Quad*, genaamd *Heyden*, Heer van *Wykraad*, en den Heer DERK BERTRAM, Baron *des Villates*, Heer van *Gend*, over zekeren Uiterwaard. 't Zelve was reeds, in den Jaare MDCCLVI, ontstaan en alle aangewende poogingen om het te vereffenen waren vrugtloos afgeloopen. Hier op verzogt eerstgemelde Heer, in het Jaar MDCCLXIII, opening van het Leengeregte, en, dit toegestaan zynde, verder, dat Staaten van *Gelderland*, als de Voogdy over den minderjaarigen Stadhouder oefenende, een Leenregter geliefden te benoemen; die deeze waardigheid aan den Heer JOHAN Baron van *Vygh*, Heer van de *Snor* en *Appelenberg*, in de grootste uitgestrektheid, op droegen. Ingevolge waar van hy, alle ande-

(*) *Tegenwoordige Staat van Gelderland*, bl. 365. 366. Zie ook CH. H. TROTZ Academische Redenvoering, *pro Feudis Patris præcipue ad exemplum Zutphaniensum fundatis*, den 3 *April* 1758 te *Utrecht* gehouden. — Leenzaaken onder de gemelde somme behooren ten Hove. *Groot Geld. Plakaat-Boek* II Deel, kol. 369. 540.

dere vereischtens in agtgenomen zynde, Leenmannen benoemde, tot het bywoonen van den eersten Man- of Leendag, tegen den zeventienden van Wynmaand deezes Jaars, hun de weete van Verdaaginge zondt, met het Formulier van den Leenmannen Eed. LXXXVIII. BOEK. 1764.

In tyds gaf de Leenregter aan de Magistraat der Stad *Zutphen* kennis van den bestemden Mandag, met verzoek, dat dezelve de noodige schikkingen zouden maaken, tot volvoering van dit Geregte. Deeze liet de plaats, waar 't Leengeregt stondt gehouden te worden, bevloeren, en met een staketzel af perken, binnen deeze Balustrade, met groen karsai bekleed, een verheeven Stoel zetten, aan het rugstuk cierlyk met het Wapen van Gelderland beschilderd, eenige trappen opgaande, onder een Eikenboom met den rug tegen den zelven (*). Voor deezen Stoel des Leenregters stondt een Tafel met groen laken bekleed, ter regter zyde van den zelven drie Stoelen voor den eersten, derden en vyfden Leenman, en ter slinker zyde voor den tweeden en vierden, en tegen over den Leen-

(*) De oude Stoel was niet meer bruikbaar, derhalven hadt men een nieuwen, volkomen gelyk aan den ouden, laaten maaken, en wordt dezelve in de Groote Kerk ter eeuwige Gedagtenisse bewaard, gelyk de Oude ook bewaard werd, volgens PONTANUS *Hist. Gel.* Lib. I. p 35, en SCHLICHTENHORST *Geldersche Geschiedenissen* I B. bl. 67.

XXXVIII. BOEK. 1764. Leenregter een Stoel voor den Heer Griffier van Leenen, agter deezen was een Lessenaar voor de Advocaaten gezet.

De Leenregter, daags voor den vastgestelden dag, op welken dit alles in gereedheid gebragt was, te *Zutphen* gekomen met den Griffier WILHEM JAN TULLEKEN, ontving van de Magistraat, en de Krygsbezettinge, alle de eerbewyzingen, als in deezen den *Hertog van Gelder* en *Graaf van Zutphen* verbeeldende. De tyd des Leengeregts naderende, begaven zich de Leenregter en Leenmannen, zonder staatsie, na 't huis des Landdrosts VAN HEKEREN tot *Enghuizen*, van waar zy, naa eene korte poos toevens, en naa dat de Leenregter den Leenbode gelast hadt, den Schepter op te neemen, na het *'s Gravenhof* tot onder den Eikenboom gingen, voorgegaan door twee Ordonnantie Sergeanten, en vervolgens door den Leenbode, die met ontblooten hoofde, den Schepter op zyn slinker arm droeg, wordende onder den weg, door de Hoofdwagt begroet. De Leenregter ging tusschen de twee voorzittende Leenmannen, voorts de overige drie Leenmannen en de Griffier, twee aan twee, sluitende de acht Advocaaten, vier van de zyde des Aanleggers en vier van die des Gedaagden, den trein by paaren.

In deeze orde traden zy in 't afgeschutte perk, en namen ieder hunne bestemde plaatzen. De Leenregter, op zyn verheeven Stoel gezeten, nam een Staf in zyn regter hand,

band, terwyl de voor hem heen gedraage Schepter voor hem op tafel werd gelegd. Hy opende het Leengeregt, toen zy allen gezeten en gedekt waren, behalven de Advocaaten, die ongedekt stonden, met eene korte Aanspraak, en deedt den Griffier een gedeelte van het jongste Reglement op de Manier van procederen in Leenzaaken (*), voorleezen, die daar op het volgende Gebed, naar 't voorschrift, uitstortte.
„ O, eeuwige, barmhertige GOD en Hemelsche Vader, wy uwe arme Creaturen en Dienaaren, tot deeze wigtigen en hoogen werke der Justitie deezer tyde beroepen zynde, bekennen en belyden, van grond onzer harten, daar toe ondugtig en onbekwaam te zyn, ten zy dat het U believe ons daar toe uwen Godlyken zegen en bystand te verleenen, verootmoedigen ons daarom voor uwe heilige Majesteit, en bidden U van herten, in 't vertrouwen onzes eenigen Middelaars en Zaligmaakers JESU CHRISTI, dat Gy ons eerst wilt vergeeven en geneezen van alle onze zonden en gebreken, en voorts met uwen Heiligen en goeden Geest, in deeze handelingen, en in alle zaaken, zo bystaan, bestuuren en geleiden, dat wy in den

(*) Naamlyk het Reglement des Jaars 1756, wordende in voorigen tyde, en voor het Reglement van 1711, de Constitutie van Keizer KAREL DEN V geleezen.

LXXXVIII BOEK. 1764. „ weg der Geregtigheid, en waarheid blyven, en alle affecten en omwegen, die ons daar van verhinderen mogten aflegende, bevonden mogen worden uwe getrouwe Dienaars geweest te zyn, en niets anders dan uwe Eere daar in gezogt te hebben; op dat wy, op den Dag des Oordeels, voor uwe Kinderen en Erfgenaamen op en aangenomen worden, en met de Onregtvaardigen geen part en deel verkrygen. Verhoor ons daar in o Heer en GOD! en in alles, dat ons verder naar ziel en lyf van nooden is, en geef dat wy zulks in den naam uwes gelyk eeuwigen Zoons, onzes Heilands JESU CHRISTI, uit zyne hand verkrygen mogen, naar de Beloftenis, die hy ons daar van in zyn Heilig Euangelie gedaan heeft, zeggende, voorwaar, voorwaar! alles, wat gy den Vader in mynen naame zult bidden, dat zal Hy u geeven, en heeft daar op ons geleerd *Onze Vader enz.*"

Naa dit Gebed deedt de Leenregter zyn Lastbrief, en het Formulier van den Eed leezen, welken Eed ieder der Leenmannen, een voor een, staande afleiden. De Leenmannen weder gezeten zynde deedt de Leenregter verscheide voorstellen, *Ordelen* geheeten, aan de Leenmannen voorhouden die dezelve voorheen schriftlyk ontvangen hebbende, daar op voeglyke antwoorden gaven; deeze *Ordelen* betroffen, verscheide byzonderheden alle tot het houden des Leenregts behoorende. De

Leen-

Leenbode eischte, op last des Leenregters, Partyen aan; waar op de Advocaaten toetraden, en zich te wederzyde van den Griffier vervoegden, terwyl de jongste van elke Party zich by den lessenaar, agter den Griffier staande, plaatsten: zy zetten allen de hoeden op, en leverden de Papieren over.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Om den hinderenden toevloed des Volks, by die zonderlinge openlyke Plegtigheid, af te weeren, en Lieden van fatsoen gelegenheid te geeven om, zonder verhindering, te kunnen naderen, alles op hun gemak en van naby te aanschouwen, diende het Krygsvolk in dier voege geschaard, dat het de afgeschutte plaats des Leengeregts omzette, met eene opening tusschen hun en dezelve groot en wyd genoeg om de aanzienlyke menigte van Aanschouweren, derwaards toegevloeid, te bevatten: terwyl het gemeene Volk daar buiten moest blyven, 't welk, op een grooter afstand, als mede van de daken der Huizen, der digt bystaande Groote Kerk, en van de Boomen zyne nieuwsgierigheid voldeedt. De voorzorg der Magistraat voorkwam alle verwarring en ongeregeldheid, en het heldere Weer begunstigde eene Plegtigheid, die onder den blooten Hemel anderzins zeer gebrekkig zou hebben kunnen volvoerd worden.

Een groot uur duurde deeze Plegtigheid onder den Eikenboom, de Leenregter met zyne Leenmannen stonden op, en gingen in den zelfden rang, en met dezelfde staatsie,

XXXVIII BOEK. 1764.

fie, als zy ter Geregtsplaatze gekomen waren, na 't Stadhuis, op de Landschapskamer, waar alles door de Magistraat, vervaardigd en zo geschikt was, dat de Persoonen in deeze Regtszaake dienende, in zodanig eene orde konden zitten als zy onder den Eikenboom gezeten hadden. Waarop de Partyen weder binnen geroepen zynde de Advocaaten het vereischte tot het Geding volbragten. De Leenregter benoemde de Leenmannen, die by den tweeden Mandag moesten zitten. 't Leengeregt werd tot 's anderen daags verlengd, en de Leenregter, in staatlyken optocht na zyn Verblyf gebragt. 's Daags daar aan vergaderden de Leden van het Geregt weder op 's Landschapskamer; doch gingen niet in staatsie, maar ieder afzonderlyk, alleen werd de Leenregter voorgegaan door den Leenbode met den Schepter, en door de Hoofdwagt begroet. De Advocaaten stonden binnen, en de deuren opengelaaten zynde vroeg hun de Leenregter of zy nog iets hadden voor te draagen? Men beantwoordde dit met *Neen*. De Leenregter maande hun ernstig aan tot Verdrag en onderlinge Schikking. De Advocaaten van wederzyden betuigden hier op ongelast te weezen; doch namen aan des berigt te zullen geeven. Hier mede eindigde, voor dit maal, het Leengeregt, en scheidde tot het uitschryven van een tweeden Mandag. (*). Veel

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 635. *Deeze tweede Man-*

LXXXVIII BOEK. 1765. Vreemde Strafoefening van Wyvenplaagers in de Meiery van *'s Hertogenbosch* tegen gegaan.

Veel verschillende van deeze zeer staatlyke en langwylige Regtspleeging in *Gelderland*, is eene Volksregtsoefening, op veele plaatzen der Meierye van *'s Hertogenbosch* in gebruik, welke de lidtekens draagt der oude ruw- en onbeschaafdheid, en niet zelden jammerlyke gevolgen baart. Men heeft daar de gewoonte om Mannen, van welken het gerugt gaat dat zy hunne Vrouwen slegt behandelen, loon naar werken te verschaffen. Zo ras een Man by 't gemeen voor een Wyvenplaager bekend is, vergaderen straks eene menigte van Wyven en Jongens, by welken zich veel al eenige volwasse Manspersoonen vervoegen, voor 't huis van den kwaalyk berugten, dien men vervolgens voor een Ploeg spant, en met geweld, een gedeelte gronds, onder het gestaadig geblaas op een Hoorn, gepaard met een vervaarlyk geraas en getier, doet omploegen. Met den aanvang des Jaars MDCCLXV wilde men die zo ongeregelde Volksregtsoefening volvoeren aan een Boer op het Dorp *Osch*, in gemelde Meiery gelegen; de menigte was reeds zamengerot, de Hoorn werd geblaazen, het geschreeuw en gejouw vervulde de lugt; doch de Man, op welken het gemunt was, voor

Mandag werd tegen den derden van Hooimaand des volgenden Jaars 1765 uitgeschreeven, en met dezelfde Staatlykheden als de eerste gehouden: dan de zaak, over welke zo veel omslags gemaakt was, kwam daar door niet; doch door een minnelyk vergelyk, ten einde. *Ald.* bl. 659 enz.

LXXXVIII BOEK. 1765. voor die gewoonlyke mishandeling vreezende, sloot zyn deur, vlugtte na den zolder, van waar hy met een pistool, gelaaden met een kogel, onder de zamengeschoolde menigte schoot, en eene jonge Dogter kwetste. Hier over in regten betrokken bragt hy de vrees voor het daar gebruiklyke mishandelen te zyner verschooninge by. Dit bewoog den Hoogschout om den Algemeenen Staaten in bedenking te geeven of zy niet zouden kunnen goedvinden, door een Plakaat, die slegte Gewoonte, zo zeer aanloopende tegen de oogmerken van den Souverain, om de gemeene rust onder de Ingezetenen te bewaaren, tegen te gaan en af te schaffen. Terwyl men hier over zou raadpleegen kreeg de Hoogschout last om op 't allersterkst te waaken tegen alle zamenrottingen en handdaadigheden, onder welken naam of voorwendzel ook aangerigt (*).

Plakaaten tegen Landloopers, Dieven en Roovers in verscheide Gewesten. Het waakzaam oog der Overheid vestigde zich, in meer dan één Gewest, op het beveiligen van de Persoonen en Goederen der Ingezetenen tegen de op zommige plaatzen reeds aangevangene en op andere gedugte mishandelingen, afpersingen, en diefstallen, eener groote Bende Roovers, Dieven en Landloopers, uit zogenaamde *Christenen*, doch meest *Jooden* of *Smousfen*, bestaande, die veel al onder 't masker van 't een of ander gering Bedryf of Koop-

heir-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765 bl. 626.

handel, de Ingezètenen, en voornaamlyk die van 't Platte Land, plaagden, de openbaare rust en veiligheid ſtoorden, en uit *Duitschland*, den *Rhyn* af, herwaards kwamen. De Staaten van *Overysſel*, van *Groningen* en *Ommelanden*, als mede van *Friesland*, voorzagen hier in door het vernieuwen en verſtrengen der Plakaaten tegen de Landloopers, Lediggangers, en Vagebonden, gelyk ook de Drost en Gedeputeerde Staaten des Landſchaps *Drente*, door een Plakaat, daar tegen in de weere waren (*). — *Holland* was niet vry gebleeven van deeze zwervende Bende. Een geweldige Huisbraak en Roof onder *Kennemerland* ten huize eens Landmans gepleegd, door ten minſten negen Perſoonen, van welken men 'er, niet tegenſtaande het uitlooven, van tweehonderd en vyftig Guldens aan den Ontdekker van een of meer der Daaderen, geen in handen gekreegen hadt, gaf aanleiding dat Staaten van *Holland* alle Baljuwen, Officieren en Crimineele Regters ten Platten Lande magtigden om eene belooning van zeshonderd Guldens, uit 's Lands Kasſe te betaalen, te mogen belooven, aan die iemand aan Huisbraak, of het pleegen van eenig openbaar Geweld ſchuldig, of tot de Bende behoorende, die deeze gewelddenaaryen aanrigtte, met toezegging van Strafloosheid voor den Aanbrenger, als

LXXXVIII. BOEK.

1765.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 436. 505. 550. 556. 563.

LXXXVIII BOEK. 1765. als hy op eenigerlei wyze medepligtig mogt weezen, 't zy door zich werklyk daar aan mede schuldig gemaakt te hebben, het zy door het verbergen of koopen van 't geroofde, of het herbergen dier Vagebonden (*). —— De strenge Plakaaten tegen de Landloopers en Bedelaars in de andere Gewesten, afgekondigd, deeden hun die ruimen, en met grooten getale naar *Holland* afzakken, dit bewoog de Raaden van den Hove aan hun Ed. Groot Mogenden, het Ontwerp eens Plakaats te doen toekomen tot bevordering van de openbaare veiligheid der Ingezetenen, en nadere middelen voor te slaan tot betere in staatstelling der Officieren, om het Platte Land van die schadelyke Onzwervers te zuiveren (†).

't Voorgevallene met den Aartsschelm J. C. KAMERLING.

Meer dan zulk een Vagebond was een Aartsschelm, die ten deezen Jaare veel gerugts maakte, en het loon zyner langgepleegde Bedriegeryen ontving. De zonderlingheid zyns gevals verdient dat wy 'er by stilstaan, en de hoofdbedryven deezes snooden Weinsarts, die in behendigheid van overleg, in het uitdenken van redmiddelen en stoutheid, veelen zyner voorgangeren in schelmeryen overtrof, aanstippen. Zyn eigen naam was ABRAHAM MAGDARIS, doch hy bekender onder dien van JOANNES CATO KAMERLING.

Naa

(*) Resol. van Holl. 1 Feb. 1765.
(†) Resol. van Holl. 8 Nov. 1765.

Naa eenen korten tyd zich in de Heelkunst geoefend, en als Meester na de *West-Indiën* gevaaren te hebben, zette hy zich te *Rotterdam* neder. Eene aaneenschakeling van valschheden, zo ten opzigte van Wissels, als anderzins, gepleegd, bragt hem aldaar op 't Schavot, voor twaalf Jaaren in 't Tugthuis, gevolgd van eene vyf- en-twintig jaarige Uitbanning. Deeze straf werd hem reeds in den Jaare MDCCXLI opgelegd. Uit het Tugthuis geslaakt ging hy weder ter vaard, en volgde in den laatsten Oorlog het *Fransche* Leger als *Commissaris van de Leeftogt. De Hoofdrol van Bedrieger begon hy, in den Jaare MDCCLXIII, te *Hoogeveen* in 't Landschap *Drente* op nieuw te speelen, onder den naam van JOANNES LAMBERTUS KOSTER, op eigen gemaakte Getuigschriften zich uitgeevende voor geweezen Veldprediker en Doctor in 't Leger des Konings van *Pruissen*; by 't openvallen der Predikants plaatze aldaar, dong hy na dat Beroep, voorgeevende dat hy op de Hoogeschool te *Herborn* tot Candidaat in de Godgeleerdheid was beverderd en als zodanig voor den *Rotterdamschen* Hoogleeraar PATYN, eenige weeken den dienst hadt waargenomen, zulks bekragtigende door een Brief, aan den Kerkenraad door hem zelven geschreeven, en met den naam van diens Hoogleeraars getekend. Dan de ontdekking zyns gepleegden bedrogs vreezende hadt hy zich van daar weg gemaakt, onder voorwendzel van te *Kampen* als Conrec-

LXXXVIII BOEK. 1765. rector het beroep gekreegen te hebben. Eene jonge Dogter, door hem in de gronden van den Godsdienst onderweezen, en teffens tot het geeven van het ja-woord bepraat, liet hy daar zitten, om elders zyne snoode stukken te hervatten.

Hier mede toefde hy niet lang, in den voorleeden Jaare verscheen by te *Brouwershaven*, onder den naam JOANNES CATO KAMERLING, uit de *Keurkeulsche* Stad *Rynberk* geboortig, van daar vertrokken, om dat de meeste Menschen van den *Roomschen Godsdienst* waren, en de Leeraar der *Protestantsche* Gemeente hem niet smaakte. Hy deedt zich voor als een byzonder Godsdienstig *Christen*, die magtig veel op hadt met het bevindelyke van het innig *Christendom*, waar over hy op eene zeer voldoende wyze sprak met allen, aan dusdanige begrippen overgegeeven; ook wendde hy voor tot de keuze om *Brouwershaven* boven *Rynberk* te stellen, grootlyks bewoogen te zyn, door het plan by hem gevormd, om daar in meerder rust en stilte zich aan de uitoefening van het innig *Christendom* over te geeven, en de Geneeskunst alleen aan de hand te houden tot welzyn van zyn Naasten, en ter verlustiging van den Geest. Door dit hulpmiddel der Dweeperye, gepaard met eene bevallige en inneemende houding, wist hy zich eerlang by veelen aangenaam te maaken, en eene algemeene agting te verwerven; te meer daar hy, in zyne gesprekken, over verscheide onderwerpen, zich gedroeg als

een.

een Man van verſtand en oordeel, die wyd- LXXXVIII.
uitgeſtrekte kundigheden en eene groote BOEK.
ervaarenheid bezat; deeze laatſte betuigde
hy te moeten dankweeten, aan zyn menig- 1765.
vuldig reizen, waar toe een zwaare Koophandel, met zyne Zuſter in gemeenſchap gedreeven, hem genoodzaakt hadt.

't Gevolg van dit alles was, dat de Regeering van *Brouwershaven* hem weldra de Inwooning vergunde, onder voorwaarde, dat hy zyne Doctoraale Bulle en een Getuigſchrift van een goedgedrag, bezorgde: dit nam hy gereedlyk aan, en gaf voor ten dien einde naar *Rynberk* te zullen vertrekken. Dan, eer hy deeze reis aanvaardde, beveſtigde hy zyne verkreegene agting door zyn gedrag omtrent eenige Zieken, die hy niet naar 't Lichaam, maar ook naar den Geest, volgens ieders onderſcheiden Gemoedsſtand, met alle oplettenheid en zorgvuldigheid behandelde. In 't laatſte opzigt boven al gedroeg hy zich zo ernſtig, gemoedelyk, en inneemende, dat geen Leeraar van die leiding hem daar in kon overtreffen. — Een Doctoraale Bulle en een Kerklyk Getuigſchrift kon hem niet ontbreeken, hy leeverde ze beide over, en niemand voedde eenigen twyfel aan derzelver egtheid. Om het denkbeeld dat hy de Geneeskunst meest tot bovengemelde eindens te *Brouwershaven* zou oefenen, te meer ſchyns van waarheid te geeven, ſprak hy, ſchoon met de houding eens Mans wiens hart los was van de Wereld, niet alleen van groote Goederen hem en zyne Zuſter

toe-

LXXXVIII BOEK. — 1765. toebehoorende, en te *Rynkerk* gelegen; maar ook veel van den Heer J. J. WINKELMAN Raad en Directeur van *Neerlandsch Indie*, die zyne groote Bezittingen aan hem en zyne Zuster by Uiterften wille stondt naa te laaten. 'Er reezen wel eenige vermoedens ten opzigte van den vroomen Arts; doch deeze konden hem geen nadeel toebrengen, daar hy, door uitwendig vertoon van Godvrugt, van Medelyden en Weldaadigheid, jegens verlegenen en behoeftigen, zyne agting vestigde: en by de zodanigen, die hy vatbaar oordeelde, om zulks aan te neemen, de bevreemding dat hy een schoon Huis en eene pragtige Lustplaats te *Rynkerk* verkaaten hadt, wegweerde door, onder sterke betooningen van een eerbiedigen indruk, te betuigen, dat het geschied was op eenen uitdruklyken last hem van GOD in een Droom gegeeven. Brieven als van zyne Zuster geschreeven nu en dan vertoond, en ook van zynen Neef WINKELMAN, hielden de voorgeevens, die hy ingeboezemd hadt, leevendig, en zyn uitwendig stigtlyke wandel deedt hem als een Beschermengel van *Brauwershaven* eerbieden.

Bovenal hadt hy zich weeten in te dringen in de gunst eens Raads en Oudburgemeesters dier Stad, JAN VAN DER BYL, en diens éénige Dogter, door hem van eene zwakheid en ongesteldheid geneezen, en teffens tot het aangaan eens Huwelyks overgehaald. Terwyl de Vader eenigen tyd van beraad genomen en hem intusschen

de

de vryheid eener gemeenzaame verkeering ten zynen Huize toegelaaten hadt, welke hy misbruikte tot het pleegen eens Minnehandels van bezwangering gevolgd: ontstondt 'er een geval, 't welk in 't eerst hem een volslaage mislukking dreigde; doch, by de uitkomst, te baat kwam. Een Doctor in de nabuurschap hadt, onder soortgelyke voorgeevens, eene jonge Dogter om den tuin geleid en verlaaten, en 'er rees een vermoeden of KAMERLING die zelfde Man niet mogt zyn; maar hier van wist hy zich ten vollen te zuiveren, en dit deedt alle verdere vermoedens wyken. De aanleg eener byzondere Oefening met Lieden, die voor Godvrugtig bekend stonden, het zich aangeeven tot een openbaar Cathechisant, vestigde meer en meer het begrip zyner Godsdienstigheid. De Brieven van *Rynberk* aan hem, en aan zyn aanstaanden Schoonvader, vermenigvuldigden, deeze gaf zyne toestemming tot het Huwelyk. De geboden te *Brouwershaven* liepen ongestoord af; hy vervaardigde de Getuigschriften dat ze te *Rynberk* gegaan waren, en leverde dezelve, op zyn tyd in, waar op in Hooimaand des voorleden Jaars de voltrekking der Egtverbintenisse, in gemeenschap van Goederen, volgde.

LXXXVIII BOEK. 1765.

In den Handel met zynen Schoonvader deel neemende pleegde hy zyne schelmeryen by aanhoudenheid; doch wist ze, zo wel als de andere, listig te dekken. Een Reis naar *Rynberk* voorgeslaagen bragt hem

 in

LXXXVIII BOEK. ——— 1765. in groote engte; en hielden veelen zich langs hoe meer verzekerd, dat KAMERLING, ondanks alle zyne veelvuldige voorwendzels, en vertoon van Godsvrugt, een Schelm en Bedrieger moest weezen. De verdenkingen groeiden aan. De egte Brieven van *Duisburg*, waar hy voorgegeeven hadt op de Hoogeschool de Bevordering tot Doctor bekomen te hebben, en van *Rynberk*, logenstraften den stapel valsche Bescheiden door hem ingeleverd. Ten einde geheel zeker te gaan benoemde de Magistraat van *Brouwershaven* twee Gelastigden om op die beide plaatzen onderzoek te doen. KAMERLING hadt de onbeschaamdheid om de Heeren, die na *Rynberk* stonden te vertrekken, een open Brief aan zyne Zuster mede te geeven, om hun, met alle deftigheid, overeenkomstig hun Ampt, te ontvangen, en alle hulpe in 't uitvoeren van den hun opgelegden last toe te brengen, op dat zyne en haare Eer, als mede die der gansche Familie, mogt worden hersteld. Deezen vonden geene Zuster, geene Goederen, en alles verdicht: waar op de reeds burgerlyk vastgezette KAMERLING in de lyfstraflyke Gevangenis werd overgebragt, en in Slachtmaand deezes Jaars verweezen om andermaal op 't Schavot te treeden, aldaar met een strop om den hals, onder de galg, strenglyk gegeesseld en gebrandmerkt, in het Tugthuis zyn leeven lang bewaard, en op eigen kosten, of handen arbeid, onder-

hou-

houden te worden (*). Kort maar vol van tooneelen was het laatste Bedryf deezes Bedriegers, die door zyn Godsdienstige Geveinsdheid, de Ligtgeloovigheid verkloekt, en een Onderzoek, 't welk vroeger met alle vrugt te werk gesteld hadt kunnen worden, ontdooken hadt. — Men verzogt vervolgens by Staaten van *Zeeland*, om vernietiging van het aangegaane Huwelyk en Wettiging van het Kind daar uit gebooren (†).

1765.

Voltaires Verhandeling over de Verdraagzaamheid, in *Friesland* verboden.

Oordeelde het Hof van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, in 't laatst des verstreeken Jaars, de Belangen der Waarheid en van den Godsdienst, best te handhaaven, met openlyk, door handen des Scherpregters, twee *Fransche* Werkjes te doen verbranden, als ingerigt om de Gronden der Openbaaring te ondermynen, en de dierbaarste Ontdekkingen der Godheid te bespotten, en verder het vertier, 't welk in 's *Gravenhaage* zeer sterk ging, op zwaare Geldboete, te verbieden (§); 't zelve, de vermenigvuldiging van dusdanige geschriften, met groot leedweezen ziende, schreef des-

(*) DANIEL VIERGEVER. *De Schyn Deugd op het Schavot*, II Deelen te Zierikzee by L. v. ZWYMVOEREN 1766.

(†) *Not. van Zeel.* 20 Oct. 1767.

(§) Het een voerde ten tytel, *l'Evangile de la Raison*, *Ouvrage posthume*, *de M. D. M* . . . . *y*, het ander *Ouvrages Philosophiques pour servir de preuve a la Religion de l'Auteur*, *Collection complette des Oeuvres de Mr.* DE VOLTAIRE. *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 962.

LXXXVIII BOEK. 1765. deswegen aan hun Ed. Groot Mogenden. Wel hadt het de gedagten laaten gaan op het aanstellen van *Censores Liberorum*, of *Keurmeesters van Boeken*: doch dit middel met zo veel zwaarigheden omzet gevonden, dat het voorstellen agterwege bleef; maar het Ontwerp van een Plakaat aanboodt, 't welk, huns oordeels, niet weinig zou kunnen strekken om Godsdienst- en Zedebedervende Boeken te weeren (*). Het werd niet vastgesteld. — Staaten van *Friesland* sloegen een ongunstig oog op eene te *Leeuwaarden* uitgegeevene Vertaaling van VOLTAIRES *Verhandeling over de Verdraagzaamheid in het Stuk van Religie*, en verboden, met den aanvang deezes Jaars, het drukken, uit geeven en verkoopen van dit Werkje (†); hoewel het elders, een vryen loop bleef houden, als behelzende, behalven de reeds meermaalen wederlegde Spotternyen diens bekwaamen, doch trouwloozen en spotzugtigen Schryvers, veel schoons en dubbel leezens waardigs.

G. T. DE COCK van Onregtzinnigheid verdagt en beschuldigd. Korten tyd, naa de Veroordeeling deezes Geschrifts, deedt de Eerw. G. T. DE COCK, toen Leeraar te *Haring*, eene Predikbeurte in *Frieslands* Hoofdstad, welker Predikanten over dat Werkje, des door de Regeering verzogt, hunne afkeurenden Raadslag ingeleverd hadden; doch welke, door het reeds van een hooger Geregtshof uit-

(*) *Resol. van Holl.* 2 Febr. 1765.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 57.

uitgebragt Verbod, onnoodig geworden was. De Leerreden deezes jongen en rykbegaafden Leeraars, onder de *Nederlandsche* Dichters met roem bekend (*), over de *Christlyke Liefde*, op eene wyze vry veel van den algemeenen Prediktrant verschillende voorgedraagen, ademde daar en boven eene veel grooter maate van Verdraagzaamheid, dan de Stadspredikanten, die hem gehoord hadden, konden verdraagen, deeze vondt 'er dit, geene wat anders, in te berispen, en zy gaven 't hem onmiddelyk, naa dat hy afgetreeden was, te verstaan. Een hunner verhandelde, den volgenden Zondag, den zelfden Text en 't eigenst Onderwerp. Schoon zulks niet weinig opspraaks verwekte, en veelen in de gedagten kwamen, dat de *Arminiaan* op zyn minst in de Leerreden van DE COCK hadt uitgekeeken, zou de zaak waarschynlyk hier by hebben blyven berusten, indien het Beroep te *Beetgum*, een Dorp onder de Classis van *Leeuwaarden*, op hem niet gevallen ware. Een Brief, door drie Leden deezer Gemeente geschreeven, haalde de veel gerugts gemaakt hebbende Leerreden op, en verzogt de Classis, deeze zaak nauwkeurig te onderzoeken, ten beste hunner Gemeente. Veele Leden keurden het doen der Schryveren van deezen Brief goed;

LXXXVIII BOEK.

1765.

(*) Hy hadt, in dit Jaar eene kleine, doch keurige, Verzameling uitgegeeven, getyteld *Proeve van Bybeldichten, Brieven en Mengeldichten.*

LXXXVIII BOEK. 1765. goed; doch door de meerderheid werd de Leeraar, aan de Gemeente te *Beetgum* toegeweezen. Men vondt naderhand reden om die Briefschryvers aan de Classis voor te draagen als Lieden, die niet uit zich zelven, maar door anderen aangezogt en opgezet dien bezwaarenden Brief schreeven. De Eerw. J. CHEVALIER, des verdagt, werd gedagvaard en maakte zwaarigheid, om hier op gedrongen, onder eede te verklaaren, geen deel 'er in gehad te hebben.

Alle deeze handelingen hielden de gesprekken over de Leerreden van DE COCK, en 't vermoeden zyner Onregtzinnigheid, leevendig. Een vermoeden niet weinig toegenomen, dewyl hy zich niet gehaast hadt, om op de Classis van *Leeuwaarden* te verschynen, daar zitting te verzoeken, en uit eigen beweging, wegens de stukken, waar omtrent men hem verdagt hieldt, zich regtzinnig te verklaaren. Een der Leden bragt in 't midden of het niet dienstig was onderzoek na deeze Leerreden te doen: het vondt ingang, en vier Leeraars, daar toe benoemd, vervoegden zich by de Predikanten, die ze gehoord hadden. De verklaaringen van *Leeuwaardsche* Predikanten HILTROP, en RATELBAND, vol bezwaaren, werden versterkt, door die van B. VAN DER FEEN en H. REINALDA, Predikanten te *Woudsend* en *Huisum*. Dan, eer deeze Verklaaringen ingeleverd werden, hadt de Eerw. DE COCK, door den raad van oordeelkundige Vrienden bewoo-

woogen, zyne Leerreden in 't licht gegeeven, in hoope, dat hier door het wangunstig uitstrooizel van Onregtzinnigheid, als een loopend vuur voortgeslaagen, in zyne vaard gestuit, zyn goede Naam voor den fel bytenden laster beveiligd, en zyn dienst by zyne tegenwoordige Gemeente niet onnut zou gemaakt worden. Veel mogt hy zich des belooven; dewyl ze met eene volledige Goedkeuring der Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid op *Frieslands* Hoogeschool te voorschyn tradt.

Besluit der Gedeputeerde Staaten ten zynen voordeele.

De Gelastigden om op die Leerreden onderzoek te doen maakten, uit de ingewonne Getuigenissen, drie Punten van Bezwaar op, tegen de Regtzinnigheid van den Eerw. DE COCK, die dezelve beantwoordde; doch in verscheide schriftlyke Onderhandelingen, die tot in het volgende Jaar liepen, niets vorderde. In Lentemaand besloot de Classis alle de ingeleverde Stukken te doen drukken, aan elk Lid een Afdruk te bezorgen, ten einde men in eene aanstaande Vergadering, met de vereischte omzigtigheid, zynen raadslag zou kunnen inleveren. Maar de tyd bestemd om deeze zaak af te doen daar zynde, werden de raadpleegingen der Classikaale Broederen, van welken de beschuldigde niet veel goeds te wagten hadt, gestremd door een Besluit van Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, die, het ongeregelde, onwettige, en slinksche in de handelingen omtrent den Eerw. DE COCK, aangetoond en opgemerkt hebbende; hoe eenige *Zeloten*,

LXXXVIII BOEK. 1765.

thans gereed ſtonden, om, *by opgemaakte Cabaalen*, over *deeze zaak te oordeelen*, goedvonden de hand op dit Geſchil te leggen en de Claſſis van *Leeuwaarden* het verder voortzetten te verbieden; „ en in „ deezen, ” gelyk zy zich uitdrukten, „ zorge te draagen, dat de Driften der „ Geestlyken de Kerk niet op nieuws be„ roerden, Kerklyken tegen Kerklyken, „ Ledematen tegen Ledemaaten, op zet„ ten, door het tragten om eene haatly„ ke Inquiſitie in te voeren.”

Beklaagſchrift daar tegen ingeleverd.

Door dit Staatsbeſluit zag de *Leeuwaardſche* Claſſis zich genoodzaakt het Onderzoek, met zo veel vlyts en hoope van een gewenschten uitſlag, door de Partyen van DE COCK aangevangen, te laaten ſteeken, ſchoon de gevoelens der Leden, over den Inhoud van het Staatsbeſluit, wyd uit elkander liepen: terwyl de bezaadigſten oordeelden, dat men terſtond aan de Bevelen van hoogerhand moest gehoorzaamen, beſloot de Meerderheid tot het doen van Tegenverklaaringen, zo by Gedeputeerde Staaten, als by den Erfſtadhouder. Een Tiental onttrok zich aan deeze handelwyze, door een Tegenſchrift, betuigende, geen deel in dezelve te neemen. Zeſtien Predikanten arbeidden aan een breedvoerig Beklaagſchrift, 't welk by Gedeputeerde Staaten werd ingeleverd; als mede aan 't geen by den Erfſtadhouder moest dienen, en door twee Afgevaardigden, in een afzonderlyk gehoor, zyne Hoogheid werd

werd terhand gesteld, nevens twee Verzoekschriften van de Eerw. Heeren HILTROP en CHEVALIER. LXXXVIII BOEK.

1765.

Volharding in dit Staatsbesluit.

De zich beklaagende Leden der Classis van *Leeuwaarden* meenden eenen gewissen weg tot verkryging van hunnen wensch ingeslaagen te hebben, en dagten dat Gedeputeerde Staaten, met het beantwoorden van het ingeleverd lang en groot Verzoekschrift, niet zouden voortgaan, eer zy de gedagten van zyne Hoogheid daar op vernomen hadden; doch zy vonden zich hier in bedroogen, wanneer zy kennis kreegen, dat dit Staats-Collegie volhardde by het laatst genomen besluit om de zaak van den Eerw. DE COCK voor afgedaan te houden, en de Inleveraars des Verzoekschrifts wel ernstig gelastte, zich stipt overeenkomstig daar mede te gedraagen, zullende by gebrek hier in als Verstoorders der gemeene ruste gestraft worden. Zy merkten aan, dat dit Verzoekschrift voornaamlyk gegrond was op eene algemeene stelling onder de Kerklyken, dat zy een onafhangelyk Regt bezitten, om over 't geen de Leer betreft te oordeelen en te beslissen, zonder dat de Wereldlyke Magt en Regeering zich daar mede hebbe te bemoeijen: welke verregaande stelling en meening altoos veele stoornissen verwekt en droeve gevolgen naa zich gesleept hadt: alle de Leden der Classis ten ernstigste aanmaanende om zich van alle ruststoorende Inquisitien in de Conscientien der Menschen

LXXXVIII BOEK. 1765. te onthouden, en zo veel mogelyk, als Christlyke Leeraaren en Vredepredikers betaamt, den Vrede aan te kweeken. Met byvoeging, dat zy, in dit genomene en nu herhaalde Besluit, geenzins ten oogmerk hadden de handen der Kerklyken te eenemaale te binden, of hun wettig Regt te na te komen, als zy, op eene wettige wyze, de zaaken vervorderden; en, gelyk zy altoos verpligt waren, de bezwaaren en Vraagstukken, welke zy op Synoden wilden brengen, ter Tafel van Gedeputeerde *Staaten* overleverden, ten einde ze onderzogt en 'er geoordeeld mogt worden, of men daar over, ten nutte van de Kerke, in die Vergadering kon handelen.

De Leden van de *Leeuwaardsche* Classis vinden by zyne Hoogheid geen heul.

Alle hoop was intusschen den Tegenstanderen van den Eerw. DE COCK niet benomen, zy vleiden zich met de gedagten, dat zyne Hoogheid, door zyn veel vermogend gezag, zou uitwerken, dat de zaak diens Leeraars aan 't onderzoek van de Clasfis zou overgelaaten worden: dan deeze hoop ontzonk hun, toen in Slachtmaand, uit het antwoord des Erfstadhouders bleek, dat hy dit stuk insgelyks voor afgedaan hieldt. Naardemaal hy dus met de Gedeputeerde Staaten uit eenen mond sprak, is het geenzins te verwonderen, dat de te leurgestelde Classikaale Broeders, hunne verdere poogingen in 't verdeedigen van Regten en Vryheden, die zy beweerden der Kerklyke Vergaderingen toe te komen, zo gemaklyk staakten, verheugd ge-

genoeg over de verzekering van zyne Hoogheid „ dat hy de wettige Regten van de „ Kerk in 't algemeen, en van de Eerwaar- „ de Clasfis in 't byzonder, altoos, op 't „ kragtdaadigfte, zou handhaaven." Van deeze berufting gaven zy, by eenen dankbetuigenden Brief, kennis aan zyne Hoogheid.

Beweegenisfen over deeze zaak op de Clasfis van *Schieland.*

Het *Friesche* Staatsbefluit hadt, ondertusfchen, in andere Gewesten vry veel bekommernis verwekt by de Voorstanders der Kerklyke Magt, onder andere bragt de Clasfis van *Schieland*, op de *Zuid-Hollandsche Synode*, by het voorstellen van 't Lemma *Kerklyke Zaaken Kerklyk te behandelen*, dit Staatsbefluit ter baane, met byvoeging van de Bezwaaren tegen de Eerw. DE COCK ingebragt, betuigende hier uit geen ander begrip te kunnen vormen, dan dat aan de Kerklyke Vergaderingen van *Friesland*, door dit Staatsbefluit, belet werd, *over 't stuk der Leere vry en Kerklyk te handelen:* eene zaak, welke de Clasfis van *Schieland* bekommerlyk voorkwam, en gefchikt om de nadeeligfte gevolgen voor Kerk en Burgerstaat te veroorzaaken, wenfchende dat *Neerlands* Kerken bewaard mogten worden by de Vryheid om over 't stuk der Leere, naar GODS woord, en de aangenomen Formulieren van Eenigheid, onbelemmerd te waaken en te oordeelen; hoopende dat dit Staatsbefluit of veranderd, of buiten werkinggefteld, mogt worden. — Dan zy vonden zich in die verwag-

LXXXVIII BOEK. wagting, even zeer als hunne *Friesche* Medebroeders, bedroogen (*).

1765. Voeren, in deezer voege, de Geestlyke Yveraars tegen den Eerw. DE COCK in *Friesland* slegt, zekere Staatkundige Yveraars in dat Gewest verging het niet beter; zy wilden naamlyk de Meerderjaarig Verklaaring van zyne Hoogheid één Jaar vervroegen. By het Reglement van Voogdyschap was in *Friesland*, even als in de andere Gewesten, die Meerderjaarigheid bepaald op den *vervulden Ouderdom van Achttien Jaaren*, en hadt men aan Mevrouwe de Prinsesse, eerste Douairiere van *Oranje* en *Nassau*, tot dien tyd toe, de Raads-bestellingen in de Steden, met den aankleeven van dien, opgedraagen (†); men berustte in die Schikkingen, zonder eenige gedagten, dat 'er indragt op zou gemaakt worden. Dan een der Volmagten in de Kamer van 't Kwartier der *Zevenwouden*, bragt den vierden van Lentemaand eenige stukken te berde, die ongelegenheden zouden kunnen baaren, indien men langer verwylde met die Meerderjaarig Verklaaring, en stelde voor, het daar omtrent beslootene in te trekken, en den eerst volgenden Jaardag, wanneer zy-

(*) *Historiseb Verbaal van het voorgevallene in de berugte zaak van* Ds. DE COCK. Te Gron. by de Wed. SPANDAU. *Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 307 tot 784. 1226.

(†) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hist.* bl, 202. En hier boven bl. 26.

zyne Hoogheid *in zyn Achttiende Jaar zou treeden*, te bepaalen tot het Tydperk zyner Meerderjaarigheid; zich verzekerd houdende dat de drie andere Kwartieren, zonder twyfel, zich by den Raadslag van deeze Kamer zouden voegen. Zy lieten 't hier niet by; maar begeerden, „ dat van dit „ Besluit aan de overige Bondgenooten „ kennis zou worden gegeeven, en dezel- „ ven verzogt, om dit loflyk voorbeeld „ van *Friesland* te volgen, ten einde de „ Bondgenooten, allen onder één werk- „ zaam Hoofd verzameld, te beter in staat „ zouden zyn om zich tegen allen Bui- „ tenlandsch geweld te beschermen: voor- „ naamlyk, daar dit Hoofd een Vorst „ was, wiens Verstand en Bekwaamheden „ zyne Jaaren voorby vlogen, en wiens „ groote Talenten en Bekwaamheden reeds „ aan alle kanten, met zo veel luisters, „ uitblonken."

LXXXVIII BOEK. 1765.

Tegenverklaaring van de Prinses Douariere van *Oranje* en *Nassau*:

Op de omvraage over dit Voorstel in 't Kwartier der *Zevenwouden* verklaarde de Meerderheid der Leden wel te mogen lyden, dat het aan de Gecommitteerden in het Mindergetal werd medegedeeld, en vervolgens in de drie andere Kwartieren gebragt, gelyk geschiedde. Zodanig een stap kon niet verborgen blyven voor de oude Prinsesse, die, deswegen hoogst verwonderd en misnoegd, de Gecommitteerden van 't Mindergetal ten Hove verzogt, aan welken zy hoofdzaaklyk te kennen gaf, „ dat het hun Ed. Mogenden „ niet vreemd zou voorkomen, dat zy, in „ haar

LXXVIII BOEK. 1765.

„ haar geweeten overtuigd van de Lands-
„ moederlyke zorge, en hartlyke zugt,
„ met welke zy, geduurende eene zo lan-
„ ge reeks van Jaaren, in alle gevals-ver-
„ wisselingen; en wel voornaamlyk zints
„ de *Acte van Tutele*, de belangen des Ge-
„ wests, hadt in agt genomen, verklaarde
„ ten uitersten verbaasd gestaan te hebben,
„ over het onverwagte Voorstel, in 't
„ Kwartier der *Zevenwouden* gedaan, en
„ door de Meerderheid van 't zelve om-
„ helsd, om de Meerderjaarig Verklaaring
„ van zyne Hoogheid één Jaar te vervroe-
„ gen, zonder haar des vooraf eenige ope-
„ ning te geeven, of het gevoelen van
„ den Erfstadhouder in te neemen. — Zy
„ hadt daarom niet kunnen afzyn haaren
„ Kleinzoon terstond kennis te geeven van
„ deeze byzondere stappen des Kwartiers
„ van *Zevenwouden*, en te verzoeken Hoogst-
„ deszelfs meening daar op te mogen
„ verstaan; en kon zy, den inhoud van 't
„ antwoord des Stadhouders mededeelen-
„ de, verzekeren, dat zyne Hoogheid
„ zeer misnoegd was over het Voorstel,
„ door het Kwartier der *Zevenwouden* ge-
„ daan, en 't zelve aanmerkte als zeer ge-
„ vaarlyk, zo voor den Staat, als voor
„ Hoogstdeszelfs Persoon, en zeer hoo-
„ nend voor Haare Hoogheid, weshalven
„ de Prins verzogt dat Haare Hoogheid
„ wilde mede werken, ten einde dit
„ Voorstel by de Staaten niet mogt wor-
„ den vastgesteld; waar uit bleek dat
„ de Stadhouder zich stipt dagt te houden

„ aan

„ aan de genomene Besluiten omtrent het
„ Stadhouderschap, en zich, naast GOD,
„ op dezelven, gelyk ook op de *Acte van*
„ *Tutele*, als een vast anker, verliet: ja
„ zelfs voor zyne Vrienden niet kon hou-
„ den, die eenige veranderingen daar in
„ voorstelden, of het bestonden zulke ge-
„ wigtige Staatsbesluiten, met eenpaarig-
„ heid genomen, by meerderheid in één
„ Kwartier te veranderen. Zy twyfelde,
„ over zulks niet, of de Staaten zouden
„ van gedagten weezen, dat het Kwartier
„ van *Zevenwouden* behoorde voorgesteld
„ te worden, om van het gedaane voor-
„ baarig Voorstel af te zien, en 't zelve in
„ te trekken; en by aldien, dit onver-
„ hoopt mogt worden afgeweezen, dat
„ dan de Staaten der andere Kwartieren
„ niet zouden goedvinden, tot hetzelve
„ toe te treeden, maar 't zelve te eene-
„ maal te verwerpen."

De Inleeveraars verzogt dit Voorstel in te trekken.

Het verzoek der Vorstinne om den Staaten het Geschrift, welks inhoud wy mededeelden, over te leveren, werd volbragt, en gaven zy teffens berigt van hun wedervaaren ten Hove. De Kwartieren van *Oostergo*, *Westergo*, en de *Steden*, gevoelig aangedaan over de zorge, yver en waakzaamheid van haare Hoogheid, verklaarden verwonderd te zyn, zo over het Voorstel zelve, als dat het, by de Meerderheid van het Kwartier der *Zevenwouden*, ter overweeging van de andere Kwartieren gebragt was, zonder te vooren, omtrent eene zaak van die aangelegenheid, het ge-

voe-

LXXXVIII BOEK. 1765. voelen van den Prins Erfstadhouder, en van de Prinsesse Douariere gevraagd te hebben: dat zy het Voorstel aanzagen als strekkende om 's Lands bepaalde Besluiten te verbreeken, en der Vorstinne, die het zeker niet verdiende, dat men zich van haar zogt te ontdoen, een Regt te ontneemen, haar, naa ryp overleg en met éénpaarigheid van stemmen, by het Reglement van Voogdyschap opgedraagen; waarom het Kwartier der *Zevenwouden* verzogt werd, het zelve, als onaanneemelyk, en beledigend voor de beide hooge Personaadien, weder in te trekken.

't Wordt als nooit gedaan aangemerkt. Zeer stonden de Volmagten van dat Kwartier versteld, daar het zo wyd mogelyk buiten de gissing dier Voorbaarigen liep. Op het stuk geraadpleegd hebbende, bragten zy, als hun Kamer-advys, by dezelve Meerderheid als vooren genomen, in, dat één der Leden het bekende Voorstel gedaan hebbende, de Meerderheid, op gedaane Omvraage, alleen verklaard hadt, wel te mogen lyden dat het aan het Mindergetal werd mede gedeeld, en verder in de Kwartieren gebragt, zonder dat 'er iets meerder gedaan, of eenig verder Besluit daaromtrent genomen, veel min 't zelve te boek gesteld was, dan dat dit schriftlyk Opstel zo eenvoudig aan de beide Heeren van het Mindertal, ten einde daar op te overleggen, was mede gegeeven, betuigende alle de Leden van het Kwartier, dat zy niet het minste van dat Voorstel geweeten hadden, eer 't zelve, op 't alleronverwagtst,

wagtst, in hunne Vergaderinge gedaan was. Dat het Kwartier, thans verstaande de welmeeningen van hunne doorlugtige Hoogheden, om zich stipt te houden by het Reglement van Voogdyschap, daar in ten vollen beruste, en het Voorstel aanmerkte als nooit gedaan. Voorts namen zy op zich den Stadhouder te schryven, en der Vorstinne voldoening te geeven. De Gecommitteerden in 't Mindergetal deeden haar de weete van 't beslootene, waar in zy volkomen genoegen nam (*).

LXXXVIII BOEK.

1765.

MARIA LOUISA sterft. Haar Character.

Deeze Vorstinne, wier beledigde Eer dus hersteld was, beleefde het verlangde tydperk niet, waar in zy haaren Kleinzoon den Ouderdom mogt zien bereiken, op welken zy het gedeelte der Regeeringe van *Friesland*, in hooggeklomme Jaaren, op zich genomen, volgens de gemaakte en door haar staande gehoudene schikking, aan dien Prins kon afstaan. Eene verzwakking van Leevenskragten, 't gevolg van eenen hoogen ouderdom, sleepte haar den negenden van Grasmaand, uit dit leeven, acht- en zeventig Jaaren bereikt hebbende. Haare verdiensten vorderen eene korte vermelding van haar Persoon en Character. MARIA LOUISA was den achttienden van Sprokkelmaand van 't acht- en- tachtigst Jaar der voorledene Eeuwe gesprooten uit CAREL, Landgraaf van *Hessen-Cassel* en MARIA AMELIA Dogter van JACOB, Her-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 159 enz.

LXXXVIII BOEK. 1765. Hertog van *Courland*. Zy betoonde zich eene waardige afstammeling dier Vorstinne, uitsteekende in Deugden, en van eene gadelooze Godsvrugt, haar vroegtydig Godsdienstig gedrag beantwoordde ten vollen aan de zorgvuldige opvoeding haar geschonken. Haare schoonheid en bevalligheid van lichaam, gepaard met verstand, geest, en deugd, trokken 't oog en 't hart van JAN WILLEM FRISO, éénige Zoon van *Frieslands* Erfstadhouder HENDRIK CASIMIR: hy bewoog haar af te zien van het eens opgevatte oogmerk om in den ongehuwden staat haare dagen te slyten; op raad haarer Ouderen tradt zy met hem in 't Huwelyk, welhaast gezegend met eene Vrouwlyke Spruite ANNA CHARLOTTA AMELIA. Haare Gemaal, die zyne vroege jeugd onder de wapenen van den Staat gesleeten, en reeds veel krygseere ingelegd hadt, werd haar ontrukt, by den overtocht na het *Stryensche Sas* aan den *Moerdyk*, toen hy nauwlyks den ouderdom van vier- en twintig Jaaren bereikt hadt. Zy verdroeg dien slag met Christlyke gelaatenheid, en werd zes weeken naa denzelven, Moeder van Prins WILHEM CAREL HENDRIK FRISO, aan wiens opvoeding zy niets spaarde. Wanneer zy deezen tot Stadhouder Capitein Generaal en Admiraal over *Gelderland*, *Friesland* en *Groningen* gehuldigd zag, begeerde zy niets meer dan haare overige leevensdagen, in stilte, en van wereldsche beslommeringen ontslaagen, door

te

te brengen. Om den staatlyken omslag des Hofs te vlieden, stichtte zy een afzonderlyk Gebouw voor zichzelven, tot haaren dood, door haar bewoond; de Lusttuin *Marienburg*, even buiten *Leeuwaarden* aangelegd, verschafte haar eene meest geliefde uitspanning. Den tyd wydde zy grootendeels den Godsdienst, die in geene bloote bespiegeling bestondt, maar in verrigtingen, welke tot openbaare blyken strekten van de Godvrugtige aandoeningen haars Gemoeds; in daaden van Regtvaardigheid en Liefde; Weldaadigheid stak onder haare Deugden uit en maakte haar den Wellust des Volks. Hoe veel deels zy nam, in de Verheffing van haaren éénigen Zoon, in den bloey van zyn Huis, als mede in de smertlyke lotgevallen, welke 't zelve troffen, heeft ons Geschiedblad genoegzaam aangeweezen. Staaten van *Friesland* mogten, in hun Brief van Rouwbeklag aan den Erfstadhouder, van zyne Grootmoeder, zonder grootspraak, dit getuigenis geeven, „dat „zy een allergezegendst middel in GODS „hand geweest was, om den welvaart des „Landschaps, met den uitersten yver, „daadlyk te bevorderen, op eene zo minzaame en vriendlyke wyze, dat zy de „Liefde en Hoogagting van Regenten, „en Ingezetenen, van allerleien Staat, „voor lange Jaaren verkreegen, tot den „einde toe volkomen behouden hadt."

LXXXVIII BOEK. 1765.

Hoogstftaatlyk was de Uitvaard deezer Prinsesse, wanneer zy, den dertienden van Zomermaand, in de Groote Kerk van *Fries-*

LXXXVIII BOEK. — 1765.

lands Hoofd- en Hofstad werd bygezet. De beide SCHRADERS, Vader en Zoon, die het hadt mogen gebeuren, de uitmuntende Deugden deezer Vorstinne van naby te beschouwen, vereerden haare naagedagtenisse; de eerste als oudste Predikant van *Leeuwaarden*, door eene Lykreden daags naa den Uitvaard in de Groote Kerk te houden, de ander, als Hoogleeraar in de Geschiedkunde, en Welsprekenheid, door een keurlyken Lykzang, in de Academie Kerk te *Franeker*, eenige dagen laater, uittespreeken. Eene kunstige Rouwgedenkpenning, strekte desgelyks om haare Gedagtenis der vergetelheid te ontrukken (*).

De Prinses van *Nassau Weilburg* aanvaart de Magistraatsbestelling in de *Friesche* Steden.

Hoe zeer de Meerderjaarigheid des Erfstadhouders naderde, en eenigen in *Friesland*, gelyk wy gezien hebben, die wilden vervroegen, hieldt men zich zonder bedenken, aan de Schikking op de Voogdyschap gemaakt, ingevolge waar van Prinses CAROLINA, vóór haars Broeders Meerderjaarigheid achttien Jaaren bereikt hebbende, by aflyvigheid haarer Grootmoeder, de Magistraatsbestellingen in de *Friesche* Steden moest worden opgedraagen (†). De Prinses van *Nassau Weilburg* aanvaardde de haar toegeschikte nu aangebodene Opvol-

(*) *Afkomst, Godvrugtig Leeven en Zalige Dood* van MARIA LOUISA, te Leeuwaarden by H. A. DE CHALMOT.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII D. bl. 203.

MARIA LOUISA,
LANDGRAVINNE VAN HESSEN-CASSEL
VORSTINNE DOUARIERE VAN
ORANJE EN NASSAU &c. &c.

volging haarer Grootmoeder in dit stuk, tot dat haar Broeder, den nu kort aanstaanden Ouderdom, om in zyne Waardigheden te treeden, zou bereikt hebben (*).

LXXXVIII. BOEK.

1765.

Geschil tusschen de Magistraat en Gilden te Bommel.

De Magistraat te *Bommel*, naa het overlyden eens Schepens en Raads dier Stad, voorziende dat, wanneer zy de Gilden de keuze lieten in 't benoemen eens Bekleeders dier opengevallene Regentsplaatze, die benoeming zou vallen op een Persoon hun onaangenaam, hadden de Gilden zoeken te beweegen, om met deeze vervulling te wagten tot dat zyne Hoogheid, in het naastvolgend Jaar, zyne Meerderjaarigheid bereikte, en daar door een blyk te geeven van de gereedheid der Magistraat en Burgerye, om, naar diens verkiezinge, een Regent te ontvangen. Alle de Gilden, dat der Zakkendraageren alleen uitgezonderd, leenden geen oor aan dien voorslag, en verzogten, overeenkomstig met het bezwooren Reglement van Voogdyschap, staande de Minderjaarigheid des Erfstadhouders, te mogen blyven by de vrye Benoeming van eenen nieuwen Regent. De Magistraat gaf vryheid om de Gilden te mogen vergaderen, en, gelyk men het daar noemt, te *plooijen*; één der Verzoekeren tot dit voorregt, dien zy gaarne in de Regeeringe zagen noemden zy, den naam des anderen Verzoekers, dien

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 159. 252. 363. 368.

LXXXVIII BOEK. 1765. dien zy vreesden tot Mederegent te zullen krygen, verzwygende. Wanneer deeze laatste het Besluit des Magistraats hoorde voorleezen, zonder melding van zyn naam, vroeg hy den voorzittenden Burgemeester of het hem ook zou geoorlofd zyn te *plooijen?* Dit werd toegestaan. By de opneeming der stemmen bleek, dat de Heer, dien de Magistraat liefst verwyderd zag, eene groote meerderheid van stemmen hadt. De Magistraat, dit ziende, werd te raade, overeenkomstig met een by haar genomen Besluit, van het voorgevallene aan de Staaten kennis te geeven. De Dekens der Gilden, bleeven niet stilzitten om het Regt der vrye verkiezinge der Burgerye, of wel den Gilden, toebehoorende, te verdeedigen, en vorderden van de Magistraat door aangestelde Zaakbezorgers, de Staatspapieren betreklyk tot het verhandelde wegens verlaaten of opengevallene Magistraatsplaatzen. Deeze vergunde zulks gedeeltlyk.

Ten voordeel der Gilden uitgeweezen. Tegen den Voorjaars Landdag, in Grasmaand, maakten de strydende Partyen zich gereed om voor de Staaten ieder haar regt te verdeedigen. De Magistraat ontvouwde in eenen Brieve haare gehoudene Handelwyze en beweerde derzelver Regtmaatigheid; terwyl de Dekens der Gilden, in een Betoogschrift, het Regt eener vrye Verkiezing staande hielden. Twee wegen, om door vriendlyke tusschenspraak het verschil te vereffenen, werden vrugtloos ingeslaagen: waar op Staaten van *Gelderland* oor-

1765.

oordeelden, dat de Persoon, door de meerderheid van de stemmen der Gilden gekoozen, als wettig, volgens de vrye keur hun, geduurende des Stadhouders Minderjaarigheid toekomende, moest worden aangemerkt (*).

Canunnik te *Utrecht* te zyn sluit iemand niet uit om Lid te worden van hun Ed. Groot Mogenden.

Weinig werks hadt het in, by Staaten van *Holland*, een zwaarigheid uit den weg te ruimen, die zich te *Rotterdam* op deedt omtrent den Secretaris dier Stad Mr. D: R. WYKERHELD BISDOM. De Regeering, ten oogmerk hebbende dien Heer voor te stellen tot Lid der Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden, vondt, daar hy Canunnik van het Capittel van *St. Pieter* te *Utrecht* was, en overzulks aldaar in den Eed, zich verlegen met den Regel in den Jaare MDCLVIII op de Leden dier Vergaderinge gesteld, inhoudende, dat dezelve niet zullen mogen wezen in den Eed, Dienst of Tractament van iemand dan van hun Ed. Groot Mogenden zelve, van de Steden, op welker last zy ter Vergaderinge verschynen, en van eenige Collegien in *Holland* en *Westfriesland*. Zy gaf, by de voordragt deezer zwaarigheid, te kennen in 't zekere onderrigt te weezen, dat de Eed, dien de Canunniken van *St. Pieter* te *Utrecht* moeten afleggen, hun alleen verbondt tot bewaaring van de Goederen en Geregtigheden des Capittels; en begreep dat het oogmerk van het Reglement niet kon zyn uit de

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 268.

LXXXVIII BOEK. 1765.

de Vergadering de zodanigen uit te sluiten, die een Eed hadden moeten doen ter rigtige bestuuringe en handhaaving van Goederen buiten *Holland* en *Westfriesland* gelegen; dewyl de ligging der Goederen, 't zy binnen, 't zy buiten dit Gewest, geene verandering kon maaken in de natuur der zaake. Waar by nog kwam, dat, als men op de letter van het Reglement zag, de Canunniken eigenlyk niet gezegd konden worden in den Eed van iemand buiten dit Gewest te zyn; maar wel gezamenlyk met de andere Leden van dat Capittel, den Eed te doen tot bevordering van hun algemeen belang. Zy stelde, derhalven, voor, dat dewyl door Canunniken van andere Capittels te *Utrecht*, dezelfde of soortgelyke belofte, onder Eede geschiedt, door hun Edele Groot Mogenden mogt verklaart worden, dat Canunniken van eenige Capittels in *Utrecht*, teffens Ministers zynde van een der Stemmende Steden in *Holland*, tot de Vergadering mogten worden toegelaaten. —— Alle de Leden, *Rotterdam* uitgesloten, deeze zaak overwogen hebbende, vonden goed de Canunniken van eenige Capittelen in *Utrecht*, die geen sterker verband dan het gemelde vorderden, mits zy de andere vereischten in het Reglement bepaald bezaten, toelaatlyk in hunne hooge Vergadering te verklaaren (*).

In

(*) *Resol. van Holl.* 8 Aug. en 13 Sept. 1765.

In den voorleden Jaare zagen de Gelastigden van *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* over de aangelegene zaak der Rivieren, een antwoord van de *Kleefsche* Krygs- en Domeinkamer te gemoete, in verlangen om dan in verdere minlyke Onderhandelinge te treeden (*). Doch, wel verre dat aan deeze verwagting werd beantwoord, hadt men het ontworpen Plan den Koning van *Pruissen* in zulk een licht voorgesteld, als behelsde 't zelve niets anders dan eene aaneenschakeling van onbillyke vorderingen, en voor de Ingezetenen van de Landen zyner Majesteit nadeelige gevoelens. Het gevolg hier van was eene scherpe Verklaaring, den veertienden van Lentemaand, by hunne Hoog Mogenden, door den *Pruissischen* Afgezant THULEMEIJER ingeleverd, waar in hy, onder eene menigte van klagten, aandrong op den gedaanen eisch, wegens de verhooging van den *Millingschen* Zomerdam, of in plaats van dien, op de herstelling der kosten, door den *Kerkerdomschen* Dyk veroorzaakt. en een schadeloosstelling vorderde. By mangel van een behoorelyk antwoord, zou men van de *Pruissische* zyde niet anders kunnen denken, dan dat de Staaten niet meer wilden handelen overeenkomstig met het algemeen welzyn; maar strydig met voorheen gemaakte Verdragen ten opzigte van de Waterwerken. Zyn Majesteit verwagt-

LXXXVIII. BOEK.

1765.

Klagten des Konings van *Pruissen* over het Plan hier tot verbetering der Rivieren gemaakt.

(*) Zie hier boven, bl. 272.

LXXXVIII BOEK. 1765. wagtte eene vaardige en stellige verklaaring over alles wat den *Millingschen* Zomerdam betrof, en dit met te meer reden: dewyl hy, anderzins zich zou genoodzaakt zien om gebruik te maaken van de middelen, die de nood en behoudenis zyner Onderdaanen hem zouden voorschryven (*).

Door *Holland* beantwoord.

Terwyl dit Vertoog ter overweeginge in handen gesteld werd van de Gewesten in deeze zaak betrokken, waren Staaten van *Holland*, in de volgende Maand, reeds gereed met hun Antwoord en Besluit. *Zy* merkten op, dat de belangen van zyne Majesteit, ten opzigte van den *Rhyn* en deszelfs Takken, zo nauw vereenigd waren, met die van *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en *Overysfel*, dat die Mogenheden, als 'er iets zou ondernomen worden tot verbeteringe dier Rivieren, of tot afwendinge van dreigende gevaaren, elkander nauwlyks konden missen, als mede dat alles, wat tot heil dier vier Gewesten werd ter hand geslaagen, mede tot voordeel der *Kleefsche* Landen strekte. Op dien grond waren de Onderhandelingen in den voorleden Jaare aangevangen, en hadt men van deeze zyde geen oogmerk altoos gehadt om de kosten grooten deels op de schouderen van *Kleefsland* te schuiven; het overgeleverde Plan strekte om op eene vriendnabuurlyke wyze, in deeze zaak voort te gaan, en weinig hadt men gedagt dat dit Plan

(*) *Resol. Gen. Veneris* 19 *April* 1765.

Plan zyne Majesteit in 't ongunstigst licht zou zyn voorgesteld. — Zy beweerden, dat 'er geen oogmerk in 't minste geweest was om, tegen de natuurlyke billykheid en tegen de Regten by beschaafde Volken heilig in agtgenomen, op het *Geldersch* Grondgebied iets te doen, 't welk de *Kleefsche* Ingezetenen kon benadeelen. Niets was 'er verrigt aan den *Millingschen Dam*, strydig met voorgaande Verdragen. Men hadt, zo ras de tydsomstandigheden des Oorlogs het toelieten, onderstaan by die van de *Kleefsche* zyde, om, op billyke en voor de Onderdaanen zyner Majesteit geenzins lastige voorwaarden, toe te stemmen in 't herdyken van *'s Gravenwaard*. Alle handelingen weezen uit, dat de vier belanghebbende *Nederlandsche* Gewesten, geenzins ten oogmerke hadden, de Dyken by *Herwen* ten prooi te geeven aan de woede der Rivierwateren; de belangen van de *Nederlanden* waren te nauw verbonden met die van *Kleefsland* dan dat men by *Herwen* iets zou onderneemen, 't welk aan de *Kleefsche* Regeering onaangenaam kon zyn, of iets nalaaten, dat tot voordeel van beider Grondgebied zou kunnen strekken. Zy preezen daarom nogmaals het ingeleverd Plan aan, als het éénig middel om de grootste bron des kwaads te stoppen, en de heilzaame vrugten van die aangelegde Waterwerken te plukken. — En zou men, om te toonen hoe genegen men was om behoorlyk agt te slaan op het voorgedraagene door 's Konings Staatsdienaar, de zaaken in

LXXXVIII BOEK. — 1765.

LXXXVIII BOEK. — 1765. in dier voege kunnen schikken, dat, *'s Gravenwaard* herdykt wordende, buiten kosten van de *Kleefsche* Regeeringe, van ter zyde eenige vergoeding werd gegeeven voor de schade, zonder en tegen 't oogmerk der belanghebbende Gewesten, door de verlaaging van den *Millingschen-Dam* toegebragt. —— Niets was 'er voor 't overige aan de Rivier, of derzelver Takken, gedaan, tot stremming der bevaarbaarheid strekkende (*). —— Hunne Hoog Mogenden over dit Besluit van *Holland* geraadpleegd hebbende, verzogten de Afgevaardigden van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overyssel*, die zich op dit Onderwerp nog niet verklaard hadden, zulks met den eersten te doen.

Zeven Fregatten ter beteugeling der *Algerynen* bestemd.

Om de *Algerynen*, en andere *Barbaarsche* Roovers, in toom te houden, en het benadeelen van 's Lands Handeldryvende Onderzaaten te beletten, bezigde men voorheen twee middelen; 't een bestondt in hun, door het zenden van ongewoone Geschenken, te vrede te stellen en 't aanbelang van de Vriendschap deezes Staats te doen ondervinden; het ander om, door 't vertoonen van 's Lands Vlag, en een goed getal Oorlogschepen, hun met nadruk te doen bezeffen hoe zeer het hunne zaak was, deezen Staat te ontzien, en deszelfs Zeevaard ongemoeid te laaten, en dat zy hunne Rooveryen niet ongestraft

(*) *Resol. van Holl.* 26 April 1765.

ſtraft konden pleegen. ——— Zints eeni- LXXXVIII
ge Jaaren, en wel naa het ſluiten van den BOEK.
laatſten Vrede met de *Algerynen* (*), was ———
men van die oude handelwyze eenigzins 1765.
afgeweeken, en hadt zich verbeeld, dat door
de verbintenis tot het geeven van Jaarlykſche vastbepaalde Geſchenken, de Vrede en Vriendſchap met de *Algerynen* beſtendig gemaakt, en de onkoſten der Jaarlykſche Uitruſtingen na de *Middellandſche Zee* daar door beſpaard zouden kunnen worden. Dan de uitkomst was zo verre van aan de verwagting te beantwoorden, dat de ondervinding, integendeel, leeraarde, dat zy, hoe meer men hun beloofde, des te minder vergenoegd waren, en dat, naar maate men hunne begeertens inwilligde, zy telkens nieuwe eiſchen en zelfs buitenſpoorige afvergingen deeden, die, genoegzaam by elke gelegenheid, vergezellende met bedreigingen van eene Vredebreuk, zo men aan hun verlangen niet ten vollen beantwoordde; waar van de jongst ingekomene tydingen uit *Algiers*, met betrekking tot het geen aan den Conſul ELLINKHUYSEN, en den Capitein VIS, laatstlyk derwaard gezonden, was ontmoet, een ſterk en overtuigend bewys hadden uitgeleverd (†).

De overweeging van de noodzaaklykheid

(*) In den Jaare 1757. Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 332.

(†) *Reſol. van Holl.* 31 Jan. 1765.

LXXXVIII BOEK. 1765. heid om die van *Algiers*, door middelen van klem, tot rede te brengen, deedt hun Hoog Mogenden, besluiten voor dit Jaar, op voordragt van *Holland*, eene buitengewoone Uitrusting van zeven Fregatten na de *Middellandsche Zee* vast te stellen; en de bewilliging der Gewesten op de daar toe gemaakte Petitie by de Gewesten ten ernstigste te verzoeken (*). Men zette dit der Zeevaard hoogstheilzaam plan met allen yver voort.

Einde van het Drie- en- twintigste Deel.

(*) *Resol. van Holl.* 15 Maart 20 April en 10 Mey 1765.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.